



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

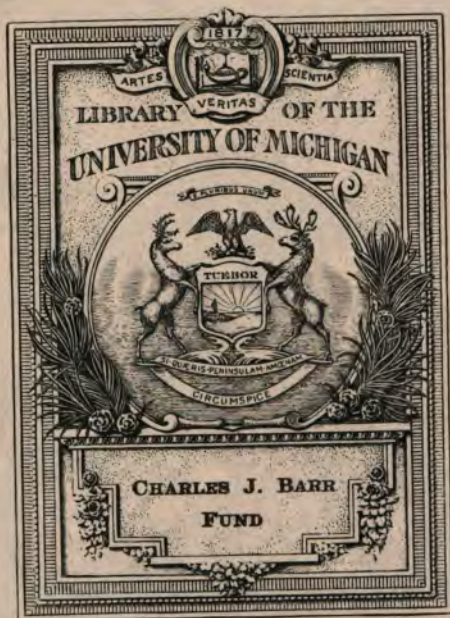
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

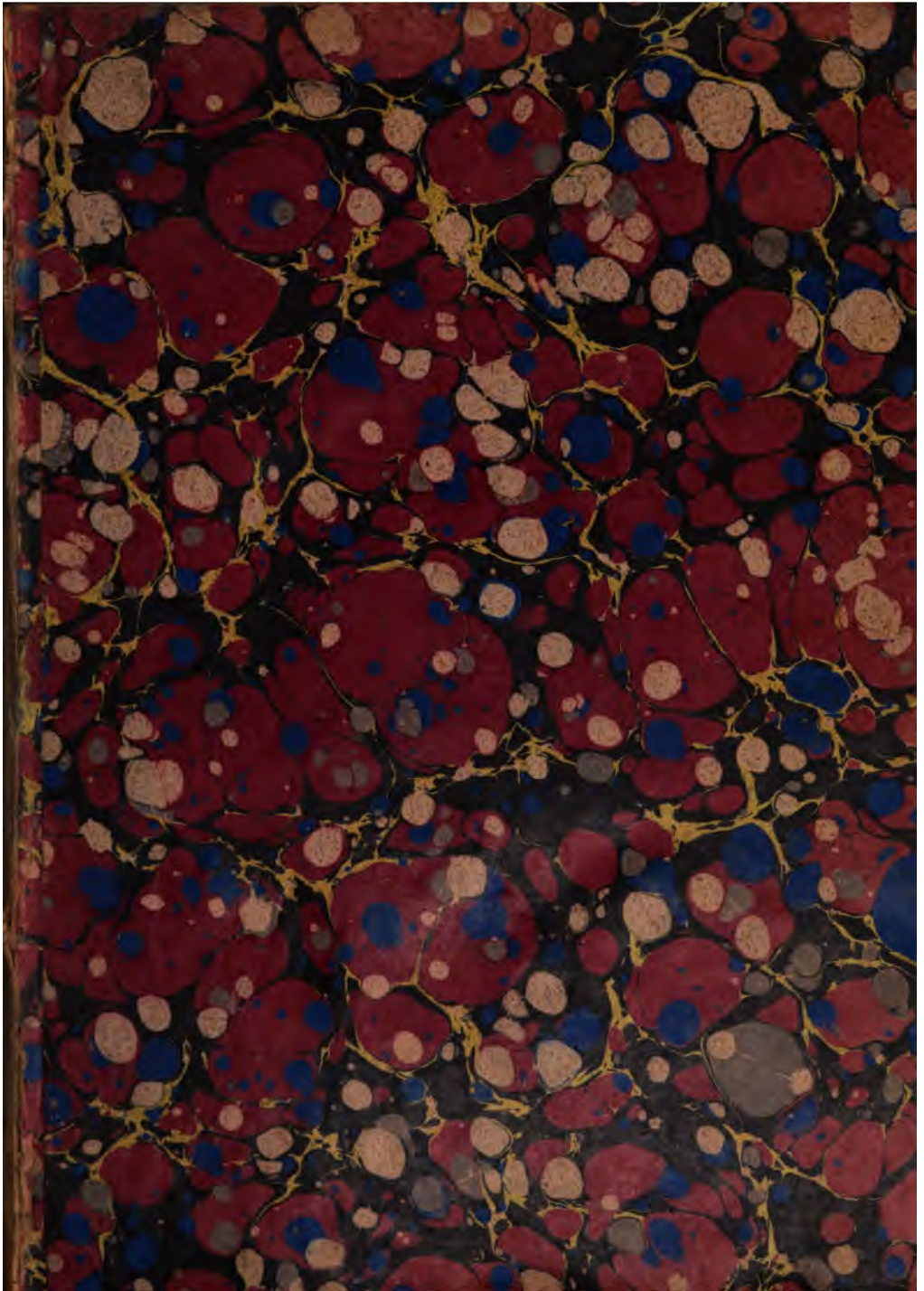
About Google Book Search

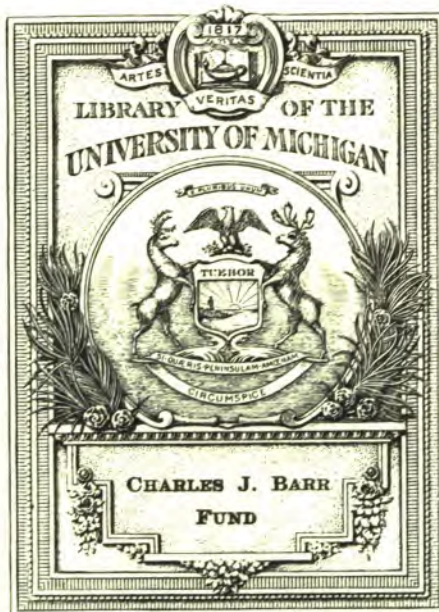
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

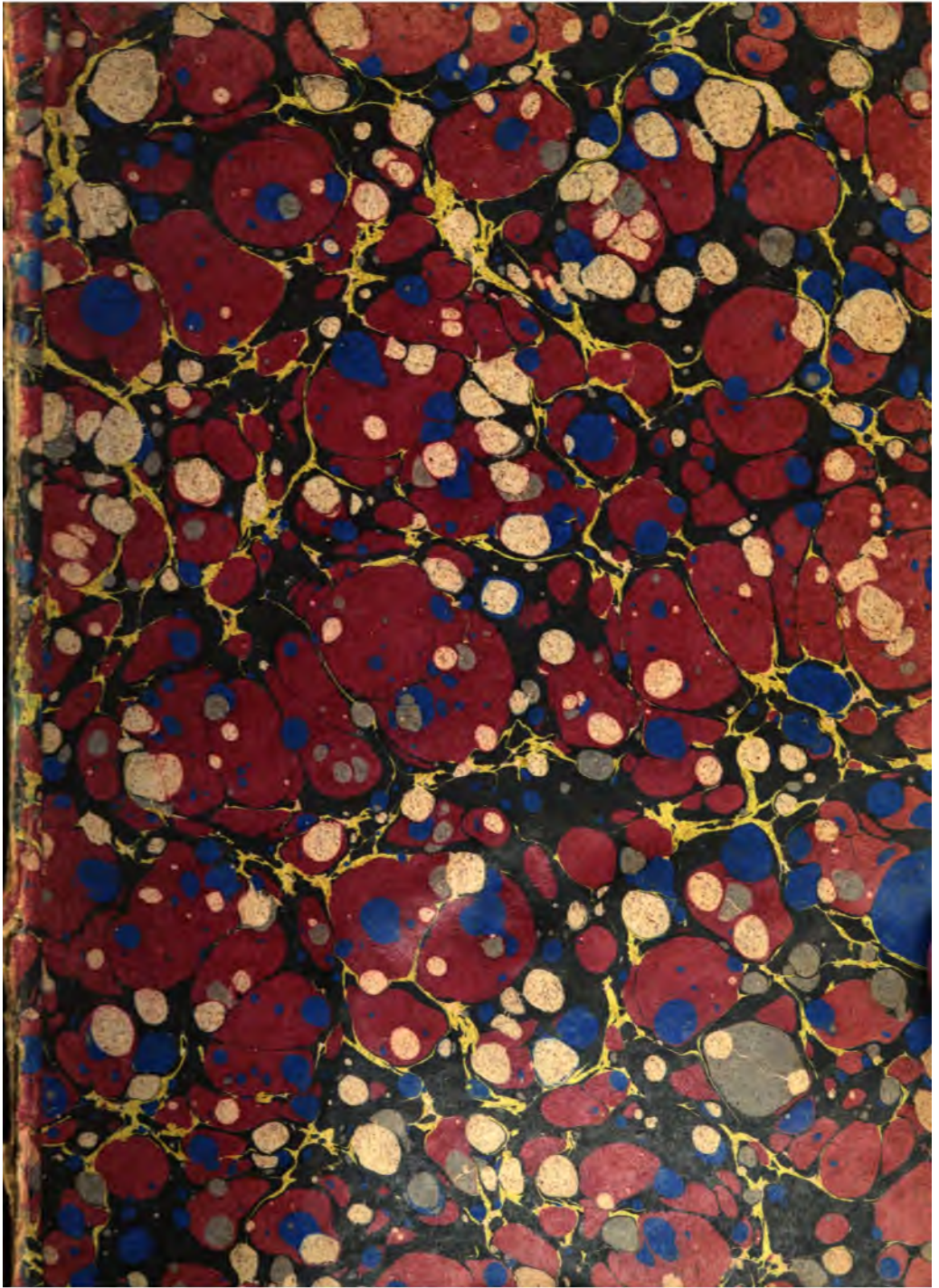
A 1,029,219













NUM. 6

JANER-DESEMBRE DE 1903

ANY III

REVISTA
DE
BIBLIOGRAFIA
CATALANA

CATALUNYA — BALEARNS — ROSSELLÓ — VALENCIA



BARCELONA

Administració: Impremta i llibreria «L'Avenç»
Ronda de l'Universitat, 20

SUMARI

	<u>Pags.</u>
Notícia de dos manuscrits d'un Lançalot català, per <i>Antoni Rubió i Lluch</i>	5
Fragment d'un Lançalot català, transcrit per <i>Ma- theu Obrador</i>	21
Alguna notícia més sobre en Ramon Muntaner i sa família, per <i>Estanislau Aguiló</i>	26
Auzias March l'any 1444 era a Nàpols, per <i>Josep Pi Joan</i>	39
Manuscrits catalans de València (primer article), per <i>Jaume Massó Torrents</i>	45
En Pere Labernia i Esteller, per <i>Josep Ribelles Co- min</i>	87
Repertori dels noms propis i geogràfics citats en la Crònica de Jaume I, fet amb referència a l'edició publicada en la Biblioteca Catalana, per <i>Àngel Aguiló</i>	116
Codex catalans de la Biblioteca Provincial de Tar- ragona, per <i>Mossèn Jaume Bofarull</i>	168
Butlletí bibliogràfic	217
Noms propis	279
Butlletí bibliogràfic: Resum de l'any	283
Taula	286

Lamines fora text: *Fragment d'un Lançalot català*,
pàgines 16-17; *Codex del monestir de Poblet de la Crònica
del rei en Jacme*, pp. 128-129; *Usos cistercienses*, pp. 176-
177; *Funerals dels Reis d'Aragó a Poblet*, pp. 204-205;
Opus Grammaticale, pp. 212-213.

**REVISTA
DE
BIBLIOGRAFIA CATALANA**



REVISTA
DE
BIBLIOGRAFIA
CATALANA

CATALUNYA — BALEARS — ROSSELLÓ — VALENCIA

ANY TERCER

1903

BARCELONA
Administració: Imprenta i Llibreria «L'Avenç»
Ronda de l'Universitat, 20

Z

2655

. R 4

. 3

una de les contades mencions ¹ de versions del Lançalot que trobem en els inventaris de biblioteques del XV^a segle, que es quan comencen a aparèixer, sigui de la mateixa terra on s'ha trobat el citat fragment.

No podem dubtar, doncs, de que l Lançalot fou traduït al català en l'Edat Mitjana; i si l fragment recentment descobert, i altre versió de que parlarem just ara, no ho provessin, testimoniejaria l'existència de més d'una versió nostrada la categorica afirmació que s llegeix en el *Curial*.

« En aquest libre — diu — se fa menció de cavallers errants, jatsia que es mal dit errants, car deu hom dir caminants. Erre es vocable francès e vol dir camí, e errar vol dir caminar. Emperò yo vull seguir la *manera d'aquells cathalans qui trasladaren los libres de Tristany e de Lançalot, e tornaren-los de lengua francesa en lengua cathalana, e tots temps digueren cavallers errants...* » ²

1) En els catalegs de les llibreries del rei D. Martí, de D.^a Maria, del Príncep de Viana, del Condestable de Portugal, i algun altre més, que hem recorregut, no s veu mencionat cap altre Lançalot.

2) *Curial y Güelfa* (Barcelona, 1901), llibre II, cap. II, p. 124.

Avui confirmen aquest curiós passatge, no sols el fragment que publiquem, sinó i descobriment anterior d'un Lançalot català a Milà, de que tinguerem notícia ja fa anys per medi del jove hispanista d'aquella ciutat senyor Bernat Sanvisenti. No podia presentar-sens ocasió més oportuna que la present pera parlar ensems de les dugues interessants troballes.

El coneixement del Lançalot de Milà s deu a l'illustrat professor Francesc Novati, el qual donà al senyor Sanvisenti autorisació pera estudiar i publicar proximately aquest nou monument de la literatura catalana. Veus-aquí les notícies que ell, galantment, ens ha comunicat.

En el full de guarda del manuscrit que s conserva en l'Ambrosiana de Milà s troba escrita de mà de Giov. Vincenzo Pinelli, distingit erudit del cinc-cents, la següent nota :

«La quarta parte del terzo volume | de Lancelot du Lach in | lingua catalana | la quale risponde allo stampato in | lingua francese | Per Gioan Pe | tit. in foglio. Parisi 1533 | a ch. 65 et finisce | a ch. 116.»

El manuscrit està numerat a llaç fins al foli 131, escrit a dugues columnes, amb inicials en part afegides am tinta negra i en part man-

cant-hi, i relligat en fusta de coberta de cuiro ros, am fermalls de llautó. Era ja en Italia en el sigle XV. Comença:

«En aquel temps, diu lo compte, que cant fo la pasque de pantaquosta los companyons de la taula radona hi foren vanguts a gancelot hi agren hoyt lo sacrefici de Jhesu Christ, e com volgren metre les taules per manyar la donchs antra en la sale .i. bela dun-sola a caual, qui era tot suat e fort trabelat, e descavalcà e vench devant lo Rey, e mantinent lo saluda cortesament, e al Rey li respon que deus...»

En el f. 130 se llegeix: «Si es afinat lo libre ab tant que pus no si parle de les aventures del sant grasal en aquest libre ni en altre, e si era nagu qui mes na dices nou fasse a... asi fancix la Storia de sant grasal.

» Ffinito libro sit laus gloria Christo.

» Aquest libre es den Guillem (?) Rexach, lo qual la escrit hi acabat dimetres a XVI jorns de mayg de l any MCCCCLxxx.»

Nos trobem, doncs, en presencia de dos textos catalans del Lançalot. Am l'actual publicació del fragment trobat a Palma podrà decidir facilment el senyor Sanvisenti, cotejant-lo amb el manuscrit de Milà, sis tracta de dugues dife-

rentes versions, o si, la contrari, d'una sola. Ara per ara sols podem afegir que l text que donem a llum ens-e sembla molt més correcte que l de Milà. El jove professor milanès, que tantes mostres d'amor ha donades a la literatura catalana, té en ses mans la solució d'un important problema literari, i nosaltres l'instem a que no ns faci guarar massa l treball que s proposa escriure sobre l Lançolot català.

L'aparició d'aquest en el camp de nostres lletres no es sols interessant pera la seva historia particular, sinó pera la de les literatures romàniques comparades. Les noveles franceses del cicle bretó escrites en els sigles XII^a i XIII^a obtingueren rapidament un gran èxit, que no s va limitar als paisos on se parlava la llengua d'oïl. Desde l sigle XII^a fins al XIV^a foren traduïdes a l'alemany, al neerlandès, al noruec, a l'italià, al català, al castellà, al portuguès i fins al grec. Aquestes traduccions, segons Gaston Paris, tant competent en la materia, són precioses, perquè tal vegada han estat fetes sobre manuscrits millors que ls que posseim, i molt sovint han tingut per originals poemes francesos que havem perdut i que elles reemplacen ¹.

1) *Les romans de la Table Ronde.*—*Romania*, X, 469.

Jo no compto am medis ni coneixements bastants pera determinar a quina recensió de les moltes que ha tingut el famós *roman* del Lançalot del Llach correspon el fragment mallorquí. L'història de la formació de la llegenda i vicissituds d'un dels heroes principals del cicle de la Taula Rodona, la comparació de les diverses traduccions d'aqueixa mateixa llegenda, l'estudi de les ramificacions embolicades que parteixen del tronc d'aquest colossal i frondosíssim arbre romancesc, són materia bastant pera ocupar la vida entera d'un erudit. Gaston Paris hi consagrà molts anys de la seva, tant aprofitada, als *romans* de la Taula Rodona, i no conseguí altra cosa que publicar alguns capitols solts d'una obra que no va arribar a estar feta ni tant sols en son cap ¹.

Desde l segle XII^e les aventures de Lançalot, que, criat al fons d'un llac per la fada Viviana, esdevingué un dels més valents cavallers de la cort del rey Artús, formaren l'assumpte d'un *roman* perdut qui fou traduït a l'alemany per

1) Vide *Romania*, X, 465; XII, 459; XVI, 100. Una de les obres més recents sobre la materia es *The Legend of Sir Lancelot du Lac* by, J. L. Weston (London, David Nutt, 1901).

Ulric de Zatzikhoven (vers l'any 1200), i del poema del *Chevalier à la Charrette*, de Chretien de Troyes (any 1172). Aquestes obres i altres poemes i *romans*, desapareguts, varen servir de transició al gran *Lançalot* en prosa, compilat vers 1220, forma definitiva de totes les diverses aventures relacionades amb aquell cavaller, pare i espill de tota la niçaga dels nostres cavallers errants, —i no parlem dels estrangers, —desde els *Amadís* i *Palmerins* portuguesos o castellans, fins als *Tirants* i *Curials* catalans. Eixa forma novelesca s conservà fins al sigle XV^a, i llavors obtingué, mercès a l'estampa, un novell èxit. El gran *Lançalot* en prosa, que comença am la naixença i fineix am la mort de l'heroe bretó, conté, además de les seves aventures personals, les de Perceval i de molts altres cavallers de la Taula Rodona, la narració de la recerca del Sant Graal, i els darrers aconteixements del regnat d'Artús.

Les narracions cavalleresques del cicle bretó foren molt aviat divulgades a Catalunya, mercès a la literatura provençal, i més conegudes o popularisades que a Castella, o per lo menys s'entrelligaren més estretament a sa literatura. Més sobre tot l'heroe popular i preferit fou Lançalot del Llach.

En la *Cronica de Muntaner* se troben ja alusions al cicle bretó, que en la nostra producció provençal se remonten a les darreries del segle XII^e, segons se veu per la poesia que Guerau de Cabrera dirigí al juglar Cabra, on entre les noveles versificades d'aquell cicle està d'*Arsalot la contença*.

No obstant, l'epoca que pot considerar-se com la de més espadiment i voga de les narracions bretones es la darrera quarta part del XIV^e segle. L'influencia francesa arribà llavors al seu més alt punt; les modes i usances de França, els llibres de cortesia i cavalleria, trobaren en la cort graciosa acullida am les regines franceses Matha d'Armagnac i Violant de Bar, esposes que foren del Rei *amador de la gentilesa*. Ell n'estava enamorat com el qui més de la fastuositat i del refinament exquisit i aristocratic d'aquella societat francesa del XIV^e segle ¹, que tant bé ns descriu Froissart, qual cronica, que no té la sinceritat mascle de les nostres, sembla procedir directament del *Lançalot* i del *Chevalier du Lion*. L'aventura i la cortesia, els

1) El rey don Joan posà a dos dels seus goços els noms cavallerescs d'Ogier i d'Amadís (Vide Milà, *Obras completas*, II, 501).

dos motius fonamentals dels romans bretons, d'origen gaelica la primera i francesa la segona, eren els que en aquella epoca dirigien i governaven totes les energies del cos i de l'esperit. Debades moralistes tant eminentes i savis com el valencià fra Antoni Canals tronaven contra l'obsessió de la lectura dels llibres de cavalleria, dient en sa traducció de la carta de Sant Bernat a sa germana: «Hom deu legir llibres aprovats, no pas llibres vans, així com les faules de Lançalot e de Tristany» ¹. Les obres literaries de darrers del XIV^a sigle i de tot el XV^a que ns descriuen aquella societat, ens pinten l'exaltació de l'amor mundà i de la cavalleria més profana, am la glorificació dels afectes erotics més perillosos, triomfant arreu, en la vida social, en les lletres i en les arts. Les alusions al cicle bretó són freqüents en els llibres d'aquells anys. Les trobem en el *Regiment de princeps* ², en les *Cobles de la divisió del Regne de Mallorca*, de fra Anselm Turmeda (1398), en el *Testament de Serradell*, de fra Bernat de Vinclera (1419),

1) Citat per Milà y Fontanals, *Obras completas*, II, 284.

2) «Quines regles posà Lançalot sobre fet d'armes, segons que posen les histories galliques.» — *Ibid.*

en el *Testament d'amor*, en les mateixes *Regles d'amor*, atribuïdes a Mossèn Domingo Mascó, en el *Curial*, i sobre tot en la *Faula* o poema d'Artús, del mallorquí Guillem de Torrella, composta abans de 1381, i en el *Tirant lo Blanch*, una, l'obra poètica, i l'altra, l'obra en prosa de més halè que l'influència del cicle arturià hagi inspirades en la nostra literatura. En ella, com en la castellana contemporània, els noms de Tristany i Isolda, de Lançalot i Ginebra, de Perceval i Galeas, de Merli, de Beorç, venien a ésser llocs comuns quan se tractava de celebrar proeses heroiques o l'exaltació amorosa, la més exquisida cortesia o la fidelitat més provada. Les arts sumptuàries ajudaven a popularisar aquestes histories i llegendes, en que s barrejaven els temes de l'amor, del valor i de la cortesia, ja en les delicioses miniatures enlluminades dels codices, ja en les vidrieres dels palaus, en tombes de jaspi o de marbre, o en els bells paraments brodats de les cambres senyoriales, com ho feren després amb els temes classics els artistes del Renaixement.

En la *Faula* de Torrella ja esmentada, que tant a la plena mostra l coneixement de les narracions franceses, i fins de la llengua francesa, que alguna vegada emplea, en mig d'un català

rublert de provençalismes, s'hi llegeix una curiosa i llarga enumeració dels assumptes de les vidrieres historiades que adornaven els finestrals del palau encantat del rei Artús, de la qual transcriurem sols els següents versos:

E del prous Lançalot del lach
 Pogrets lay vesser examen
 Lo sen, la força e lardimen,
 Ab que mantench caualleria...

De Galest, cell que hem dis
 Lo fill de la bella Jayanda,
 Virats lay com hac amor granda
 Vers Lançalot per cuy morisch
 Car estech lonch temps que nol visch ¹.

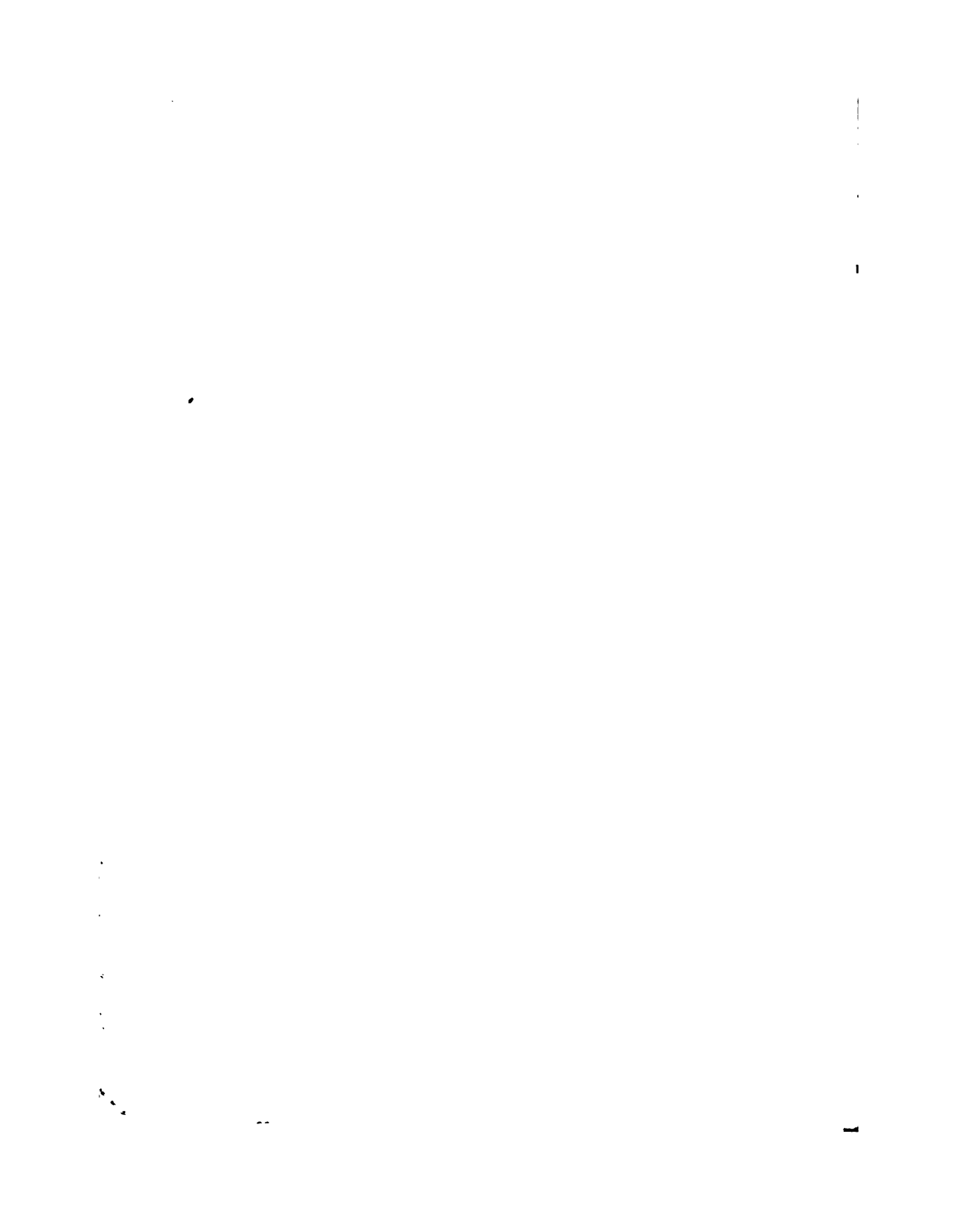
Se confirma també lo que hem dit, en un curiós *Testament d'amor* en prosa de les darreries del segle XIV^a o principis del XV^a, en una de quals clausules s'ordona: «Item, vull e encara man a mos marmesós que lo moniment hon mon cos jaurà sia de un rich jaspi vert... e en lo dit moniment sien entretallades diverses figures en les quals sien escrites les cortesies de

1) Gabriel Llabrés: *Guillermo de Torrella, poeta mallorquín del siglo XIV* (*Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*, núm. 265, abril de 1902).

Suplement al n.º 6 de la REVISTA DE BIBLIOGRAFIA CATALANA

corbe cridem edyem emeluat e fello e cnydes
 anyfi finar la batalla yo faras pas ans coue
 a la mene a fi Esly dyt tates de paules
 que Carados cura e uolt, repèdre l'assaut

Fragment d'un Lancelot català



Tristany e les cavalleries de Galaó i les aventures de Parseval e la noblesa de madona Ginebre...», etc.¹. Aquest testament se suposa escrit en el castell de la perillosa guarda, reminiscència manifesta de l'història de Lançalot del Llach.

Un dels episodis de les abans citades *Regles d'amor* es un vertader capítol d'un llibre de cavalleries. Se conta en ell una interessant història d'un cavaller bretó que anà a la selva del rei Artús i explica les dificultats que degué vèncer abans d'arribar al palau i d'apoderar-se d'una carta que contenia les lleis d'amor.

Més en la narració novelesca de les nostres lletres, on triomfa d'una manera més palesa el cicle bretó, sense les disbauxes d'imaginació dels romans francesos, es en el nostre *Tirant lo Blanch*, vertader Lançalot del Llach català, d'esperit completament mig-èval, lliure de les barrejes del Renaixement que converteixen a Curial en un cavaller lletraferit, doblement devot de l'amor i de la ciència. Pel seny i sobrietat que distingeixen totes les obres d'imaginació de la nostra gent, el *Tirant* es un mirall que repro-

1) Hallazgo de un *Testament d'amor*, por D. Eusebio Pascual (*Boletín de la Sociedad arqueológica luliana*, núm. 26. — Palma, Setembre de 1890).

dueix amb exactitut les costums de la societat catalana del XV^m segle. Hem de creure, doncs, que les histories bretones entraven arreu pels ulls, quan veiem que en ell se parla de «una cambra molt ben emparamentada e tota al entorn storiada de les següents amors: de Floris e Blanquesflors, de Tisbe e de Piramus, de Eneas, de Dido, de Tristany, de Isolda, de la Reyna Ginebra e de Lançalot e de molts altres» (vol. II, cap. 103, ed. Aguiló); i se diu en altre lloc que «les imatges de les parets divisaven diverses histories de Beors, e de Perceval, e de Galeas, com cumplí la ventura del siti perillós, e tota la conquesta del Sant Greal» (*Ibid*). Per fi, no manca entre ls episodis del *Tirant* la troballa del famós rei bretó en el palau de l'Emperador a Constantinoble, la qual constitueix l'assumpte dels setze darrers capitols del volum segon, que acaba am la descripció de les festes que allí celebrà l'Emperador per haver trobat al rei Artús.

No m'he proposat fer un estudi del cicle bretó, o al menys de les vicissituds de la llegenda de Lançalot en les nostres lletres. Me manquen, com he dit abans, medis, datos i competència. Més arreplegant en aquestes planes tot quan bonament ha arribat a la meva coneixença pera illustració de les dugues curioses notícies

comunicades per dos bons amics, he cregut facilitar la tasca a qui algun dia emprengui tal estudi d'una manera definitiva. Del gran roman del Lançalot francès en prosa, tantes vegades reimprès en el segle XVI^o, més quals edicions no s troben en les nostres biblioteques, sols he pogut consultar el resum modernisat degut a l'illustre Paulin Paris, que tant treballà pera esclarir aquesta difícil branca de la literatura mig-eval ¹.

L'episodi que constitueix el contingut del fragment que publiquem, ens dona quasi sencer el combat de Lançalot amb el gegant Caradós, quan aquest, fugitiu i perseguit per les hosts del rei Artús, se volgué salvar prenent a corre-cuita l camí que l devia retornar a la Torre dolorosa. En l'edició de Paulin Paris, aquest episodi, amb el qual se comença l capítol LXXXIV, ocupa desde les pàgines 314 a 320. El nom de Caradós correspon en el text francès al gegant felló «Karadoc de la Tour douloureuse» (el nom de Karadoc es bretó), i, com m'observa

1) *Les romans de la Table Ronde mis en nouveau langage et accompagnés de recherches sur l'origine et le caractère de ces grandes compositions*, par Paulin Paris (Paris, 1868). En cinc volums en 8^o.

molt bé l'amic Obrador, aquesta forma gràfica del Ms. català pogué dimanar del de Caradoç, que tal volta donava altra copia. Les dues versions, la francesa i la catalana, d'acord en lo essencial de l'argument, difereixen en alguns accidents, mostrant-se devegades el text català més abreviat i menys vigorós en alguns punts. Si no s tractés d'una edició modernisada de vulgarisació, i un tant resumida, no hauriem vacilat en publicar el text francès al costat del català, cosa que en el present cas considerem completament superflua. Vegi-s ara l fragment del Ms. català a que m refereixo i que ha motivat aqueixes mal girbades ratlles.

A. RUBIÓ I LLUCH

FRAGMENT D'UN LANÇALOT CATALA

clxxxvij

...pres si l pensa de ferir e de colpeyar de tota sa forsa. E Carados se defes molt be, e li dona .i. altre colp aysi poderos sus en l elm que la espasa que li auia ficada sus l elm feu caure en terra e la trenca al mig loch. E Lansalot li dona tan gran colp sus en l espatla sinistra, que son adberch li esuesi e li trenca la carn entro sus al os. E Carados s esforça molt de defendre lauors cant se senti aysi durament ferit. Mas a la perfi ac a fugir, car la gent del rey Artus viu que li venia apres e auia passat lo fort pas. E Lansalot lo segui apres disen: ¡A, maluat e feylo, e tant no gires: pren ta espasa que leyxes en mig del camp! E Carados no respos a cosa que Lansalot li dizes, ans se pensa d anar a gran cuyta e desempara sa gent, e feu tant que entra en la gran forest qui denant son castell era. E Lansalot lo pensa de seguir on que anas, e desempara sa companyia eyxament per seguir ell. E cant Carados se viu dins la forest si gira per veure qui l seguia.

. car tant auia suffert
...Lansalot molt. E Lansalot li exia al encontre que no l rebuya pas. E lauors se donaren tants de colps que en molts locs s esuesiren lurs adbercs e s escantellaren lurs escuts. E a la perfi vengueren ad ayo que Carados no poc pus sofrir lasaut, car molt dupta la gent del Rey Artus que sabia que apres los venia. E si ana tant que hixí de la forest e entra en .i. gran pla qui denant son castell era. E cant ses gens lo viren venir, si li obriren la porta. E lauors Lansalot se cuyta molt de caualcar, car trop dupta que no li escapas, e l pensa de l colpeyar e de ferir per totes parts de sa per-

sona. E Carados se gita son escut de tras son dors per cobrir dels colps que Lansalot li daua, de que sa gent se marauella trop, car anc mes no viren que ell giras cara a caualler del mon. E Lansalot no cesa de ferir, e cant viu que trop s'acostaua al castell e que no auia cura de fer defenso neguna, ans sen anaua aysi de gran poder com son cauall lo podia aportar, si estuya sa espasa e feu tant que l'pres al escut, e si li dona tan gran tirada que poc no falli com no l'abate per les anques de son cauall en terra. Mas Carados era caualler trop poderos, per que no poch, ans trenca laguitia del escut en tal manera que l'escut romas a les mans de Lansalot. E Carados ana auant, e Lansalot lexa anar l'escut e pensa l de seguir, e feu tant que l'pres per les spatilles e l volc aterrar. E Carados, ab lo gran poder que auia, dona tan gran brocada que aranca dels arsons aysi de gran poder, que a Lansalot hixi de sanc per lo nas e per la boca: tant mes son poder que l'arremenas. Mas seyl qui era pus poderos que altre caualler lo sen porta ves son castell. E Lansalot per to(t) so no l'leysa, ans lo tench abressat aysi ferm que Carados no ac poder que l'feris ni li das dampnage. E aysi caualcant abdos sus .i. cauall, intraren dins lo castell de Carados, que per tot so Lansalot no l volc lezar, don fon gran ardimment e plen de gran folia. E aysi caualcant abdos anaren tant per lo castell dins la. . . on Carados. . .
. . . la donzella de. . .
. . . be e ferm Carados . . . caualcant,
mas no poc, per molt que s'treballas, que Lansalot no li n dona leszer, ans feu tant que amdos anaren en terra, e Carados dona de jos, don pres gran dampnage, car trop era gros caualler e pesant. E Lansalot, qui trop era leuger e vigoros, se leua trop primer e s'trasc l'escut del coy, e cor sus a Carados s'espasa alssada e l'pensa de ferir. E Carados se volch leuar per defendre, e aysi con se dressaua, Lansalot lo feri aysi de gran poder

sus son elm, que en terra li feu donar de ses palmes. E puis s'acosta ad ell e li volc arrancar de la testa. E Carados puya molt que l pagues aconseguir en les cames o en alcun loch de sa persona, car bes pensa que si l pagues aconseguir, tost fora la batalla goayada de la sua part. E cant Lansalot viu sa continensa, si s luya d ell e s guarda molt be que no l aconseguis. E Carados feu tant que s leua atal que peris e s pensa de defendre, mas trop li dampneya, car no auia escut, e puy lo colp que auia pres en l espatla de que perdia molta sanch. E Lansalot lo pensa de combatre trop enfortidament e li dona tot aquell dampnage que poch, e feu tant que en molts locs lo nafra e li esuesi son adberc el porta ad ayso que Carados no poc pus mantener l assaut, ans desempara plassa e fugi als colps de son enemich. E lauors la donzela sen monta en sa cambra molt alegre, car lauors viu so que tots temps auia desiyat, e mira la batalla d una finestra que y auia, car molt li plasia lo dampnage de Carados e trop presaua Lansalot, car aysi vigorosament lo combatia. E ls dos caualers se combateren tant que Carados vench ad ayso que sen volc montar en la sala. E aysi con monta lo primer escalo, Lansalot lo segui corren, cridan e disen: ¡A, maluat e fello, e cuydes aysi finir la batalla? No faras pas, ans coue que la menem e fi. E si li dix tantes de paraules que Carados gira e volc reprendre l assaut. E aysi com gira Lansalot lo volc ferir sus la testa, e Carados se luya del colp al pus que poch, per que Lansalot falli son colp e dona tan gran colp sus les grasses de la escala qui eren de pera, que .ij. trossos ne feu de la espasa, d on fo gran dampnage, car lauors trenca sa taysa la bona espasa del Rey Artus que portaua, qui era una de les bones espases del mon. Mas de tot ayso Carados no apersebe ren, car ell estaua girat vers la paret de la tor e s soffria per recobrar forsa e alen. E Lansalot feu semblant eyxament lauors de reprendre alen e fors-

sa, e a gran cuyta ell leua la pessa de la espasa que casuta era en terra, e la fica en l'escut. E la donzella qui tot ayso viu e apersebe sen intra espertament en la cambra de Carados e pres una bona espasa que y auia en loch on Carados la cuydava tener ben amaguada, e puys torna en la finestra e feu mostra de la espasa a Lansalot en tal manera que ell ho viu e sen apersebe. E cant la donzella viu que ament tenia en ella, si sen ana al cap del escaler e lay lansa auall al pus seladament que poc. E Lansalot la pres la espasa e la leua de terra ab la ma del escut en tal manera que Carados no sen apersebe, e fica l'altre tros que tenia de la sua pres l'altre en l'escut, e puys pensa d'anar vers Carados, l'espasa aissada e aparellat de ferir. E cant Carados lo viu venir si s'esforça de defendre al pus que poc, e Lansalot s'acosta ad ell e li dona tan gran colp sus lo bras destre, que l'bras e la espasa que y tenia ana en terra. E lauors Carados gita gran crit e requeri ajuda; mas so fo per nient, car la rumor era tan gran per tot lo castell que ses gens no l'ohyren, car lo Rey Artus e sa gent li donauen gran assaut. E cant Carados viu que secors no li venia de neguna part, si sen ana corren vers l'escaler de la sala e volc montar sus. E Lansalot se mes denant ell colpeyan e firen, ell tench aysi apres que no li dona leser. E Carados se pensa de defendre al mils que poch, cant viu que escapar no li podia sens menar la batayla a fin. E cant viu l'espasa que Lansalot tenia, si la regarda molt e si la conech en un seyal que al pom auia. E lauors ell se tench per mort e si dix: ¡Aylas, ara mes vengut so que tant lonc temps ha que m'era estat dit, car jo son mort per ma espasa. E si men a mort sella que jo amaua pus que mi enleys¹. E so dix ell, per

1) Probable es que aqueix darrer mot, *enleys*, mancat de sentit, fos un error de copia o d'interpretació, i que la lliçó verà i correcta fos «pus que mi meteys».

so car sa mare l'auia moltes veguades dit que per aquella espasa deuia morir: per que no la volia aportar en loc on anas, per so que negun caualer no la pogues auer, e si la tenia en sa cambra en loc d'on negun no la pogra trer, fora la donzella qui tot jorn entraua en sa cambra e hixia a son voler: per que s' pensa que ella l' auia dada a Lansalot. E cant viu l' espasa en poder de son enemic, si s' luya d' ell al pus que poch e sen ana corren e a gran cuyta vers una gran fossa qui era al peu de la maestra tor, e salta dins. E aquella fossa si era l' entrada de la carsera on monsenyer Galuany tenia pres, e ell portaua la clau de la porta al

Per la copia,

MATHEU OBRADOR

ALGUNA NOTICIA MÉS
SOBRE
EN RAMON MUNTANER I SA FAMILIA

La darrera que ns pogué deixar de sí mateix el bon cavaller en sa *Cronica* es la d'haver assistit com a representant de Valencia a les sump-tuoses festes de la coronació del nou monarca aragonès Alfons IV, am la descripció de les quals tanca l seu llibre. Suposa això que aleshores residia encara en aquella ciutat, de la qual s'anomena ciutadà i ont es sabut que de temps enrera tenia establert el seu domicili. Dos anys més tard, emperò (juliol de 1329), el nos fan trobar a Mallorca ls documents fins ara ineditos i desconeguts que més avall segueixen, i al parèixer mudat aquí definitivament am tota sa casa i infants, sota l'ombra protectora d'aquell bon rei en Jaume III que ell havia rebut en sos braços minyonet acabat de néixer i ja orfe de mare, pera conduir-lo, entre perills de tota mena i amb afanys infinits, desde

Catania fins a Perpinyà, on l'esperaven les mans piadoses de son avia, la reina Escaramonda.

Si bastaren pera fer-lo decidir a semblant cambi de residència, que llavors ho era també en certa manera de nacionalitat, l'anyorament del petit príncep que li va deixar aquell viatge memorable, i la recordança viva que conservava del seu pare l'infant en Ferran, tant gentil i tant mal sortat, company seu de fortuna a Sicília i a Romania, i per ell sobre tota altra persona venerat i estimat, o si altres motius s'hi mesclaren de naturalesa diversa, no ho diuen els documents que tenim: lo que sí diuen que l petit príncep, fet home i rei, no va oblidar els bons serveis rebuts, i que, vinguda l' hora de tornar-los, acullí en sa cort al vell cavaller am tot l'afecte i la consideració deguts i am generós desprendiment. Així ho fan presumir al menys els títols de *domestic* i *familiar nostre* que li dóna, i els d'*escuder* i *familiar* que dóna an els seus fills, en l'ocasió mateixa de concedir en feu a l'un d'ells, en Martí Muntaner, com altra mostra de la real munificència, una pensió perpetua de cinquanta lliures barceloneses anuals, imposada sobre l propi patrimoni.

Morí en Ramon Muntaner, segons se té per

averiguat, a Ivissa, l'any 1336¹, i deixà de son matrimoni, contret a València pel maig de 1311 amb la dona Valença o Valençana, que de molt temps abans tenia afermada, dos fills i una filla, anomenats Macari, Martí i Catalina.

El mateix any que son pare, o tot lo més tard dins los dos mesos primers del següent, finà sos dies el sobredit Martí, deixant hereva a sa mare; la qual, en virtut de dita institució, el succeí en la percepció de les cinquanta lliures feudals abans citades, que en Pere IV, després que s'apoderà de Mallorca, li reconegué i manà que li fossin puntualment pagades amb lo que se li degué d'atraços; i les cobrà fins a sa mort,

1) Rogerius... (de Rovenacho, locumtenens in Majoricis pro domino Rege) locumtenenti Evisse etc. Pro parte domine Valense uxoris venerabilis domini Raymundi Muntanerii militis, quondam, supplicando fuit propositum coram nobis quod encennia quadam esculenta que sibi ab amicis suis, causa servitii, in ibi exhibentur, a dicta insula Evisse extrahi non permititis, ex quo ut dixit habet amittere illa; quare supplicavit nobis tibi super hoc provideri. Ad ipsius itaque supplicationem, ex parte domini nostri Regis, vobis dicimus et mandamus quatenus a dicta insula extrahi permittatis encennia predicta benigne, nisi cederet contra ordinationem dicti domini nostri Regis. Data ut supra (Majoricarum ix Kalendas februarii anno Domini M° CCC° xxxvij°).

Lib. tit. communium.

sobrevinguda entre ls anys 1350 i 1352, passant llavors el dret a sa filla Catalina, viuda ja den Arnau Burgués, representant d'una de les famílies de cavallers més principals de l'illa i més adictes a sos reis propis.

R. AGUILÓ

xviii die aprilis anno a nativitate Domini M^oCCC^oL^o secundo.

Die et anno predictis comparuit coram honorabili viro domino Guillermo de Logustaria militi, locumtenti nobilis gubernatoris Majoricarum, Guillelmus de Cumbis notarius et procurator domine Caterine uxoris Arnaldi Burguesii quondam, heredis cum testamento domine Valensone matris sue, uxoris venerabilis Raymundi Muntanerii quondam militis, et presentavit quasdam litteras regias sigillatas cere albe cum sigillo illustris Jacobi bone memorie Regis Majoricarum quondam, quarum litterarum tenores sunt que sequuntur:

I

Noverint universi quod nos Jacobus, Dei gracia Rex Majoricarum, Comes Rossilionis et Ceritanie et dominus Motispesulani, gratis et liberalitate nostra volentes te dilectum scutifferum et familiarem nostrum Martinum Montanerii, contemplatione et gracia dilecti familiaris et domestici nostri Raymundi Montanerii patris tui, prosequi dono et favoribus graciosis, per nos et successores nostros quoscumque damus et concedimus tibi eidem Martino et tuis ac quibus volueris perpetuo, presente dicto patre tuo, in feudum et feudi beneficium ad bonam consuetudinem Barchinone, quinquaginta libras Barchinone rendales, quas tibi assignamus super coffris nostris quousque eas super certis redditibus atque locis tibi duxerimus assignandas; pro quibus tibi singulis annis solvendis in festo nativitatis beati Johannis Babtiste, obligamus tibi et tuis perpetuo omnia bona nostra habita et habenda. In quorum fidem et testimonium presenti carte nostrum

jussimus appendi sigillum. Hinc est quod ego Martinus Montanerii, presente et assentiente dicto patre meo, recipiens a vobis prefato domino meo Rege donum et gratiam hujusmodi ac infeudationem predictam, et de ea vobis grates refferens juxta posse, per me et successores meos in dicto feudo promitto vobis eidem domino meo Regi, ex pacto mutuo nunc habito, quod pro feudo ipso erimus ego et mei fideles et legales vassalli vestri et vestrorum, et faciemus inde vobis et vestris recognitionem et homagium ac fidelitatis juramentum quociens in dicto feudo mutetur dominus vel vassallus; et pro feudo ipso presto vobis de presenti sacramentum fidelitatis ad sancta Dei evangelia manibus meis tacta, et facio vobis homagium ore et manibus comendatum. Et ad similem recognitionem faciendam, sacramentum fidelitatis prestandum et homagium faciendum vobis et vestris perpetuo quotiens ut premititur in dicto feudo mutetur dominus vel vassallus, obligo vobis prefato domino meo Regi et vestris feudum ipsum et me et successores meos in illo. Acta et laudata sunt hec in camera concilii castri regii civitatis Majoricarum, quinto idus julii anno Domini M^oCCC^o vicessimo nono.

Sig[†]num nostri Jacobi Dei gratia Regis Majoricarum, Comitis Rossillionis et Ceritanie ac domini Montispesullani, qui hec predicta laudamus concedimus et firmamus.

Sig[†]num Martini Muntanerii predicti, qui predicta laudo concedo et juro.

Testes hujus rei sunt: nobiles Petrus de Fonolletto, vice comes Insule, Ademarius de Mosseto, Arnaldus de Cardelacho locumtenens Majoricarum, Rogerius de Rovenacho majordomus, Petrus de Pulcro Castro, milites, Arnaldus Montanerii legum professor, Nicholaus de Santo Justo thesaurarius et Jacobus Scuderii notarius, omnes conciliarii dicti domini Regis.

Sig⁺num mei Jacobi Scuderii notarii prefati domini Regis Majoricarum illustris et ejus auctoritate publici, qui ipsius speciali mandato hec scribi feci et clausi.

II

Nos Jacobus, Dei gratia Rex Majoricarum, Comes Rossillionis et Ceritanie ac dominus Montispesulani, in considerationem deducentes servitia nobis et predecessoribus nostris impensa per dilectum domesticum et familiarem nostrum Raymundum Montanerii quondam, contemplatione ejusdem, dedimus hiis annis et assignavimus Martino Montanerii quondam ejus filio, presente dicto patre suo, et suis perpetuo in feudum et feudi beneficium ad bonam consuetudinem Barchinone, quinquaginta libras Barchinone rendales, cum publico instrumento sigillo magestatis nostre sigillato, facto in civitate Majoricarum quinto idus julii anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo nono, et subsignato manu Jacobi Scuderii, olim notarii nostri. Quas quidem quinquaginta libras ei assignavimus super coffris nostris quousque illas super certis redditibus atque locis duxissemus assignandas. Et volentes nunc erga heredem dicti Martini liberalitatis nostre dexteram extendere, gratis et ex certa scientia, donatione perpetua et irrevocabili que dicitur inter vivos, transferimus et concedimus Valence, matri et heredi dicti Martini, et quibus voluerit perpetuo, in feudum ac feudi beneficium ad bonam consuetudinem Barchinone, ad omnes suas et suorum voluntates perpetuum faciendas, dictas quinquaginta libras Barchinone de terno, habendas perpetuo et percipiendas per tres solutiones et terminos, per eam et quos voluerit perpetuo, a nobis et quibuslibet succedentibus nobis, in et super redditibus et juribus ac proventibus nostris et nos-

trorum civitatis et regni Majoricarum, quas et que proinde eidem Valence, licet absenti, tanquam presenti efficaciter obligamus. Mandantes per hanc cartam fidelibus procuratoribus nostris in Majoricis qui nunc sunt et pro tempore fuerint, quatenus dictas quinquaginta libras Barchinone dicte Valence et quibus voluerit dent et solvant per tres solutiones ut predictur quolibet anno ex redditibus et juribus nostris et nostrorum quorumlibet successorum, non spectato super hoc alio jussu nostro. In quorum omnium fidem et testimonium presenti carte nostrum jussimus appendi sigillum. Quod est actum in castro regio civitatis Majoricarum duodecimo kalendas martii anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo sexto. — Per dominum Regem ad relationem Andree Guiterii, Petrus de Pulcro vicino.

III

Noverint universi, quod coram notario et testibus infrascriptis, Macharius Montanerii, scutiffer illustrissimi domini Jacobi, Dei gratia Regis Majoricarum, ut procuratur et nomine procuratorio Valensone matris sue, uxoris Raymundi Montanerii quondam, militis, patris sui, prout inde fidem fecit per publicum instrumentum factum auctoritate Poncii BonniVERN, notarii Majoricarum publici, videlicet xij^o kalendis marcii anno domini millesimo trecentesimo tricesimo sexto, recognovit eidem domino Regi dictam Valensonom debere tenere in feudum ad bonam consuetudinem Barchinone quinquaginta libras rendales, dudum per ipsum dominum Regem assignatas in feudi beneficium Martino Montanerii quondam, filio ipsorum Raymundi et Valensone, cui dicta Valensona jure institutionis in ipso feudo successit. Pro quo quidem feudo dictus procurator promissit, interveniente sti-

pulatione sollempni, dictam Valensonam et suos successores in feudo eodem esse dicto domino Regi fideles et legales vassallos et proinde ei prestitit homagium et fidelitatis juramentum. Obligans ipse procurator ad similes recognitionem homagii et fidelitatis juramenti prestationem dictam Valensonam et successores illius in dicto feudo, ac feudum ipsum, quociens in illo mutetur dominus vel vassallus. Prefatus etiam dominus Rex, mox receptis recognitione, homagio, juramento et obligatione predictis, dictum Macharium nomine quo supra, de dicto feudo investivit, sub modo et forma quibus dicto Martino concesserat illud, idem dicte Valensone, seu dicto ejus procuratori illius nomine, feudi hujusmodi confirmando. Que fuerunt acta in civitate Majoricarum septimo kalendas martii anno Domini millesimo trescentesimo tricesimo sexto, presentibus testibus nobili Arnaldo de Cardelacho, Petro Raymundi e Codoletto (sic), Rogerio de Rovenacho, Johanne Catelli, militibus, et Bernardo de Podioaulucho secretario, qui requisitus recepit de predictis presens publicum instrumentum.

Sigñum mei Bernardi de Podioaulucho, prefati domini nostri Regis Majoricarum secretarii, ejusque auctoritate notarii publici ubique terrarum dominationi sue subjectarum, qui presens instrumentum recepi ac scribi feci et clausi.

IV

Nos Petrus, Dei gratia Re Aragonum, Valentie, Majoricarum, Sardinie et Corcice, Comesque Barchinone, Rossillionis et Ceritanie. Attendentes quod pro parte Valense, uxoris dilecti nostri Raymundi Muntanerii militis quondam, fuit coram nobis propositum humiliter supplicando quod ipsa [ut] heres Martini Muntanerii filii sui, consuevit recipere et habere annua-

tim in et super coffris Jacobi de Montepesullano mille solidos Barchinone, quodque illos sibi confirmavimus cum nostra littera speciali. Et ut satisfactionem possit annis singulis cicius consequi de eisdem fuit a nobis pro parte dicte Valense supplicando petitum quod dictam quantitatem dignaremur sibi super aliquibus certis redditibus assignare, et mandare eidem facere etiam satisfieri in quantitate que sibi inde debetur pro tempore jam elapso. Nos igitur contemplatione dicti Raymondum Muntanerii quondam et aliquorum nostrorum familiarium, eidem Valense, quamdiu in humanis gerit de spetiali gratia concedimus cum presenti quod in quantitate dictorum mille solidorum quam ipsa Valensa consuevit pro predictis recipere et habere satisfiat eidem annuatim de prima pecunia perventura ex venditione decimi vindemie civitatis Majoricarum quamdiu dicta Valensa vitam duxerit in humanis, et quod fiat sibi etiam satisfaccione in eo quod sibi pro tempore preterito debeatur. Volumus igitur et cum presenti expresse dicimus ac de certa sciencia precipiendo mandamus fidelibus procuratoribus jurium et reddituum nostrorum in regno Majoricarum nunc presentibus, et futuris, quatenus de prima pecunia que singulis annis procedet ex venditione decimi supradicti primo et precipue dicte Valense vel cui voluerit loco sui satisfacciant anno quolibet dum vixerit ut preferatur simul et semel in quantitate predictorum mille solidorum plenarie et complete. Et nichilominus de eadem pecunia faciant eidem satisfieri in eo quod sibi deberi invenerint pro tempore preterito et finito, ipsis procuratoribus inhibentes ne dictam pecuniam que procedet ex decimo antedicto in aliquos alios usus convertant donec ipsi Valense vel alii loco sui fuerit in predictis plenarie satisfactum, nam predicta sic fieri volumus et jubemus, non spectato super hoc alio jussu nostro, et non obstante ordinatione seu manda-

to quocumque per nos jam facto in contrarium vel decetero faciendo, nisi tamen de revocatione hujusmodi fieret de verbo ad verbum mencio specialis. Recipiantque procuratores predicti a dicta Valensa vel ejus procurator de solutione qualibet apocha de soluto in quibus de presenti mentio habeatur. Nos enim mandamus Rationali curie nostre, aut alii cuicumque ab ipsis procuratoribus compotum audituro, quatenus quascumque quantitates pecunie quas pro predictis solverint dicte Valense, vel alii loco sui, in eorum recipiat compoto et admittat, ipsis procuratoribus sibi exhibentibus apocham vel apochas supradictas. In cujus rei testimonium presentem fieri et nostro sigillo appendicio jussimus communiri. Data in monasterio Populeti pridie nonas augusti anno Domini millesimo CCC^o quadragesimo sexto. H. Can.

V

Tertia decima die septembris anno a nativitate Domini M^oCCC^oL^o secundo comparuit R. Corbera presbiter, et nomine procuratorio Valense uxoris Arnaldi Burgesii ¹ quondam, obtulit sive presentavit quondam patentem litteram, in dorso sigillo cere virmillie sigillatam, tenor cujus littere sequitur sub hac forma:

Petrus, Dei gratia Rex Aragonum, Valentie, Majoricarum, Sardinie et Corcice, Ccmesque Barchinone, Rossillionis et Ceritanie, fidelibus nostris procuratoribus reddituum et jurium nostrorum regni Majoricarum qui nunc sunt et pro tempore fuerint, salutem et

1) L'errada de ploma del qui escrigué *Arnaldi Burgesii* en lloc de *Raymundi Muntanerit*, es del tot evident. La data està també equivocada, i sobre la xifra de les unitats, «secundo» tota vegada que en l'any 1352 ja era morta la dita Valença.

graciam. Dudum a nostra curia emanasse recolimus quandam litteram continentie subsequentis: Nos Petrus Dei gratia etc. Attendentes quod pro parte Valense... (*Inserta integra la carta anterior.*) Data in monasterio Populeti pridie nonas augusti anno Domini M.^oCCC.^oxl^o sexto. Nunc autem pro parte dicte Valense fuit nobis humiliter supplicatum ut cum vos consignationem suam predictam sibi minime observare velitis, quinimo eidem de tempore preterito diverse pecunie quantitates restent ad solvendum, dignaremur ei super hiis de condecanti remedio providere. Nos igitur dicte supplicationi, ut ratione non dissona, misericorditer inclinati, vobis dicimus et ex certa scientia et expresse mandamus quatenus assignationem predictam juxta preinserte littere seriem et tenorem dicte Valense protinus inviolabiliter observetis, pensionem suam predictam tam de tempore preterito quam futuro totaliter exsolvendo, taliter quod dicta Valensa, que vidua et indigens est, ad nos pro premisis ob culpa vestri non habeat recurrere iterato. Recurretis tamen a predicta Valensa in qualibet solutione opocham in qua de preinserta littera specialis mencio habeatur; cum nos per hanc eandem mandamus magistro rationali curie nostre seu cuicumque alii a vobis inde compotum audituro, quod quitquid ratione predicta eidem exsolveritis in vestro compoto recipiat et admittat, vobis sibi tempore vestri ratiocinii apochas exhibentibus memoratas. Data Perpiniensi sexto kalendas octobris anno Domini M.^oCCC.^oL.^o H. Cm. Rex Petrus.

Preinserte vero littere et regie carte fuerunt in presenti libro registrate, ut asseruit presbiter memoratus dicte domine procurator, eo quia intendebant ipsas litteras et instrumenta regia versus partes Catalonie transfretare, et si casu fortuito amitterentur quod hic

in dicto libro habeatur memoria earumdem, et ut jus domine antedictae in posterum intactum remaneat et illesum.

Arxiu historic de Mallorca: Registre de lletres reals de 1351 a 53.



AUZIAS MARCH

L'ANY 1444 ERA A NAPOLS

En general, tractant-se d'un home com Auzias March, quals obres tant interessaren a la gent del seu temps, els documents dels arxius sols serveixen pera esmenar o contradir una llegenda, conservada per la tradició i bastida pels seus més immediats admiradors. Però d'Auzias March, tant com els contemporanis en parlen amb elogi, en callen els seus fets, i ell mateix ens en diu ben poca cosa en les seves obres.

Per això són preciosíssimes, d'un incalculable valor pera l'història literaria, les notícies esmortuïdes que donen els protocols dels notaris o els registres de cancelleria, les quals, reviscolant-se al calor d'una crítica amorosa, ens contaràn les vicissituds de la vida del poeta, les raons de la seva activitat i els pensaments del seu repòs en la vellesa.

Els dats positius (que jo sapiga) que donen notícies certes sobre alguns anys de la seva

vida, són els que s' desprenen dels documents oficials següents:

De l'any 1410 es el testament del seu pare Pere March, pel que ns enterem de molts llibres i objectes que devia trobar el poeta en sa casa pairal i que podien impressionar-lo en sa joventesa. Aquest document i el codicil i l'inventari de 1413 foren citats pel senyor Paz i Melia en la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* (Juny de 1901).

En l'any 1414 se l pot suposar comprès entre ls *amicis e parents* que trasladen *la ossa del quondam Pere March* al regne de Valencia. El document aont el rei Ferran dóna disposicions pera aquesta muda s troba ja copiat entre ls papers i notes inedites de D. Manel de Bofarull (*Reg. 2381, fol. 81*).

En l'any 1415 *Nauzias March domicellus* assisteix per primera vegada a les corts que ls valencians tingueren convocades encara per don Ferran (*Proc. de Cort, vol. 27, fol. 131*).

Del 1422 són les cartes de la reina Maria que fan comprendre que Auzias March era per aquell temps en el regne de Valencia (Amedée Pagès: *Romania*, vol. XVIII).

De l'any 1424 creu que es el senyor Rubió i Ors una carta real, sense data, que va publicar

en el seu treball *Auzias March y su época*. La carta es escrita desde Valencia i d'ella s desprèn que l poeta s'allistava al servei del rei Alfons pera una expedició que s projectava.

Del 1425 són els diplomes copiats pel senyor Rodrigo Pertegàs i comentats pel mateix senyor Pagès en el num. 2 d'aquesta REVISTA, en els quals D. Alfons renova ls drets d'Auzias March al senyoriu de Beniarjó, i li retreu, ple d'agraïment, els seus fets d'armes de l'illa de Guerques.

Al 1435 *Auzias Marchi miles* assisteix a les corts generals dels tres regnes, tingudes a Montçó, baix la presidència de la reina Maria (*Proces. Cort.*, vol. 32, fol. 7).

Del 1437 són els capitols matrimonials del poeta amb Isabel Martorell; del 1439 el testament d'aqueixa; i ja no l tornem a trobar fins al 1457, que fa una concordia amb els veïns pera obrar una acequia i portar les aigües a Beniarjó (Paz i Melia, art. citat).

Per fi, del 1458 es el seu testament, un any abans de morir, en el qual Auzias March anomena als seus fills lligitims i naturals, als seus gendres, criats i esclaus, i els demostra la seva voluntat; i del 1459 (pocs dies després de la seva mort) es l'inventari que ns fa penetrar en

l'intimitat de la seva casa i reconèixer els seus mobles, llibres, armes, cavalls i vestits. Aquests dos documents foren publicats també pel senyor Amedée Pagès (*Romania*, vol. XVIII).

Però, per molt interessants que siguin aquests datos, fou tant llarga, tant ocupada, la vida del poeta, que ns passem anys i anys sense que sapiguem res de cert d'ell. Desde l'1439, que mor la seva muller, al 1457, que està casualament enfeinat en fer millores a ses terres, se passen divuit anys, en els quals no tenim notícies segures del poeta. Crec que serà útil publicar un document pel que trobarem a Auzias March a Nàpols al servei del rei don Alfons, l'any 1444, a l'època més feliça de la vida del Magnanim.

Entre varies cartes del rei an en Berenguer Mercader, batlle del regne de València, per les quals proveeix i dóna disposicions sobre l pas de molta gent, valencians i castellans, a Nàpols, i demana draps, joies, i sobre tot bocines i objectes de munteria, se troba una carta en la qual se parla d'Auzias March, i diu aixís:

Eiusdem

Nos, Alfonso, etc. Al amat e feel conseller e Maes-

tre Racional de dita cort en lo Regne de Valencia, mossen Guillem de Vich, cavaller, o an Bernat Stellers, Regent lo dit offici per ausencia d'aquell, o altre qualsevol del amat conseller nostre mossen Berenguer Mercader, cavaller, batlle general del dit Regne, compte boydor, Salut e gratia. Com lo dit batlle general de les pecunies de son offici de batlia, haia donats e pagats an Adam Lopiz, falconer, e an Jacme Dexpla, scriva, de la galera grossa de mercaderia patronejada per lo amat nostre en Galceran Mercader, donzell, cinch cents cinquanta sols reyalis de Valencia, ço es, al dit Adam Lopiz vint florins o per aquell CCXX sols de la dita moneda per acorriment de viatge que aquell ha fet portant a nos dos falcons e hun ca gruers, los quals lo amat nostre mossen Ausias March, cavaller, en dies passats havia afaytats per obs e servey nostre. E al dit en Jacme Dexpla, trecents trenta sols de reyalis per nolit, axi dels dits dos falcons e ca com del dit Nadam Lopiz, per provisio de aquell. E com la dita despesa feta per lo dit batlle, segons dit es, sia a nos molt acceptable. Per tal a vos debim e manam expresament e de certa sciencia que en lo temps del retiment dels comptes del dit batlle, aquell posant en data les dessus dites quantitats per aquell donades e pagades, segons es dit, e restitubint apoques oportunes e la present, aquelles en los dits

*comptes li reebats e admetats tots dupte e contradic-
tio cessants. Dada en lo Castell nou de la nostra
ciutat de Napols a VIII dies de Maig del any de la
nativitat de nostre senyor Mil CCCCXXXIII.
Rex Alfonsus. — Dominus Rex mandavit mihi
Iobani Olzina.*

Cur. Can. Neap. II, Arxiv Real d'Aragó

[Reg. 2901, fol. CXXIII verso.]

Axi era l valerós cavaller i elegantíssim poeta!
Quan els negocis de la guerra anaven malament,
se batia am cor fort al costat dels prínceps,
en les expedicions més arriscades. Quan don
Alfons havia ja entrat triomfalment a Napols,
Auzias March es aprop seu, lluint amb els seus
enginyers en les delícies de la pau, dreçant cans i
falcons, pera les festes d'aquella cort, la més
civil i refinada de l'Italia.

J. PIJOAN

MANUSCRITS CATALANS DE VALENCIA

Abans d'empendre la publicació del feixuc catalag dels nombrosos manuscrits en la nostra llengua que s conserven en els diversos depòsits de Barcelona, acabaré de buidar les notes que en diferents epoques he anat recullint en altres ciutats am la deria llunyana de fer un inventari dels textos que ns resten pera utilitat dels estudiosos de l'història literaria dels pobles catalans.

Seguiré una pauta semblant a la que he seguit en els meus precedents catalags ¹, perquè es el generalment usat i me serà més facil fer-hi alguna referencia.

Les notes que ara publico varen esser preses en l'hivern de 1900 i en la primavera de 1901. L'aport notable de la culta Valencia a la nostra literatura explica l nombre relativament con-

1) *Manuscrits catalans de la Biblioteca de S. M.* (Barcelona, 1888); *Catalonische Manuscripte in der Bibliothek von Tarragona* (publ. en el «*Centralblatt für Bibliothekswesen*» del Dr. Hartwig, Leipzig, Harrassowitz, 1889); *Manuscrits catalans a la Biblioteca Nacional* (Barcelona, 1896); *Catalag dels Manuscrits de la Biblioteca del «Ateneo Barcelonés»* (REVISTA DE BIBLIOGRAFIA CATALANA, 1901; tiratge apart, 1902); *Manuscrits catalans de Vich* (REVISTA DE BIBLIOGRAFIA CATALANA, 1902).

siderable de manuscrits que encara s'hi conserven. He treballat no més que en l'Arxiu i Biblioteca del Capítol metropolità, en la Biblioteca provincial universitària i en algunes biblioteques, poques, particulars. En la primera va donar-me tota mena de facilitats l'intelligentíssim arxiver i bon amic meu el canonge doctor Roc Chabàs, qual nom es prou conegut de tots els investigadors de les nostres coses¹. Es molt més d'agrair tant bon aculliment, perquè no sol trobar-se en els arxius capitulars.

Haig d'advertir que de cap de les maneres tinc la pretenció d'haver completat la meya tasca bibliogràfica. No cal dir que tota notícia d'omissions serà agrada i que qui vulga fer suplementos o catalegs d'altres depòsits que no m'ha llegut de veure, té ben obertes les planes d'aquesta REVISTA.

BIBLIOTECA METROPOLITANA

I

EXEMPLE: PRIMER DEL CRISTIÀ. — Bellament escrit a dues columnes, de 408 × 285 mm. Té cclxxviii folis, dos d'ells de pergami per 12 de paper. Escrit a les darreries del XV^m segle. Les primeres paraules dels capítols i dels llibres són de lletra major que la del text, que es complet. Relligat am pell de gamusa. Comença en el fol. 1 :

¹) Vegi-s en aquesta mateixa REVISTA (1902, pp. 121-129) el seu estudi d'organització del *Archivo metropolitano de Valencia*.

En nom del Salvador nostre Jhesu Christ. Comencen les Rubriques sobre lo prolech en lo libre appellat primer del Cristià, lo qual prolech conté V. Capitols contenents ço que ensenyen les següents rubriques.

El capitol quart del prolec conté l plan general de tots els tretze llibres de la gran obra del *Crestià*. Ha sigut exposat en resum per Emili Grahit (*La Renaixensa*, any III, 1873, p. 196) i per Alfred Morel-Fatio (*Katalanische Litteratur*, en el *Grundriss der romanischen Philologie* den Gröber, vol. II, 2.^a part, p. 98); però com que ningú l'ha copiat tal com ho posa l'Eximienç, el dono a continuació, treient-lo del present manuscrit (fol. iij v.^o, col. 1.^a):

Començant, donchs, per la gracia del nostre cap Jhesu Christ a la taula general de tots aquests XIII^e libres, deus saber que lo proces en general de les materies que aci se han a tractar es en aquesta forma.

Lo primer libre tracta de que es religió christiana e com e de qui ha son començament e son esser, e quines son ses altes e grans dignitats.

Lo segon tracta com l'om cristià, per diverses linatges de temptacions, cau de la dignitat de christianisme e dels dons a ell donats.

Lo terç libre ensenya quins e quants son los peccats e mals en que l'om christia cau quant es vençut per les temptacions en que es posat en esta vida e per ses grans malignitats e pravitats.

Lo quart libre e los següents tracten com nostre Senyor Deu lo hom caygut relleva maravellosament. E primerament pertracta aquest quart com lo relleva per les sues sanctes inspiracions e diversses moviments sperituals, specialment per la gracia predestinant, e per los dons del sanct sperit, e per les VII benahuyrances temporals e virtuoses en aquest mon, e per los fruyts del sant sperit.

Lo quint libre ensenya com lo relleva per lums e flames moltes qui son en les virtuts theologals.

Lo VI.^{es} libre ensenya com lo relleva per les virtuts morals e així mateix per les virtuts cardinals.

Lo VII.^e libre tracta com lo relleva per la sua sancta ley e per diversses manaments.

Lo VIII.^e libre ensenya com lo relleva per ostenssió de la sua potencia e saviesa e clemencia que demostra en les coses creades e governades e ordenades en deguts estaments.

Lo VIII.^e ensenya com lo relleva e lafalgua per la incarnacio sua qui fon obra transcendentment amorosa e profitosa a les gents.

Lo X.^e libre ensenya com lo relleva e l conforta e lajuda per la alta virtud sua que en special ha posada en los sants sacraments.

Lo XI.^e ensenya com lo relleva per sperituals

doctrines dades a tot estament als ecclesiastichs e religiosos.

Lo XII.^e ensenya e tracta com lo relleva per general regiment dat a la cosa publica, ço es, a saber, a tots los senyors e a tots lurs subdits segons diverssses formes emanades de viure.

Lo XIII.^e ensenya e tracta com lo relleva per menaces de les grans penes e promissions dels grans bens celestials e sobiranament gloriosos.

A la columna segona del fol. iiij comencen les rubriques de tot el primer llibre, que arriben fins al f. xij, de pergami, que està en blanc, i en el següent comença l text, que acaba en el fol. cclxxviii v.^o, columna segona:

Ací feneix lo damunt dit libre appellat lo Primer del Christià, en lo qual es tractat que es religió christiana, E com è de qui ha son començament e son esser, E quines son ses grans e altes dignitats.

E comença après tantost lo segon libre, en lo qual sera tractat com lom christià per diversssos linatges de temptacions cau de la dignitat de christianisme e dels dons a ell dats e vençut per temptacio.

Ffinito libro sit laus et gloria christo. Qui scripsit scribat semper cum domino vivat. Amen. S. Katerina ora pro me ad dominum Jhesu Christum sponsum. Amen.

Per altre ms. d'aquest primer llibre i per l'impressió feta a València per Lambert Palmart a cura de mossèn

Johan Ruys de Corella, vegi-s el meu llibre *Manuscrits catalans a la Biblioteca Nacional. Madrid.*

II

EXIMENIÇ: LIBRE SEGON DEL CRESTIÀ—Es aquest ms. d'aspecte semblant a l'anterior : 404 X 282 mm.; clxxxiiij folis a dues columnes, en quaderns de 2 de pergamí per 8 de paper. Els 10 folis darrers han sigut adobats. Al començar la rubrica i el text, grans caplletres. En el fol. i diu:

Prolech sobre lo segon libre del cristià, qui tracte de temptació segons la forma qui s contenen en les rubriques següents.

En el fol. vj comença així l text:

Capitol de aquest present libre qui posa com Deus ha posat l ome en aquest nom per batallar e haver victoria dels enemichs seus per tal que aconseguesca merit e gloria.

Acaba amb el cap. CCXXXX, que es el darrer del segon del *Crestià*, en el f. clxxxiiij, columna primera, am lo següent:

Per que per tal que cascun se guard mils de aquest decahiment e cars terrible havem a tractar en lo pus prop següent libre del pou del peccat en que l om cau quant es vençut per temptació. E aquest pus prop vinent libre sera appellat lo terç segons l orde a ell donat en lo començament del primer, e aqui veureu largament que es culpa e peccat e vici e ses circums-

tancies, començant a tractar aquí primerament que es mal.

Deo gracias. Amen.

Finito libro sit laus et gloria christo.

Qui scripsit scribat semper condomino vivat. Amen.

Hi ha un altre exemplar manuscrit del Segon d'aquesta enciclopedia en la Biblioteca Nacional de Madrid (vegi-s el meu catalog, p. 101).

III

EXIMENIÇ: PRIMERA PART DEL TERÇ LIBRE DEL CRESTIÀ. —
Es del mateix aspecte dels dos precedentment descrits: 415 × 285 mm.; ccclxx ff. en quaderns de 2 de pergami per 8 de paper, escrits a dues columnes. En el fol. 1:

Prolech sobre lo terç libre del christià, fet per mestre Francesch Eximenis, del horde dels frares menors.

Mal es partit en dues parts, ço es, per mal de colpa e per mal de pena...

Després del proleg, que, com a costum de l'autor, conté una exposició sumaria del llibre, vénen les rubriques, i en el fol. x v.º comença l text, que acaba en el darrer foli, que es el CCCLxx, amb els mots:

Axí diem apres del peccat de gola e del peccat de paresa, del peccat de luxuria que hix de gola e de paresa, com la filla hix de pare e de mare, e axi com la conclusio de les premicies e axi com la lenya seca nodreix lo foch, axi gola e paresa nodrexen Luxuria.

Aci es acabada la primera part del tercer libre del cristià.

Deo gracias. A x de agost any MCCCClxxiij.
L. D.

IV

EXIMENIÇ: SEGONA PART DEL TERÇ LIBRE DEL CRESTIÀ.—
Es per l'estil dels anteriors. 415 × 285 mm. Té cccxij folis, repartits per plecs de 2 de pergami per 8 de paper. Copió i proleg del fol. 1:

Prolech sobre la Segona part del Terç libre de la obra del Cristià.

Per tal com aquest terç libre del cristià conten moltes materies, les quals retriem massa gros tot volum en que fossen totes ensemps; Per rahó daço havem partit aquest terç libre en tres volums. Lo primer en son començament tracta que es mal e procegueix la materia fins al mal de Luxuria, qui s tracta quaix al mig de tot lo libre. E per aço ordonam que lo Segon començas a tractar lo dit peccat e contenguts tot l'altre del dit libre fins a la fi. Empero tostemps continuant lo nombre dels capitols ajustats lo nombre del Segon volum per orde al orde del compte del primer volum, segons que appar en les Rubricas següents.

Malgrat això, aquest volum comprèn tot el terç fins a la fi, i ocupa desde l capitol 524 fins al cap 1060, que es el darrer.

Les taules ocupen fins al fol. xj v.º, segueixen 3

folis blancs sense marcar, i comença l text en el fol. xij. Acaba en el fol. cccxj v.º d'aquesta manera:

Capitol Mix. E final a tot aquest Terç libre appellat Crestià.

Per tot ço que dit es en aquests dotze tractats precedents d'aquest Terç libre apar queucom que es mal e que es peccat ne quines son les sues malicies. E per consegvent appar com lo peccat es pou de mort, en lo qual lom cau quan pecca. E appar encara com lo peccat se leixa caure e derrocar de la altesa del sant estament cristià e per via de temptació cau en lo dit abis de malicia. Perque d'aquí avant resta que digam per quina manera la pietat de nostre senyor Deu relleva lom axi caegut e l desliura de aquella tant letja e tant perillosa presó del peccat apres que es cahegut. E deus saber aci que, segons que ns ensenyen les sanctes scriptures, nostre senyor Deu, per sa gran clemencia e pietat, relleva lom per infinides maneres e l tira per diverses vies altes, deslliurant lo del dit. E en special lo desliura per X vies les pus famoses e pus altes que les altres, A les quals se poden les altres reduhir, e segons lo nombre d'aquestes X revelacions e desliurations demunt dites se segueixen X libres, dels quals cascu tracta una d'aquestes revelacions e desliurations divinals, segons que en lo primer libre stech ja dit. E la primera d'aquestes revelacions, de la

qual ha a tractar lo primer libre seguent, se appela supernal gracia.

Aci son acabats aquests dotze tractats damunt dits daquest Terç libre appellat Christià, qui tracten e mostren generalment de tots los peccats mortals e venials. Lo qual libre, mijançant la gracia del Salvador nostre Jhesu Christ, ha fet e ordenat lo reverent pare mestre Ffrancesch Eximenis, del orde dels frares menors Prima die Decembris Anno a Nativitate domini Millesimo Trescentesimo Octuagesimo Quarto.

Deo gracias. Qui scripsit scribat semper cum domino vivat. Amen. F. R.

El manuscrit de la Biblioteca Nacional de Madrid forma tres volums (vegi-s el meu *Cataleg*, pp. 102-104, i pel fragment imprès, p. 114).

V

EXIMENIÇ: SEGON VOLUM DEL DOTZÉ DEL CRESTIÀ. — Té 292 × 215 mm., i, com els altres que portem anotats, va escrit a dues columnes i caplletrat. En alguns folis la tinta ha menjat el paper. No està foliat i sols queda un rastre de quaderns que l relligador, del primer terç del segle XIX*, va retallar; té 15 ff. de rubrica, 2 en blanc, 483 de text i 2 més en blanc a la fi; els folis van repartits per fascicles de 2 de pergami per 4 de paper.

Aquest segon volum manuscrit, que conté les quatre darreres parts, fa costat a un esplendïd exemplar de l'edició impresa del primer volum a Valencia per Pal-

mart en 1484. Es l'únic manuscrit, entre ls que he vist o conegut, que conté les quatre darreres parts: tots els demés del *Dotxè* que s conserven no contenen sinó les quatre primeres, que són les que s'imprimiren (vegi-s aquesta mateixa *REVISTA*, II, p. 237). En el primer foli comença així:

Aci comencen les rubriques del segon volum del dotzen libre de regiment de princeps appellat christià.

Segueix se lo segon volum del Regiment dels princeps, de les ciutats e de la cosa publica, en lo qual volum se contenen la V.^a e la VI.^a e VII.^a e VIII.^a parts de aquest dotzen libre de la obra del Christià. E l'orde de aquest proces veuras en les rubriques següents.

Hi manca l full de pergami que contenia l capitol primer (que seria l CCCCLXVII) i l'epigrafi del següent, que comença ara en el punt que diu així:

E si dius que cascu se pot sens vergonya procurar son prou, dich te que ver es si lo prou es be de honor e de regiment...

Acaba la *cinquena* part en el que correspondria esser f. 221, si l llibre fos foliat; en el foli següent comença la *sisena*, amb el capitol DCLXXVI; en el f. 316 comença la *setena* part, amb el capitol DCCLXXIII del llibre; i en el f. 388 comença la *huytena* i ultima part del *Dotxè del Crestià*, amb el capitol DCCCXXXIII.

Molt s'ha parlat sobre si l'Eximeniç havia escrit o no ls llibres *Quart a Onxè* i el darrer o *Tretxè* de la seva gran enciclopedia, que són els que no ns han arribat. Mentrestant que reunesc altres materials sobre les obres del nostre notable autor, copio a continuació

tot el darrer capítol del *Dotzè* (f. 48a d'aquest manuscrit), per esser cosa completament inedita i descoonguda, i per fer-s'hi referència an els *Sisen* i *Seten* llibres del *Crestià*.

Capítol DCCCCVij qui dona fi e compliment al libre.

Acabat, donchs, per gracia de Jhesu Christ lo present libre, qui es partit per les huyt parts damunt posades, qui totes van sumariament a bon estament e regiment de princeps e de la cosa publica, Resta que faça grans gracies a aquell eternal princep qui es Deu e senyor general de tota creatura, e apres a la sua gloriosa mare madona sancta maria, e apres a nostre pare especial monsenyor sent Francesch, Per merits dels quals creu sens dupte que mi a endreçat lo nostre Salvador Jhesu Christ. E que monsenyor lo marquès, ja primerament nomenat al començament d'aquest libre, placia a la vostra altea reebre aquest present volum, segons que diu davall, per contemplació e reverencia vostra, e en aquell estudiar, e servir vos d'ell segons que plaurà a la vostra saviea, e us placia de recordar que açò que aci defall pertanyent a la saviea real trobarets pus largament en lo *seten* libre del *crestià*, qui s'apella *legal*, e en lo *sisen*, qui es de les virtuts cardenals. Suplich encara tostemp a la vostra reverencia e bonea que si res hy ha de bo que tot sia atrebut a aquell qui es fons de tots bens e del

qual devalla tot ço qui bo es; si defalliments hi trobats, sien imputats a la mia ignorancia qui no es practica en regiment de ciutats ne de gens ne en armes ne en les coses aqui damunt tocadés; e placia a la vostra maturitat los dits defalliments benignament corregir attenant no al do, mas a la afecció ab quel vos ofir e a la entencio que mi a mogut, la qual primerament per ferne servey e profit a vos e als vostres e a tota la vostra casa, la qual sap Deus que ham de amor cordial. Segonament per servirne la cosa publica crestiana, especialment princeps e regidors. Terçament per guanyar merit a la mia anima en mon treball. Quartament sobretot per reverencia he honor de nostre senyor deu princep e senyor de tots los princeps e generalment pare e faedor de tota creatura, qui tostemps sia loat e per infinita secula seculorum sanctificat e beneyt e glorificat per tota pensa e creada natura en la sua magestat eternal e gloria perdurable. Amen.

El final d'aquest capitol entra en la primera columna del recto del darrer foli; en la mateixa columna hi ha en lletra més grossa:

Ffinito libro sit laus gloria Christo. Amen.

En la segona columna, en lletra grossa i vermella:

Aquest libre fou començat lo dia dels innocents any M.^o CCCCLIij. E fou acabat dijous ans de pasqua cinquagesma, ha XVI del mes de mag any dessus dit.

VI

EXIMENIÇ: els 6 primers llibres de la *VIDA DE JESU-CHRIST*. — Manuscrit de 285 × 212 mm. i ccxiii ff., en quaderns de 2 de pergamí per 10 de paper. Segle XV. Caplletrat a dos colors al començament de cada tractat. El relligador va retallar els marges, però sense tocar el text. El primer quadern, recobert de pergamí, conté la rubrica, que ocupa 9 ff. sense marcar; el pergamí es el blanc; en el de davant, que obra l llibre, hi va escrita la nota d'algun procés o plet, que comença i acaba així:

Te dos procesets de na Violant den Gualtas... te misser Guargils lo testament de mon frare.

Després de la rubrica, que sols abarca la mateixa dels 6 primers tractats (l'obra sencera n té 10), comença el text en el fol. 1 :

Aci comença lo libre apellat Vita cristi, hordenat per lo reverent Mestre Ffrancesch Eximeneç, del horde dels frares menors, ab la ajuda del nostre salvador e mestre Jhesu christ.

Acaba al cap. XVI del sisè tractat, amb aquests mots:

...E apres de la temptacio a ell aqui feta per lo dimoni.

Ara segueix-se lo seten libre, hon avem a tractar com apellà sos apostols e dexebles e com altament los imformà.

Ffnito libro.

Aquesta es, sens dubte, l'obra d'Eximeneç que més va copiar-se i més va traduir-se. Vegi-s Grahit, *La Renaixensa*, 1873, p. 245.

VII a X

SANT VICENT FERRER: SERMONS. — Formen set volums en paper de 216 × 150 mm., escrits probablement en vida del sant i presos de viva veu per algun dels notaris que l seguien. Han sigut relligats modernament en pergami, i tots porten al lloç el retol: *Sermones Sancti Vincentii Ferrer*. Els vols. I, II i VII contenen sermons trelladats al llatí i no ns toca descriure-ls; els altres quatre contenen els sermons en vulgar. La lletra es correguda i molt semblant en tots els set volums.

El vol. III, primer dels catalans, conté 83 sermons i porta davant un foli am l' anotació del segle XVIII: *Tomus Tertius*; venen després 3 ff. de taula en llatí, 2 folis en blanc, més ccxxviii ff. marcats, als quals segueixen 15 ff. sense marcar, però continuant la numeració a baix de la plana, dos d'ells en blanc i els demés contenint notes de sermons en valencià i en llatí.

En les taules de tots els volums apareixen separats els sermons de diumenges i altres diades, dels dels sants. Tenen tots també algunes notes marginals de la mateixa epoca.

Comença al fol. 1, que porta a dalt una noteta que diu: «Sobre aquesta mira lo primer del Christia a 354, cap...»

In die Epiphanie. Procidentes adoravunt eum M.º 2.º &c.

Devets saver que a açò que adoració sie vera dic que si requeren dues coses.

La primera reverencial pensament en la anima.

La 2.º humil continent en lo cors.

El darrer sermó s troba en el fol. ccxxxv.

En lo sermó de ir vos declari les rahons per que ara fem les professons e letanies, e ara vos vull declarar les maneres que devem tenir en les rogacions per a obtenir ço que demanam a Deu.

Acaba am la nota següent: .

Continuant oració e bona fi, vendrà eximpli de aquell cavaller capità de ladres en la casa del qual estigué lo dyable XII. anys en forma humana et cocus ubi venit magister Vincencius qui mitu domino cognovit eum et expolit et conversus fuit militem ut supra.

Les notes afegides al final del volum són interesantíssimes.

Vol. IV, segon dels valencians, abarca 5a sermons, i té 2 ff. de taula, 3 en blanc, cclxxx de text i 2 en blanc, l'ultim d'ells am notes de taula. Comença al f. 1:

Feria III.ª post pentecoste XXIII.

Nostra comiseracio in celis et... ad philip. ca.ª III.ª et recitat me in epistola corintis diver. En aquest present sermó en que esta perfecció de vida spiritual per ço que'l tema proposat me dona motiu de preycar a vosaltres de aquesta materia et primo Ave Maria.

Acaba l'ultim sermó amb aquestes paraules: .

Esta nit haguí tan mala nit que gran temps ha que no la haguí tan mala. Anit me vingué hun hom digne de fe e dixme que ere passat per lo carrer de sent Christofol e jugaven a

daus en IIII. lochs e blasfemaven Deu; quant yo hoí aço esclatar cuydi pel cor yo cost e dave tant com estave en aquesta Ciutat yo descarregat ne fo e yo pens que recapte si darà e s corregirà aquest peccat tan abominable. Si annunciabis tu eis ex me. Eze. 33, ca°.

Vol. V, que es el terç dels catalans, conté 84 sermons; després d'un foli blanc, ne venen 2 de taula, 3 en blanc, cclij de text, 1 que segueix al text i porta escrit d'altra mà quelcom sobre l'estiuet de Sant Martí. Al final n'hi van quatre més, el primer i l'últim dels quals són escrits. Comença, f. 1 :

De Sancto Laurencio. Multum fructum affert qui a. a. suam. Jo XII ca.° &c. Axi com la solemnitat e l'offici es huy del glorios martir sent Lorenç, axi mateix serà la nostra preycació e serà Ave Maria.

Acaba l'últim sermó en el fol. cclij am les paraules:

E quant hom passa una mà es obligat a Deu de mil florins. Ara com vet que quant tu vas a adevis etc. mas tu fes axi com feu aquell veus que l senyor li dix: Yo vull que si es venut tu, ço es, la anima e la muller, ço es, la carn, lo cors e los fills, ço es, los sentiments e los fills, ço es, les potencies.

Vol. VI, quart i darrer dels valencians, porta 61 sermons. Té 1 f. blanc, després 2 de taula, 5 de blancs, cclxxj de text, 1 amb anotacions en català, 4 amb anotacions en llatí i 11 de blancs. El fol. 1 d'aquest

volum, que pot-ser era l primer de la collecció abans de relligar-se, comença am titol:

Reportaciones sermonum Reverendissimi magistri Vincencii Ferrari, predicatoris finis mundi.

In vigilia ascensionis Jhesu Christi.

Sublevatis Jhesus oc. m. celum d. habetur unibum istud tex. Jo VII.º ca.º et recitancie in evan.º hº. Yo en aquest sermó vos vull declarar les maneres que tenia lo nostre salvador e redemptor Jhesu Christ en fer oració.

Acaba l darrer sermó al fol. cclxxxj v.º

E veus aci les virtuts per que diu lo tema per &c. Veus aci ara lo sermó complit, placie a nostre senyor deus que ns face servir en aquestes virtuts en tal manera que siam dignes de anar a la gloria de parais ad quam &c.

El canonge-arsiver d'aquest diposit, Dr. Roc Chabàs, publicà en 1902-1903, en la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, un notable *Estudio sobre los sermones valencianos de San Vicente Ferrer*, valent-se d'aquests manuscrits i donant-ne nombrosos extractes. Fent parlar al mateix predicador, ha presentat per primera vegada la vida real del sant.

XI

SANT VICENT FERRER: SERMONS. — Es un volum de 208 × 143 mm., escrit a la primeria del XV^m segle, lletra correguda per l'estil dels anteriors. Apareix cussit a la rustica, am coberta del segle passat, que dau

escrit al llom: *Sermones varios*; té cccl ff. No diu que els sermons siguin de Sant Vicent, però l'estil, l'aire, la factura, tot es d'ell; comprovant alguns sermons (p. e. el de Sant Jordi) amb altres de les mateixes festivitats dels llibres descrits amb els num. VII a X, se n'adquireix aviat el convenciment: se veu el mateix sermó copiat per diferents notaris. Sembla que foren predicats durant la Quaresma de 1413 (vegi-s el sermó de Sant Thomas i el de Sant Jordi). Precedeixen 4 ff. sense marcar, els dos primers porten diverses anotacions sobre ls sermons continguts en el volum i pera més facilment trobar els referents a determinades festivitats. Una de les anotacions diu: *Vide sermonem... magistri Vincencii propter fine*. Comença així en el fol. 1:

Dominica cinquagesima.

Omnis plebs vidit et dedit laudeos. Luc. XVIII c°.

Lo nostre sermó present serà del sant Evangelí de huy e haurem moltes bones doctrines.

Primo Ave Maria.

Tres gracies e beneficis specials havem aconseguit de nostre senyor deu Jhesu Christ per los quals tots quants som en est mon devem lohar lo seu nom.

En el f. cccxxxviii v.° hi ha l sermó de Sant Jordi.

Esta solemnitat anual que s fa de monsenyer sent Jordi es per les grans ajudes qui feu en la conquista de la Ciutat e Regne de Valencia. E per ço serà lo sermó de Sent Jordi.

Et primo Ave Maria.

Acaba l llibre en el verso del darrer foli:

E veg lo sermó complit. Placia a nostre senyor deus que ns faça gracia que treballem en est mon per honor de deu per que ns haja apparellada la vianda en Parahis.

XII

FRANCESC DE PERTUSA: MEMORIAL. — Es el manuscrit original, escrit per la mà de l'autor en 1440. Té 215 × 142 mm., i 2 ff. de pergami per 4 de paper; 1 f. preliminar amb anotacions, clxxxiiij marcats de text, d'escriptura bonica, però molt apretada, am petites caplletres, 5 ff. sense marcar que contenen adicions i 3 en blanc. Enquadernació moderna. El foli preliminar, que es de pergami, porta en el recto una nota de lletra del segle passat, que diu:

De Francisco de Pertusa, Canónigo de Valencia, que escribe de su propia mano y divide la presente obra en tres tratados.

Segueix la traducció castellana del index dels tres tractats. El verso del mateix foli porta la següent important declaració en lletra extranya i prou dolenta:

Confesse yo, ffrare Jaume del bosch, ffrare Cavaller de la reverent religio de montesa, comanador d Onda, que lo present libre es scrit de la ma del magnifich en Ffrancesch de Pertusa, donzell, avi meu, ço es, pare de ma mare, lo qual yo li viu scriure e axi indubitablement se pot donar plena fe al desus dit, e fent testimoni de la present veritat scrich la present testificació de la mia ma, huy dissapte que contam

dos de setembre, en la Ciutat de Valencia, dins lo capitol de la seu de aquella, del any MCCCC noranta e set.

Comença l text en el fol. 1.

Proemi, en lo qual se conté breument ço de que tracta lo present memorial.

Per ço com tem que les raons escampades per diverses libres, que Deu, per gracia sua e mijançant mon continuat e gran treball, m a donat a trobar sobre la declaració e probació dels articles de la sancta fe christiana e catolica no isquen de memoria, e los lochs on son posades; per tal, a laor e gloria de nostre senyor deu Jhesu christ e de la sua gloriosa mare e verge senyora e advocada nostra madona sancta Maria, e a consolació del meu sperit, yo Francesch de Pertusa, jatsia indigne servent de Jhesu christ, les he replegades totes en lo present memorial, e per ço que pus facilment hi puxen trobar les materies que voldré, he departit aquell en tres tractats principals.

En lo primer sera demostrat Deus esser de necessitat, ecclesia esser una sola e simpla, e aquella esser en trinitat de persones distinctes e aquest sol esser creador de tot quant es, hon seran determenades moltes belles dificultats toquants a la sua altissima deitat.—En lo segon tractat demostraré la sancta incarnació del seu reverent fill e tots los articles toquants a la sua

altissima humanitat. — En lo terç tractat demostraré la general resurrecció de morts e lo juy final e la perpetual retribució e provisió que per nostre senyor deu Jhesu christ, jutge universal, lo serà donada en gloria o en pena, segons los propis merits o demerits de cascuns.

Segueix el proemi i tota l'obra fins al fol. Clxxxiiij v.º

Explicit Deo gracias.

Fon acabat lo present memorial, a gloria e onor de nostre senyor Deu Jhesu Christ, per mi, Francesch de Partusa, en la Ciutat de Valencia, en lo dia de sent Nicolau, en oram de matines que s contava a sis de deembre del any de la nativitat de nostre senyor deu Jhesu Christ Mil CCCC e quaranta.

Qui potest capere capiat; qui autem capere non poterit, oret et laboret ut dicit agiut in quondam sermones.

En el mateix foli comencen XVII adicions, escrites am la mateixa lletra, que omplen 5 ff. sense marcar. Comença:

Secuntur addiciones. — I.ª addició.

Per ço com in de eternitate Cº Xº yo he parlat.

Acaba l'adició XVIIª i darrera amb els mots següents:

...e de aço he parlat largament desus in materia de trinitate c.º XXX VIº in fine.

XIII

FRANCESCO DE PERTUSA: MEMORIAL.—Copia de l'original anterior, feta en paper a les darreries del XV^m segle, formant un groixut volum de 294 × 214 mm. i de cccclxxxvi ff. Desde'l f. cccxl endavant la foliació fou retallada al procedir-se a l'enquadernació, que es moderna. El copista va deixar-se algunes paraules que han sigut afegides al marge. En el text hi ha, com en l'obra original, els epígrafs de cada part en tinta vermella, però està en blanc l'espai de les caplletres. Després de la guarda ve un full de paper, que porta en el recto la nota següent:

Francisco de Pertusa, Valenciano, de Estirpe nobilíssima y Canónigo de esta santa Iglesia. Vide Ximeno, Escritores de Valencia, pág. 35, col. 1.^a, tomo 1.^o, imp de Val^a.

De la mateixa lletra del segle passat hi ha en el verso la nota de les tres parts en que s divideix el llibre, precedida del següent epígraf:

Aquest Libre, nomenat lo Pertusa, es partit en tres parts principals: a saber...

En el fol. 1 comença:

Prohemi, en lo qual se conté breument ço que tracta lo present Memorial.

Acaba en el f. CCCClxxxvj v.^o, am les mateixes paraules de l'original. Venen després 7 folis sense marcar i en lletra correguda del segle XVI^e, que contenen les adicions que l primer copista va deixar-se.

XIV

FELIP DE MALLA: LO PECADOR REMUT. SEGONA PART. — Escrit en lletra correguda del XV^m segle, sobre paper; té 293 × 202 mm. i CCCLxxx ff. En tots els capítols hi manca l'epígraf en tinta vermella, feta excepció del cap. III, amb el qual comença l llibre. Encara que res ho indiqui, el contingut d'aquest manuscrit pertany a la segona part de l'obra de Felip de Malla, que es precisament la que no va imprimir-se. Sobre les dugues impressions incunables de 1483 i de 1495 del *primer libre* de la primera part, pot veure-s Francisco de Bofarull, *Felipe de Malla y el Concilio de Constança* (*Revista de Ciencias históricas*, Barcelona, 1881-1888, vol. II, pp. 156-176; vol. III, pp. 325-349, 536-552; vol. IV, pp. 1-36, 22-33, 213-233) i Haebler, *Bibliografía Ibérica del siglo XV* (La Haya, 1904, num. 389 i 390), el qual fa les referencies als anteriors bibliografs. Com que d'aquesta segona part encara no se n'ha dit gaire cosa, mentre espero tenir ocasió de descriure-n altre manuscrit, donaré alguns extractes d'aquest, que fou relligat modernament, portant al Hom el titol *Lo peccador remunerat*. Comença així en el fol. 1:

Capitol terç, narratui de la istoria de la entrada de Jhesus en la Ciutat de Jherusalem com a ver Rey de Israel lo diumenge appellat del Ram, e de alguns actes seus maravellosos e misterials obrats en lo dit dia.

La donchs ella explicades les coses dessus dites per la catholica e fel maestra mia sacra theologia, Regina illustrissima e preclarissima dels enteniments humans, qui ab la frevol barcha del cors mortal peregrinen per les an-

fractuoses e lanegables vies de la tempestuosa e m portuosa terra, sperant e optant la mia ardent e inquisitiva calor per venir a noticia dels actes gloriosos...

En el fol. lviii, acaba així l capítol:

...per tant sia la fi del present capítol adorar Jhesus ensemps ab los infants donada fi.

Venen dos folis blancs, i el lxj comença:

La feria quarta, ço es, lo sant dimecres, Jhesus fill de la verge...

El fragment d'aquest manuscrit deu acabar amb el capítol 33^o, perquè en segueixen tres després del lloc (f. ccclviii v.^o) on diu:

...e açi daré fi al XXX^{en} capítol.

El darrer cap. comença (f. ccclxxij v.^o):

Vengut lo capvespre del dit sant divendres...

I fineix així en el fol. ccclxxx:

...glorios miracle de mon senyor Jhesus presta son de dar responsió, car tant mes la consideració e contemplació d'aquell tots temps amable e desirable que incessantment volria que de ell me fos feta interrogació, lo qual sia ab tu e do en si mateix eternal beatificació.

E yo, regraciant a la mia maestra, no diguí pus sobre lo present acte, ans fiu conclusió e desperent a temps la dita dona santa reverent theologia, e cessant la present visió e contemplativa meditació, trobi m tot sol tan-

quat dins mon estudi, ple de pensament e de admiració.

XV

SALMS. VIDES DE SANTS. Manuscrit del XV^m segle, restaurat en 1820, segons indica la següent nota en un full de guarda:

Saltiri feyt per lo Propheta Daviu, Rey de Jherusalem, trellat de latí en romanz (raonablement) per lo Inclit Reverent Mestre Johan Roig de Corella, Mestre &c. en Sacra Theologia: y renovellat ara en lo any 1820.

Té 59 ff., més un de preliminar, en fascicles de 2 de pergami per 6 de paper; els fulls antics estan tancats per un marge gran de paper; en la restauració se retallaren molt els ff., que ara apareixen de 238 × 180 mm.; essent el format total del ms., un cop restaurat, de 340 × 245. A 2 columnes. La numeració dels ff. es tota de mà del restaurador. Lletra negra tota d'una mà i vermells els epigrafs.

1. El fol. preliminar, am lletra més xiqueta, però de la mateixa mà de tot el llibre, conté la següent:

Letra tramesa al papa Damasco per sent Jeronim Doctor.

L'esperit de sacrifici no es tots temps en les penses dels profetes...

que acaba així en la col. 1.^a de verso:

continuament legint ama l Cantich dels salms no pot fer pecat per so com ha llaor de Deu en son cor. Apres aquesta vida de Deu en

la gloria s alegrara e la sua anima embellira.
Amen.

2. En la col. 2.^a del mateix versò el restaurador va posar-hi les que segueixen:

Advertencies petites.

1.^a Haon encontraras * y diu *falta*, no es que faltara en lo original d'este M S., sino que stava al marge: y en esta reposició que tocava de fer, com se ha retallat tant, ha segut precís tralladaro baix al marge nou, ò renovellat.

2.^a S a posat que el Autor d'este M S. hu es *rahonablement* lo Inclit Johan Roig de Corella, perque encara que ya molt fonament per aseguraro, pero també es molt cert que assi no consta: y així esta molt ben dit *rahonablement*.

3.^a Estan tots los sent y cinquanta Salms: pero es menester advertir que l 76 y 77 estan posats com si foren uno; y de asi se segueix que l que es 78 posa 77 et cetera: *vide carta 25 bolta, y seguens*. Item lo Salm 118, lo dividixs de huit en huit versos, y a cada una divisió fa Salm diferent de numeració, de a hon ve a parar que lo Salm 150, ultim del Psaltiri, siga asi 170.

Afegiré ls folis que son de mà del restaurador: el 7 (que comprèn gran part del Salm XV, el XVI i part del XVII), els 9, 10 y 11 (part del Salm XXV i del XXVI al XXXIII), els 13 i 14 (final del Salm XXXVI, els XXXVII a XXXIX i principi del XL), i el foli 33 (part del Salm Cl, tot el Cij i part del Ciiij).

Comença l'obra en el foli 1:

Jhesus-Maria-Christus.

Lo diumenge direu los vint e cinch Salms següents:

Comença lo primer Salm del Salteri fet per lo sant profeta Daviu e rey Jherusalem.

Beatus vir qui non habiit in consilio impiorum et in via pecorum non setit et in catreda pestilencie non sedit.

Aquell baró es behaventurat qui no anà en consell dels malvats e no stech en la carrera dels pecadors no s asech en la cadira de pestelencia. Mas la sua volentat fou en ligit de nostre senyor, on aquell se presentarà de nit e de dia. E serà així com arbre qui es plantat prop dels rechs de les aygues qui darà lo seu fruyt en aquell temps. E la sua fulla no li caurà e totes que llevarà seran fructificadas. Los malvats pecadors no van axí mas tant solament en axí com aquell vent qui gite pols sobre la fas de la terra. Per ço ells no reçussitaran al juhi ne ls pecadors en consell dels justs. Cor nostre senyor conech la carrera d ells e la carrera dels malvats perrà.

Acaben els Salms en el foli 42, col. 1.^a

Salm Clxx. Laudata dominis in setis eius.
Laudate eius in firmamento virtutibus eius.

Lloau lo senyor en les coses santes sues.
Lloaulo en lo firmament de la sua virtut.

Lloaulo en les sues virtuts, lloaulo segons la multitud de la sua granea. Lloaulo ab so de trompa. Lloaulo ab saltiris, e encara lloaulo ab tromba e corn, lloaulo en los cors e orgue, lloaulo ab çimbols be sonants, lloaulo en çimbols de jubilacio. Tot spirit llou lo senyor. Amen.

Alguns autors valencians, entre ells L. d'Ontalvilla (*Joan Roiç de Corella*, en la *Revista de Catalunya*, 1897, pag. 114), d'acord am la tradició que ha voltat aquest manuscrit, creuen que es l'original de la traducció que dels Salms feu en Joan Roiç de Corella, impresa a Venecia en 1490. Diu així l colofon d'aquesta impressió: *Acti feneix lo psaltiri arromaçat p. lo | Reverent mestre Johan roiç de Corella mestre en sacra theologia. Corregit a fe | elment smenat per Joan ferrando de | .guiuara prevere. Empremlat en vene | cia per mestre Joan hertexog tudesch. | A xxx dies de abril. Any de la natiuitat | de nostre senyor deu Jesucrist Mil e | cccclxxxx. | Laus deo.*

Feta la comprovació de l'impressió amb el manuscrit, resulta que s tracta de dugues traduccions completament diferents, i no pot creure-s que tota la diferencia vingui de les correccions i de les esmenes que al treball den Corella feu en Joan Ferran de Guivara al fer fer la impressió. Pera que puguin apreciar-se aquestes divergencies, ja que del raríssim incunable de Venecia no sé que sen conegui altre exemplar que l de la Biblioteca Nacional de Madrid, posaré a continuació ls mateixos salms primer i darrer que he transcrit del manuscrit del qual ens ocupem.

«Benaventurat es lome qui no es anat en lo consell dels infels e no es stat en la via dels peccadors: hi en la cadira de pastilencia no ha segut. Mas te la sua voluntat en la ley del senyor: e lo dia e la nit pensara en la

ley de aquell. E sera axi com arbre qui es plantat prop les descorrents aygues, lo qual donara lo seu fruyt en son temps E no perdra fulla, hi en tot lo que fara sera prosperat. No seran tals los infels, no seran tals: mas seran axi com a pols, la qual lança lo vent de la faç de la terra. E per ço no resusciten los infels en lo juhi: ni los peccadors en lo concili dels justs. Que lo senyor ha conegut la via dels justs: e lo camí dels infels perra.»

Aquí va l salm 150 de l'impressió:

«Loau lo senyor en los sants d'aquell, loau aquell en lo cel imperi on se mostra la fermetat de la seva virtut. Loau aquell en les seues virtuts: loau aquell segons la multitud de la sua granea. Loau aquell en lo so de la trompeta: loau aquell en lo psalteri hi en la cythara. Loau aquell en lo tambor hi en lo instrument qui s diu chorus. Loau aquell en instrument de cordes hi en orgue. Loau aquell en cymbols be sonants. Loau aquell en cymbols d'alegria. Tot sperit loe lo senyor.»

Ens trobem, doncs, en presencia de dues versions catalanes distintes fetes a Valencia en el XV^m segle: la de Corella, impresa a Venecia en 1490, i l'anònima del present manuscrit.

3. En la segona columna del mateix fol. 43 hi ha escrit el parenostre de mà del restaurador, i en el verso:

En nom de Jhesus aci comença la vida d'alguns sants e santes Illustres.

La vida de Sent Andreu.

Posaré la llista de les *vidas* amb el foli on se troben.

La vida de Santa Llucia (43, col. 1.^a).

La vida de Sant Nicolau (43, col. 2.^a).

S. Thomas (43, col. 2.^a).

Lo naximent de nostre Senyor Jhesus Christ
(43 v.º, col. 1.ª).

D Esteve primer martre per nostra fe (43
v.º, col. 2.ª).

De S. Johan evangelista (44, col. 1.ª).

La circumçisio de nostre redemptor Christ
Jhesus (44, col. 2.ª).

D aparici (44 v.º, 1.ª).

La purificacio de la verge Maria (45, 1.ª).

Sant Blay (45, 2.ª).

La Anunciacio (45 v.º, 1.ª).

De rams (45 v.º, 2.ª).

De S. March (46, 1.ª).

De s. Felip e S. Jaume (46, 1.ª).

S. Macia Apostol (46, 2.ª).

S. Vicent (46, 2.ª).

S. bernabeu (46 v.º, 1.ª).

S. Johan baptista (46 v.º, 1.ª).

De S. Pere e S. Pau (46 v.º, 2.ª).

Santa Magdalena (47, 2.ª).

De S. Jaume major (47, 2.ª).

De S. Llorenç (47 v.º, 2.ª).

La Assumpçio de Ve [rge] (*retallat el marge*,
48, 2.ª).

Vida de Sant Berthomeu (48 v.º, 1.ª).

La nativitat de la verge Maria (49, 1.ª).

De la vera creu (49 v.º, 1.ª).

De sant Matheu apostol e evangelista (49
v.º, 2.ª).

- De sant Miquel archangel (50, 2.^a).
 De S. Luch evangelista (50 v.^o, 2.^a).
 La vida de S. Symon e S. Judes (51, 1.^a).
 La festa de tots los sants (51 v.^o, 1.^a).
 La festa dels defunts (52, 1.^a).
 La vida de sant Martí (53, 1.^a).
 La vida de santa Caterina verge (53 v.^o, 2.^a).
 La Assensio de nostre senyor (55, 1.^a).
 Lo adveniment del sant Spirit (55 v.^o, 1.^a).
 La vida de Santa Barbe (56, 2.^a).
 Segueix se la exposicio del Pater Noster (56
 v.^o, 2.^a).
 La ystoria de Thobies (57, 2.^a).

Aquesta es la darrera, que no acaba per manca de fulls a la fi, i la més llarga, perquè ompla fins al fol. 59 v.^o, col. 2.^a. Es la única vida que porta divisió en capítols. Són aquests:

Com Thobies torna orb.—Com les pregaries de Thobies e de Raguel la filla sua foren ex-hoydes.—Com Rafel angel Deu lo trames a Thobies com a hom de camí.—Resposta de Thobies.—Com Rafel Angel e Thobies se trobaren en lo passar de Tigris riu.—Com pres Thobies jove per muler na Sarra.—Com l'angel lança lo dimoni de casa de Raguel.—Com Thobies prega al angel que plegas fins a la ciutat de Gabael per los .X. talents de Argent.—Com Thobies se parti ab Rafael e Sarra sa muler de casa de Raguel.—Com Tubies e

l'angel se avançaren en caram mitg camí e .XI. jornades de Ninive.

Les paraules am que acaba aquest capítol incomplet i tot el manuscrit són les següents:

e glorificaren entre tots a Deu omnipotent e tots los conexerets Lavos dix Thobies Beneyt sies tu senyor Deu cor...

Aquestes vides de sants són tretes, abreujades i triades, de la *Llegenda aurea*, de qual obra guarden l'ordre. La *Istoria de Thubies* es traduïda del llibre de Tobies de l'Antic Testament.

L'estil d'aquestes traduccions no s'assembla tampoc de res al caracteristic den Joan Roïç de Corella.

XVI

PLANT DE SANT ESTEVE.— Es un *Epistolarium Valentini* del XIV^m segle, escrit sobre pergami en bonica lletra, i miniaturada la primera plana, de 302 × 220 m. Té xlix + Cxxviiij ff., tots marcats en els versos, i a més 12 ff. sense marcar. En el fol. cxxvj comença, acompanyant les notes, la coneguda parafrasis en vers vulgar de la epistola llatina del dia de Sant Esteve.

Leccio actuum apostolorum

Esta liço que legirem
dels fayts dels apostols trayrem
los dits sant Luch recontarem
de Sant Esteve parlarem.

In diebus illis.

En aycell temps que Deus fo nat
e fo de mort ressucitat

e puy al cel se n fo pujat,
sent Esteve fo lapidat.

*Stephanus autem plenus gracia et fortitudine
faciebat prodigia et signa magna in populo.*

Aquest cant en vulgar devia ser extès durant els segles XIII^e i XIV^e gaire bé a totes les catedrals del territori de la nostra llengua. Villanueva (*Viaje literario á las iglesias de España*, t. VI, Vique, p. 258, i t. IX, p. 148) va publicar íntegrament aquest «Cant de Sant Esteve», segons un Epistolari de Vich, també del XIV^{es} segle, i Delhoste (*Noëls catalans*, en la *Société... des Pyrénées Orientales*, 1865, p. 174) el reproduïx amb facsimil i estudi del cant, traient-lo d'unes escobertes del XIV^{es} segle i del Missal d'Elna de 1511. Pot veure-s la versió provençal en Bartsch (*Chrestomathie*, p. 22), i sobre aquesta i la francesa, ja més diferent, vegi-s *Romania*, I, p. 363; II, p. 95; X, p. 218 i XXVIII, p. 431. També Milà, *Trobadors*, ed. de 1889, p. 494.

La versió d'aquest ms. es incompleta, essent la darrera estrofa:

Senyor Deus qui feyst lo mon
e nos trasquist d'infèrn preyon
puix nos donest lo teu sant nom,
recep mon esperit d'est mon.

Domine Jhesu...

Hi manquen, doncs, les cinc cobles finals.

XVII

PLANT DE SANT ESTEVE.—Altre *Epistolarium Valentinum*, relligat en pell, com l'anterior del XIV^{es} segle, amb miniatures i ornaments a la portada i al fol. Cxix. Es de 344 × 250 mm. i té Clxxx ff. En el fol. Clxi porta

també l Plant de Sant Esteve, complet, que, acompanyat del pautat, ocupa 6 folis.

XVIII

GUILLEM ANGLÉS: TRACTAT SOBRE LA MISSA.—Manuscrit en paper, de 1420; caplletres, ornaments dorats en la primera plana; 288 × 196 mm.; 260 ff. sense marcar. En un full de paper afegit al relligar aquest llibre, datat en 1816 s'hi llegeix la nota següent:

De esta obra y de su Autor hace memoria el Padre F. Francisco Gusman, Religioso Franciscano, en su Libro *De recta Sacrificii et ceremoniis ad Misam*, que se imprimió en Leon en 1542, folio 44, p. 2.^a Tambien habla Ximeno, tomo 1.^o, folio 12, *Escritores del Reyno de Valencia*; mas sobre quanto entrambos Escritores dicen, no es bastante para el manejo é inteligencia de esta Obra: así que es necesario advertir al Lector, que esta *Exposicion de Ordine Missae* llega hasta el 107 foxas y en su remate dice — *Finito libro sit laus gloria Christo Amen* — *Manus Scriptoris requiescat fessa laboris. Quce Guillelmi de Pomereda notarius complexit scribere presentem repertorium Rev. Relig. fratris Guillelmi Anglesii Lectoris Sacra Sedis Valencia super tractatum Missa: in Civitate Valentina die mercurii decima Januarii: anno a Nativitate domini millesimo quadragentessimo vicesimo.* Despues, al dorso de dicho fol., empieza una traduccion en lemosin parafraseada: del Prefacio

de la Misa y del Hymno angelico el Sanctus que llega hasta la pag. 109, en cuya buelta hay esta Rubrica *In nomine sancte Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen. Comensa la Exposicio breu gramaticalmen en Romans del Canon.* Esta Exposicion, en lengua lemosina ó valenciana, comprende quince folios. Siguese despues las Oraciones que dice el Sacerdote el revestirse; y com una Exposicion de las Rubricas: Á esta Exposicion faltan seguramente algunas ojas al fin, pero Ximeno no encontró mas; pues aora que contamos 15 de Noviembre de 1816, Existen las mismas 260 páginas que Escritar anoto en su citada Obra, lib. 1.º, folio 12, col. 2.º.

En el que li tocaria esser fol. 109 v.º es on propriament comença l tractadet en llengua vulgar.

In nomine sancte trinitates patris et filii et spiritus sancti. Amen.

Comença la exposicio breu gramaticalment en Romaç del Canon.

A instruccio et Informacio de aquells preveres qui gramaticalment no entenen lo Canon, com aço les sia gran perill de la anima dient missa segons los Doctors. Devets saber que lo Canon entre molts noms que ha ne ha dos en special...

Segons resa la nota anonima de 1816, copiada més avant, aquest tractadet agafa 15 folis.

XIX

PERA MOSTRAR LES RELIQUIES.—Manuscrit del segle XVIII, ben escrit en lletra grossa elzeviriana-negra o vermella; relligats junts alguns textos del mateix aspecte i epoca. El primer es *Ceremonial que acostumbra la Sta. Metropolitana Iglesia de Valencia en las rogativas por agua. MDCCIX*. Després ve l text valencià, que ns toca examinar, que comprèn 21 ff. de pergamí sense marcar, de 196 × 145 mm., estropellats per l'humitat. El text, molt anterior a la copia, té tot l'aire d'esser compost a les darreries del XV^{en} segle o a principis del següent.

Pera mostrar les Reliquies lo dia de Pasqua de Resurreccio, apres de vespres.

Aquí van dos mostres:

Quexal de Sant Christophol

Devots Christians, en lo present Reliquiari ha hu dels Quexals de sant Christophol martyr, haventhi bona devocio digau axi.

Christophol gran, en virtuts y persona

E martyr sanct, del qual huy lo quexal

Tots contemplam, pregau a Deu-eternal

Que del infern, la pena no ns confona.

Bandera de S. Jordi.

Devots Christians. Aquesta es la Bandera del glorios Sanct Jordi ab que los enemichs de la fe moros batallant, vencia. E ab aquesta lo Senyor Rey en Jaume, de gloriosa memoria, feya tan admirables conquistes. Haventhi devocio, digau axi.

Dels regnes tots d'Arago n lo primordi
 Contra lo infels fos tostemps estandart
 Per que us pregam [siau] de nostra part
 Gran capita, excels martyr sent Jordi.

XX

OBRA POETICA EN LAORS DE LA VERGE.—Se troba en un manuscrit del segle XIV^a, en paper, de 218 × 140 mm i Cxlix ff., que conté diverses obres en llatí. L'enquadernació, que es moderna, porta al lloc: *Miscelanea Christiana*. Manca'l foli xviii.

Comença amb una exposició sobre ls salms i segueixen dos tractats de Sant Agustí (fols. xvi i xix). En el fol. xxx els set goigs de Maria i una oració, i en el següent hi ha l'*Obra poetica en laor de la Verge*, que podria ésser del rei *Alfons II d'Aragó*, I de Catalunya. Com que no s coneix sinó una sola composició d'aquest rei trobador, si aquesta presumpció fos certa no cal ponderar l'importancia que tindria aquesta que, tenint-la per inedita, dono integra a continuació.

*Has videas laudeas Qui sacra virgine gaudes
 Et venerando piam Et studeas laudare mariam.*

Lirs virginals | mayres de Deu e filla,
 Ffilla del fill | quiz en vos s afilla,
 Affilla totz | e de gaug abilla
 Abilla cells | qui n vos lausar s abilla.
 Lausen vos donchs | l angelical natura,
 E l humanals | si be verges mot santa,
 No s pot may dir | la fi de lausor tanta
 Com en vos es per lengua ni escriptura.

Vexell sagrats | d on pres carn e figura,
Ffigura dom | le deus qui us figura,
Ffigura l cors ez aysi l apura
Apura l tant | que us fech de peccats pura.
Si col soleylls | lo clos veyre trespassa,
E ges no l romp | ney desa colp nel maça,
Aysi fonch natz | verges sens nulla taca
Cel vostre cors | qui tot lo mon abraça.

Gaug dels fisels | qui ls enemichs enlassa,
Enlassa fort lo Sathan qui ns lassa,
Enlass Adam | perque l mandat passa
Passa de Dieu | d on nos fech mortal passa.
Mas per los prechs | de vos feyts ab gran
Al vostre fill precios e benigne, [pressa,
Som tuyt remutz | de les mans del maligne
Ab lo seu sanch | per vostre amor expressa.

C uns theologals | verayament confessa,
Confessa huy | e tots temps confessa,
Confessa tuyt | ma lengua-y no cessa
Cessa de dir | de vos nez enquer cessa.
Que sola fos | d original munda,
Verges per ço | car fos mentalment presa,
A puritat | sots Dieu maior entesa
Segons pus larch | sents Ancelme en ço s
[funda.

Squinçar pot | son libell que redunda,

Redunda n fer | parans e redunda,
 Redunda n mal | pus Deus nos abunda
 Abunda n be | per vos on merç abunda.
 Per que sendiers. | de paradís altisme,
 Li peccador | qui son fora de senda,
 Ans que del cors | cascu⁹ | esperit renda .
 Ffayts que sos mals | confes sens luyll so-
 [fisme.

Lutz transcendentz | e talem del altisme,
 On la cortz grans | celestial s atenda,
 Apres lur fi suplicatz Dieu que ls prenda
 En lo repos | del eternal regisme.

Verges pus qu estz | portz de christia-
 [nisme,
 Preyats mays Dieu | qui fa dels mals es-
 [menda,
 Que d Arago | le rey Nanfols s estenda
 Pels infels tost | els torn al sant batisme.

En el fol. xlviii., interrompent una explicació de la missa per Sant Bernat, hi ha en llatí la *Oratio francisci petrarche ad Christum*.

ARXIU METROPOLITÀ

I

Vol. 70

CONSUETA DEL SIGLO XV. — Aquest titol apareix al llom de l'enquadernació de pergami, moderníssima. Tot el ms. es de paper, de 311 × 210 mm. i clxxxxiiij folis, començant pel ij; el primer que manca devia contenir un titol o alguna indicació util. En els fulls, que són tots de paper del segle XV^e, s'hi han continuat notes en diverses epoques, però s'han foliat ab guarisme que arriba al fol. 204.

Es un conjunt de consuetuts de la Catedral en totes les festes de l'any, especialment pera ús del campaner, am gran riquesa de vocabulari. Hi han alguns folis en blanc i notes marginals diverses que tracten de modificacions de costums. Comença així:

L orde del tocar de les campanes axi en dominiques com en qualsevol festivitatz | per a vedar | alegries | alt temporal | a larma | com qualsevol manera de tocar en tot l any.

II

Vol 68

LIBRE DE ANTIQUITATS. — Aquest retol apareix al llom de l'enquadernació, moderna. Es un llibre molt curiós, escrit per la mateixa mà de la *Consueta*. Té 300 × 208 mm. i 210 ff. utils i un centenar de blancs a la fi.

En aquest llibre hi han anotades una munió de noticies de fets notables concernent Valencia i espe-

cialment la catedral. Arriba fins a l'any 1680. En el foli primer comença una taula que n'ocupa tres, la meitat de la qual interessa al segle XV. En el foli v donen principi les notes analitiques per la següent:

La entrada del Cardenal borja per legat, qui apres fou Papa Alexandre Sisè.

Divendres en la nit comptant xviii del mes de Juny Mil cccclxxij lo Reverendissim Senyor don Rodrigo de borja, Cardenal de la Sede apostolica, bisbe de Valencia, legat del nostre Sant Pare, arribà en la platja de la mar dabant lo gerau de la present ciutat de Valencia.

J. MASSÓ I TORRENTS

(Acabarà)

EN PERE LABERNIA I ESTELLER

En Pere Labernia i Esteller naixqué en Traiguera, poble d'uns mil veïns (segons el darrer cens) pertanyent al partit judicial de Sant Mateu, en la província de Castelló, diòcesi de Tortosa, essent batejat per Mossèn Joaquim Tallada, vicari, en l'església parroquial de dit poble, el dia 19 de Febrer de 1802, segons se llig en la partida número 20, foli 16, del llibre de batejos de l'esmentat any. Foren sos pares en Manuel Labernia i na Madalena Esteller, nats en el mateix poble, dels quals no hi conste la professió o art a que s'edicaven.

Desde ls més tendres anys mostrà en Labernia una marcada inclinació a l'estudi, i essent encara molt jove l'enviaren sos pares al Seminar de Tortosa, on cursà tres anys de filosofia, dos de teologia escolastica i un de moral, distingint-se per la seua aplicació i talent. Als vintitrès anys, en 1825, desijant ampliar els seus coneixements i estudis se n'anà a Barcelona, i en el Colegi Tridentí d'aquesta ciutat acabà de cursar la teologia escolastica, afegint un any de la

moral pels Salmanticenses. Finitos els seus estudis ab veritable aprofitament, se dedicà a les lletres humanes, en les quals tant alt renom havia d'obtindre, i en 1828 prengué l títol de doctor en lletres, sortint molt versat en llatí i humanitats, de quals matèries fon professor en l'acreditat Colegi de Sant Pere de la ciutat comtal. Estava aquest col·legi agregat a l'Universitat, i la direcció literaria d'ell corria a carrec den Labernia, qui mostrà un zel i desvel excessius pera l'aplicació de la joventut, que feia grans progressos baix la direcció de tant bon mestre.

Però l'inclinació de tota la vida, la preocupació constant i l'afició predilecta den Labernia eren els estudis filològics. Se diu que cadascú naix en aquest món pera una cosa, i es veritat: al manco en en Labernia se complix això.

Essent d'edat molt jove encara, als vint anys, en l'època més delitosa de la vida, en la que tot somriu i els somnis són més dolços que mai, ja el preocupava l'idea de fer un diccionari de les llengües catalana i llatina; empresa embaïosa i plena d'inconvenients, que solament una gran vocació, una il·lustració gens comuna i una voluntat de ferro podien acometre-la i realitzar-la.

Però en en Labernia s'encloïen totes les

bones qualitats i virtuts necessaries pera portar a cap la costosa empresa que de jove portava entre celles. Ilustrat, paciencut, laboriós i ab vocació pera la cosa, no desfalia jamai ni l seu esprit s'acobardia pels obstacles i inconvenients que s presentaven a cada pas pera la realisació del seu ideal. Per altra banda, una consideració de molt de pes influia poderosament en l'ànim den Labernia pera no desmaiar en la mampresa tasca. Catalunya, la rica, l'industriosa, la laboriosa Catalunya, malgrat totes les brillants manifestacions de l'industria i del comerç, de les arts i de les lletres, la que conserva les qualitats caracteristiques de raça i de llenguatge i que tants homes ilustres ha donat a la mare Espanya, sembla mentida!, no tenia un bon diccionari aon, com en un espill, se miraren la fluidesa, les armonies, les vibracions i tota la poesia del seu llenguatge, ferit de mort a l'ensems que sos furs i llibertats pel malhaurat decret den Felip V.

Hi ha hagut, sí, en Catalunya; força es confessar-ho, alguns diccionaristes que han fet treballs meritoris, acumulant materials pera la formació d'un diccionari de la llengua catalana; però la falta de pla, de metode i fins de paciencia, ha fet que aquells treballs resultaren mancos

generalment poc ajustats a la riquesa i etimologia del llenguatge.

El diccionari català, valencià i llatí del doctor Onofre Pou en el segle XVI i els catalans de Lacavalleria en el XVII, Torra i Antoni Nebrija (aquest traduït al català per Antic Roca), són purament ensaigs i quan més vocabularis de poques pretensions. Això en temps antic. En el modern, el diccionari d'Esteve i Belvitges, que fon publicat en 1803, que no tingué acceptació entre ls erudits pel sistema d'ortografia que usa i pels molts castellanismes de que està plagada l'obra; el del franciscà pare Albert Vidal, que, si bé es una bona joia, es limitat, i es conserva inedit en l'arxiu de l'Academia de Bones Lletres de Barcelona, i altres publicats per autors anònims (deixant de parlar dels den Saura, Salvà, Donadiu i algun altre, per ser més moderns que en Labernia, a qui, dit siga de pas, tant deuen per lo molt que d'ell han copiat)¹, no són, ni de molt, a l'altura del nostre biografiat.

Troband-se, doncs, la llengua catalana sense una orientació fixa i sense un diccionari ajustat

1) A l'aplegar ací no podem passar per alt a l'erudit mallorquí en Marian Aguiló, que tants notables treballs deixà recullits pera la formació d'un bon diccionari català, que encara permaneceix inedit, ab greu sentiment dels vers amants de la llen-

a la seua riquesa i etimologia, apareix en escena, en la republica de les lletres catalanes, el qui més tard se conquistà pels seus talents i estudis el dictat d'insigne humanista, nostre ilustre biografiat. I quant no s deixaria sentir en Catalunya la falta d'un bon diccionari de la llengua i quant simpatics no hi serien als catalans els esforços i estudis an aquest fi endreçats, que a l'expirar el primer terç del passat segle, un benemerit patrici, l'Ilm. senyor en Felix Torres Amat, bisbe d'Astorga, primer bibliograf den Labernia, havent-se enterat dels treballs que aquest estava fent pera la formació d'un bon diccionari, escrigué lo següent en les seves *Memorias para ayudar á formar un Diccionario crítico de los Escritores catalanes, y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*, pags. 343 i següents: «Seria de desear que cuanto antes saliese á luz una obra como esta, puesto que en ella, según nos acaban de infor-

gua i de la literatura catalana. Però podem fer constar, perquè ho sabem per autorisat conducte, que tant important treball no trigarà gaire en veure la llum pública.

També l benemerit i il·lustrat Vicari Capítular de Mallorca, n'Antoni M.^o Alcover, fa ja algun temps que ha fet una crida als més erudits filòlegs de Catalunya, les Illes Balears i València pera acometre, ab el concurs de tots, la formació d'un veritable diccionari de la llengua catalana.

mar, se esmera Labernia en inquirir el sentido genuino y fijar la exactitud de las voces catalanas, recurriendo, á falta de datos positivos, á la lengua latina, su verdadera madre, sin descuidar las voces bárbaras y anticuadas, ni la diversidad de muchos términos territoriales para la expresion de una misma idea. La enriquece; además; con un número considerable de frases, refranes y modismos particulares y corrientes, acomodándoles sus respectivas correspondencias en castellano».

Però quins eren els desitjos i les vehements aspiracions dels catalans pera tindre un bon diccionari ho sintetisa admirablement nostre Labernia en el prolec que precedeix al seu *Diccionari de la llengua catalana ab la correspondencia castellana y llatina*. Diu així:

«Molt temps ha quels verdaders catalans, assò es, los que aman tot quant té relació ab las glorias de Catalunya, desitjaban un *Diccionari de la Llengua Catalana*, un diccionari rich en paraulas y en frases, que fixàs la pura y genuïna pronunciació y ortografia del idioma català, no en son estat de abjecció y descuyt com se troba en lo dia, alterat y desfigurat per la mescla de termes estranys, locucions y accents, sino brillant, complet, ab tota la integritat propietat que li eran características quant dominaba en varias y dilatadas regions del mitg dia de Europa com llengua viva y única, quant era usada indistinctament del sabi y del ignorant, y se prestaba ab natural flexibilitat al

grave accent del legislador, del polítich y del filòsof tan fàcilment, com a la melodia poètica y a la saborosa diversitat dels més agradables capritxos.

» Era precis, donchs, buscar lo llustre de nostra llengua nativa en altres èpocas que la nostra, en los monuments de nostras antigüas glorias literarias, en nostrés escriptors clàssichs, apenas coneguts vuy en dia sinó per un curt número de amants de la curiositat, registrar en nostras biblioteecas y arxius los documents y llibres de nostra patria que han pogut salvarse de la voracitat del temps y dels trastorns de las èpocas turbulentas; era menester estudiar al mateix temps la índole de nostre hermós e incomparable idioma nacional, que tan ventajosamente se ha generalisat entre nosaltres desde que formam part de la gran familia espanyola, y buscar las verdaderas correspondencias entre los vocables y frases de dos idiomas desiguales en veritat, si se atén a la disparitat que hi ha entre una llengua que quedà com adormida fa tres sigles, y altra que ha estat posteriorment cultivada y ha seguit los progressos de la civilisació.

» Confesso ingenuament, y tinch un pler en confessar, que la idea de una empresa tan difícil com arriscada debia detenirme en la carrera de mos desitgs y esforços pera concloure-la. Però constituhit per ma professió en la oportunitat contínua de aumentar mas observacions y acumular materials casi insensiblement, no poguí resistir al impuls que me animaba desde mos primers anys a assatjar esta empresa colossal ab totas mas forsas, qualsevol que fos son èxit y resultats. Assò es lo que oferesch al públich com lo fruyt de una ocupació, sinó única, al menos predominant en tota ma carrera literaria.»

Va fer Labernia un estudi detingut de les

llengües castellana, llatina, catalana i francesa, examinà les Constitucions de Catalunya i els autors classics catalans, revisà escrupulosament importants documents de distintes epoques, consultà ls diccionaris catalans de Lacavalleria, Pou, Torra, Nebrija, Esteve, l'inedit de Joan Roca, les frases catalanes de Font, els proverbis de Sala i el tant celebrat diccionari del P. Albert Vidal; s'aconsellà en el dubte de persones intel·ligents i sabies, esmerant-se en inquirir el sentit genuí de les veus i fixant-se en l'exactitut d'aquèstes. Augmentà la seua obra ab moltes frases, refrans i modismes particulars i corrents, acomodant les respectives correspondencies en castellà a vista dels diccionaris de la Real Academia espanyola, Terreros, Taboada, Covarrubias i altres; i en quant a la part llatina, no solament els diccionaris publicats fins llavors, sí que també ls autors classics de més autoritat en la llengua llatina.

I ab respecte al sistema d'ortografia que adoptà Labernia, com aquest entenia que l'autor d'un diccionari devia seguir més bé la fidelitat historica que la conveniencia filosofica, «o lo que pot pareixer tal, — com ell mateix diu en el prolec, — puix com desitjo que lo ús de aquest diccionari nos limite a la simple corres-

pondencia mutua entre los idiomas que abraça, sinó que facilite als sabis y estrangers lo estudi de nostres escriptors y de tants documents olvidats que enriqueixen nostra llengua y nostra literatura, no m'ha paregut estigués a mon arbitre fer en aquest punt perillosas innovacions, las que si bé poden presentar una falsa apariencia de millora o de regularitat, acabarian dec onvertir nostra actual y prou arbitraria escriptura catalana en una verdadera anarquia ortogràfica».

Divuit anys de desvels, de constant treball i sobre tot de profons i detinguts estudis llingüístics empleà Labernia en la formació de son diccionari, posant a prova la seua laboriositat i paciència veritablement benedictines.

L'honorable Academia de Bones Lletres de Barcelona, a la qual no eren extranys els treballs i estudis den Labernia, honrà an aquest ab el títol d'individu de tant docta corporació; i en la sessió que se celebrà l dia 18 de Maig de 1837 llegí l nostre biografiat una lluminosa memoria que s titulava *Observaciones acerca del estilo y diversos géneros y también sobre el lenguaje trópico y figurado*, en la qual se posaren de relleu l'illustració i competencia de tant docte gramatic, que rebé en tant solemne acte les caluroses felicitacions dels seus consocis.

A la distinció que li feu l'esmentada corporació correspongué Labernia dedicant-li son primer *Diccionari de la llengua Catalana ab la correspondencia castellana y llatina*, que fon acceptada, i en 1839 el donà a l'estampa, formant dos grossos volums en quart, de qual obra s'han fet dues edicions més en 1864 y 1888, i qualsevol dia n sortirà una altra de les premses del senyor Salvat de Barcelona, ilustrada, qual direcció està a carrec de nostre distingit amic l'entès filolec en Cels Gomis.

Aquest diccionari fon ben rebut pel public, i el seu merit bé s desprèn de les següents paraules que li dediquen els mateixos catalans, els autors de la tercera i esmentada edició, feta en Barcelona en 1888 (per més que no hi figure any d'impressió), en l'*Introducció* que precedeix al text. Diu així:

«Lo *Diccionari català-llati* del senyor Cavalleria (*sic*), en temps de nostres passats, y lo *Diccionari català-castellà* del senyor Labernia en lo nostre, són las duas fitas que devem examinar com senyaladoras del avens que s'ha anat obtenint en lo coneixement del sentit de las paraulas catalanas. Lo treball del senyor Labernia es molt més complert, més detingut y més metòdich que'l del senyor Cavalleria (*sic*), y per tal rahó més apreciable y'l que's deur pendre com a punt de partida en tót treball d'aquesta naturalesa. Además d'aquestas duas obras, que podem

considerar com a capdals, se n'han publicat d'altras que revelan l'esforç que s'ha fet sempre pera complir una necessitat que avuy se fa major a causa del cultiu que la fenaxensa catalana ha determinat...»

Per la nostra part devem afegir a lo anteriorment transcrit que l diccionari den Labernia es el més complet i el més autorisat de quants s'han publicat a Catalunya, i una prova d'això la tenim en que totes les edicions que s'han fet han sigut agotades, si bé, no obstant la constancia, l'empenyo, l'esmerat i detingut treball i erudició den Labernia, encara s'hi noten en el seu Diccionari alguns defectes i castellanismes, que són inherents en obres d'aquesta mena per molt cuidado en que s'hi vage, lo qual no implica pera que l seu diccionari siga encara hui en dia l de més autoritat a Catalunya i fora d'ella.

Acabat i publicat el diccionari català, no s'adormí nostre biografiat sobre les palles, com comunment se diu, ans al contrari continuà ls seus estudis, corretgi les seves notes, consultà de nou, i, servint-li de base ls treballs que tenia fets, se dedicà a aplegar materials pera la publicació de la segona part de la seua obra, o siga del *Diccionario de la lengua castellana con la correspondencia catalana y latina*; però al temps de començar l'impressió tingué Labernia de

lluitar ab molts obstacles, segons se llegeix en el següent anunci que baix la seva firma s publicà en el diari de Barcelona *El Imparcial*, pertanyent al dia 19 d'Octubre de 1842. Dia així:

«No pensaba haber de luchar contra una multitud de obstáculos que han ocurrido durante su impresion, y que bastaban para hacerme desistir de tan ardua empresa; pero se hallaba mi nombre al frente, y no se han perdonado los más costosos sacrificios hasta que con mi constancia he podido ver terminada la primera parte de la obra. No me han arredrado las dificultades, antes conduciéndome á la experiencia, han hecho que mi amor propio se interesase más en el desempeño de la segunda parte, que es: el Diccionario de la lengua castellana con la correspondencia catalana y latina, que se ofreció ya y se ofrece de nuevo al público. Esta obra no es de mera especulacion, sino fruto de más de veinte años de desvelos, de asiduo trabajo y sobre todo de estudio sobre los tres idiomas, castellano, catalan y latino, y sale enriquecida con ocho mil voces más de las que contiene la última edicion del Diccionario de la Academia, y además algunos modismos, frases y refranes que no reúne ninguno de los publicados hasta el dia.»

Vençudes les dificultats que s presentaven al pas, dos anys després, en 1844, ja veiem sortir a Barcelona, de l'estampa de Grau, i no de la d'Oliveres, com equivocadament diu el senyor Antoni Elias de Molins en la seua obra

Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX (Barcelona, 1889-1895, 2 toms), a l'ocupar-se de les obres publicades per Labernia, el *Diccionario de la lengua castellana con la correspondencia catalana y latina*, formant també dos grossos volums, del qual se feu una altra edició en 1866 en l'estampa de Jaume Jeps de Barcelona, de la qual no tingué notícia l'esmentat senyor Elias de Molins.

Excusat es dir que aquest diccionari no defraudà les esperances que l public havia posat en ell ans d'eixir a llum, essent tant ben rebut com el primer.

Poc temps després publicà en Labernia un tractat d'*Ortografia de la lengua castellana*, del qual se feren dues edicions soltes, no obstant haver promès en Labernia, en el prolec del Diccionari castellà, publicar-lo al final d'aquest.

No s'atura encara ací la laboriositat i fecon treball den Labernia. La seua popularitat i competència com a entès filolec i bon diccionarista s'extengué ben aviat per tot arreu. Home que comptava ls èxits pel nombre d'obres que publicava, bé podia merèixer un excelent concepte a l'opinió estudiosa i ocupar un dels primers llocs entre ls benemerits filolecs regnicoles i també nacionals. Això explica que en Labernia

rebera, com rebé, proposicions d'un particular pera mampendre la formació d'un *Diccionario manual de la lengua Castellana con la correspondencia latina*, que, essent més amanós i de menys dispendi, satisfere ls desitjos de la joventut estudiosa. No s feu pregar en Labernia, sempre atent a tot lo que redundés a benefici de l'illustració, i, servint-li de peu les notes recullides pera ls anteriors diccionaris, bé que ampliant i esmenant sempre, mampengué la nova tasca, i en 1850 ja vegé la llum en Barcelona l'esmentat diccionari, que justicia es confessar son també molt ben rebut pels homes estudiosos. Però encara hi ha més: ab el fi de que aquest nou i importantíssim treball no quedara incomplet, tres anys després, en 1853, ens sorprèn agradablement l'aparició d'un altre *Diccionario manual de la lengua Latina con la correspondencia castellana*, o siga la segona part de l'anterior.

Mestre consumat en la llengua del Laci, havent-li fet conèixer a Labernia l'experiencia que la gramatica llatina que s'usava llavors era susceptible d'algunes millores, per estar plena d'un cumul de regles excepcionals suficients pera cansar la memoria i confondre les idees encara dels més aventatjats en la ciencia, lo

qual produïa com a conseqüència immediata el que molts joves se retragueren del seu estudi, publicà en 1852 una *Gramatica latina* en la qual s'aminoraven semblants obstacles, donant fàcils regles que s'podien comprendre i retindre per llur senzillesa i clariat.

Fon, ademés, Labernia un correcte i excelent poeta. A l'enséms que als estudis llingüístics se dedicà a la poesia, escrivint una *Retòrica* en vers, que no logrà terminar, no obstant els apremis dels seus amics pera que l'acabara i donara a l'estampa, de lo qual s'excusava ell dient que no acabara l diccionari català no la trauria a llum. La veritat es que no s publicà semblant obra, éssent una verdadera llastima, perquè sens oferia un nou motiu pera estudiar una altra qualitat molt apreciable den Labernia, qual era la de poeta. Alguna cosa, emperò, ens queda, un petit bocí que ns donarà alguna idea de la seua inspiració.

Per fi, després d'una vida dedicada per complet al treball i a l'estudi, i quan encara's podia esperar molt de la seua il·lustració i laboriositat, el dia 28 de Juny de 1860, vespra del seu sant, deixà l món dels vius l'insigne humanista en Pere Labernia i Esteller, honra de la llengua i de la literatura catalana, i gloria del poble que l

pot incloure en el catalec dels seus més il·lustres fills.

Pocs, molt pocs, s'enteraren de la seua mort, per haver viscut Labernia retirat i entregat per complet als seus estudis. I bona prova d'això la tenim en el *Diario de Barcelona*, qual periòdic no donà la notícia de la defunció del nostre escriptor fins l'11 de Juliol de 1860, o siguen tretze dies després de la seva defunció.

Entre ls documents i papers den Labernia s trobaren a la seva mort algunes obres inèdites, tractats de literatura, història i llengües, que proven una vegada més la pasmosa activitat i amor a l'estudi de tant benemerit escriptor.

El distingit literat català En Joaquim Roca i Cornet, que fon amic i admirador den Labernia, dedicà an aquest, en *El Monitor de primera enseñanza*, pag. 20, de l'any 1860, «un sentido recuerdo á su memoria, que yace hoy olvidada», i afegeix:

«El Sr. Labernia se distinguía como hombre de letras y por la amabilidad y franqueza de su trato, por su tono natural y sencillo y sin ninguna de aquellas pretensiones que más ó menos abiertamente se dejan traslucir entre los literatos. Cuando la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona le admitió en el número de sus socios residentes, en muestra de gratitud le dedicó el su *Diccionario Catalán-castellano-latino*, dedicatoria que debió complacer

á aquel respetable cuerpo, cuya principal incumbencia es la formación de la historia de Cataluña y el estudio de todo cuanto á ella pertenece. La laboriosidad del Sr. Labernia es sólo comparable con su raro desinterés, y si algun día se da estima á sus obras por el mérito que ellas encierran, no podrá decirse, por cierto, como de otros sabios, que le hayan servido para subir una sola grada del pedestal de su fortuna ni de su ambicion.

» Nos complacemos en poder recordar á este profesor como á uno de los que más trabajaron en la conservacion y lustre de nuestro idioma provincial que ahora se pretende rehabilitar, sin olvidar sus relaciones íntimas con el habla nacional y con las lenguas cultas. Pocos le aventajaron en celo en pro de la aplicada juventud y de las glorias de la patria. El nombre de Labernia ha corrido hasta ahora con aplauso entre nuestras provincias catalanas, y la publicacion de sus escritos póstumos pudieran quizas extenderla con honor el mundo culto.

» Al depositar sobre su sepulcro esta flor sencilla de la amistad pidamos para su espíritu la paz immortal de los justos. »

S'ocupen de nostre biografiat, ab elogi, además, D. Felix Torres Amat en les seues *Memo-rias*, el senyor Elias de Molins en el seu *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, i els autors del *Diccionario enciclopédico Hispano-Americano de literatura, ciencias y artes*, imprès a Barcelona en 1892.

Ni en Constantí Llombart, en *Los Fills de*

la Morta-Viva, ni l cronista de Castelló en Joan Antoni Balbàs, en la seua obra *Castellonenses ilustres*, s'ocupen pera res de tant distingit escriptor, que tant de llustre i conreu ha donat a la llengua i a la literatura patria.

Recentment l'Excelentíssim Ajuntament de Castelló de la Plana, fent justícia a les eminents qualitats den Labernia, ha donat el seu nom a un dels carrers de dita ciutat.

BIBLIOGRAFIA

1. — Diccionari | de la | Llengua Catalana | ab la correspondència castellana y llatina, | per | Pere Labernia | Professor aprovat de Llatinitat y Humanitats, | individu de la Academia de Bonas Lletres de Barcelona, á la que va | dedicat, y baix los auspícis de la qual se publica. | (*Gravat que representa tres vasos amb abelles.*) Barcelona, | En la estampa dels Hereus de la V. Pla, | carrer dels Cotoners. | 1839.

Dos vols. en 4.^a, a dues columnes. El volum primer consta de quatre fulles preliminars, sense numerar, inclosa la portada. En la fulla que segueix a la portada, dedicada a l'autor, en català, «A l'Academia de Bonas Lletres de Barcelona», en la que diu que s'ha determinat a donar a llum la seua obra, després de dihuit anys de continuat treball, i que ha cregut convenient no buscar altre Mecenes que la dita corporació, a qui poder rendir al mateix temps el tribut d'un profon reconeixement per haver-lo favorit ab el titol d'individu de tant distingida corporació. Segueix després el *Pròlech*.

2. — Diccionari | de la | Llengua Catalana | ab la correspondència castellana y llatina; | per | D. Pere Labernia, | Doctor en Lletres, Professor aprovat de Llatinitat y Humanitats, individu de la Academia de Bonas Lletres | de Barcelona. | Considerablement augmentat y corregit | per una societat de literats, cultivadors de la llengua catalana. | (*Gravat que representa l port de Barcelona amb alegories del comerç, l'industria i les arts, i en mig una matrona, que representa a la ciutat comtal, apoiant el braç esquerre sobre l'escut de les quatre barres i senyalant ab la mà dreta l port de dita ciutat.*) Barcelona. | Espasa Germans, Editors, Robador, 39 | 1864. | (*Al voltant de la portada, al peu:*) Barcelona. —

Impremta de Lluís Tasso, carrer del Arch del Teatro, carreró entre 7^{es} núms. 21 y 23. — 1864.

Dos vols. en 4.^o major. El primer conté tres fulles de principis, inclosa la portada, ab el *Pròlech* i algunes regles de prosodia i ortografia, tretes dels *Estudios, sistema gramatical y crestomatia de la lengua catalana*, publicada per l'illustrat literat català N^o Antoni de Bofarull, y 852 pàgines a dues columnes que comprenen les lletres A-H. El volum segon, que fon imprès en 1865, consta de 826 pàgines a dues columnes, inclosa la portada i l'anteportada i una fulla adicional dirigida « A los señores suscriptores », als quals pregunen els editors els dispensen per haver-se experimentat algunes petites interrupcions en el transcurs de l'obra, lo qual fon degut al desig de « presentar este libro con la mejoría y perfeccion posible ». Al voltant de dita fulla s'anuncia l'aparició proxima del *Novísimo Diccionario castellano-catalán*, o siga la segona edició del de Labernia, augmentat en més de 20,000 veus sobre les que contenien els diccionaris publicats fins allavors.

3. — Diccionari | de la | *Llengua Catalana* | ab la correspondencia castellana | per | *D. Pere Labernia y Esteller* | Doctor en Lletres, Profesor de Llatinitat y Humanitats, membre de la Academia de Bonas Lletres y autor | de moltas obras filològicas. | N^ova edició aumentada notablement | ab vocables, modismes y aforismes, completada ab mots tècnichs de ciencias, arts e industria, e il·lustrada ab conexements | etimològichs y filològichs | Per | Una Societat de literats catalans, amadors de la Llengua | Volum I | (*Escut de les quatre barres am tinta vermella, coronat pel casc i el drac alat per cimera*). Barcelona | *Espasa y Compañia, Editores* | 221, Carrer de las Corts, 223.

Dos vols. en 4.^o major, a tres columnes. Les paraules

de la portada que estan subratllades són de tinta vermella. El volum I consta de XXIX pags. pera l'*Introducció*, una fulla pera l'«Explicació de las abreviaturas usadas en aquest Diccionari», i 619 pags. de text. Comprèn les lletres A-F. El volum II, que té la mateixa portada i escut que l primer, consta de 752 pags. també a tres columnes, inclòs el *Suplement* (adicions, esmenes i aclaracions). Les inicials són vermelles, ab figures als voltants. No porta peu d'impremta, però fon imprès en 1888.

4. — Altra edició. La casa editorial del Sr. Salvat, de Barcelona, està preparant una edició ilustrada del *Diccionari català* den Labernia, molt més ampliada que les anteriors, baix l'intelligent direcció de nostre benvolgut amic en Cels Gomis.

5. — Diccionario | de la | Lengua Castellana | con las correspondencias | catalana y latina, | por | Pedro Labernia. | Profesor de Latinidad y Humanidades, é individuo de la | Academia de Buenas Letras de Barcelona. | (*Gravat que representa tres vasos amb abelles.*) Barcelona: | Imprenta de D. J. M. de Grau. | Calle den Ripoll, núm. 16. | 1844.

Dos vols. en 8.^o El primer consta de 972 pags. a dues columnes, més una fulla pera la portada, una altra pera la dedicatoria de l'autor, en castellà, «A la Academia de Buenas Letras de Barcelona», dues més pera l *Prólogo* i «Nota de los autores cuyas iniciales van puestas al pie de cada artículo ó acepcion nuevamente adoptada, para darle el crédito y autoridad correspondiente», i una altra pera la «Explicacion de las abreviaturas que se usan en este diccionario» i «Advertencias», pag. 972 en blanc. Comprèn les lletres A-G. El volum segon té la mateixa portada que l primer i fon imprès pel mateix Grau en 1848, que

llavors ja estava establert en el carrer de Basea, num. 10. Consta de 1,020 pags. a dues columnes, inclòsa la portada. Diu en Labernia en el *Pròleg*, entretres coses:

«Personas versadas en toda clase de materias, negocios y ciencias se lamentaban de continuo por la falta de un Diccionario completo en donde consultar y adquirir las voces genuinas y propias para expresar castiza y adecuadamente desde los conceptos más encumbrados del orador hasta los útiles más conocidos y vulgares del labrador y del artesano. Pero en donde se notaba más ostensiblemente, y en donde se hacía cada vez más trascendental esta falta era en los instrumentos de las oficinas públicas y en las obras que respectan á las ciencias y á las artes, por ser la propiedad y la exactitud de las voces la verdad y el objeto que tiene en vista el escritor, al par que la dote exclusiva que solicita aquel á quien van dirigidos, ó para quien se publican tales escritos.

»No provenía tal vez aquella falta de la dificultad que presentase la compilacion del libro de que se trata, sino de resolucion para engolfarse en tan árido trabajo, y de constancia y tenaz laboriosidad para proseguirlo y llevarlo á cabo. Era infinito lo que debía visitarse y elegirse de los autores clásicos, engorroso sobre manera lo que importaba distinguir y estudiar de los contemporáneos, espinoso al fin lo que convenia establecer y fundar. Faltaban, por último, un sin número de vocablos, consagrados ya por el uso á las primeras materias, á los productos, á los instrumentos, etc., etc., que nacian de los adelantamientos de las ciencias, y era delicadísimo y sobre manera expuesto el atreverse á sistematizar, sin alto criterio, sobre la adopcion de tantas palabras nuevas como pedía la conveniencia, de las cuales, por otra parte, era imposible pasarse, sin tropezar con torpes redundancias ó sin caer en barbarismos indescifrables, olvidada las más veces por ignorancia la etimología, ó desatendida por ligereza ó predileccion la oportunidad de las palabras destinadas á representar el objeto que, sirviendo ya á los usos económicos de la vida, permanecía anónimo.»

6. — Novísimo | Diccionario | de la | Lengua Castellana | con la correspondencia catalana | el más completo de cuantos han salido á luz. | Comprende todos los términos, frases, locuciones y refranes usados en | España y Américas españolas | en el lenguaje comun, antiguo y moderno y las voces propias | de ciencias, artes y oficios, | redactado con presencia del de | D. Pedro Labernia, | Doctor en Letras, Profesor aprobado de Latinidad y Humanidades, individuo de la | Academia de Buenas Letras de Barcelona. | Corregido en muchas definiciones de ciencias | y artes segun los últimos adelantos, y consultado con los más modernos y exactos, | entre otros, los de la Academia, Salvá, Domínguez, Caballero, Saint Hilaire-Blanch, Roque | Barcia, el de varios autores publicado por Gaspar y Roig, suplemento | de Marty Caballero, etc., etc. | Por una Sociedad Literaria. | Tomo I. | Barcelona, | Espasa Hermanos, Editores. | Calle del Robador, número 39. | 1866. | (*Al voltant de la portada, al peu:*) Imprenta de Jaime Jepús, Petrixol, núm. 14, principal. — 1866.

Dos vols. en 4.^a major, 1,142 pags. a dues columnes, inclosa la portada i l'anteportada. Pags. 5 y 6 *Prólogo* en castellà, aon se fa constar que, redactat aquest treball en presencia del Diccionari de Labernia, a qui de nou se complauen en pagar els autors un just tribut de reconeixement per lo molt que ab la publicació de la seua obra va fer en favor de la llengua catalana, a pesar dels defectes que conté, però que en res disminueixen son verdader merit i importancia, tenint igualment a la vista ls Diccionaris més complets fins allavors publicats. Les pags. 7 i 8 contenen la « Explicación de las abreviaturas usadas en este Diccionario ». Segueix després el Diccionari, que comença en la pag. 9. El volum II, editat en la mateixa impremta de Jaume Jepús en el següent any 1867, porta la mateixa portada que l volum I i consta de 1,002 pags. a dues columnes, inclosa la portada i l'anteportada.

7. — Ortografia de la lengua castellana.

L'autor publicà aquesta obra a Barcelona, però ignorem l'any i l'impremta en que s tirà.

8. — Ortografia de la lengua castellana con nuevas é importantes aclaraciones. — Segunda edición. — Barcelona, impr. J. M. Grau, 1849.

La cita l senyor Elias de Molins.

9. — Diccionario manual | de la | Lengua castellana | con la | correspondencia latina, | redactado por | D. Pedro Labernia y Esteller, | Doctor en Letras, Socio de la Academia de Buenas Letras de | Barcelona y Director del Colegio de S. Pedro | agregado a la Universidad Literaria | de Barcelona. | Barcelona: | Imprenta del Porvenir á cargo de B. Bassas, | Riera de San Juan, | núm 15. | 1850.

Un vol. en 8.^a Consta d'anteportada i portada. Al voltant d'aquesta, nota de que aquesta obra es de propietat particular. En l'anvers de la fulla que segueix, dedicatoria de l'autor, en castellà, «Al M. I. S. D. Mariano Antonio Collado, Regente cesante de la Audiencia de Albacete y Rector de la Universidad Literaria de Barcelona». Segueixen dues pàgines més ab el *Prólogo* de l'autor en castellà i altra pàgina pera les *Abreviaturas*. Comença l Diccionari en la fulla següent, ocupant 1,284 pags. a dues columnes. Última pàgina en blanc.

10. — Diccionario manual | de la | Lengua Latina | con la | correspondencia castellana, | redactado por | D. Pedro Labernia y Esteller, | Doctor en Letras, socio de la Academia de Buenas Letras de | Barcelona y Director del Colegio de S. Pedro | agregado á la Universidad Literaria | de Barcelona. | Barcelona: | Imprenta del Porvenir á cargo de B. Bassas, | Riera de San Juan, núm. 29. | 1853.

Un vol. en 8.^a de 1,664 pags. a dues columnes, més la fulla de portada, en qual revers se llegeix: « Esta obra es de propiedad particular ».

El senyor Elías de Molins, que no logrà veure ningun exemplar d'aquesta obra, la confon ab l'anterior, puix diu que es segona edició d'aquella, essent així que s tracta d'una altra obra diferent.

11. — Gramatica latina | redactada por | D. Pedro Labernia y Esteller, | Doctor en Letras, Socio de la Academia de Buenas Letras de Barcelona | y Director del Colegio de San Pedro agregado á la | Universidad Literaria de Barcelona | Barcelona. | Imprenta del Porvenir á cargo de B. Bassas, | Riera de San Juan, núm. 15. | 1852.

Un vol. en 8.^a Conté una fulla pera l *Prólogo*, 230 pagines de text i una fulla final sense numerar pera la *Fe de erratas*. L'autor diu en el

• PRÓLOGO

» Dedicado por inclinacion desde muchos años al estudio de las lenguas latina y castellana, me ha hecho conocer la experiencia que la Gramática latina es susceptible de algunas mejoras. Atestada de un cúmulo de reglas excepcionales capaces de abrumar la memoria y confundir las ideas hasta de los más aventajados en la ciencia, no es de admirar que muchos jóvenes se retraigan de su estudio, que por precision les ha de causar repugnancia. Mas estos y otros inconvenientes creo allanarán jos que hagan uso de la presente Gramática, basada, si yo no me equivoco, sobre reglas muy fáciles de comprender y retener por su sencillez, claridad y ameno lenguaje.

» El método que se establece en ella para las conjugaciones, la distribución en los pretéritos y supinos, la reducción de excepciones á reglas generales en la sintáxis, y las definiciones esenciales y exactas, aplicables igualmente á la lengua castellana

que á la latina, no podrán menos de convencer que la Gramática que se da á luz es de grande utilidad para aprender con ventaja la lengua del Lacio, y que no es tan difícil como parece hermanar la lengua de los Césares con la de los Alfonsos.

» Si me cabe la gloria de merecer la aprobacion del público conecedor habré logrado el objeto de mis deseos y será un estímulo vehemente para empeñarme en nuevos trabajos relativos á la materia de que se trata. »

Les obres que n Labernia deixà inedites foren :

12. — Observaciones acerca del estilo y diversos géneros y también sobre el lenguaje trópico y figurado.

Memoria llegida en la Real Academia de Bonaes Lletres de Barcelona l dia 28 de Maig de 1837.

13. — Un Compendi d'història antiga, en dialecte, per als us de les escoles.

14. — Un Diccionari de la llengua grega, ab la seua correspondència a l'espanyol, sense acabar.

15. — Un Tractat sobre les partícules llatines, ab la seua correspondència castellana i catalana, comprovat ab cites d'autors clàssics.

16. — Una Retòrica, en vers, sense acabar, ab poesies a diversos assumptes, de les quals solament ens queda memoria de les que feu al tractar del « Origen, definicion, causa, efectos y uso de los tropos », i de una *Décima* que conté l chor de les muses, gracies al senyor Torres Amat, que les encioui en les seues *Memorias*.

Heu-les ací:

Tropo griego procedente
de trope, que vuelta vale,
es la expresion de que sale
un concepto diferente.

Lo fué la necesidad
en la infancia del lenguaje,
y se extendió su linaje,
por gusto y amenidad.

Hacen copioso el lenguaje,
enérgica la expresion,
vivísima la impresion,
como no reine el follaje.

Los tropos en la oratoria
despiertan con mucha sal
una idea principal
junto con otra accesoria.

Díctalos naturaleza,
y con esto en todo punto,
si no nacen del asunto
pierden toda su belleza.

Metáfora, fuentes y vicios.
Este es un tropo, en el cual
á una voz significado
se le aplica semejado,
cuando deja el natural.

De la metáfora fuentes
son los minerales, plantas,
finalmente se hallan tantas,
cuantos muertos y vivientes.

Cuatro son las condiciones
que su mérito oscurecen,
remotas comparaciones,
vulgares, ó que entorpecen
y frecuentes traslaciones, etc.

Alegoría es la union
de metáforas seguidas,
si van de un principio unidas
con exacta relacion.

Son por mistas conocidas
siempre que en las alusiones
entran unas expresiones
propias, y otras transferidas.

Será pura en tal estado,
si desde la voz primera
sostenido persevera
el sentido figurado.

Observada la constancia
brevedad y analogía,
no entrará en la alegoría
minuciosa circunstancia.

Con todo se observa aquí
por alguna circunstancia
juntarse con elegancia
los opuestos entre sí. v. g.

El fuego de las pasiones
arde con tanta eficacia,
que es imposible apagarse
sin las aguas de la gracia.

Por proverbio se concibe
una máxima que hechiza
por lo agudo, y moraliza
lo que se dice ó escribe.

Fábula es ficcion moral,
que dulcemente nos muestra
en la conducta animal
los defectos de la nuestra. »

« DÉCIMA

»Contiene el coro de las musas, su genealogía, nombres, oficios y presidente.

Hijas de Jove y Memoria,
Talta honra la comedia,
Melpómene la tragedia,
Y Polimnia la oratoria;
Clio recuerda la historia.
Urania los astros mide,
Euterpe la flauta pide,
Caliope al héroe inflama,
Danza Tersicore, ama
Erato, Apolo preside. »

JOSEP RIBELLES COMIN

REPERTORI

DELS NOMS PROPRIIS I GEOGRAFICS CITATS EN LA

CRONICA DE JAUME I

FET AM REFERENCIA A L'EDICIÓ PUBLICADA

EN LA

BIBLIOTECA CATALANA

No es aquest el primer index dels noms propis i geogràfics de la *Cronica Regal* que veu la llum pública: el Baró de Tourtoulon, en son estudi *Jacme I le Conquerant*¹, hi posà un index genealògic-heràldic dels personatges que figuren en els nombrosos episodis de la vida del Conqueridor; anys més tard, Mr. John Forster, a la fi de sa traducció anglesa de la crònica *The Chronicle of James I, King of Aragon*², inclogué un glosari de les paraules aràbigues, seguit d'un index general, el primer i únic que fins avui s'havia fet sobre la mateixa *Cronica*, aon posa barrejats noms propis i geogràfics; més la referència es tant sols del nombre de les planes del

1) Montpellier, 1863. — Dos volums en 8.^a

2) London, 1883.

llibre i no de sos capitols, impossibilitant així que pugui servir per a cap més edició; i posteriorment Mr. F. Darwin Swift, en sa important obra *The life and times of James the First the Conqueror*¹, inclou també un index general de caracter historic, que si bé no es de la cronica reial, puix se refereix al seu estudi sobre l rei en Jacme, conté molts dels noms citats en la dita *Cronica*.

Desitjós de donar una senzilla guia per a facilitar l'anàlisi d'aquesta importantíssima obra, prescindint de donar cap explicació dels noms que figuren en aquest index, puix aquests se troben en les dues obres primerament citades: solament les llistes dels noms, amb la referència del nombre de plana o capítol de l'edició de la «Biblioteca Catalana», crec que constitueix de per sí un poderós auxiliar per a son estudi. En l'index dels noms geogràfics he aprofitat, creient-les de particular interès, les notícies locals que figuren en la mateixa *Cronica* i les poso a continuació de la ciutat o poble a que s' refereixen.

El meu propòsit era de que fos utilitzable aquest index per a l'edició princeps de València i per a la traducció publicada per D. Manel Flotats i D. Antoni de Bofarull²; més les nota-

1) Oxford, 1894.

2) Barcelona, 1848.

bles diferències del repartiment dels capítols ens ha obligat a desistir d'aquesta empresa.

La primera edició (1557) està dividida en quatre parts, baix els següents epígrafs:

La primera: *Comença la inclyta obra del gloriós Rey en Iacme*, cap. I a CV, que correspon als paràgrafs 2 a 126 de l'edició de la «Biblioteca Catalana», i al I a CV de la traducció de Flotats i Bofarull.

La segona: *Comença la conquesta del Regne de Valencia, feyta y conquistada per lo gloriós Rey en Iacme*, caps. I a CXV, que correspon als paràgrafs 127 a 289 de l'edició de la «Biblioteca Catalana», i CVI a CXCV de la traducció de Flotats i Bofarull.

La tercera: *Ací comença la Conquesta del Regne de Murcia, feyta, e conquistada per lo gloriós Rey en Iacme*, caps. I a CLXXIX, que corresponen als paràgrafs 290 a 481 de l'edició de la «Biblioteca Catalana», i CXCV a CCLXXXI de la traducció de Flotats i Bofarull.

La quarta i última: *Lo gloriós Rey en Iacme quant hagre oyt los missatgers del gran Ca, e de Paliogolo Emperador dels Grechs, dellibera passar oltra mar, e conquerir lo Sant Sepulchre*, caps. I a LXXVIII, que corresponen als paràgrafs 482 a 566 de l'edició de la «Biblioteca Catalana», i CCLXXXII a CCCXI de la traducció de Flotats i Bofarull.

Com se pot veure, es impossible de tot punt detallar les referències de l'edició Prínceps, dividida en quatre parts, am diferent nombre de capítols, am la traducció esmentada, sense cap participió en les diferents seccions de la crònica

i sens guardar sisquera la separació de paragrafs, de qualsevol dels textos coneguts.

INDEX DELS NOMS PROPRIIS

- Abagha-Kan. Vide Rey dels Tartres.
 Aben-Bazel. Vide Abetibassol.
 Aben-Cedrell. Vide Auencedrel.
 Abenferri, pags. 347, 348, 349, 350, 353, 374, § 318,
 319, 321, 322, 325, 353.
 Abenbut, pag. 432, § 423.
 Abetibassol (Abenbaçol), pag. 390, § 371.
 Abohehie (Xech). Vide Rey de Mallorques.
 Abolcasim (Abolçaçim, Abolcacim), pags. 371, 372,
 373, 374, § 350, 351, 352, 353.
 Abrasim, pag. 527, § 555.
 Abuceit, Abuzeit. Vide Seyt Abuzeit.
 Abulphamalet, Abulhamalet, Abnalmalet. Vide Raiç
 Abulphamalet.
 Abu Yahya (Haquem). Vide Rey de Mallorques.
 Açagra, Daçagra. Vide Pero Ferrandez, Pero Ffer-
 randez Daçagra... Senyor Dalbarrazi.
 Açnar Pardo, pag. 16, § 9.
 Açnares de Luna. Vide Sanç Açnares de Luna.
 Acre. Vide Johan Dacre.
 Ager. Vide Ramon Berenguer Dager.
 Agnes [Dona] (segona muller de G. de Montpellier),
 pag. 11, § 4.
 Agues (Aguas). Vide Miquel Dagues.
 Aguilo, Aguillo. Vide Guillem Daguilo.
 Ahones, Aones, Aunes. Vide Fferran Dahones, Pero
 Ahones, Bertran Daunes.

Aladrach (Alazarch, Alazrat, Alaçrac, Alaçrat, Dalaçrach, Alaçrach), pags. 379, 380, 382, 388, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 528, § 361, 362, 364, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 377, 556.

Alagó. Vide Artal Dalago, Blasco Dalago, Guil Dalago (Mahomet).

Alaman, Alamany. Vide Ramon Alamany.

Alaman de Sadaua, pag. 267, § 223.

Alarich. Vide Jacme Dalarig (Alarich).

Alart de Balari (Nalart de Valari), pags. 512, 513, § 532, 534.

Albalat. Vide Pere Dalbalat.

Albarrazi. Vide Pero Ferrandez Dalbarrazi.

Alcala. Vide Guillem Dalcala, Pere Dalcala.

Alcana. Vide Pere Dalcana.

Alfer Garcia. Vide Alfonso Garcia.

Alfonso (rey de Leó), pag. 28, § 17.

Alfonso (infant y després rey de Castella, casat ab filla del rey en Jaume) [Alfonso X], pags. 363, 364, 365, 366, 367, 369, 370, 371, § 339, 340, 341, 343, 346, 348, 349.

Alfonso (Alfonso VIII de Castella, sogre del rey en Jacme, Amfós de Castella), pags. 28, 29, 178, 188, § 17, 18, 130, 140.

Alfonso Garcia, pags. 432, 433, 436, 437, 453, 454, § 423, 424, 425, 429, 452, 453, 454.

Alfonso de Molina, pags. 483, 484, § 495, 496.

Ali Albaca (Ali Albatach), pags. 287, 288, 309, 310, § 242, 271, 272.

Ali de la Palomera, pag. 97, § 59.

Almacarich, pag. 390, § 371.

Almofois (Almofoys), pags. 360, 361, 362, 374, § 336, 337, 338, 353.

Almoravit. Vide Garcia Almoravit, Muça Almoravit.

Almoxerif. Vide Elmoxerif.

Aluero. Vide Lop Daluero, Pero Daluero.

- Alvar Pereç, pag. 59, § 34.
 Amfos (rey d'Aragó y comte de Barcelona, avi del rey en Jaume), pags. 7, 8, 14, 29, § 2, 7, 18.
 Amfos (fill del rey en Jaume), pags. 189, 191, § 141, 144.
 Andreu, bisbe de Valencia, pag. 355, § 327.
 Andreu Dodena, pags. 502-503, § 522.
 Angleola. Vide Guillem Dangleola.
 Anrich de Castella (Enrich I), pag. 28, § 17.
 Anrich de Castella (Nanrich, Infant), pag. 516, § 540.
 Antillo. Vide Vales Dantillo.
 Apostoli. Vide Innocent III.
 Arambiays. Vide Aurembiax.
 Arenos. Vide Exemen Peric Darenos.
 Arie. Vide Berenguer Daril.
 Armengol. Vide Ermengol.
 Arnau (bisbe de Valencia y després de Saragoça) [Narnau], pag. 382, § 364.
 Arnau. Vide Berenguer Arnau.
 Arnau de Castellbo, pag. 15, § 8.
 Arnau de les Celles, pag. 416, § 401.
 Arnau de Gulp (bisbe de Barcelona), pag. 451, § 450.
 Arnau Palanzi, pag. 20, § 12.
 Arnau [?] de Robio, pags. 69, 70, § 41.
 Arnau de Segarra (frare), pag. 434, § 426.
 Arnau de Torrelles (Narnau), pag. 518, § 543.
 Artal Dalago (Artal), pags. 39, 42, 45, 46, 263, 270, 271, 325, 326, 341, 382, 411, 415, 498, 499, § 22, 23, 25, 26, 220, 227, 290, 291, 311, 364, 395, 400, 517, 518.
 Artal de Luna (don Artal, Nartal de Luna), pags. 34, 35, 41, 48, 49, 455-456, 490, 491, 498, 522, § 21, 25, 28, 456, 503, 504, 517, 547, 548.
 Assalit de Gudar (Assallit Daguda, Assalit de Guda, don Assalit, Asselit de Gudar, Assalit Degudar), pagi-

- Basta. Vide Johan Pereç de Basta.
Baueca Diç, pag. 271, § 227.
Bean Abet, pag. 115, § 71.
Beceda. Vide Ramon Beceda.
Belmont. Vide Astruch de Belmont.
Benauent. Vide Berenguer de Benauent.
Berenguer Arnau, pags. 402, 456, § 386, 456.
Berenguer de Benauent, pag. 20, § 12.
Berenguer de Castanet, pag. 514, § 536.
Berenguer de Castel bisbal (frare), pag. 113, § 69.
Berenguer Dager. Vide Ramon Berenguer Dager.
Berenguer Daril [Berenguer] (bisbe de Lleyda), pàgines 51, 205, 226, 239, § 34, 157, 180, 194.
Berenguer Dentença (Berenguer), pags. 259, 260, 262, 263, 265, 269, 270, 271, 272, 279, 328, 346, § 217, 219, 220, 222, 225, 227, 228, 235, 236, 295, 316.
Berenguer Dorriols, pag. 517, § 543.
Berenguer Durfort, pags. 116, 130, § 71, 82.
Berenguer de Finestres, pag. 74, § 44.
Berenguer Gayran, pags. 93, 95, § 57, 58.
Berenguer Girart, pag. 81, § 49.
Berenguer de Gurp, pag. 134, § 84.
Berenguer de Muntagut, pag. 201, § 153.
Berenguer de Palou [Berenguer] (bisbe de Barcelona), pags. 87, 110, 322, § 53, 68, 286.
Berenguer de Peraxens, pag. 75, § 45.
Berenguer de Puguert, pag. 520, § 546.
Berenguer de Regordana [Berenguer de Rigordana] (clergue), pags. 329, 336, § 296, 304.
Berenguer de Sancta Eugenia (Bernat), pags. 34, 77, 98, 138, 154, 155, 164, 165, 167, 169, 173, 210, 211, 213, § 21, 47, 60, 89, 105, 114, 115, 117, 118, 119, 125, 164, 166.
Berenguer de Sent Vicent, pag. 518, § 543.
Berenguer Sesposes, pag. 166, § 116.
Berenguer de Vilanova. Vide Bertran de Vilanova.

- Berenguera Alfonso, pag. 440, § 432.
 Berenguera [dòna] (mare del rey Ferrando), pàgines 28, 434, 440, § 17, 426, 432.
 Berga. Vide Ffortuny de Berga, Pere de Berga.
 Bergunyo (en), pag. 11, § 4.
 Bernat dex Castel bisbal, pag. 17, § 9.
 Bernat Dezlor, pag. 76, § 45.
 Bernat G. Dentença (oncle del rey), pàgs. 11, 205, 217, 218, 219, 220, 221, 250, 251, 255, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 269, 274, 275, 278, 279, 397, 398, 407, 408, 411, 412, 414, 415, 417, 496, 525, 530, § 4, 157, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 206, 207, 213, 214, 216, 217, 218, 219, 220, 222, 223, 225, 231, 232, 234, 235, 236, 380, 381, 391, 395, 398, 400, 403, 515, 552, 559.
 Bernat de Vilert, pag. 460, § 463.
 Bernat Vidal, pàgs. 275, 278, § 231, 234.
 Bertran de Calassans, pag. 65, § 37.
 Bertran Daunes, pag. 349, § 320.
 Bertran de Naya, pàgs. 104, 105, § 63.
 Bertran de Vilanoua (Bertran, Bn. de Vilanoua), pàgs. 396, 397, 435, § 379, 428.
 Blanca (dòna), pag. 28, § 17.
 Blasco Dalago (Blascho Dalago, Blasco), pàgs. 16, 20, 35, 41, 42, 45, 46, 47, 48, 49, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 194, 200, 204, 205, 213, 214, 215, 226, 237, 274, 276, 277, 325, 419, 449, § 9, 12, 21, 25, 26, 27, 28, 127, 128, 129, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 146, 152, 156, 157, 166, 167, 179, 192, 230, 232, 233, 290, 406, 446.
 Blasco Destada, pag. 70, § 41.
 Blasco Maça (Blasco Massa), pàgs. 20, 33, 52, 54, 55, 154, 205, 213, § 12, 21, 30, 32, 104, 157, 166.
 Bolas. Vide Pelegrí de Bolas.
 Bonanat (escrivà del rey), pag. 463, § 469.
 Bonifaci. Vide Pere Bonifaci (Pero).

- Bonsenyor. Vide Astruch Bonsenyor.
Bouet, pag. 90, § 56.
Boy. Vide Guillem Boy.
- Cabrera. Vide Guerau de Cabrera, Pons de Cabrera.
Calassans. Vide Ramon Calassans.
Campanya. Vide Comtessa de Campanya.
Caneles. Vide Vidal de Caneles.
Canella. Vide Çaueyla.
Canet. Vide Ramon de Canet.
Carcella. Vide Descarcela (frare Johan).
Cardona. Vide Guillem de Cardona, Ramon de Cardona, Ramon Folch de Cardona (Guerau? Pere?)
Carros (Carroç), pags. 90, 118, 367, 374, 393, 449, § 56, 73, 343, 353, 375, 446.
Castanet. Vide Berenguer de Castanet.
Castayla. Vide Garcia Peric de Castayla.
Castelbisbal. Vide Berenguer de Castelbisbal.
Casteluiy. Vide Guilleuma de Casteluiy.
Castellaull. Vide Guillem de Castellaull.
Castellrosselló. Vide Ramon de Castellrosselló, pagina 33, § 21.
Castre. Vide Fferran Sanxes de Castre.
Celesti Destorrens, pag. primera i ultima.
Celles. Vide Arnau de les Celles.
Cenre. Vide Pere Cenre.
Cervera. Vide Guillem de Cervera (Servera).
Cerveylo. Vide Guerau de Cerveylo, Guillem de Cerveylo.
Clariana. Vide Pere de Clariana.
Clarmunt. Vide Guillem de Clarmunt.
Comte de Barçalona (Amfós d'Aragó), pag. 8, § 2.
Comte de Campanya, pag. 195, § 147.
Comte Dampuries. Vide Huc, Nuget.
Comte Dodo, pag. 483, § 495.
Comte Durgell, pag. 409, § 392.

- Comte Durgell. Vide Guerau de Cabrera.
Comte Ermengol (Nermengou Durgell), pags. 59, 60, § 34.
Comte de Foix, pag. 409, § 392.
Comte de Paylas (comte de Paylars), pags. 409, 522, 525, § 392, 547, 552.
Comte de Proença, pags. 21, 22, 336, § 13, 14, 305.
Comte don Sanxo (de Rosselló), pags. 19, 20, 22, 29, 30, 32, 34, 35, 77, § 11, 12, 14, 18, 20, 21, 47.
Comte de Tholosa, pag. 336, § 305.
Comtessa de Campanya, pag. 187, § 139.
Comtessa Durgell. Vide Aurembiax.
Comtessa de Nines, pag. 490, § 503.
Comtessa de Subirats, pag. 59, § 34.
Cornel (Corneyl). Vide Exemen de Corneyl, Pero Corneyl.
Crexel. Vide Dalmau de Crexel.
Cruyles. Vide Guilibert de Cruyles.
- Çadaua. Vide Ffortuny Lopez de Çadaua.
Çaen [Çahen, Çaent] (rey de Valencia), pags. 234, 248, 254, 259, 260, 262, 265, 266, 287, 291, 292, 299, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 316, 338, § 188, 203, 210, 217, 219, 222, 223, 241, 245, 247, 258, 269, 271, 272, 274, 275, 276, 278, 307.
Çagra. Vide Açagra.
Çaguardia. Vide Sa guardia.
Çaneyla. Vide Ramon Çaneyla.
Çaroca. Vide Sa roca.
Çasala. Vide Guillem Çasala.
- Cha. Vide Rey dels Tartres.
- Dacre. Vide Acre.
Daçagra. Vide Açagra.
Dager. Vide Ager.

- Dagues. Vide Agues.
Dagremunt. Vide Ramon Jafa Dagremunt.
Daguilo, Daguillo. Vide Aguilo, Aguillo.
Dahones. Vide Ahones.
Dalago. Vide Alago.
Dalarich, Dalarig. Vide Alarich, Alarig.
Dalbalat. Vide Albalat.
Dalbarrazi. Vide Albarrazi.
Dalcala. Vide Alcala.
Dalcana. Vide Alcana.
Dalmau, pag. 105, § 63.
Dalmau de Crexel, pags. 15, 16, 17, § 8, 9.
Dalmau de Rochaberti, pag. 524, § 550.
Daluero. Vide Aluero.
Dampuries. Vide Ramon Dampuries.
Dangleola. Vide Angleola.
Dantillo. Vide Antillo.
Darenos. Vide Arenos.
Daril. Vide Aril.
Dasi. Vide Asi.
Datrocil, Datrosillo. Vide Pelegrí Datrocil, Datrosillo.
Daunes. Vide Ahones.
Delfaro. Vide Pedro Garces Delfaro.
Deluesia. Vide Ruy Xemenes, Ruy Xemenis Deluesia.
Dentença. Vide Entença.
Descarcela. Vide Johan Descarcela.
Deslaua, Desleva. Vide Joan Martinez Desleua.
Desquita. Vide Marti Peris Desquita.
Destada. Vide Blasco Destada.
Deslor. Vide Ezlor.
Dieç. Vide Lop Dieç, Lop Dies de Viscaya.
Diego de Viscaya (Don Diego), pags. 367, 368, 370, § 343, 345, 348.
Disor. Vide Michel Periç Disor.

- Dixar. Vide Pere Ferrandç Dixar.
 Doblites. Vide Sanxo Martines Doblites.
 Dodena. Vide Andreu Dodena.
 Dodo. Vide Comte Dodo.
 Domingo de Fraga, pag. 270, § 227.
 Domingo Lopes (Domingo Lopec), pags. 442, 462,
 § 436, 467.
 Domingo Lopiç de Pomar, pags. 45, 46, § 26.
 Dorrea. Vide Exemen Dorrea.
 Dorriols. Vide Berenguer Dorriols.
 Dorta. Vide Sanç Dorta.
 Dostalrich (duch), Destarich, pag. 178, § 130.
 Durfort. Vide Berenguer Durfort.
 Durgell. Vide Comte, Comtessa Durgell.
- Elfa de Tortolles (dona), pag. 465, § 471.
 Elienor. Vide Lionor (dona), Reyna dona Elienor.
 El Moxerif (raic de Manorcha), Almoixerif, pags. 168,
 170, 171, § 119, 121, 122.
 Emperador de Castella (Alfonso), pag. 8, § 2.
 Emperador de Constantinoble (Manuel), pàgi-
 na 7, § 2.
 Enrich. Vide Anrich de Castella.
 Entença. Vide Berenguer Dentença, Bernat Guillem
 Dentença, Guillem Dentença.
 Erf. Vide Gil (reboster del rey en Pere y després
 frare del Hospital).
 Erill. Vide Aril.
 Ermengol. Vide Comte Ermengol Durgell.
 Escarcella. Vide Carcella.
 Escriuua. Vide Guillem Escriuua (Scriva).
 Eslaua (Ezleua). Vide Joan Martinez Deslaua.
 Esparech. Vide Nesparch (archabisbe de Tarrà-
 gona).
 Esquerdo. Vide Barthomeu Esquerdo.
 Estarich. Vide Ostalrich.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Exea. Vide Pere Jorda Dexea.

Exemen Corneyl (Examen Corneyl, Exemen Cornel), pags. 20, 25, 26, 29, § 12, 15, 16, 18.

Exemen Dorrea (Iximen Dorrea, Nexemen Dorrea, Examen Dorrea), pags. 20, 105, 147, 148, 149, 205, 213, 226, 228, 229, 231, 237, 241, 242, 245, 252, 254, 274, 278, 303, 306, 318, 322, 382, 406, 407, 408, 415, 456, 495, 496, 497, 522, § 12, 63, 98, 99, 157, 166, 179, 182, 184, 192, 196, 197, 199, 208, 210, 230, 235, 263, 267, 281, 286, 287, 264, 390, 391, 392, 400, 456, 513, 515, 517, 548.

Exemen de Foces, pags. 269, 270, 271, 390, § 226, 227, 372.

Exemen Lopeç de Rigols, pag. 46, § 26.

Exemen Pereç (Exemen Periç de Taraçona, Exemen Pereç de Tarassona), pags. 214, 215, 216, 217, 219, 263, 297-298, 311, 321, 322, 323, 324, 328, 355, 397, § 166, 168, 169, 171, 220, 255, 273, 286, 287, 288, 289, 295, 328, 380.

Exemen Perez de Terga. V. Xemen Pereç de Terga.

Exemen Periç Darenos (Exemen Periç, Nexemen Pereç Darenos), pags. 367, 374, 378, 379, 387, 389, 397, 399, § 343, 353, 360, 361, 369, 370, 380, 381.

Exemen de Touia. Vide Nexemen de Touia.

Ezlor. Vide Bernat Dezlor.

Fabre. Vide Michael (frare).

Ffelip de Molina (don), pag. 483, § 495.

Ffelip (rey de Fransa), pag. 28, § 17.

Fferran Dahones, pag. 304, § 265.

Fferran Sanxes de Castre (Fferran Sanxes, Fferran Sanxeç de Castre, Fferran Sanxeç, Fferran Sanxis), fill del rey, pags. 397, 398, 407, 414, 415, 417, 457, 458, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 522, 523, 524, § 380, 381, 390, 398, 400, 403, 460, 508, 509, 511, 512, 513, 514, 516, 517, 547, 548, 550.

- Ferrandes. Vide Pero Ferrandes.
- Fferrandes Daçagra. Vide Pero Fferrandes Daçagra.
- Ferrandes Dalbarrazi. Vide Pere Ferrandes Dalbarrazi.
- Ferrandç Dizar. Vide Pere Ferrandç Dizar.
- Ferrandç de Montagut. Vide Sanxo Fferrandç de Montagut.
- Fferrando [don] (Fferrando, oncle del rey), pags. 19, 20, 25, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 48, 50, 51, 56, 57, 204, 205, 213, 214, 215, 216, 237, 238, 240, 241, 242, 243, 244, 263, 274, 275, 277, 283, 284, 285, 286, 327, 328, 341, 345, 360, 361, 362, 502, § 11, 12, 15, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 32, 33, 157, 158, 166, 167, 168, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 220, 230, 231, 233, 238, 239, 240, 241, 292, 294, 311, 315, 335, 336, 337, 338, 522.
- Fferrando [don] (rey de Castella), pag. 28, § 17.
- Fferrando [don] (net del rey en Jaume), pags. 482, 483, 484, 521, 525, § 494, 495, 546, 552.
- Ferrando Dieç, pag. 180, 181, 262, 287, 288, § 133, 219, 242.
- Fferrando Peric de Pina (Fferran Peris de Pina, Ferran Pereç de Pina, Fferran Pereç, Fferran Peric de Pina), pags. 57, 134, 182, 183, 258, 269, 271, 275, 278, 304, § 33, 84, 135, 216, 226, 227, 231, 234, 265.
- Fferriç de Liçana (don Fferis, don Fferiç), pàgines 411, 415, 417, 456, 457, 458, 460, 495, 496, § 395, 400, 403, 458, 459, 460, 463, 513, 515.
- Finestres. Vide Berenguer de Finestres.
- Foces. Vide Atho de Foces, Exemen de Foces.
- Fois. Vide Comte de Fois.
- Foich de Cardona. Vide Ramon Foich de Cardona.
- Ffortuny de Berga, pag. 417, § 403.
- Fortuny Lopeç de Çadaua (Ffortuny Lopeç de Sadaua, Fortuny Lopeç, Ffortuny Lopez de Cadaua), pags. 268, 269, 270, 271, § 224, 226, 227.

Frederich (germà del rey de Castella), pag. 388,
§ 369.

Ffrontera [en], pag. 48, § 28.
Fuylalquer. Vide Nuc de Fuylalquer.

Galceran de Pinos, pags. 456, 476, § 456, 487.

Garces. Vide Miquel Garces.

Garces Delfaro. Vide Pero Garces Delfaro.

Garcia. Vide Alfonso (Alfer) Garcia.

Garcia. Vide Johan Garcia.

Garcia Almoravit (don Garcia, Garcia Almoravis),
pags. 193, 194, 198, 199, § 146, 150, 151.

Garcia Dorta, pag. 177, § 129.

Garcia Ortig (Garcia Ortis, Garcia Ortis de Sagra),
pags. 498, 525, 529, 530, § 517, 552, 557, 558, 559.

Garcia Pereç de Meytats, pags. 61, 141, § 34, 92.

Garcia Periç de Castayla, pag. 378, § 360.

Garcia Romeu (fill), pags. 274, 351, 352, 353, § 230,
323, 324, 325.

Garcia Romeu Lobo (pare), pag. 351, § 323.

Garcia de Vera (G. de Vera), pags. 351, 410, § 324,
393.

Gasto, pag. 57, § 33.

Gaucelep, Gaucelm. V. Ramon Gaucelep (Gaucelm).

Gayra. Vide Berenguer Gayra.

Gayta. Vide Johan Gayta.

Gil don (germà de Pelegrí Datrocil), pag. 23, § 15.

Gil [Erf] (rebooster del rey en Pere y després frare
del Hospital), pag. 17, § 9.

Gil Sanxeç Munyoz, pag. 420, § 407.

Gil Tarin. Vide Johan Gil Tarin.

Gili. Vide Ramon de Gili.

Girart. Vide Berenguer Girart.

Gomeç. Vide Pero Gomeç.

Gomes de Balamaçan. Vide Sanxo Gomes de Bala-
maçan.

- Gomes de Luna (don Gomes), pag. 16, § 9.
 Gonçalbo Ivanyez, pag. 520, § 545.
 Gonçaluo Perero (portuguès, Mestre del Hospital en tota Espanya), pag. 470, § 477.
 Gonsaluo Pereç, pag. 397, § 380.
 Gosman. Vide Pere Gosman.
 Gregori X, pag. 503, § 523.
 Grili. Vide Johan de Grili.
 Grony. Vide Pere Grony.
 Gudar. Vide Assalit de Gudar.
 Guerau de la Barca (Garau de la Barca), pags. 329, 330, 335, § 296, 304.
 Guerau de Cabrera (en Guerau), pags. 61, 62, 63, 64, 72, 73, § 35, 36, 43, 44.
 Guerau de Cerueylo (G. de Cerueylo), pags. 30, 77, 125, 126, 141, § 20, 47, 78, 92.
 Gui de la Vespa (mestre de l'Hospital), pag. 449, § 446.
 Guil Dalagó (per altre nom Mahomet, Gil Dalagó), pags. 120, 121, 139, § 75, 90.
 Guil Garces (Gil Garces), pags. 471, 472, § 480, 481.
 Guilabert. Vide Pere Guilabert.
 Guilabert de Cruyles, pag. 98, § 60.
 Guillem (en), pags. 65, 73, § 37, 43.
 Guillem Baldoui, pag. 189, § 141.
 Guillem Bardoyl. Vide Bardoyl.
 Guillem Boy, pag. 38, § 22.
 Guillem de Cardona, pags. 18, 48, 50, 56, 57, 62, 63, 64, 65, 69, 70, 72, 74, 75, 205, § 10, 28, 29, 32, 33, 35, 36, 41, 43, 45, 157.
 Guillem de Castell auli, pags. 518, 522, § 544, 547.
 Guillem de Ceruera (G. de Servera), pags. 15, 22, 26, 29, 60, 64, 65, 68, 69, 70, 75, 159, 205, 226, 227, § 8, 14, 16, 18, 34, 36, 37, 40, 41, 45, 109, 157, 180.
 Guillem de Cerueylo (pare d'en Guerau), pag. 141, § 92.

Guillem de Clarmunt (G. de Clarmont), pags. 77, 125, 126, 141, § 47, 78, 92.

Guillem Çasala (G. Sasala), pags. 61, 62, 63, 64, § 34, 35, 36.

Guillem Daguilo (G. Daguillo), pags. 249, 262, 263, 265, 266, 270, 279, 297, 328, 337, § 204, 219, 220, 222, 223, 226, 235, 255, 295, 306.

Guillem Dalcala, pag. 12, § 5.

Guillem Dangleola, pag. 392, § 274.

Guillem Dasi, pag. 204, § 156.

Guillem Dentença. Vide Berenguer G. Dentença, Bernat G. Dentença.

Guillem Dentença (fill d'en Bn. G.), pags. 278, 279, § 235, 236.

Guillem Dorta, pag. 17, § 9.

Guillem Escriva (G. Scrua), pag. 488, § 500.

Guillem de Mediona, pag. 105, § 64.

Guillem de Montcada [don G., G. de Muntcada, Muntcada, G. de Muntcada] (fill den Ramon), pags. 17, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 48, 56, 57, 58, 61, 63, 65, 68, 72, 73, 75, 76, 77, 80, 82, 84, 85, 88, 90, 91, 92, 96, 100, 102, 103, 104, 105, 108, 109, 125, 126, 141, 142, 143, 145, 158, 367, 374, 377, 382, 385, § 9, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 33, 34, 35, 37, 40, 43, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 53, 56, 59, 61, 63, 64, 66, 67, 78, 92, 93, 94, 96, 108, 343, 353, 358, 364, 367.

Guillem de Montpestler, pàgines 8, 9, 10, 11, § 2, 3, 4.

Guillem de Montpestler (fill), pag. 11, § 4.

Guillem de Montredon, pag. 19, § 10.

Guillem de Muntgri, pag. 173, § 125.

Guillem Pereç de Tاراçona, pag. 399, § 381.

Guillem de Puyo (pare de aquest G. de Puyo, qui era ab nos quant fayem aquest llibre), G. de Poyo, G. de Pueyo, pags. 16, 26, 27, § 9, 16.

Guillem de Puyo (fill), pag. 26, § 16.

Guillem R. (pare d'en Guillem de Montcada), pagina 17, § 9.

Guillem R. (germà d'en R. de Muntcada), pag. 61, § 34.

Guillem de Rajadell; pags. 518, 522, § 544, 547.

Guillem de Rocaful (G. de Rochafuy), pags. 433, 449, § 425, 446.

Guillem de Rosselló, pag. 504, § 524.

Guillem Saguardia, pag. 249, § 204.

Guillem de Sales, pag. 259, § 217.

Guillem de Torroela. Vide Ponç Guillem de Torroela.

Guilleuma de Casteluï, pag. 17, § 9.

Guilleumes [Sire] (Siri Guilleumes, fill del rey de Navarra), pags. 70, 106, 134, § 41, 64, 84.

Gurp. Vide Arnau de Gurp, Berenguer de Gurp.

Haquem. Vide Abu Yahya (Haquem).

Huc (comte Dampuries), pags. 11, 77, 81, 82, 85, 88, 96, 104, 105, 112, 125, 141, § 4, 47, 49, 51, 53, 59, 63, 64, 69, 78, 92.

Huc. Vide Ponç Huc (frare del comte Dampuries).

Ibanyes. Vide Iuanyes.

Ifantilla, pags. 114, 115, § 70.

Innocent III (Innocent), pag. 18, § 10.

Ivanyes. Vide Gonsalbo Ivanyes.

Izar. Vide Pere Fferrandiç Dixar.

Jacme, rey, pags. 13, 405, 535, § 5, 389, 566, i en la pagina primera del llibre i en la darrera.

Jacme [Jayme] (infant), pags. 422, 425, 429, 432, 435, 446, 452, 473, 490, 498, 523, 532, 533, § 409, 415, 419, 423, 424, 427, 448, 452, 483, 503, 517, 549, 563.

Jacme Dalarig (Jacme Alarich), pags. 468, 472, § 476, 482.

- Jacme Saroca (sagristà de Leyda y notari del rey), pags. 491, 494, § 505, 511.
- Jaçpert de Barbera (Jaçpert), pags. 33, 34, 105, 107, 112, 113, § 21, 63, 65, 69. |
- Jaches Sans (en Jaques), pags. 116, 123, 130, § 71, 77, 82.
- Jafa Dagremunt. Vide Ramon Jafa Dagremunt.
- Jenoua. Vide Pere de Jenoua.
- Joffre, pags. 424, 425, § 414.
- Joffre de Rochaberti (Joffre de Rocaberti), pagines 449, 521, § 446, 546.
- Johan (mestre, cirurgià del rey), pags. 488, § 499.
- Johan Dacre, pag. 483, § 495.
- Johan Descarcela, frare (Johan Descarcella, Frare Johan), pags. 509, 512, § 530, 532.
- Johan Garcia, pag. 471, § 480.
- Johan Gayta (cardenal), pags. 515, § 538.
- Johan Gil Tarin (Johan Gil), pags. 491, 499, § 504, 519.
- Johan de Grili, pags. 504, 513, § 524, 535.
- Joan Martinez Dezleva (Johan Martinez Deslaua), pags. 70, 134, § 41, 84.
- Johan Pereç de Basta, pag. 198, § 150.
- Johan Rixo, pag. 118, § 73.
- Johan Xico, pag. 175, § 126.
- Jonqueres. Vide Thomas de Jonqueres.
- Jorda Dexea. Vide Pere Jorda Dexea.
- Juliana (na), pag. 11, § 4.
- Karles de Napols (rey Karles, Karles), pags. 516, 517, § 540, 541.
- Ladro (don), pags. 16, 42, 48, 49, 57, 102, 137, 295, § 9, 25, 28, 29, 33, 61, 88, 250, 251.
- Ladro [don] (fill), pag. 57, § 33.
- Lara. Vide Nuno Gonçalbes de Lara.

- La Vespa.** Vide Gui de la Vespa.
- Leyda.** Vide Pere de Leyda.
- Liçana.** Vide Ferris de Liçana, Rodrigo de Liçana.
- Lionor (dona)** (Reyna dona Elienor, Regina dona Lienor), pags. 28, 29, 36, 188, 368, § 17, 18, 21, 140, 345.
- Lobera.** Vide Pero Lobera,
- Lois (rey de Fransa),** pag. 28, § 17.
- Lop (rey),** pag. 324, § 288.
- Lop Daluero,** pags. 23, 24, 25, § 15.
- Lop Dieç** (Lop Dies, Lop Diex de Viscaya, Lop Diex), pag. 186, 193, 199, 484, § 138, 146, 150, 151, 495.
- Lop Xemenis de Luzia** (Lop Xemenec de Luzia, Lop Xemenic de Luzia), pags. 36, 104, 132, 299, § 21, 63, 83, 258.
- Lopeç.** Vide Marti Lopeç.
- Lopeç de Rigols.** Vide Exemen Lopeç de Rigols.
- Lopes.** Vide Domingo Lopes.
- Lopes de Çadaua.** Vide Fortuny Lopez de Çadaua.
- Lopiç de Pomar.** Vide Domingo Lopiç de Pomar.
- Lopis.** Vide Pero Lopis.
- Luna.** Vide Artal de Luna, Gomes de Luna, Pere Martinez de Luna, Sanç Açnares de Luna, Sanxo Martinez de Luna.
- Luzia.** Vide Miquel de Luzia.
- Maça.** Vide Blasco Maça (Massa), Pero Maça.
- Mahomet.** Vide Guil Dalagó.
- Mahomet Auingalip (Mahomet),** pags. 427, 428, § 416, 417.
- Mahomet (Mahoma),** pags. 379, 402, § 361, 384.
- Malauessa.** Vide Nuch de Malauessa.
- Manuel [don]** (germà del rey de Castella), pags. 390, 422, 423, 424, 427, 428, 429, 432, 433, 440, 471, § 371, 372, 410, 411, 412, 413, 416, 417, 418, 423, 424, 433, 480.
- Manuel (emperador),** pags. 8, 13, 14, 15, § 2, 5, 7.

- March. Vide Ramon March.
- Maria [mare del rey] (reyna dona Maria), pags. 10, 11, 12, 14, § 2, 3, 4, 7.
- Maria [dona] (filla del rey en Jaume), pag. 466, § 472.
- Marques (clergue), pags. 462, 463, 464, 465, § 467, 469, 470, 471.
- Marques de Proença. Vide Alfons daragó.
- Marquet. Vide Ramon Marquet.
- Martel. Vide Pere Martel (Martell), Pere Sanç de Martel.
- Marti. Vide Ramon Marti.
- Marti Lopeç, pag. 46, § 26.
- Marti Pereç, Justícia d'Aragó (Martineç Pereç), pagines 268, 416, § 224, 402.
- Marti Peris Desquita, pag. 46, § 27.
- Marti de Peroxolo, pag. 52, § 30.
- Martinez Deslaua. Vide Johan Martinez Deslaua.
- Martinez Doblites. Vide Sanxo Martinez Doblites.
- Martinez de Luna. Vide Pere Martinez de Luna, Sanxo Martinez de Luna.
- Mataplana. Vide Nuch de Mataplana.
- Mediona. Vide Guillem de Mediona.
- Mestre Johan. Vide Johan.
- Meytats. Vide Garcia Perez de Meytats.
- Michael Fabre (frare), pag. 113, § 69.
- Michel Periç Disor, pag. 311, § 273.
- Miquel Dagues (Daguas), pag. 44, § 26.
- Miquel Garces, pags. 269, 271, 395, § 226, 227, 377.
- Miquel de Luzia, pag. 16, § 9.
- Miquel Pereç, pag. 235, § 189.
- Miquel Pereç Dalago (Miquel Periç), pags. 410, 527, § 393, 554.
- Miquel de Rada, pag. 16, § 9.
- Miramamoli, pags. 127, 428, § 79, 418.
- Molina. Vide Alfonso de Molina.

- Montagut. Vide Sanxo Fferrandec de Montagut.
Montcada (Muncada). Vide Guillem de Montcada, Guillem Ramon de Montcada, Pere de Montcada, Ramon de Muncada, Ramon de Muncada.
Montfort. Vide Simon de Monfort.
Montpesler. Vide Guillem de Montpesler, Guillem de Montperler (fill).
Montredon. Vide Guillem de Montredon.
Mora. Vide Sanç de Mora.
Moxerif. Vide El moxerif.
Muça Almorait, pag. 378, § 359.
Muntagut. Vide Berenguer de Muntagut.
Muntgrí. Vide Guillem de Muntgrí.
Muntlaur. Vide Nuch de Muntlaur.
Munyoç. Vide Gil Sanxeç de Munyoç.
- Nalart de Balari. Vide Alart de Balari.
Nandreu. Vide Andreu.
Nandreu Dodena. Vide Andreu Dodena.
Nanrich. Vide Anrich.
Narnau. Vide Arnau.
Narnau. Vide Arnau de Torrelles.
Nartal. Vide Artal de Luna.
Natbran. Vide Atbran.
Naya. Vide Bertran de Naya.
Nermengou. Vide Compte Ermengol.
Nesparech, archabisbe de Tarragona, pags. 19, 51, 80, 157, § 11, 30, 49, 107.
Nexemen Pereç Daranos, Vide Exemen Periç Darenos.
Nexemen de Touia (Nexamen de Touia), pags. 373, 374, 375, § 352, 353, 354.
Nicholoso, pag. 205, § 157.
Nines. Vide Comtessa de Nines.
Nuc Fuylalquer, mestre de l'Hospital (Nuch de Fuylalquer, Nuch de Fuylarquer), pags. 144, 175, 237,

242, 297, 299, 328, 374, § 95, 127, 192, 197, 255, 257, 295, 353.

Nuch de Malavespa, pag. 436, § 429.

Nuch de Mataplana, pag. 17, § 9.

Nuch de Muntlaur, mestre del Temple, pag. 237, 243, § 192, 198.

Nuget, comte Dampuries, pags. 449, 456, 522, 523, 524, 525, § 446, 457, 547, 549, 550, 552.

Nuneç de Goçman. Vide Pere Nuneç de Goçman.

Nuno Gonçalbes de Lara (Nuno Gonçalueç, don Nuno, pags. 483, 484, 485, § 495, 496.

Nuno Sanxes [don Nuno] (fill del comte don Sanxo), pags 17, 18, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 40, 77, 83, 84, 85, 88, 96, 98, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 114, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 136, 138, 141, 143, 143, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 160, 161, 174, 311, 318, 319, § 9, 10, 20, 21, 22, 24, 47, 50, 51, 53, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 70, 74, 76, 77, 78, 80, 87, 89, 92, 93, 94, 96, 98, 99, 101, 109, 110, 125, 272, 281.

Odena. Vide Andreu Dodena.

Odo. Vide Comte Dodo.

Oliuer [en] (Noliuer), pag. 105, 109, § 63, 67.

Orta. Vide Guillem Dorta, Sanç Dorta.

Ortiç. Vide Garcia Ortiç.

Orrea. Vide Exemen Dorrea.

Orriols. Vide Berenguer Dorriols.

Ostalrich [Oltalrich]. Vide Dostalrich (duch d').

Quieto Garcia, pag. 368, 369, § 345, 346.

Palanzi. Vide Arnau Palanzi.

Palau. Vide Pere Palau.

Palazi. Vide Pere Palazi.

Palegrí (Palegrí Daones), pags. 26, 27, § 16.

Paliologo (emperador dels grechs), pag. 473, § 482.

- Palomera. Vide Ali de la Palomera.
 Palou. Vide Berenguer de Palou.
 Pardo. Vide Aznar Pardo.
 Pascual Monyos, pag. 41, § 25.
 Patot. Vide Ramon Patot.
 Pedro de Portugal, pag. 160, § 109.
 Pelegrí Datrocil (Pelegrí Datrossil, Pelegrí Datrosillo, Pelegrí Datrosil, Pelegrí, Palegrí), pags. 23, 50, 109, 341, 342, 344, 345, § 15, 29, 67, 310, 311, 312, 313, 314.
 Pelegrí de Bolas, pags. 42, 47, 52, 57, § 25, 27, 30, 33.
 Peralta. Vide Ramon de Peralta.
 Peraxens. Vide Berenguer de Peraxens.
 Pere [don] (rey), pags. 10, 12, 13, 15, 20, § 3, 5, 6, 8, 11.
 Pere [en] (infant don Pedro), pags. 425, 429, 432, 435, 446, 452, 454, 460, 468, 473, 493, 504, 519, 521, 522, 523, 524, 525, 531, 534, 535, § 413, 419, 423, 424, 427, 448, 452, 453, 463, 474, 483, 508, 524, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 560, 561, 564, 565.
 Pere (fill d'en G. R. de Montcada), pag. 61, § 34.
 Pere Auger, pag. 21, § 13.
 Pere Aunel (archabisbe de Narbona), pag. 301, § 260.
 Pere de Berga, pags. 402, 521, 524, 525, § 386, 546, 550, 551, 552.
 Pere Bonifaci (Pero Bonifaci), pags. 328, 329, 330, 335, § 295, 296, 304.
 Pere Cenre, frare, pag. 478, § 490.
 Pere de Clariana, pag. 311, § 273.
 Pere Dalbalat (archabisbe de Terragona), pag. 347, § 317.
 Pere Dalcala (Pere Alcalá), pags. 346, 348, 349, 351, 354, § 316, 318, 319, 322, 327.
 Pere Dalcana (frare), pag. 503, 506, § 523, 527.
 Pere Ferrandes Dalbarrasi, pags. 20, 22, 23, 25, 26, 30, 31, 32, § 12, 14, 15, 16, 20.

- Pere Ferrandç Dixar (Pere Fferrandis Dixar, fill del rey), pags. 449, 527, 529, § 446, 554, 558.
- Pere Gosman (Pere Goçman), pags. 432, 433, 436, 437, 453, § 424, 425, 429, 453.
- Pere Grony, pag. 88, § 54.
- Pere Guilabert, pag. 472, § 481.
- Pere Jorda Dexea (P. Jorda), pag. 410, § 394.
- Pere de Jenoua, pag. 494, § 511.
- Pere de Leyda (frare), pags. 280, 282, § 236, 237.
- Pere Martel (Pere Martell), pags. 77, 78, 210, 211, 213, § 47, 164, 166.
- Pere Martinez (clergue), pags. 416, 417, § 401, 403.
- Pere Martineç de Luna, pags. 495, 496, § 513, 515.
- Pere de Montcada, pag. 414, § 399.
- Pere Nuneç de Goçman (P. Nuneç), pag. 365, § 341.
- Pere Palau, pag. 68, § 40.
- Pere Palazi, pag. 273, § 229.
- Pere Peyronet (frare), pags. 472, § 481.
- Pere de Queralt, pags. 436, 449, 477, 521, § 429, 446, 489, 546.
- Pere R. de Tortosa (P. R.), pags. 291, 293, § 245, 247.
- Pere Remireç, pag. 465, § 471.
- Pere Sans (Pere Sauç, notari del rey), pags. 227, 313, § 180, 275.
- Pere Sauç de Martel, pag. 38, § 22.
- Pere Ximeniç de Valterçe, pag. 197, § 149.
- Pereç. Vide Alvar Pereç.
- Pereç. Vide Gonsaluo Pereç.
- Pereç. Vide Marti Pereç, Miquel Pereç, Pero Pereç.
- Pereç de Basta. Vide Johan Pereç de Basta.
- Pereç Dalago. Vide Miquel Pereç (Pereç) Dalago.
- Pereç de Meytats. Vide Garcia Pereç de Meytats.
- Pereç de Pomar. Vide Sauç Pereç de Pomar.
- Pereç de Taraçona. Vide Exemen Pereç de Taraçona, Guillem Pereç de Taraçona.

- Pereç de Terga. Vide Xemen Pereç de Terga.
Perero. Vide Gonçaluo Perero.
Periç de Castayla. Vide Garcia Periç de Castayla.
Periç Darenos. Vide Exemen Periç (Pereç) Darenos, Guillem Periç Darenos.
Periç Desquita. Vide Marti Periç Desquita.
Periç de Pina. Vide Fierran Periç de Pina.
Pero Ahones (Pero Aunes, Pero Aones, Pero Aho-
nes), pags. 20, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38,
39, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, § 12, 15, 16, 20, 21,
22, 23, 25, 26, 27, 28.
Pero Cornel (Pero Cornell, Pero Corneyl), pags. 20,
25, 26, 34, 48, 50, 56, 57, 58, 65, 105, 120, 121, 141,
143, 205, 225, 226, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 239,
241, 242, 245, 263, 265, 266, 267, 269, 270, 271, 272,
273, 274, 306, 319, 341, 345, 382, 491, 522, § 12, 16,
21, 27, 28, 29, 33, 37, 63, 75, 92, 94, 157, 179, 186,
187, 189, 190, 192, 194, 196, 197, 199, 220, 222, 223,
226, 227, 228, 229, 230, 267, 281, 311, 315, 364, 504,
547, 548.
Pero Dalvero, pag. 25, § 15.
Pero Ferrandes, pags. 22, 23, § 14, 15.
Pero Fierrandes Daçagra, Pero Ferrandez (Pero
Fferrandez Daçagra, Pero Fferrandes Daçagra, Pero
Fferrandeç Daçagra, Pero Fernandez, don Pero), pagi-
nes 25, 35, 36, 37, 179, 180, 181, 183, 185, 201, 205,
232, 252, 274, 303, 319, 322, 328, 382, § 15, 21, 22,
131, 132, 133, 136, 137, 153, 157, 186, 208, 230, 263,
281, 286, 287, 295, 364.
Pero Garçes Delfaro, pag. 25, § 15.
Pero Gomeç (Pero Gomes), pags. 24, 25, § 15.
Pero Lobera, pags. 99, 364, § 60, 340.
Pero Lopis de Pomar, pag. 177, § 129.
Pero Maça, pags. 152, 164, 165, 167, 416, § 103, 114,
117, 401.
Pero Pereç (Pere Pereç), pags. 462, 465, § 467, 471.

- Pero Pomar (P. de Pomar), pag. 49, 51, 69, 104, 106,
§ 29, 41, 63, 64.
- Peroxolo. Vide Martí de Peroxolo.
- Peyronet. Vide Pere Peyronet.
- Pina. Vide Fferran Peric de Pina.
- Pinos. Vide Galceran de Pinos.
- Plegamans. Vide Ramon de Plegamans.
- Pomar. Vide Domingo Lopiç de Pomar, Pero Pomar.
- Ponç Baldoui, pag. 466, § 473.
- Ponç de Copons, pagina primera i ultima.
- Ponç G. de Torroela. pags. 34, 456, 517, § 21, 457,
543.
- Ponç Huc, pag. 11, § 4.
- Pons de Cabrera (en Pons), pags. 66, 71, 72, § 38,
42, 43.
- Proença. Vide Comte de Proença, Marquès de
Proença.
- Prohet (en), pag. 118, § 73.
- Puguert. Vide Berenguer de Pugvert.
- Puyo [Pueyo]. Vide Guillem de Puyo (pare y fill)
- Queralt. Vide Pere de Queralt.
- Rabaça [don] (en Rabassa), notari, pags. 55, 227,
§ 32, 180.
- Rada. Vide Miquel de Rada.
- Raiç Abulphamalet (Raiç Abuamalet, Raiç, Raiç
Abulhamalet), pags. 310, 311, 312, 315, 317, 319, § 272,
274, 277, 279, 282.
- Rajadell. Vide Guillem de Rajadell.
- Ramon Alaman (R. Alaman), pags. 77, 108, 125,
126, 128, 141, § 47, 66, 78, 80, 92.
- Ramon Beceda, pags. 329, 336, § 296, 304.
- Ramon Berenguer Dager, pags. 72, 73, 74, 308, 311,
319, § 43, 44, 269, 272, 281.
- Ramon de Calassans, pag. 65, § 37.

- Ramon de Canet, pag. 156, § 106.
 Ramon de Cardona, pags. 62, 67, 392, 401, 403, 419, 467, 518, 520, 522, 524, 525, § 35, 39, 374, 383, 387, 406, 474, 544, 546, 547, 550, 552.
 Ramon Çauelya (comanador Daliaga), pag. 299, § 258.
 Ramon Dampuries, pags. 145, 146, § 97.
 Ramon Folch (Ramon Folch de Cardona, Ramon Folch, fill d'en Guillem de Cardona), pags. 18, 48, 49, 50, 54, 56, 57, 62, 75, 76, 205, 325, 326, § 10, 28, 29, 32, 33, 35, 46, 157, 290, 291.
 Ramon Gaucelep (Ramon Gaucelm), pags. 479, 480, § 490, 491, 492.
 Ramon de Gili, pag. 522, § 547.
 Ramon Jafa Dagremunt, pag. 74, § 45.
 Ramon March, pags. 480, 514, § 491, 492, 536.
 Ramon Marquet, pags. 474, 475, 476, § 484, 487.
 Ramon Martí (frare), pag. 478, § 490.
 Ramon (de Muntcada), pags. 61, 65, 70, 76, 100, 104, 105, 108, 109, 126, 143, § 34, 37, 41, 46, 61, 63, 64, 66, 67, 78, 94.
 Ramon de Muntcada (Ramon de Montcada), pags. 61, 63, 67, 69, 70, 75, 77, 96, 98, 100, 101, 103, 143, 414, 419, 422, 449, 521, § 34, 35, 39, 41, 45, 46, 47, 59, 60, 61, 63, 93, 399, 406, 409, 446, 546.
 Ramon Patot (maestre del Temple), pag. 212, § 165.
 Ramon de Peralta, pags. 60, 61, § 34.
 Ramon de Plegamans, pags. 156, 158, § 106, 108.
 Ramon Raboster, pag. 63, § 36.
 Ramon Riquer, pag. 299, § 258.
 Ramon Samenla, pag. 202, § 154.
 Ramon de Serra [oncle] (comanador de Montsó), pag. 166, § 117.
 Ramon de Serra [lo jove] (comanador del Temple), pag. 166, § 117.
 Ramon de Vals (canonge de Leyda), pag. 522, § 547.

Rayz Dalgezira (Rais Dalgezira), pags. 355, 357,
§ 329, 332.

Regordana (Rigordana). Vide Berenguer de Regordana.

Remireç. Vide Pere Remireç.

Rey de França, pag. 15, § 8.

Rey de Mallorques, pags. 101, 102, 108, 120, 121,
122, 124, 125, 126, 127, 129, 133, 134, 135, 136, 137,
147, § 61, 66, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 84, 85, 86, 87, 97.

Rey dels Tartres, pags. 468, 472, § 476, 482.

Rey de Xipre, pag. 511, § 531.

Ricart (cardenal), pag. 515, § 538.

Rixo. Vide Johan Rixo.

Robio. Vide Arnau de Robio.

Roca. Vide Çaroca.

Rocaful. Vide Guillem de Rocaful.

Rochaberti. Vide Dalmau de Rochaberti, Joffre de
Rochaberti (Rocaberti).

Rochafort (Rocafort), pags. 66, 104, § 38 63.

Rodrigo Liçana (Roderich Liçana), pags. 16, 20, 22,
23, 24, 25, 26, 34, 35, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 57, 142,
153, 186, 188, 194, 205, 213, 239, 243, 245, 274, 297,
341, 346, 347, 348, 349, 350, 355, 358, 382, § 9, 12, 14,
15, 16, 21, 28, 29, 30, 32, 33, 93, 104, 138, 140, 146,
157, 167, 194, 198, 199, 200, 230, 255, 311, 316, 317,
318, 319, 320, 321, 327, 333, 364.

Rodrigo Ortiz, pag. 180, § 133.

Romeu. Vide Garcia Romeu (fill).

Romeu Lobo. Vide Garcia Romeu Lobo (pare).

Rosselló. Vide Guillem de Rosselló.

Rotlan, pag. 106, § 64.

Ruy Xemenes (Ruy Xemenes, Ruy Xemenis, Ruy
Xemenis Deluesia, Ruy Xemenes de Luzia), pags. 36,
106, 261, 496, 497, § 21, 64, 218, 514, 516.

Sadaua. Vide Alaman de Sadaua.

Servera. Vide Cervera.

Sesposes. Vide Berenguer de Sesposes.

Setxi Abenferri. Vide Abenferri.

Seyt Abuzeit (Laceyt Abuzeit, Seyt, Sayt, Çeyt Abuceyt, Azeyt, pags. 41, 43, 183, 185, 214, 216, 314, 378, § 25, 136, 137, 166, 168, 276, 360.

Simon de Montfort (comte Simon, Simon de Muntfort), pags. 15, 16, 17, 18, 19, § 8, 9, 10.

Soyrot (mal nom), pag. 134, § 84.

Subirats. Vide Comtessa de Subirats.

Taraçona. Vide Guillem Pereç de Taraçona.

Tarassona. Vide Exemen Pereç de Tarassona.

Tarin. Vide Johan Gil Tarin.

Teresa (dòna), pag. 410, § 393.

Terga. Vide Xemen Pereç de Terga.

Tholosa. Vide Comte Tholosa.

Thomas de Jonqueres, pags. 494, 495, 497, § 511, 513, 516.

Tornamira, pag. 12, § 5.

Torrelles. Vide Arnau de Torrelles.

Torroela. Vide Ponç Guillem de Torroela.

Tortolles. Vide Elfa de Tortolles.

Tortosa. Vide Pere Ramon Tortosa.

Tortoseta, pag. 11, § 4.

Touia. Vide Exemen de Touia.

Umbert (micer), pags. 461, 463, § 466, 468.

Urgell. Vide Comte Durgell, Comtessa Durgell.

Urraca [dòna] (regina de Portugal), pag. 28, § 17.

Urrea. Vide Orrea.

Valari. Vide Balari.

Vales Dantillo (Vales), pags. 20, 26, 34, § 12, 16, 21.

Vals. Vide Ramon de Vals.

Vespa. Vide Gui de la Vespa.

Vidal. Vide Bernat Vidal.

Vidal de Caneles (bisbe de Osca), pag. 322, § 286.

Vilanova. Vide Bertran de Vilanova.

Vilert. Vide Bernat de Vilert.

Viscaya. Vide Diego de Viscaya.

Xech Abohebie (Retabohiche). Vide Rey de Mallorques.

Xemen Pereç de Terga (Triergua), pag. 261, § 218.

Xemeneç (Xemeniç, Xemenes) de Luzia. Vide Lop Xemeniç de Luzia.

Xemenez. Vide Ruy Xemenez.

Xemenis Deluesia. Vide Ruy Xemenis Deluesia.

Xico. Vide Johan Xico.

Xipre. Vide Rey de Xipre.

Xuaip, pags. 148, 163, § 98, 113.

INDEX DE NOMS GEOGRAFICS

Acde, pag. 478, § 489.

Acre, pags. 511, 512, § 531, 533.

Açuer (pleyt d'), pag. 410, § 393.

Agreda, pags. 29, 482, § 18, 494.

Agremunt (Agremont), pags. 74, 75, § 45.

Agnes (Agnes), pag. 371, § 349.

Alacant (castell d', vila), Alaquant, pags. 339, 388, 394, 425, 429, 430, 431, 454, 455, 456, 492, § 307, 370, 377, 415, 419, 420, 422, 455, 456, 506.

Alago (Alego), pags. 35, 36, 37, 49, 410, 411, § 21, 22, 28, 393, 394.

Alarch, pag. 371, § 349.

Alaro (castell d'), pag. 142, § 93.

Alayas, pag. 473, § 482.

Albalat, pag. 234, § 188.

Albarrazi, pags. 26, 179, 205, § 16, 131, 157.

- Albayda (Val d'), pags. 490, 529, § 502, 558.
Albelda, pag. 65, § 37.
Albenguena, pag. 205, § 157.
Alcala, pags. 57, 390, 394, 468, § 33, 371, 376, 474, 475.
Alcalaten (cova d'), pags. 178, 233, § 130, 186.
Alcanada, pag. 389, § 370.
Alcaniç, pag. 173, 175, 202, 205, 254, 388, 466, § 125, 127, 154, 157, 210, 370, 472.
Alcarras (Alcarraç), pag. 437, 439, 440, § 430, 432.
Alcocer, pag. 234, § 188.
Alcoleja (Alcolesa), pag. 458, § 460.
Alcouera, pag. 49, § 28.
Alcoy, pags. 388, 528, § 370, 556.
Alcubies, pag. 262, § 219.
Alfama. Vila, Castell de, pags. 436, 437, 438, § 428, 429, 430, 431.
Alfambra, pag. 180, § 133.
Alfandech (Val de), pag. 296, 343, § 253, 313.
Algeros, pag. 338, § 306.
Algezira (Algezire), pag. 237, 355, 356, 357, 358, 497, 498, 500, 503, 528, 531, 534, 535, § 192, 329, 330, 332, 333, 517, 518, 520, 523, 555, 560, 561, 564, 566.
Almansa, pag. 371, § 349.
Almeçora (Almaçora), pags. 235, 236, 237, § 189, 191.
Almenara (serra d', Vila), Almenar, d'Almennar, pagines 75, 233, 235, 267, 272, 288, 289, 290, 291, 293, 294, 296, 414, 416, § 45, 187, 189, 224, 227, 243, 244, 245, 248, 249, 253, 254, 399, 401.
Almeria, pag. 455, § 455.
Almerug, pags. 92, 116, 142, 148, § 56, 72, 93, 98.
Almisra, Almiçra (Algezira), Castell dalmiçre, Pug Dalmiçra, pags. 366, 367, § 343.
Almudayna (porta d'), pags. 135, 136, 137, 140, 166, § 86, 87, 91, 117.
Almudeuar (Almudeuer), pags. 48, 418, § 28, 404.

- Almunien, pag. 414, § 398.
 Alquecer, Alcuacer (castell d'), pag. 523, § 548.
 Altea, pag. 371, § 349.
 Alventosa, pag. 249, § 205.
 Ampurda, pag. 523, § 549.
 Ana, pag. 350, § 321.
 Andador o Endador (Torre del), pag. 26, § 16.
 Andeluzia (Andaluzia, Andelozia, Endeluzia), pàgines 361, 395, 451, 487, § 336, 378, 450, 498.
 Andrayig, pag. 116, § 72.
 Anesa, Anaça, Enesa (els cristians deyen lo *Pug de Sebolla* e ara ha nom lo *Pug de Sancta Maria*), pàgines 250, 253, § 206, 209.
 Arago, pàgs. 16, 19, 20, 30, 32, 33, 34, 35, 40, 42, 44, 46, 48, 49, 51, 53, 67, 68, 79, 98, 141, 142, 153, 157, 159, 173, 175, 188, 189, 191, 211, 215, 216, 228, 231, 237, 243, 257, 263, 264, 269, 274, 285, 286, 298, 301, 321, 337, 346, 355, 358, 378, 392, 395, 399, 400, 403, 407, 411, 412, 413, 419, 443, 452, 457, 468, 482, 490, 493, 496, 498, 514, 521, 522, 523, 525, 526, § 9, 10, 11, 20, 21, 24, 25, 26, 28, 30, 31, 39, 40, 48, 60, 92, 93, 104, 107, 108, 124, 127, 140, 143, 164, 167, 168, 182, 184, 198, 214, 220, 225, 230, 241, 256, 260, 286, 192, 306, 315, 316, 317, 328, 333, 361, 374, 378, 382, 387, 388, 391, 395, 396, 397, 406, 437, 452, 460, 475, 493, 494, 503, 509, 514, 517, 537, 546, 547, 549, 551, 552, 553.
 Aras (Cova d'), pag. 78, § 130.
 Arch de Sent Martí o de Sent Joan, pag. 474, § 485.
 Arenos (d'), pag. 311, § 273.
 Ares (canada d'), pàgs. 179, 180, 181, 185, 229, 230, § 132, 133, 137, 183.
 Arta, pag. 117, § 72.
 Athemi, pag. 230, § 184.
 Atorella, pag. 229, § 183.
 Avalri (castell d'), pag. 33, § 21.
 Aygues Mortes (Port d'), pag. 478, § 489.

- Badarres, pag. 15, § 8.
Balaguer, pags. 67, 68, 69, 71, 74, 75, § 38, 40, 41, 42, 45.
Barbastre, pag. 50, 415, 467, § 29, 400, 473.
Berbelet, Barbelec (porta de), pags. 130-131, 135, § 82, 86.
Barberia, pags. 124, 125, 126, 141, § 78, 92.
Barcelona, Barchinona, pags. 8, 35, 76, 77, 78, 79, 81, 87, 88, 116, 156, 157, 158, 165, 301, 309, 399, 400, 406, 473, 474, 476, 480, 498, 518, 520, 521, 522, 523, 524, § 2, 21, 46, 47, 48, 49, 53, 54, 71, 106, 108, 115, 116, 260, 270, 382, 383, 390, 483, 488, 492, 517, 544, 545, 546, 547, 549, 550.
Barraga (Vau de), pag. 347, § 318.
Bayalbahar, pag. 142, § 93.
Bayona, pag. 153, § 104.
Bayren (riu de Val, de Rapita de), pags. 240, 338, 339, 341, § 194, 307, 308, 310, 311.
Bearn, pags. 58, 85, § 33, 51.
Benimaçor (Benimazer), pag. 391, § 373.
Beniopa, pag. 529, § 558.
Beo (Lleo), pag. 388, § 370.
Berbegal (Barbegal), pags. 22, 50, § 14, 29.
Berga, pag. 525, § 552.
Betera, pag. 297, § 254.
Biar (Castell de), pags. 371, 375, 376, 377, 378, 422, 456, 490, 530, § 349, 355, 356, 357, 360, 409, 410, 456, 503, 559.
Billena, Billena (Villena?), pags. 325, 341, 342, 345, 346, 366, 371, 387, 388, 422, 423, 431, 440, 455, 489, § 290, 311, 315, 343, 348, 369, 410, 411, 412, 422, 433, 456, 502.
Bisbal, pag. 524, § 550.
Boatela (Buatela), pags. 301, 302, 306, § 261, 262, 267.
Bolea, pags. 47, 55, § 27, 32.

- Bonalbahar, pag. 148, § 98.
Borro, pag. 338, § 307.
Brioga (Briuhega), pag. 467, § 474.
Bufla, pag. 297, § 254.
Bugarra, pags. 366, 371, § 343, 348.
Bulunya, pag. 64, § 36.
Bunyol, pag. 489, § 501.
Bunyola, pags. 116, 142, § 72, 93.
Burbaguena (Borga), pags. 40, 42, 45, 47, § 24, 25, 26, 27.
Burgos [Espital de, Rambla de], pags. 482, 483, 484, 488, 503, § 494, 495, 496, 499, 522.
Burriana (Borriana), pags. 176, 178, 201, 203, 204, 205, 206, 214, 216, 217, 218, 225, 227, 228, 232, 233, 234, 237, 240, 242, 243, 245, 246, 247, 254, 255, 256, 257, 258, 265, 267, 269, 272, 274, 281, 287, 288, 289, 291, 293, 295, 381, 382, 493, 494, § 128, 130, 153, 156, 157, 158, 166, 168, 169, 170, 178, 179, 180, 182, 186, 187, 188, 189, 192, 195, 197, 198, 200, 201, 202, 210, 213, 214, 215, 222, 223, 225, 228, 230, 237, 241, 243, 245, 246, 247, 248, 251, 363, 364, 508, 510.
Burriol, pag. 233, § 187.
- Cabanes de Terol, pag. 346, § 316.
Calabug [Castell den Dalmau de Rochaberti qui ha nom], pag. 524, § 550.
Calahorre, Calaforre (Torre de), ques lo pus fort loch de Helx, pags. 430, 440, § 420, 421, 433.
Calamotxa, pag. 42, § 25.
Calateyo, Calatahiu, Calateyn, pags. 26, 48, 205, 378, 411, 467, 468, 488, 498, § 16, 28, 157, 361, 394, 395, 474, 475, 499, 517.
Calatrava, pags. 279, 341, 345, 366, 477, § 235, 311, 315, 343, 489.
Calçada. Vide Pont de la Calçada.
Calderes o Calders, pag. 181, § 134.

- Camarena [aldeia de Terol], pag. 490, § 503.
 Cambrils, pag. 89, 90, § 55, 56.
 Canarosa, pag. 117, § 72.
 Cantarella (Laliarencella), pag. 436, § 429.
 Cap de la Pera (Peyra), pags. 168, 169, 170, 171, 177,
 § 118, 120, 121, 129.
 Capdetz, Capdets, pags. 366, 367, 371, § 343, 348.
 Carcasses, pag. 15, § 8.
 Carcassona, pag. 18, § 9.
 Carcel, pag. 358, § 334.
 Cartagena, pag. 432, § 423.
 Castalla (Castella). Vide Castella.
 Castayla, pags. 371, 378, § 349, 360.
 Castelar, pag. 49, § 28.
 Castell, pag. 394, § 376.
 Castella (Castela), pags. 7, 11, 156, 196, 282, 367,
 377, 453, 467, 485, 488, 492, § 2, 4, 106, 147, 237, 343,
 357, 453, 474, 496, 499, 506.
 Castello, pags. 354, 360, 524, § 326, 327, 335, 550.
 Castellos (Castellot), pag. 254, 389, § 210, 370.
 Castellot. Vide Castellos.
 Castelsera, pag. 69, § 41.
 Casteluyi, pag. 85, § 51.
 Casteyllo de Burriana, pag. 233, § 186.
 Casteylo del Pont de Muntso, pag. 31, § 20.
 Castro, pags. 293, 294, § 249.
 Cathalunya (qui es lo millor regne d'Espanya), pa-
 gines 16, 19, 30, 32, 33, 40, 67, 72, 78, 79, 83, 95, 105,
 117, 121, 141, 142, 154, 157, 164, 173, 211, 213, 215,
 217, 237, 243, 269, 274, 285, 286, 298, 301, 346, 355,
 392, 399, 400, 401, 402, 406, 409, 413, 414, 435, 443,
 452, 467, 482, 493, 498, 502, 517, 518, 520, 521, 522,
 524, 525, 526, § 9, 10, 20, 21, 24, 39, 47, 48, 50, 58,
 64, 72, 75, 92, 93, 104, 105, 108, 114, 124, 164, 166,
 167, 169, 192, 198, 225, 230, 241, 256, 260, 316, 328,
 374, 382, 383, 386, 390, 392, 397, 399, 428, 437, 452,

474, 493, 494, 509, 517, 521, 542, 543, 546, 547, 550, 551, 552, 553.

Cataroja, pag. 346, § 316.

Castalla (Castello), pag. 266, § 222.

Celles (Castell), pags. 49, 50, 52, § 29, 30.

Cerdanya (Serdanya), pags. 30, 84, § 20, 51.

Cervera (castell), pags. 178, 232, 467, 468, § 130, 185,

474.

Cerveylo, pag. 34, § 21.

Ceydia (Çaydia), pag. 287, § 242.

Ciges, pag. 474, § 485.

Cilla (Ciyla), pags. 241, 303, § 196, 263.

Ciutadela (port de, vila), pags. 168, 169, 170, § 119, 120, 121.

Cocentayna (port de, castell de), pags. 266, 388, 393, 394, 528, § 222, 370, 375, 376, 556.

Conca, pags. 363, 364, § 339, 340.

Confient, pags. 30, 84, § 20, 51.

Conseyla, pag. 218, § 170.

Constantinoble, pag. 7, § 2.

Corbera, pags. 343, 498, § 312, 517, 518.

Corbins, pag. 522, § 547.

Cotanda (castell de), pag. 45, § 26.

Cotliure, pag. 337, § 305.

Crivillen, pag. 431, § 422.

Cullera, Cuylera (vila y castell), pags. 237, 316, 317, 319, 320, 341, 342, 345, § 192, 278, 279, 281, 283, 311, 312, 314, 315.

Cuyler (cova de), pag. 178, § 130.

Çuera (Suera), pags. 490, 491, § 503, 504.

Dalvero (castel e vila de), pag. 23, § 15.

Dana (font), pag. 350, § 321.

Darocha (Daroca), pags. 26, 42, 47, 205, 207, 252, 254, 261, 378, 467, § 16, 25, 27, 157, 160, 208, 211, 219, 361, 473.

Dartana (terra), pag. 149, § 99.

D'avinroma (cova de). Vide Vinroma.

Daymus? (Adannos?), pag. 471, § 480.

Denia, pags. 319, 338, 489, 502, § 281, 307, 502, 521.

Deslida (Desllida), pag. 388, § 370.

Dezpiota (Torre), pag. 233, § 187.

Dragonera, pag. 95, § 58.

Ebre (riu d'), pags. 49, 283, 286, § 28, 238, 239, 241.

Ella (Elda), pag. 424, § 413.

Elx (Helx), pags. 426, 427, 428, 429, 430, 431, 440,
§ 416, 417, 419, 420, 422, 433.

Emposta, pag. 313, § 275.

Endeluzia. Vide Andeluzia.

Enguera, pags. 365, 366, 371, § 341, 342, 348.

Eria, pag. 491, § 504.

Escardenyo (Pug), pag. 349, § 320.

Espanya, pags. 13, 35, 60, 155, 192, 282, 361, 398,
405, 409, 470, 513, § 6, 21, 34, 105, 146, 237, 337, 380,
389, 392, 477, 535.

Espiota, pag. 234, § 188.

Espital, pags. 279, 470, § 235, 477.

Eviça, Viça (port d'), pags. 77, 78, 83, 173, 174, 175,
§ 47, 50, 125, 126.

Exea, pags. 179, 415, 426, 442, 491, § 131, 400, 416,
436, 504.

Exerica (Xerica), pags. 201, 252, 260, § 153, 208,
218.

Exivert (Castell), pags. 178, 232, § 130, 185.

Faxina, pag. 197, § 149.

Ffelenig, pag. 117, § 72.

Ferrera, 197, § 149.

Ferreylo (Ferriolo), pag. 197, § 149.

Fígueres (Figueres), pags. 519, 524, § 545, 551.

Finestrat, pag. 371, § 349.

Ffitero, pag. 488, § 499.
 Formentera, pag. 78, § 47.
 Ffofos, pag. 261, § 218.

Galaner (Gallinera, Galinera), pag. 379, 394, § 361, 376.

Galicia, pag. 367, § 343.

Galinera. Vide Galaner.

Garbi (part de), pag. 78, § 47.

Gerona (Girona), pags. 88, 456, 503, 517, 520, 525, § 54, 457, 523, 543, 545, 551, 552.

Gil, pag. 417, § 403.

Godalaviar (Guardalamar), pags. 287, 298, 311, § 242, 256, 273.

Granada, pags. 384, 388, § 365, 369.

Granyen (vila nostra que es de prop Osca iiiij leu-gues), pag. 396, § 379.

Grau (Grau de Valencia), pags. 298, 303, § 256, 264.

Grau d'Orpesa. Vide Orpesa.

Grau de Tortosa. Vide Tortosa.

Grech (part de), pag. 77, § 47.

Grecia, pag. 472, § 482.

Guascunya, pag. 58, § 33.

Guau (Guadalaviar). Vide Godalaviar, pag. 298, § 256.

Honda, pag. 235, § 189.

Hoytura (Altura), pag. 347, § 317.

Huydecona (Vuydecona, Uydecona, poble, riu), pags. 274, 282, 283, 284, 313, § 230, 237, 239, 275.

Iaca, pag. 35, § 21.

Illiestas (Hiliesques), pag. 470, § 477.

Incha, pags. 117, 142, 144, 147, § 72, 93, 94, 98.

Isola (Izola), pag. 55, 56, § 32.

Iuneda, pags. 60, 205, 226, § 35, 157, 180.

Lançrat, pag. 376, § 356.

Lates, pags. 12, 328, § 5, 295.

Leo (Lleo, Lio), pags. 156, 503, 504, 514, § 106, 523, 524, 536.

Leyda (Lerida, Lleyda), pags. 19, 21, 26, 31, 59, 61, 68, 118, 157, 175, 188, 189, 205, 226, 259, 305, 309, 414, 416, 457, 493, 494, 498, 502, 521, 522, 525, 526, 527, § 11, 13, 16, 20, 33, 34, 40, 73, 107, 126, 140, 157, 180, 216, 265, 270, 399, 401, 459, 509, 511, 517, 521, 546, 547, 551, 552, 553, 554.

Liçana, pags. 24, 457, 458, § 15, 460.

Linesola, pag. 67, § 39.

Liria, pags. 260, 262, 347, 529, § 218, 219, 318, 557.

Loarre, pag. 47, § 27.

Lorca, pags. 431, 432, 454, § 423, 454.

Luxen (pobla de), pags. 529, 530, § 558, 559.

Manacor, pags. 117, § 72.

Manizes, pags. 233, 346, § 187, 316.

Manorcha (Manorques, Manorca, Menorcha), pags. 77, 78, 83, 116, 167, 168, 169, 171, 177, 338, 474, § 47, 50, 71, 117, 118, 119, 120, 122, 129, 307, 483, 485.

Manseyla (Masella), pags. 111, 112, § 66, 69.

Maylen, pag. 411, § 394.

Maylorques (Maylorcha), pags. 29, 77, 78, 83, 87, 89, 91, 92, 95, 96, 99, 101, 108, 113, 114, 116, 117, 121, 124, 125, 126, 129, 130, 132, 142, 144, 145, 148, 149, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 173, 175, 177, 197, 205, 206, 211, 258, 282, 313, 324, 401, 403, 404, 443, 473, § 18, 47, 50, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 67, 69, 70, 71, 72, 75, 77, 78, 81, 82, 83, 93, 94, 95, 99, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 124, 127, 129, 130, 149, 157, 158, 164, 216, 237, 275, 289, 383, 387, 388, 437, 484.

- Menargues, pags. 66, 68, § 38, 40.
- Mencofa (Mancopha, torra qui es forcada hon se part lo terme Dalmenara e Duxo e es contra Almenara, prop de la Rapita), pag. 294, § 249, 250.
- Mirauals, pag. 12, § 5.
- Mola (que prop Dagues, que es prop de Agues), pag. 371, § 349.
- Montalba, pags. 202, 205, § 154, 157.
- Montblanch, pag. 157, § 107.
- Montea. Vide Montesa.
- Montesa (Montea, Muntesa e Vallada, que son Castells bons e son prop de Xativa), pags. 374, 387, § 353, 368.
- Montmagastre, pags. 60, 74, § 34, 44.
- Montpestler (Montpeyler, Montpeylier, Monpeyler, Muntpeyler), pags. 8, 10, 11, 12, 90, 305, 328, 330, 331, 334, 335, 336, 337, 412, 456, 479, 480, 481, 482, 504, § 2, 3, 4, 5, 56, 265, 295, 296, 298, 301, 302, 303, 304, 305, 395, 457, 458, 490, 492, 493, 523.
- Monsó (Montsó, Muntsó), pags. 19, 20, 21, 22, 29, 30, 31, 222, 286, 415, 416, 417, 419, 457, § 10, 11, 12, 13, 14, 18, 20, 174, 241, 399, 401, 403, 405, 459.
- Montaragó (abadia de), pags. 397, 399, § 380, 381.
- Montauerner (pobla en Val Dalbayda, que ha nom), pag. 490, § 502.
- Montueri, pag. 117, § 72.
- Morela (Cova d', Vila, costa d', Castell), pagines 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, § 130, 133, 134, 135, 137.
- Moya, pag. 472, § 481.
- Montagut (camp de Montagut), pags. 180, 229, § 133, 183.
- Munt Arago (cases de), pags. 53, 54, § 31.
- Muntcada (Castel, Catalunya), paga. 34, 35, 85, § 21, 51.
- Muntcada (Valencia, torre que es sobre pres de les

turs de Valencia), pags. 241, 243, 244, 247, 248, § 196, 198, 199, 202, 203.

Murcia (aquesta era la major vila e la pus honrada de tota la Andalucia, levada Sivillia), pags. 41, 43, 313, 325, 355, 371, 378, 384, 388, 429, 431, 432, 434, 437, 438, 439, 440, 441, 443, 446, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 487, 489, 502, § 25, 275, 290, 329, 348, 360, 365, 369, 419, 423, 426, 430, 431, 433, 434, 437, 442, 445, 446, 447, 450, 451, 453, 454, 456, 498, 502, 522.

Murel, pag. 16, § 9.

Muro, pag. 117, § 72.

Muruedre (vila, castell, costa), pags. 202, 233, 246, 247, 253, 254, 264, 265, 347, 442, 493, 494, § 154, 187, 201, 202, 210, 221, 317, 436, 508, 510.

Murvedre (riu de), pags. 268, 269, § 224, 225.

Museros o Musseros (torra de Moseros), pags. 248, 249, § 203, 204.

Muxen, pags. 365, 371, § 341, 348.

Nabal (castell de), pag. 523, § 548.

Narbona, pags. 18, 19, § 10.

Navarra, pags. 186, 188, 190, 191, 193, 194, 198, 269, 405, § 138, 139, 142, 143, 144, 146, 150, 226, 389.

Nonpot (que es aldea Dalacant), pags. 425, 440, § 415, 433.

Nubles, pags. 293, 294, 296, § 249, 252.

Nultes (Nules, Nulbes), pags. 222, 223, 235; § 177, 189.

Oliana, pag. 76, § 46.

Oloro (Alaro ?), pag. 163, § 113.

Oltramar (D), pag. 144, § 95.

Onda, pag. 260, § 217, 218.

Orimbloy (e aqui [Denia] faem nova pobla que a nom...), pag. 490, § 502.

- Oriola (castell de), pags. 429, 431, 437, 438, 440, 454, 455, § 419, 422, 423, 430, 431, 432, 433, 455, 456.
Orpesa (Grau d', vila), pags. 267, 272, 274, 284, § 223, 228, 230, 239.
Orta, pags. 389, 473, § 370, 483.
Orta. Vide Santa Maria de la...
Osca (Oscha, Hosca), pags. 22, 23, 32, 35, 38, 50, 51, 52, 56, 249, 259, 261, 396, 397, 414, 454, 502, § 14, 15, 21, 22, 29, 30, 32, 33, 205, 206, 216, 217, 219, 379, 380, 398, 511, 521.
Osona (D'), pag. 19, § 10.
Otiyen, pags. 377, 456, 490, § 356, 456, 503.
- Palafragel, pag. 154, § 105.
Palma (Valencia), pag. 338, § 307.
Palomera, pags. 92, 96, 156, § 56, 58, 106.
Pals (castell), pag. 154, § 105.
Paniscola (Peniscola, castell, vila), pags. 178, 229, 230, 231, 232, 283, 284, 304, 309, § 130, 182, 183, 184, 185, 238, 239, 265, 271.
Pantacosta (castell major de Xativa), pag. 374, § 353.
Pantaleu, pags. 95, 97, § 58, 59.
Paterna, pags. 233, 296, 297, § 187, 254, 255.
Pego, pags. 379, 394, § 361, 376.
Penacadel, pags. 388, 389, § 370.
Penaguila (castell de), pags. 381, 382, § 363, 364.
Penaredona, pag. 197, § 149.
Perpenya (Perpinya), pags. 33, 34, 456, 504, 523, 524, § 21, 458, 523, 549, 550.
Pertusa, pags. 48, 49, 50, 51, 56, 57, § 28, 29, 30, 33.
Petra, pag. 117, § 72.
Petrer, pag. 424, § 414.
Peyolla, pag. 11, § 4.
Picamoxo [Castello, a quidiem...], pag. 457, § 459.
Piera, pag. 35, § 21.
Planes, 394, § 376.

Poblet (Sancta Maria de), pags. 159, 226, 534, 535, § 109, 180, 565, 566.

Pobo, pag. 180, § 133.

Polença, pags. 93, 95, 96, 116-117, 142, 153, 163, § 57, 58, 72, 93, 104, 113.

Polop, pags. 371, 394, § 349, 376.

Polpis (castell), pags. 178, 232, § 130, 185.

Pomar, pag. 416, § 401.

Ponç, Pons (castell de), pags. 65, 75, 77, § 37, 46.

Ponsano, pag. 49, § 28.

Pont de la Calçada [Porta de Valencia], pags. 356, 357, § 330, 331.

Porrassa (cap de la), 101, 103, 156, § 61, 63, 106.

Portugal, pags. 160, 470, § 109, 110, 477.

Portupi. Portopi (castel, porta), pags. 101, 102, 108, 121, 131, 135, 166, § 61, 67, 76, 82, 86, 116.

Prouença, Prouença, pags. 8, 21, 93, 94, 96, 481, § 2, 13, 57, 58, 492.

Pruneles (port de), pag. 230, § 184.

Puçol (Alqueria), pags. 233, 254, 265, 269, § 187, 210, 222, 225.

Pug (castell del, vila), es lo Pug de Santa Maria, pàgines 252, 254, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 271, 314, § 208, 211, 216, 217, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 227, 276.

Pug de les Pasques, pag. 202, § 154.

Pug del Rey, pag. 182, § 134.

Pug de Sancta Maria, pags. 250, 253, 274, 276, 277, 278, 280, 283, 284, 285, 287, 288, 290, 296, 297, § 206, 209, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 238, 239, 241, 243, 244, 253, 254, 255.

Pug de Sebola, Cebolla (prop de dues legues de Valencia), pags. 179, 250, § 131, 206.

Quart (pont de), pags. 234, 243, § 188, 198.

- Rafals, pag. 416, § 401.
Rapita, pags. 272, 294, 344, § 228, 249, 313.
Relen, pag. 371, § 349.
Requena, pags. 399, 489, § 381, 501.
Restanya, pag. 338, § 306.
Reyal (de Valencia), pags. 355, 361, § 327, 337.
Rexaca (barri de la ciutat de Murcia), pag. 450, § 447.
Ribaroja, pag. 346, § 316.
Riu (Riu de millars?), pag. 274, § 230.
Riu de Cabrivol, pag. 371, 349.
Riu de Millars, pag. 273, § 229.
Riusech (que es entre Ffoys e Valencia), pags. 261, 346, § 218, 316.
Roca maura (castell), pag. 456, § 457.
Rocha, La (castell del comte Dampuries), pag. 523, § 549.
Roda, pag. 467, § 473.
Rogat, Roguar, pag. 376, § 356.
Roma [ciutat] (Esglesia de), pags. 11, 14, 18, 384, 514, 515, 516, 517, § 4, 7, 10, 366, 536, 537, 538, 540, 542.
Roses (castell del Compte Dampuries), pag. 524, § 550, 551.
Roseylo, pags. 30, 33, 34, 84, § 20, 21, 51.
Ruçafa (que es a ij trets de balesta prop la vila de Valencia), pags. 298, 299, § 257.

Saix, pags. 325, 366, 371, § 291, 343, 348.
Salent (Cellent), pag. 350, § 321.
Salou (Selou), pags. 21, 89, 90, 159, 160, 166, 258, § 13, 55, 56, 108, 109, 116, 216.
Saluaforia, pag. 230, § 184.
Santa Crestina (monastir de?), pag. 205, § 157.
Sancta Eulalia, pag. 465, § 471.
Sancta Maria (Altar de, Murcia), car en totes les viles

que grans fossen que Deus nos havia donades a goanyar de sarrains haviem hedificada esglesia de nostra dona sancta Maria, pag. 451, § 450.

Sancta Maria Dalgezira, pag. 534, § 564.

Sancta Maria Delbarrazi, pag. 25, § 15.

Sancta Maria de la Orta, Terazona, pag. 29, 41, 468, § 19, 25, 475.

Santa Maria de Sales, pag. 52, § 30.

Sancta Maria de Valencia, pag. 534, § 564.

Sancta Maria de Vallvert, esglesia de (Acde), pagines 478, 490.

Sancta Ponsa, Ponça, pags. 97, 116, § 59, 72.

Saraful (Sarazull), pag. 371, § 349.

Saragoça, pags. 22, 23, 26, 35, 37, 39, 49, 50, 51, 56, 119, 167, 192, 205, 249, 254, 274, 399, 403, 411, 417, 418, 419, 466, 482, 490, 491, 492, 498, § 14, 15, 16, 21, 22, 23, 28, 29, 32, 74, 118, 145, 157, 205, 211, 230, 231, 382, 387, 394, 403, 404, 406, 471, 472, 494, 504, 505, 506, 517.

Saranyena, pags. 249, 269, § 206, 226.

Sarboç, pag. 35, § 21.

Sarrio, pag. 262, § 219.

Saunaria (Sunnaria), pag. 334, § 302.

Segayreny, Segayren, pag. 498, § 517.

Segon (Val de), pags. 202, 203, 264, 272, § 154, 156, 221, 227.

Segura (al pont de la aygua que ha nom), pagines 432, 447, § 423, 443.

Selgua, pag. 22, § 14.

Sen Sofferi (Safari), pag. 504, 524.

Sent Feliu (Esglesia de), en Xativa, pag. 501, § 521.

Sent Feliu de Guixols, pag. 88, § 54.

Sent Garren (Gayren), pag. 164, § 114.

Sent Matheu (pla de), pag. 230, 184.

Sent Salvador de Saragoça (monastir ahont soterada infanta D.^a Maria filla del R.), pag. 466, § 472.

- Sent tueri (Castel de), pags. 117, 163, § 72, 113.
 Sent Vicent (Carrera de) (en Boatela), pag. 307, § 267.
 Sepulcre, el Sant doltramar, pags. 469, 473, 506, § 476, 482, 527.
 Serdenya, pag. 77, § 47.
 Serra, pag. 379, § 361.
 Serra de Finestrat (Castell de), pag. 527, § 555.
 Servera, pag. 230, § 183.
 Sexena, pag. 396, § 379.
 Sexona, pags. 371, 388, § 349, 370.
 Sinqua, Sinca (riu), pags. 22, 416, § 14, 401.
 Sivillia, Cibilia, pags. 451, 487, § 450, 498.
 Sogorp, pags. 260, 263, 279, § 218, 220, 235.
 Soler, Soler, pags. 92, 116, 142, 148, 161, § 56, 72, 93, 98, 111.
 Solsona, pag. 518, 543.
 Soria, pag. 482, § 494.
 Tahust, pags. 35, 99, 200, § 21, 60, 153.
 Talahorre (Calahorra) (Torre per noms de), pagina, 429, § 418.
 Tamarit (Castell), pags. 65, 156, 414, 416, 457, § 37, 106, 399, 401, 459.
 Tاراçona (Tاراçona, hon feyen moneda daur e de nostra e del Rey de Castella en 4 lochs o en 5), pagines 191, 214, 461, 465, 482, 485, 486, 488, § 144, 166, 466, 471, 494, 497, 499.
 Tarol (Terol?). Vide Terol, pag. 490, § 503.
 Tarragona [Terragona], pags. 77, 78, 86, 88, 89, 90, 154, 156, 157, 158, 159, 165, 210, 211, 258, 304, 502, 521, § 47, 52, 54, 55, 56, 104, 106, 107, 108, 109, 116, 164, 215, 216, 265, 521, 546.
 Temple, pags. 140, 202, 279, 319, 328, 475, § 91, 154, 235, 282, 295, 487.
 Terol, pags. 26, 41, 42, 43, 178, 179, 180, 181, 201,

202, 205, 207, 228, 229, 231, 244, 252, 254, 261, 262, 263, 282, 286, 287, 289, 378, 419, 490, 498, § 16, 25, 130, 131, 133, 153, 154, 157, 160, 182, 183, 184, 199, 208, 211, 219, 220, 237, 241, 242, 243, 361, 406, 503, 517.

Terrabona, pag. 358, § 333.

Terraça, pag. 35, § 21.

Terragona. Vide Tarragona.

Terra Sancta, pag. 516, § 539.

Tolça, pag. 15, § 8.

Toledo, pags. 467, 468, 470, § 474, 475, 477.

Torra forcada. Vide Mencofoa, pag. 294, § 250.

Torrelles (qui es prop de Camarena, aldea de Tarol), pag. 490, § 503.

Torrent, pag. 346, § 316.

Torres, pag. 371, § 349.

Torres Torres, pags. 203, 244, 249, 253, § 155, 199, 205, 210.

Torroela, pag. 77, 154, 456, 504, § 47, 105, 457, 523.

Tortoles (Torrellas), pag. 465, § 471.

Tortosa, Torthosa (Castel de, Grau de), pags. 40, 41, 88, 96, 136, 205, 211, 226, 227, 231, 232, 257, 258, 274, 281, 282, 283, 284, 287, 289, 302, 304, 305, 313, 377, 382, 388, 416, 447, 451, 466, 520, § 24, 25, 54, 59, 87, 157, 164, 180, 184, 214, 215, 230, 237, 238, 239, 242, 243, 262, 265, 275, 358, 364, 370, 401, 443, 449, 472, 546.

Tous, pags. 357, 528, § 333, 555.

Troytes (Riu de les), pag. 229, § 183.

Tudela (Castell de), pags. 186, 189, 191, 198, 200, 462, § 138, 141, 144, 150, 153, 467.

Tuniç, pags. 157, 158, 161, 163, 478, § 108, 110, 111, 112, 113, 490.

Ubeda (Batalla d'), pags. 123, 388, 398, § 77, 369, 380.

Uclés, pags. 279, 472, § 235, 481.

Urgell (Comtat d'), pags. 62, 211, § 35, 164.

Urgeria, pag. 331, § 298.

Uxo (d'), pags. 235, 293, 294, § 189, 249, 250.

Valbona (monastir), pag. 466, § 472.

Val de roures, pag. 389, § 370.

Valencia, pags. 41, 43, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 202, 204, 211, 215, 216, 217, 225, 233, 240, 241, 242, 243, 244, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 257, 260, 261, 262, 268, 274, 276, 277, 278, 280, 282, 283, 285, 286, 287, 288, 292, 297, 298, 299, 301, 308, 309, 310, 313, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 324, 325, 326, 328, 337, 338, 346, 347, 355, 356, 358, 359, 362, 363, 371, 372, 375, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 388, 389, 393, 394, 395, 404, 419, 420, 421, 443, 455, 456, 466, 472, 477, 478, 487, 488, 489, 490, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 501, 502, 503, 526, 527, 529, 533, 535, § 25, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 154, 156, 164, 167, 168, 169, 178, 187, 195, 196, 197, 198, 199, 202, 203, 204, 206, 208, 209, 210, 214, 217, 218, 219, 225, 230, 232, 233, 234, 236, 237, 238, 240, 241, 242, 247, 255, 256, 257, 258, 260, 269, 271, 272, 275, 276, 277, 278, 281, 282, 283, 285, 286, 289, 290, 292, 295, 305, 306, 316, 317, 328, 329, 330, 333, 334, 338, 339, 348, 350, 354, 355, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 368, 370, 376, 378, 388, 406, 407, 408, 437, 455, 457, 472, 481, 482, 489, 498, 500, 502, 503, 508, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 517, 521, 523, 554, 555, 557, 558, 564, 566.

Vallada. Vide Montea (castell bo prop de Xatiua), pag. 374, § 353.

Vallvert, Valvert. Vide Sancta Maria de, pàgines 479, 480, § 490, 492.

Valcarcha, Valtarcha (Valcarcha), pag. 31, § 20.

Viana, pag. 504, § 524.

Vich, pag. 158, § 108.
 Vilafrancha, pags. 520, 546.
 Vilahameç, pag. 233, § 186.
 Vilalongua, Vilalonga, pag. 338, 389, § 307, 370.
 Vilamarxant, pag. 378, § 360.
 Vilaroja, pags. 180, 182, 229, § 133, 134, 183.
 Vilasecca, pag. 258, § 216.
 Vilela, pag. 50, § 29.
 Vilella, pag. 338, § 307.
 Vinroma (Coves de), pags. 178, 233, § 130, 186.
 Viscaya, pag. 186, § 138.
 Viver, pag. 201, § 153.

Xativa, Exativa (castell, Vila. Castel menor de), pàgines 177, 251, 260, 346, 347, 348, 350, 351, 353, 354, 357, 358, 359, 360, 361, 363, 365, 366, 368, 369, 371, 372, 373, 374, 376, 378, 380, 383, 385, 386, 393, 394, 422, 489, 500, 528, 529, 530, 531, 535, § 129, 206, 217, 316, 317, 318, 319, 321, 322, 324, 325, 326, 327, 333, 334, 335, 336, 339, 340, 341, 342, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 355, 356, 360, 362, 365, 367, 368, 376, 409, 502, 520, 555, 556, 558, 560, 561, 565.
 Xea (?), pag. 269, § 226.
 Xerea (Exerea), pags. 302, 305, § 261, 265.
 Xerica. Vide Exerica.
 Xest, pag. 378, § 360.
 Xibilia, Siuilia, pags. 168, 395, 396, § 119, 378.
 Xuchar, Xucar (ribera de), pags. 233, 234, 237, 239, 378, § 187, 188, 192, 194, 360.
 Xuquer, pag. 355, § 328.
 Xurert, pag. 148, § 98.

CODEXS CATALANS

DE LA

BIBLIOTECA PROVINCIAL DE TARRAGONA¹

La fatlera de transcriure tots els textos catalans dels codexs de la nostra Biblioteca Provincial de Tarragona fou lo que m posà en el cas de fer-ne una llisteta, i saber, un per un, tots els que s'hi contenen. Altrament, i recant-me l temps que volia pera ls trellats, qui sab si ni sisquera hi hauria donat en fer-ne l catalec.

Una vegada decidit, vingueren les decepcions. Tenia ja fets els trellats de la major part dels textos catalans, quan, regirant els

1) En l'any 1889 vaig publicar en el *Centralblatt für Bibliothekswesen*, de Leipzig, un cataleg dels Mss. que vaig veure en aquest mateix deposit, sota l'epigraf *Catalonische Manuscripte in der Bibliothek von Tarragona*. Per l'utilitat bibliografica que pugui tenir, dono la numeració dels Mss. per mi descrits, posant entre () la correspondencia am la numeració del Cataleg de Mossèn Bofarull, I (VI, VII, VIII i IX), II (III), III (I i II), IV (X), V (XII), VI (XI) i VII (ara no s troba a la Biblioteca de Tarragona). No vaig veure ls Mss. descrits en els núms. IV-V i XIII, el primer dels quals sols vaig esmentar segons un cataleg antig.—Nota de J. M. T.

volums full per full, i prenent-ne la corresponent nota, m'anava adonant de la llastimosa expoliació que havia sofert aquesta part de la nostra Biblioteca, quasi fins avui mateix gens respectada ni recatada com calia.

Gracies a l'incuria *oficinesca* han desaparegut d'aquesta Biblioteca alguns còdexs de valor inapreciable. Es veritat que am la publicació de l'hermosa «Biblioteca Catalana» de l'anyorat En M. Aguiló ha pogut salvar-se l text del *Recull de Eximplis* (2 vol.). Segons diu el Sr. Angel Aguiló en el proleg (vol. I, pag. X), se troba ara en la Biblioteca de Barcelona; però es el mateix codex? ¿Ont es el conegut per *Celva de varies sentencies, poesies de Geroni Ferrer de Guissona*, que s'ha perdut? La noticia de que aquest darrer text, avui desaparegut, pertanyia an aquesta Biblioteca Provincial de Tarragona, fou donada per En Massó Torrents en la Revista *Centralblatt für Bibliothekswesen*, de Leipzig. I què direm dels que, sense ni apuntar-los-hi enlloc el titol, hauran sigut robats, i de les mutilacions parcials que mostren altres que afortunadament s'hi conserven encara?

I atenent que a la nostra Biblioteca Provincial han fet cap les despulles de la de Santes Creus, ¿no es de conjecturar si també ls haurà tocat sort tant adversa a molts dels 262 ma-

nuscrits que cita en Villanueva en son *Viaje literario á las Iglesias de España* (vol. XX, carta CXL, pag. 121), els quals dit autor vegé en la biblioteca del cirtercense cenobi?

Encara que en Villanueva detalladament un per un no ls cita tots els textos catalans que a Santes Creus hi hauria, emperò dóna de dos d'ells la següent nota, dels quals ací ni sen coneix rastre.

«Un vol. fol. ms. del siglo XV, que contiene lo siguiente: *En nom de Jhu. Crist e de Madona Sancta Maria: comence lo llibre de Benengut de Cirorgia, compilat per mestre Benengut Grateffe. Princip. Al honrat amich Bñ. yo enten a tu, etc...*»¹.

«En el mismo códigoce (*l'anterior*) sigue otro tratado con este título: *Açi comensa la Cirurgia de mestre Bru, ço es, lo compendi seu*»².

En els 161 volums de codexs que he vist i regirat en la nostra Biblioteca Provincial, sols hi he trobat 13 textos catalans³, ab els que he format el present *Catalec*, dels quals en Villanueva no n cita més que 4, com en sos llocs

1) Villanueva: Obra citada, pag. 123.

2) Obra citada, pag. 126.

3) Entre aquests 161 s'hi compta l titolat *Funerals dels Reys d'Aragó a Poblet*, que es l'unic codex català que del monastir pobletenc hi ha a la Biblioteca de Tarragona.

respectius se fa notar. (*Catalec*, num. III, VI, X i XII.)

* * *

Pot-ser no mancarà qui senti extranyesa i fins en contra del rotul del present *Catalec* per haver-hi adoptat el mot de *codex* en lloc del de *manuscrit*, d'ús ja més corrent i de més lata significació que aquell entre bibliofils.

I, en efecte, hauria adoptat la paraula *manuscrits* a haver-me sigut facil fer-me carrec de tots els d'aquesta Biblioteca. Emperò com la tercera sala, aon se guarden, està encara en desordre, i es molta la barreja que hi ha de llibres i documents, plecs de papers i pergamins, m'exposava a catalogar molt incompleta i defectuosament. Fins a tant que se n'hagi fet la tria, i cada cosa sigui al lloc corresponent, no s pot intentar dar-ne l catalec complet amb el titol generic de *Manuscrits*.

Els 13 textos aquí reunits ofereixen, pel seu fons i la seva forma exterior grafica, les notes distintives de classificació am que sembla coneixe-s la diferencialitat entre *codexs* i *manuscrits*.

Pel seu fons, tots aquests textos són d'ús general, i destinats a la divulgació i reproducció, afectant a un public més o menys indeterminat, com per exemple ls textos de caracter

científic, moral o literari (*Opus Gramaticale; Dialecths de Sant Gregori; Novissims; Eximplis; La Epistola de Sant Geroni; Sentenciari i Proverbis*); o els destinats a certs i reduïts llocs o cases de comunitats civils o religioses, tals com: els *Usos Cistercienses*, el *Llibre Rubrical*, els *Furs de Valencia del Rey Don Martí*, i els *Funerals dels Reys de Aragó a Poblet*. Als textos manuscrits d'assumptes consemblants bé sels pot fer l'honor d'una classificació més determinada i pròpia que als *capbreus*, *llibres de comptes*, *compilacions de cartes familiars* i altres *documents*, per més interessants que sien en si mateixos, car aquests jamai, o raríssimes vegades al menys, i per tant no ls es el comú i ordinari, trobar-los aquella forma gràfica d'embelliment i ornamentació en llurs caràcters i matèries, que copistes i pendolistes consagraren per les obres que, com les aquí catalogades, anomeno *codexs* a seques.

També crec deixar aquí ben destriat el sentit entre aquests *codexs* i els *incunables miniat*, dits igualment *codexs*, com tampoc confondre aquesta paraula amb la que igualment classifica una compilació de regles de *Dret*.

Si amb lo poc que m manca pera tenir en cartera tots aquests textos catalans, que es lo que més importa enllestir pera la publicació, me vaga completar les notes ja reunides dels

altres *manuscrits* que no poden ésser anomenats *codexs*, llavors completaré, amb un de nou, el catalec de *tots els manuscrits catalans* de la nostra Biblioteca, sense que, entre aquest i aquell, resulti cap mena de confusió, com així mateix, ajudant Déu, penso fer-lo també dels múltiples i diversos tractats llatins dels 161 volums citats, d'entre ls quals són extrets els bells textos catalans que formen el present *Catalec*.

* * *

Pera donar idea més cabal de lo que es cada un d'aquests textos, he afegit a la nota bibliografica, en els que ho permeten, la *taula de materies* corresponent.

Als que no duen rotul o no tenen escrit el titol, els he posat lo més adequat possible; i a la cua de tots, hi he fet anar l'*Opus Gramaticale*, per requerir-ho l'indole de l'obra, que pel seu caracter, i l'estar farcida d'equivalencies i exemples catalans, enquadra bé dintre el *Catalec*.

Justificat d'alguna manera, am lo que antecedeix, lo per què i la forma del present *Catalec*, no m cal sinó donar les mercès al Sr. Massó Torrents per acullir-me en la seva important REVISTA DE BIBLIOGRAFIA CATALANA aquestes desgarrades notes bibliografiques dels textos

catalans de caracter historic i literari, custodiats a la nostra Biblioteca Provincial de Tarragona, ja que an ell se deu que m'hi hagi decidit.

Finalment, la meva gratitut la faig també extensiva als bons amics n'Eduard Gonzalez Hurtebise i en Joseph Pallejà, per les galanes fotografies am que m'han il·lustrat aquest *Catalac*.

I

USOS CISTERCIENSES. — Es un volum en vitela molt fina, de tamany 20 × 14 cm., que du al lloç el numero 39, corresponent a la Biblioteca de Santes Creus, d'on procedeix. Té l'enquadració de cartró i pergami.

Després de la coberta primera hi ha dos fulls de paper de barba, on s'hi llegeix, en el sègon, *Usos cistercienses en català*.

En els tres primers fulls, que estan sense numerar, hi ha l'*Index*; el quart està en blanc, i en el cinquè full, aon comença el text, comença també la numeració en xifres romanes, que va desde l'I al XCI, acabant el text en el recto del foli següent (92).

El format es de 13 × 8 cm., i gairebé totes les pagines tenen generalment 33 ratlles.

Es del XV^m segle, i consta de 121 capitols. Té les inicials il·luminades; els rotuls, les cites marginals dels capitols aont envia, i la numeració, en vermell; les majuscules de l'*index* i les de dintre ls paragrafs de tot el text, estan en groc. La lletra es rodona.

Es un codex molt bonic i està molt ben conservat. Comença així:

En lauent de nostre senyor lo primer dig-

menge sie comentat ysayas | e sie legit per tot auent | e a les matines | e el reffetor segons que lo temps bastara. En aquest temps dauent com apres laudes | e vespres commemoracio de algun sant vendra primerament del auent | e puys del sant | e la missa axi matex primerament dauent | e puys del sant...

A la fi del text s'hi llegeixen aquests versos aprovençalats:

A vint dagost fon cest libre acabat
en lany de vint e CCCC e mil.
Etz atressi quatre per dreyg stil
que ditz xascu car exi ez vertat
es appellenlo tuyt generalmen
Liber Usum qui da ensenyamen
als no sabens le costum ne maneyra
de sant Bernat Orde molt verdadeyra.

L'Index dels capitols es aquest:

Primerament del auent de nostre senyor.
En qual mana los dies priuats | sien pertits
los respons.
En la vigilia de Nadal.
En la Nativitat de Jesucrist.
De les Octaues de Nadal.
En qual manera de Nadal tro a la septua-
gesima als diumenges sien dites misses quis-
cun any.
De la festa de sant Silvestre.

Qual legenda sie legida a les matines apres la circuncisió.

De la vigilia de aparici.

De la responsoria domine ne in ira de Benedictam dommini.

De la septuagesima.

Dels tractes de LXX tro a pascha.

Dels dimecres de la cenra.

De les festes del primer dimecres de quaresma tro al disapte de rams.

Del primer diumenge de quaresma | e de la observacio daquell temps.

De les dues setmanes abans de paschua.

De la ordinacio dels rams.

En qual manera sien començades les pasies.

Del diluns abans de paschua.

Del dimecres ans de paschua.

Del diyous ans de paschua.

Del dimecres sant.

De la vigilia de paschua.

De les festes dels sants que venen avans del disapte de ram tro a les octaues de paschua.

De la setmana de paschua.

Del huyten dia de paschua.

Del temps de la resurreccio.

De les rogacions.

De la ascensio.

De la vigilia de Cincogesma.



Fot. de E. González Huelbise

USOS CISTERCIENSES

1000

1000

De les octaues de Cincogesma.

Dels officis domminiquals, de les octaues de cincogesma tro al auent.

De les festes en que no laboram que no venen en digmenge.

De les festes en que laboram e | que venen en digmenge.

Dels digmenges en que no fem festa de XII licons.

Qual ordinacio sie tenguda a les misses als dies priuats.

Quantes collectes deuen dir a les misses.

De les histories que son cantades a les dagost tro al auent.

En qual setmana los quatre tempores de setembre sien tenguts.

En qual manera sien legits los libres el reffetor de cincogesma tro als libres de Novembre.

De les antiphones dels disabtes a magnificat.

De les festes dels sants que venen en disabte.

De les vigilies.

De les octaues de Nadal | e dels sants.

De la Purificacio de Sancta Maria.

Dels Cantichs.

De les festes dels sants en los quals laboram.

En qual temps sie dit lo offici dels deffunts.

Dels officis sollempnials per los deffunts.

En qual manera lo preuer | e los ministres
se hoyen en les misses festiuals.

De les misses en les quals ha tan solament
hun ministre.

En qual manera sie benehida layga.

En qual manera se hage couent a les misses.

De la pau.

De la sancta Communio.

De les misses priuades.

En quals dies dues misses sien cantades.

Quant deu anar al altar lo capela.

Del Kirieleyson.

Quant se canta Gloria in excelsis.

En quals dies no deuem dir les collectes
vsitades.

En qual dia sie dit Credo in Unum Deum.

Quant deu hom anar apenre pau | e a la
sancta comunio.

Quals dies cremen tres lanties | e en quals
ha sermo en capitol.

En qual manera nos hayam en lo dia del
digmenge | e de les festes.

De les laudes.

Del Capitol | e de la confessio.

De la Confessio.

En qual manera nos hayam en temps de liço.

De la oracio.

En quals officis podem entrar | e de la
cuyna.

Del refertor.

Del calfador.

Del parlador.

Del dormidor.

Del misto.

En qual manera nos hayam en yuern als dies priuats de les matines tro a tercia.

Del entreuall.

Del labor.

De la reffecció | o del menyar.

Dels seruidors.

De les vespres.

Com se haye hom apres vesprès tots temps.

De beure apres vespres.

De la collació.

En qual manera se hage hom apres completa.

En qual manera se háge hom en stiu.

De beure apres ora nona.

Del temps de messes.

Quant nos deuem raure.

De la professo dels bisbes.

De le hoster o peregriner que venten de Jerusalem com los deuen rehebre.

Daquels que van en algun loch.

Daquels qui han vomit o fluxo de sanch.

De la sagnia.

Dels malalts que son en enfermeria.

En qual manera sie feta oncio als malalts.

En qual manera se haze liom al deffunt
Dels deffunts pus son en la sglesia.
De les vigilies dels deffunts.
En qual guisa a les misses per lo present
deffunt sien dites.
En qual manera sie portat al monument.
De nostres.
En qual manera sien combregats los ma-
lalts.
En qual manera sie loste soterat.
Dels nouicis.
Del obdomoder sacerdot | e dels ministres.
Del obdomoder del vicari.
Del seruidor de la sglesia.
Del mestre lector.
Del manadot dels hostes.
Del obdomoder de la cuyna.
Dels cochs del abat.
Del abat.
Del prior.
Del sots prior.
Dels maestres dels nouicis.
Dels sagrista e de son companyons.

II

LLIBRE RUBRICAL. — A continuació dels *Usos*, i des-
prés de la plana en blanc que resta del foli XCI, segueix
un altre llibre similar i de les mateixes notes biblio-

grafiques que l'antecedent, al qual, sense títol de cap mena, atenent a la matèria i fons, hem batejat amb el nom de *Llibre Rubrical* per a distingir-lo del seu similar els *Usos*.

Ocupa 16 pàgines, que, estant sense numerar, ara s'han foliat, agafant desde l 93 fins al 100, havent-hi a l'últim un full en blanc.

El text no es complet, no acaba, contenint no més que 71 apartats o capítols. De totes maneres, es un tractat distint dels *Usos*.

Vegin-se les rubriques que du:

En quals dies deu hom dir Gloria in excelsis deo.

En quals dies deu hom dir Ita missa est | o benedicamus.

En quals dies nos deuen dir les collectes visitades.

Quant deu hom dir a la missa de couent lo collecta Concede nos S.

Quant deu hom fer commemoracio de nostra dona sancta Maria a laudes | e a vespres.

Quant deu hom lexar a la missa de couent aquella collecta Ecclesie tue.

En quals dies deu hom dir Credo in unum deum a la missa.

Dels prefacis festivals en qual dia se deuen dir.

En qual manera se deuen dir les misses de couent els dies priuats.

De les festes de .II. misses que no venen en digmenge.

De les festes de dues misses que venen en digmenge.

De les festes de .I. misses que venen en digmenge.

Dels digmenges en que no ve festa de .VII. liçons.

De les misses de vigilies.

De festes de Octaues.

Dels treyts com se deuen cantar.

De les festes que venen en disabtes.

III

DIALECHS DE SANT GREGORI PAPA. — Al lhom porta, sobre pell roja en lletres daurades: *Dialog. de S. Gre. Papa*, i més avall, en negre, el num. 207, corresponent a l'ordre de volums de la Biblioteca de Santes Creus, d'on procedeix, i la classificació *Catalan* i 1340, data de la traducció, segons consta a l'últim foli del llibre, aon se llegeix: *Scriptum fuit per manum Bernardi de Olleriiis Scriptoris Gerunde ad opus quorundam filiorum suorum XV. Kal. Junii anno Domini 1340.*

Es un bonic codex molt ben conservat, qual portada, segons sembla, ha sigut arrancada, començant avui per l'*Index* dels capitols, que ocupa ls quatre fulls primers sense numeració.

Està dividit en quatre llibres i consta de XCII folis numerats, acabant al foli XCI, no tenint altra inscripció l foli XCII que la transcrita més amunt, del traductor, i la data, restant en blanc tot lo demés de l'últim foli. La numeració va del foli cinquè fins a la fi.

El caracter es en lletra francesa magistral; el format, de 18 × 13 cm., tenint els blanchs marginals espaiosos, i essent el tamany del paper 27 1/8 × 18 cm.

Cada pagina té generalment 26 ratlles.

Les quatre primeres inicials de cada llibre estan il·luminades; les dels capitols també, però sense ornaments i més petites; els rotuls, la foliació i les demés paraules indicadores, en vermell.

La taula dels capitols, que va al davant del llibre, té: en les pagines 2.^a, 4.^a, 5.^a i 6.^a, 26 ratlles; en la 1.^a i 3.^a, 25; i en la 8.^a, 4.

La filigrana del paper es un cap de bou.

El LLIBRE PRIMER, compost de XII capitols, va desde foli I al XVII, i comença l text així:

Un dia, yo fort lassat per brugit delscuns seglars | als cals som souen forcatz de satisfer en lus negociis. | nex en aqueles coses qui son certes qui no deuen cercar loc secret couinent a plor. | un me vengues deuant mon pensament tot ço quim displaya de la mia occupacion. e que totes les coses qui m solien donar dolor | aguessen licencia de venir justades ensem deuant mos uyls...

Els capitols d'aquest primer llibre son:

I. De honorat abat del monestir de fundis.

II. De liberti prebost del monestir de fundis.

III. Del monje ortolan del monestir de fundis.

IV. De equici abat de la prouincia de valeria.

V. De costanç mansionari de lesgleya de sen esteue.

VI. De macelli bisbe de la ciutat de dancona.

VII. De nonnos prebost del monestir del mont qui es apelat sorrac.

VIII. De atanasi abat del monestir qui es apelat subpentoma.

IX. De bonifaci bisbe de la ciutat de fereus.

X. De fortunat bisbe de la ciutat tudertina.

XI. De Martinus monge de la prouincia de Valeria.

XII. De seuer preuera de la prouincia de Valeria.

El LLIBRE SEGON, de XXXVIII capitols, abarca desde l foli XVIIl al XXXV recto, el qual text comença així:

Fo .I. baron de vida honorable | per gracia beneset e per nom. | lo qual en lo temps de sa infantesa | portan cor ueyl. certament trespas- san sa etat per bones custumes. a nengun delit son coratge no dona. | ans con esta terra fos. con empero francament pogues del usar temporalment | ja meynspresa lo nom ab sa flor | quax con si fos ja sec. | ...

Els capitols d'aquest segon llibre són:

I. Dels capisteri trencat e puis entir tornat.

II. De la temptacio de la carn sobrada.

III. De la lampola del uidre per lo seyal de la creu trencada.

IIII. Del monge uagaros de pensa a salut retornat.

V. De la ayga que trasc de la pera en lo cap del mont.

VI. Del ferre qui estant en layga pregon al manec retorna.

VII. Del seu dexeble qui sobre les aygues peu axut ana.

VIII. Del pan enuerinat per lo cor pluny portat.

IX. De la gran roca per les sues oracions leugerament mudada.

X. De la fantasia del foc de la cuyna.

XI. Del monget caut e trencat e puis per el sanat.

XII. Dels monges que auien menjat contra la regla.

XIII. De valentiniant qui uenja al sant dejunt.

XIV. De la simulacio del rey totila per el coneguda.

XV. De la prophesia daquest matex rey per el feta.

XVI. Del clergue deliurat del demoni.

XVII. De la prophesia de la destruccio del seu monestir.

XVIII. Del flac amagat per el reuclat.

l

a

sa

s-

in

ra

ar

sa

at.

XIX. De la toayla per lo monge presa per el coneguda.

XX. De la erguylosa cogitacio del monge per el coneguda.

XXI. Dels .CC. mugs de la farina trobats a la porta del monestir.

XXII. De la obra del monestir de terracia per uision aordonada.

XXIII. De les monges gitades de lesgleya apres la mort per el absoltes.

XXIV. Del monget per el soterrat, lo cal la terra foragitaua.

XXV. Del monge fugen qui troba lo drac quil volia deuorar.

XXVI. Del lebros gorit.

XXVII. Dels diners per miracle trobats que dona al pages.

XXVIII. Del uexel del uidre qui casec sobre la roca, e no trenca.

XXIX. Del doyl buyt trobat plen doli.

XXX. Del monge del demoni deliurat.

XXXI. Del pages ligat, e ab lo seu esgardament deliurat e solt.

XXXII. Del mort per el resuscitat.

XXXIII. Del miracle de sa sort escolastica.

XXXIV. De la anima de sa sort uista, com exi dels cors pujada per angels al cel.

XXXV. Del mon ajustat deuant sos uyls, e de la anima de seu german.

XXXVI. Con escriui la regla dels monges.

XXXVII. De la prophesia de la sua mort als frares denunciada.

XXXVIII. De la fembra orada, en la sua balma sanada.

El LLIBRE TERCER, de XXXVIII capitols, va del foli XXXV verso al LXI, qual text comença així:

Dementres que yo enten als pares qui foren de nostre ueynat fort prop. | yo avia lexats los fets ho mirades dels maiors. | entant que semblaua que yo agués dat a oblit de paulin bisbe de la ciutat de nola en campaya. | lo qual trespasa per uirtut e per temps moltz dels quals yo he feta memoria...

Els capitols que componen el LLIBRE TERCER són:

- I. De paulin bisbe de la ciutat de nola.
- II. De johan papa de roma.
- III. De agapit papa de roma.
- IIII. De Daci bisbe de la ciutat de Milan.
- V. De sabin bisbe de la ciutat de canosina.
- VI. De daci bisbe de la ciutat naruiensi.
- VII. De andreu bisbe de la ciutat de Gous.
- VIII. De Costanç bisbe de la ciutat daquino.
- IX. De frigidian bisbe de la ciutat de lunes.
- X. De sauin bisbe de la ciutat de plaença.
- XI. De cerboni bisbe de la ciutat de populonia.

- XII. De fulgent bisbe de la ciutat vtricolensi.
XIII. De herculan bisbe de la ciutat de perosa.
XIV. De Isaac hom de maraueyosa virtut.
XV. De entici. e de Llorenç seruidors de déu.
XVI. De martin monge del mont de marsica.
XVII. Del monge del mont dargentayre qui rescita .I. mort.
XVIII. De benet monge.
XIX. De lesgleya de sent Zenon.
XX. Den esteue capelan de la prouincia de valeria.
XXI. De la donzela qui fo deseretada, per tal cor no uolc pendre marit.
XXII. Del capelan qui can fo mort atura lo ladre.
XXIII. Del abad de peuestre. e dun seu preuere.
XXIV. De theodoron garda de lesgleya de sen pere.
XXV. De aconsi mansionari de la dita esgleia de sen pere.
XXVI. De mena monge solitari.
XXVII. De .XL. pageses morts, car no uolgueren menjar carn ydolatrca.
XXVIII. De la multitud dels catius morts, car no uolgueren adorar .I. cap de cabra.

- XXIX. Del bisbe arian qui perde la vista.
 XXX. De lespleya dels arrians, consecrada per los catholicos.
 XXXI. De herminuldo rey per la fe de Crist per son pare mort.
 XXXII. Dels bisbes dafrica que per la fe perderen les lengues, e parlauen.
 XXXIII. De eleuteri seuidor de deu.
 XXXIII. Quantes maneres son de compuncio.
 XXXV. De amanci capelan.
 XXXVI. De maximian bisbe de Çaragoça.
 XXXVII. De santulo sant preuere. de la prouincia de nursia.
 XXXVIII. De la uisio Rescumt bisbe de Gauintina.

El LLIBRE QUART, de LX capitols, va del foli LXII al XCI verso, qual text comença així:

Pus que per sa propria colpa dels gogs de paradís fo foragitat lo primer pare del humanal linatge. | venç en la miseria la qual sofrim daquest exil | e cecitat. per ço pecam de si escanysat. ja aquets gogs de la terra de paradís los quals primerament contemplaua veure no poc...

Els capitols que componen el quart i ultim llibre del *Dialogorum* son:

- I. Que los homes carnals, no cresen les coses espirituals.

- II. Que sens fe nex l'Imphasel no viu.
- III. Que tres esperits qui an vida son creats.
- III. De la questio de Salomon que .I^a es la mort dels homes, e de les besties.
- V. De la questio de la anima inuisible. püs que nos pot ueser si es o no.
- VI. Que la anima viu en lo cors.
- VII. Qve qui uol ueser ab uyls corporals, anima no corporal.
- VIII. Del eximent de la anima del seu german bisbe de Capua.
- IX. Del eximent de les animes de dos sans monges de sen beneset fets pobres per amor de deu.
- X. De la anima dun reclús.
- XI. Del eximent de la anima de specios abat.
- XII. Del eximent de la anima del preuer de nursia.
- XIII. Del eximent de la anima de probó bisbe de la ciutat de rieta.
- XIII. Del passament de galla sirventa de deu.
- XV. Del passament del paraliticat qui aua nom seruulus.
- XVI. Del passament de romula sancta vergen.
- XVII. Del passament de tarsilla sancta qui viu Jesucrist.

XVIII. Del passament de musa infanta.

XIX. Que alguns infants son dampnats per colpa dels pares. e donem exempli d'un qui blastoma deu.

XX. Del passament den esteue seuidor de deu.

XXI. Que en lo eximent de la anima dels-cuns no es mostrada la sanctitat. e puis apres es declarada.

XXII. De dos monges pecejats per lomgo-barts.

XXIII. Del passament de surant abat.

XXIV. Del passament del diaque de les-pleya dels marsons.

XXV. De la mort del baron de deu trames contra samaria.

XXVI. Si les animes dels justs son rebudes en lo cel ans del dia del judici.

XXVII. En quina manera aquels qui moren denuncien alsunes coses. e donem exempli d'un auocat. e de la reuelacion de geronti. e den melliti monge. e de la mort d'un enfant ermentari. e de la diuersitat de les lengues.

XXVIII. De la mort de theophanie compte.

XXIX. Que en axi con les animes dels sans apres la mort son en lo cel. axí les animes dels maluats son en infern.

XXX. Que lanima sens cors es retenguda per foc corporal.

LVI. Si apres de la mort les animes poden esser absoltes. ne qui ls pot ajudar. posem exempli d'un preuera de centol. al qual .I.^a anima demana que offeris per ela la hostia del sant sacrifici. e encara posa exempli de la anima d'un just monge.

LVII. Del sant bisbe qui cascun dia celebrau missa cassian per nom.

LVII. De la uirtut del sant sacrament en en lo notxer. posen exempli d'un qui fo pres per sos enamics. e en la hora que la hostia del sacrifici era per el oferta, los ligams se soluen.

LIX. De la uirtut, e del misteri del sant sacrifici.

LX. Daquels qui affligen lur cor en lo sant misteri del altar.

LXI. Con deuen perdonar als altres los mals quens an fetz. per tal quels nostres nos sien perdonats.

A la fi de l'Index o taula s'hi llegeix:

Esplegats son los capitols de tots los quatre llibres del Dialogorum. Deo gratias.

En Villanueva (*Viaje literario*, vol. XX, carta CXL, pag. 126) cita aquest codex del 1340 com a *lemostin*; i Felix Amat (*Diccionario critico de Escritores Catalanes*, pag. 451) diu: «Ollers (Bernardo). Tradujo al catalán el libro de los *Dialogos* y las *Cartas* de S. Gregorio Papa, que se conservan Ms. en la bibli. de Stes. Cruces. Al

final del Códice se lee: «Scriptum fuit per manum
» Bernardi de Ollerii scriptoris Gerundæ ad opus quo-
» rundam filiorum suorum XV. Kal. Junii anno Domini
» 1340.»

IV

NOVISSIMS.— Dintre l volum en 4.^t que du al lloc el num. 22 (Biblioteca de Santes Creus), i en rotul de pell roja, aquest rotul: *De Incar. Verbi. Ord. Vitæ Religios. Car. Cameracen. De Refor. Ecclesiae*, s'hi troben dos tractats o codexs catalans, el primer dels quals tracta dels *Novissims*.

Amdós estan sense rotuls ni títols i no consten ni a l'anunci del lloc ni a la segona plana del primer full del llibre, que es en blanc, on s'han escrit els epígrafs dels tractats llatins que conté l volum. Les dimensions són de 20 × 14 cm. Es de paper verjurat i enquadernació de cartró i pergami. L'escriptura de tot el volum es a ratlla tirada i am caracters de mans diverses. Tot ell numerat per folis, contenint-ne 454.

El primer d'aquests dos codexs catalans va del foli 425 al 434 inclusiu. Portada arrencada.

Les inicials dels apartats estan pera fer, havent-hi l'espai en blanc. El nombre de ratlles varia entre 48 i 45, menys en la primera plana del primer, que n té 42, i l'ultima del segon, que n té 39.

Aquest tractat dels *Novissims*, a més del prolec, conté deu apartats o capitols, així distribuïts: 1.^{er}, foli 425; 2.^{on}, fol. 429; 3.^{er}, fol. 430; 4.^{er}, fol. 431; 5.^t, foli 431 verso; 6.^è, fol. 432; 7.^è, fol. 433; 8.^è, fol. 433; 9.^è, fol. 433 verso; 10.^è, fol. 433 verso.

El codex sembla esser del XV^è segle i el caràcter cortesà.

El text dels *Novissims* comença:

Com lo benaventurat mossen sant agostí consideras que raho. Justicia e ley natural ensenya que nostre senyor deu...

Acabat el text diu: *Jaquetus de maruilla deuotus.*

V

DE LA PASSIÓ Y CREU DE JESUCRIST.— Aquest tractat, d'iguals notes bibliografiques que l *Novissims* i firmat pel mateix Jaquetus de Marvilla, se troba en el mateix volum num. 22 (Biblioteca de Santes Creus), ocupant els folis del 447 al 454 inclusiu. Es de dordre que l foli 453 fos arrencat, deixant-lo incomplet i manco, no sols pera esser amb el *Novissims* dos textos verament clasics, sinó i tot pera acabar en el foli desaparegut l'ultima consideració, i començar-hi uns hermosos corolaris que arrodoneixen l'obra.

Tampoc té portada ni fetes les inicials, ni titols de cap mena; consta de catorze apartats o capitols, així distribuïts: 1.^{er} cap., fol. 447; 2.^{on}, fol. 447; 3.^{er}, fol. 448; 4.^{er}, fol. 448 verso; 5.^è, fol. 449 verso; 6.^è, fol. 450 verso; 7.^è, fol. 451; 8.^è, fol. 452; 9.^è, fol. 452 verso; y els 5 ultims apartats estan inclosos en el foli 454.

El text comença així:

Com vng sant abbat molt deuot desitgjas ab molt gran desig e uoler que ses oracions et contemplacions fossen pllassens e acceptables a nostre senyor deu...

I al final del text diu:

Jaquetus de maruilla orationum predictarum deuotissimus. &

VI

DIALECHS DE SANT GREGORI PAPA (altre codex dels).
— El volum num. 23 (Biblioteca de Santes Creus) es de tamany $21 \frac{1}{2} \times 14 \frac{1}{2}$ cm. Sobre la pell roja del llom, en lletres daurades, diu: «*Dialogos de S. Greg.º Papa*». Està un xic estripat en la part inferior del llom.

Enquadernació de cartró i pergami, i el paper de tot el volum verjurat.

Al principi hi ha dos fulls barba-fil, tenint en el primer, segona plana, escrit: *Tomo 23. Didlogos de San Gregorio Papa*.

Seguidament d'aquests fulls comença la taula dels *Dialechs* amb aquest rotul:

En nom de nostre Senyor JesuXrist Aci comencen les rubriques del primer libre del dialogorum del benahuyrat Sent Gregori Papa.

La taula ocupa ls quatre primers folis, començant la foliació romana en la taula, i abarçant, amb altres codex inclosos en el volum, fins al foli CXLI, després del qual hi ha dos fulls de paper de barba en blanc.

El text dels quatre llibres dels *Dialechs* va desde l foli V al CXXIII, i està compartit en aquest ordre:

Llibre Primer: del fol. V al XXX verso. *Llibre Segon*: del fol. XXXI al LIII recto. *Llibre Tercer*: desde l verso del fol. LIII al LXXXVI recto. *Llibre Quart*: desde l principi del verso del fol. LXXXVI al recto del CXXIII, sont acaben els *Dialechs*.

No hi consta ni traductor ni copista.

El format, a dues columnes, es de $15 \frac{1}{2}$, y $16 \times 9 \frac{1}{2}$ centimetres. Lletra francesa.

Sense esser gaire uniforme, el nombre de ratlles varia generalment de 29 a 32.

Els rotuls capitulars, inicials, calderons, així com algunes de les majúscules d'entremig del text i la foliació, estan en vermell, i la tinta negra del text molt clara, i el caracter es poc cuidat.

El codex es del XV^e segle, i en Villanueva, en el *Viaje literario á las iglesias de España* (vol. XX, carta CXL, pag. 126), en fa esment i el cita com a *lemosín*.

VII

EPÍSTOLA DE SANT GERONI. — Dintre l volum num. 23 (Biblioteca de Santes Creus), i seguidament del text dels *Dialects de Sant Gregori*, aon pot veure-s la nota bibliografica en sa part material, se troba aquest codex.

A dues columnes, i am lletra del mateix copista, en el foli CXXV (vol. 23), comença l text, tenint a la part baixa de la segona columna de la plana en blanc del foli anterior (CXXIV), escrit en bons caracters i en vermell, aquest rotul: *Acò es lapistola que Sent Geronim trames a sancta Eustoxi filla de sancta Paula*.

Comença amb una O inicial en vermell, i segueix tot el text d'un tirat fins a la fi, sense altra divisió ni senyals en els apartats que un calderó.

El present codex va del fol. CXXV al CXXXV, a mitjans de la segona columna, aont acaba, abarçant, doncs, 21 pàgines.

L'*Epistola* comença:

Oges filla e ueges e enclina a mi la tua orella | et oblida tot ton poble ço es tots tos parents carnals...

I acaba:

...nodreix ab gran amor sos fills e ses filles
qui dormen ab ell en lo lit de pura castedad et
virginitat. Tu autem domine miserere nostri.
Deo gratias.

VIII

EXIMPLIS. — Seguidament de l'*Epistola de Sant Geroni* (vol. 23, Biblioteca de Santes Creus, foli CXXXV) se troben dos *Eximplis*, sense data de cap mena, ni nom, ni procedencia.

Va de la segona pagina del foli CXXXV al CXXXIX, segona columna, aont acaba am les set ratlles del final del text.

Ni un ni altre duen titols; la lletra es de la mateixa mà que ls anteriors del mateix volum (*Dialecths de Sant Gregori i Epistola de Sant Geroni*, vol. 23).

El primer té en cada majuscleleta dels paragrafs una ratlla vermella, sense calderons; i el segon, en alguns paragrafs, ni la ratlla vermella du.

Amdós tenen el format a dues columnes, i són d'iguals notes bibliografiques que ls *Dialecths* i l'*Epistola* (vol. 23, Biblioteca de Santes Creus).

El primer *Eximpli* comença:

Comptaua sent basili e deya fo vn mones-
tir de dones en lo qual estauen .cccc. dones e
auiay vna uerge quis feya orada...

I acaba:

...Mas en qual loch sen ana ne en qual loch
se me ne ab qual fi mori no ho pogueren saber.

El segon *Eximpli* comença:

Una sancta uerge era en .I. mon e fehia
tant alta uida e tant gran penitencia que a tots
aquells qui hoyien feya marauellar...

I acaba:

...açò es la cosa per que yo aflajesch mon
cors, a fer gran penitencia.

IX

SENTENCIARI. — A mig espai de la segona columna del foli CXXXIX (vol. 23, Biblioteca de Santes Creus) segueix el començament d'un petit *Sentenciari* que, sense rotul de cap mena, ni data ni nom de copista, a la plana segona (del fol. CXXXIX) varia l format a columnes per ratlla tirada, seguint-lo igual fins a la fi.

Aquest text va del foli CXXXIX al CXXLI inclusiu, aont acaba l volum.

Es d'iguals notes bibliogràfiques que ls *Dialecths*, l'*Epistola* i els *Eximplis* continguts en aquest volum num. 23 (Biblioteca de Santes Creus).

Els aparts, que hi són en nombre de 27, estan completament separats i porten tots un calderó davant.

Tant pel nombre de ratlles de les planes que conté com per lo poc escrupulós del format, se veu que s posà aquest *Sentenciari* aquí, aprofitant lloc i paper que restava.

El text es pres i traduït dels autors tals com Seneca, Sant Agustí, Sant Geroni i de l'Esriptura.

El *Sentenciari* comença:

Primerament per induyrlo ha esser en orde

de Religio E en la companyia dels ffreres...

I acaba:

... en la ley de nostre senyor dia et nit | et fet pus sauis | et pus certs | cuyllen fruyts | et comuniquen sauesa. Sant Geronim.

X

PROVERBIS. — Aquest codex se troba dintre d'un Ms. del segle XIV^a i entremig de tractats llatins, en el volum 201 (Biblioteca de Santes Creus), en qual lloç diu, sobre pell roja i en lletres daurades: *Compil. Episcop. Camarasc.*

Enquadernació de cartró i pergami, escrit en herms paper de fil i am caracters del segle XV^a francès.

Està foliat en guarismes, i ses dimensions són de 27 × 21 1/2 cm. Hi ha cinc fulls en blanc al principi i sense numerar, però en la segona plana del segon i primera del tercer, am lletres iguals als textos, hi ha la taula dels tractats del volum, la qual una mà posterior reproduí a la plana anterior.

El volum conté 134 folis, i hi són en blanc els següents: 27, 82, 83, 106, 122, 123 i 124, estant aquest ultim tallat longitudinalment pel mig.

Els *Proverbis* en qüestió van del fol. 107 al 117 inclusius.

El titol *Ex Prouerbis Arabum* i els calderons del davant de cada proverbi estan en vermell aquell, i en vermell i blau aquests alternativament. El nombre de proverbis es de més de 350, havent-n'hi en llatí i en català.

Comença amb aquest llatí: *Fides et timor compedes*

peccatoris, i acaba amb aquest català: *Qui coa ha de palla por ha de foch*.

Les xifres romanes de l'índex o taula que hi ha al principi, fan anar a cada hu dels tractats; i se coneix que la primera numeració fou romana en tot el volum, i que a l'enquadernar-se, desapareguda aquella per la guillotina, s'hi posaria l'arabiga.

D. Manuel de Bofarull publicà aquests proverbis en la revista de Barcelona *L'Avenç* (segona epoca, any III, num. 4 i 5. 1891) i en edició apart, d'on n'hem tret aquestes notes bibliog: afixes.

En Villanueva (*Viaje literario*, vol. XX.—Tarragona, Santes Creus, pag. 123) cita aquest codex en aquesta forma: *Tractatus de ludo scacorum, et proverbis Arabum, con su correspondencia al lemosin*.

XI

FUNERALS DELS REYS DE ARAGÓ¹. — Se troban en un quadern de 4.^a major, que mideix $23 \frac{1}{2} \times 16$ cm. tot en pergami, incloses les cobertes, que són d'un pergamí groixut.

Consta de divuit fulls sense foliar. El text comença en el primer i va a acabar a mitjana pagina del quinzè, restant els demés en blanc.

Caracter dels darrers del XV^e segle.

Inicials ben poc treballades en blau o roig.

Títols de capitols i llurs rubriques en vermelló.

L'autor del llibre, com consta, es en Miguel Lon-

1) Publicats pel Sr. Manel de Bofarull y Sartorio en *La Ilustració Catalana*, i en follet apart, editat per la mateixa revista, l'any 1886. En el prolec del Sr. Bofarull se donen quatre notes bibliografiques, de les quals men serveisc.

gares, mestre en teologia i monjo del monastir de Poblet.

No guarda gens d'unitat en el format de les pàgines, essent molt diferent el nombre de ratlles de quiscuna.

El text consta d'un *prolech*, tres capítols i un altre apartat final que comença *finexen*.

La matèria està dividida així per aquests anunciats:

Prolech de la present obra que se diu les funeralies dels reis de Arago.

CAPITOL PRIMER qui tracta lo modo et forma quis deu tenir et cerimònies reals que ferse deuen quant algun rey o regina mor e lo que han a fer lurs marmesos així per la anima com per lo cos.

Dintre aquest primer capítol hi ha vuit apartats, amb aquests rotuls:

De com los marmesors deuen fer toquar les campanes com lo rey es mort en totes les esglésies de la ciutat o villa hon siva mort.

De la luminaria ques deu encendre hon es lo cos.

Del embalsamar lo cos.

Com deu esser abillat lo cos et posat en lo Cadafal.

De la luminaria que deu aver en la sala hon es lo cos.

Dels altars ques deuen parar et les misses ques deuen dir en la sala hon es lo cos.

De les absoltes que se deuen fer tots jons sobre lo cos.

De la almoyna cotidiana que se te a donar per la anima del defunt.

CAPITOL SEGON hon se dien les coses que tenen a fer pera aportar lo cos del lloch hon es mort al Monestir de la Verge Maria de Poblet la qual Casa es Capella et sepultura de tots los reys et reginas de Arago et alli se deuen soterrar.

Aquest segon capitol inclou nou apartats, que duen els següents rotuls:

Del numero dels Monges que deuen anar ab lo Abat per aportar lo cos a Poblet et de las absoltas e missas que deuen cantar quant siran al lloch hon es lo cos.

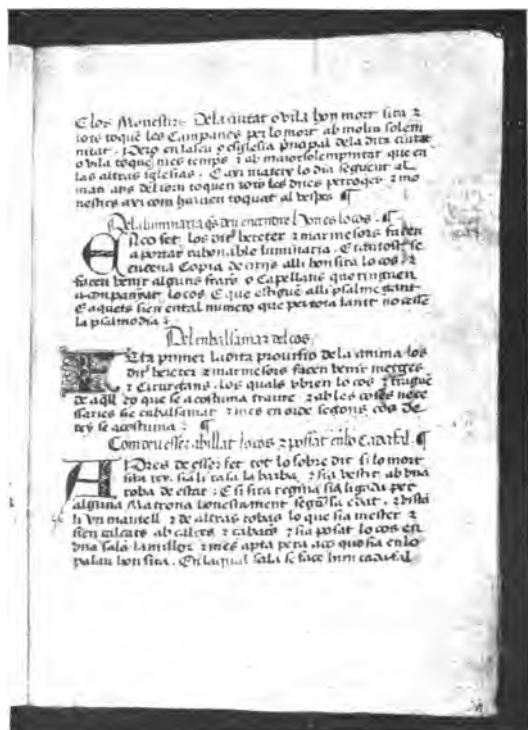
Del ques te a fer lo jorn que lo cos exira de la ciutat e villa hon sira mort.

De com lo cos et les altres coses a ell pertanients deuen esser liurades al Abat et Monges de Poblet.

En quina manera deuen anar ordonats los monges per lo camí portant lo cos e axí mateix los seglas qui siran de la Casa del rey que allí vindran que deuen aportar en les mans et de quina manera deuen anar.

De quins homens seculars deuen anar acompanyant lo cos per lo camí fins a Poblet.

Del ques deu fer quant lo cos arriba en algun lloch ara ature allí ara no. E que los marmesors deuen fer la messio al Abat de



Fot. de Josep Pallès

FUNERALS DELS REIS D'ARAGÓ A POBLET



Poblet et Monges ab ses cavalcadures per tot lo camí axí anant per lo cos com venint ab ell.

Del que deu fer lo Abat et Convent de Poblet lo jorn que lo cos entra en lo Monestir.

Del Capell ardent e les exequies et roçegar banderes que se fan quant lo cos es a Poblet.

De la almoyna que se te a donar en Poblet lo dia que se fan las exequies quant aportan algun cos de rey o regina a Poblet.

CAPITOL TERCER qui conte lo modo et cerimònies ques deuen fer axí per lo Senyor rey com encara per les Ciutats et Vil·les reals e per los prelats nobles et barons de la terra quant algun cos de rey se deu soterrar et possar en sa sepultura en Poblet dalt en lo Arch.

Aquest tercer capitol inclou quinze apartats, segons aquestes rubriques:

De com lo Senyor rey deu clamar les Ciutats et Vil·les reals ecclesiastichs e barons de Arago Valencia et Cathalunya et de lo que deuen aportar quant van a Poblet per fer lo soterrament axí lo S.^{or} rey com los altres.

Del aparell de viandes que deu fer lo Senyor rey en lo monestir de Poblet pera lo jorn que se deu fer lo soterrament.

De com lo Rey deu escriure al Abat de Poblet et Convent dienlis que vol soterrar tal rey.

De quant deu venir lo Senyor Rey a Poblet

pera fer les funerals de la sepultura et lo que se deu fer lo dit dia et com deu esser rebut per lo Abat.

De com lo rey et la regina deuen anar a la Sglesia las primeras vespras.

De las vespras de morts et la absolta ques deu fer lo primer jorn a les vespres.

De com lo Sagrista de Poblet deu posar los draps de or que aportat auran les ciutats reals.

De com se deuen corre les armes lo dit dia en Poblet.

De la absolta ques deu fer apres de completas lo dit dia en poblet et del peure del aygua beneyta.

De com lo rey y regina deuen venir a la missa lo jorn de la sepultura.

De la missa e oferta ques deu fer lo dia de la sepultura.

Del correr de les armas ques deu fer en Poblet lo dia de la sepultura.

De com lo cos apres de esser dita la missa deu esser posat en la sepultura.

De la almoyna que se deu donar lo jorn de la sepultura.

De com lo rey deu donar compliment a la anima de aquell qui soterrat haura, ço es, complir son testament.

FENEXEN les funeralies dels reys Darago fetes et ordenades per un Monge del Monestir

de la Verge Maria de Poblet Maestre en Theologia quis diu Maestre Miguel Longares.

Del modo ques deu tenir et de les cirimonies que fer se deuen quant algun Infant fill de rey mort.

XII

FURS DE VALENCIA DEL REY DON MARTÍ. — Aquests furs se troben dintre d'un Ms. enquadernat en cartró i pergami que du al llom, en etiqueta de pell roja i en lletres daurades, aquest rotul: *Constitucions de Valencia*, i més avall del rotul té l num. 209, corresponent a la Biblioteca de Santes Creus, d'on procedeix.

Conté 124 folis de paper verjurat sense foliar, i mideix $28 \times 21 \frac{1}{3}$ cm.

Desde l foli 1.^{er} al 51, i desde l 92 al 124, conté dos Ms. llatins, el primer escrit a dues columnes, i el segon a ratlla tirada, amdós en tinta negra, llegint-se al principi del primer d'amdós textos, en lletres grosses: *Lecum Domini Odofredi. Codic.*

El segon text no porta cap rotul i sembla que no està acabat.

Els *Furs de Valencia del Rey Don Martí* ocupen els 40 folis del mig d'amdós textos llatins susdits.

El format es de 20×15 cm.; el caracter, del XV^e segle; generalment de 33 ratlles per plana, escrites en negre i a ratlla tirada, amb inicials en vermell i verd, i roges les rubriques.

Està en molt bon estat de conservació. Les pagines dels *Furs* duen numeració que s'hi ha posat ara, contint 80 planes.

Aquests *Furs*, després del rotul general, comencen el text així:

Tots los actes humanals aytant com mes sau fets similitud | o semblança a nostre senyor deu qui es sobiran et incommutable be son oits pus acabats perfets | e menys fallents. E per ço les leys humanals aytant com per aquelles mes son esquiats los mals e refrenda materia de delenquir e son abrandades e comanades virtuts e posada la cosa publica en virtuos regiment e en pacifich e tranquible repos son pus perfets acabades auents precipi et influix del sobiran lum del qual tot be ha apreseir et sens lo qual res no pot esser perfet.

Les rubriques que contenen aquests *Furs de Valencia del Rey D. Martí* són les següents, tenint totes elles al davant un calderó:

R.^{ca} del quart et de les penes de la Cort.

De seguretad et de donar fermença.

Dels aduocats.

Dels procuradors.

Que negu no puscha les sues accions | o demandes donar a pus poderos dessi.

De jurediccio de tots jutges.

Dels Jochs e dels Jugadors e daquells qui blasfeman deu.

De dret de cosa que sera donada a cens.

Si la muller a la qual lo marit lexa lo usufruyt.

De promissio de exouars.
De donacions que seran feytes entre lo marit e la muller.
De Tudoria que sera donada en testament.
En qual manera los frares deien tornar los bens que hauran hauts.
De testaments.
De aquells qui moren sens que no hauran fet testament.
En qual guisa hereus sien fets.
Del dret que hauran los hereus de deliberar si seran hereus | o no.
De prescripcions.
De sentencies et actes.
En qual manera sentencia que sera donada deia esser menada execucio.
De appellacions.
Daquells qui poden renunciar e lexar sos bens.
De penyores.
De pagues.
De curacions.
De donacions.
Quals poden accusar.
De crim de fals.
De crims.
Del Batle e de la Cord.
De notaris.
De guiatges e treues.

De metges et speciers.

De leuda et hostalatge.

De corredors.

De Jureddicció atorgada a aquells qui no han mer imperi.

De inquisició de officials.

De temprament de questes | o de demades.

De officis de Cancia vice Algotziils, e altres officials de casa nostra.

De les cenes.

Del offic de la Governació.

De serahins | e que la çala no sia cridada publicament.

Que Juheus no puxen aturar dins la Ciutat de Valencia et de lur senyal.

De salaris.

Quals coses no deuen esser alienades.

Tenor del capitol de Cord de Cathalumya del qual es feta menció dessus en Rubrica de dret de cosa que sera donada a ceus Capitol per ultim.

El text dels *Furs de Valencia del Rey Don Martí* acaba d'aquesta manera:

...lo qual die lo dit senyor li licencia la dita cort en lany de la natiuitat de nostre senyor M.CCC. e tres e del regne del dit senyor huyte | presents promitents consentents e atorgants aquelles.—los damunt dits tots e sengles en lo prohemi dels dits furs nomenats.

En Villanueva, en son *Viaje literario*, etc., Santes Creus (Tarragona), vol. XX, pàg. 126, cita aquests *Furs*.

XIII

OPUS GRAMMATICALE.— Volum en 4.^{ra}, de 20 $\frac{1}{8}$ × 14 $\frac{1}{8}$ cm. i 148 folis de text, ara recentment numerats en romà.

Du al lloc el num. 25 (Biblioteca de Santes Creus) i el rotul *Grammatica*.

El paper es de fil, igual en tot el conjunt del text. Al principi i al final del text hi ha dos fulls de paper de barba que hi serien posats a l'enquadernar-se. Entre ls fulls de l'acabament dels folis i els dos de barba s'hi veuen cinc de tallats, que serien en blanc, segons sembla.

En lletra de mà forastera, a la segona plana del segon full, blanc del principi, s'hi llegeix: *Tom. 25: Opus grammaticale*.

El caracter, tot escrit d'una mateixa mà, es francès, escrit a ratlla tirada, variant el nombre de ratlles, generalment, entre 22 i 26.

Els blancs marginal i el de la part inferior es de 3 $\frac{1}{8}$ cm., i de 2 $\frac{1}{8}$, el de la superior.

Els rotuls o rubriques i els calderons són en vermell, i les inicials i majuscules de dintre ls paragrafs, variant en groc, vermell i morat.

El codex està sense portada, començant la foliació en la primera plana del text.

A l'ultima plana, en lletra de l'època, però de diferenta mà, diu: *Ffinito libro sit laus gracia Jesu Christo Amen. I més avallat: Aquestes notes son de Fra Tomas Reusich monjo de Santes Creus.*

El codex es del XIV^e segle.

Comença sense cap rotul ni epigrafe, segons apareix, amb una introducció general de la gramàtica, contenint dintre les qüestions, sobre tot en els verbs, exemples, correspondències i desinències catalanes.

Per lo que s'veu, tant per la manera de tractar les qüestions com per l'ordre, es aquest un tractat força interessant sobremanera avui que ls nostres gramàtics se desvetllen.

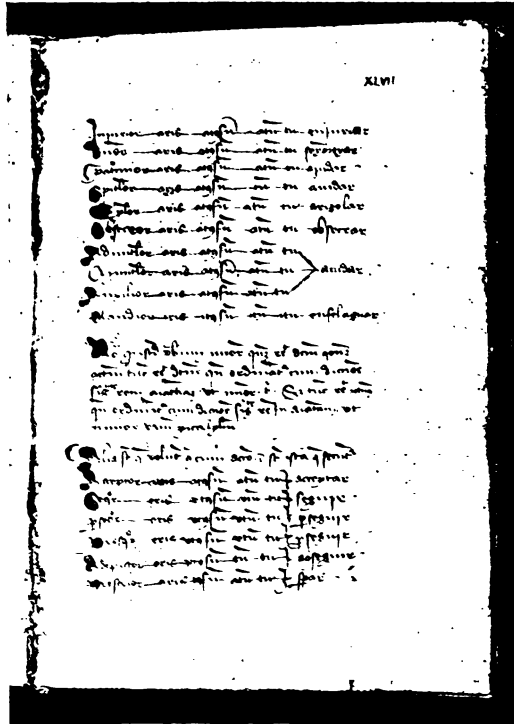
El text comença així:

Ad habendum alicalem noticiam modorum prouerbiandi alica gramaticalia proponendo compilare ad diffinitionem ipsius gramatices attendendum est. Primo queritur quid sit gramatica. d.º que gramatica ser^m Petrum eliam diffinita sit gramatica est scienciam que narra. I. prouida recte loquendi recte scribendi recte que scripta pronunciandi et cum origo .I. fundamentum omnium aliarum scienciarum...

I acaba:

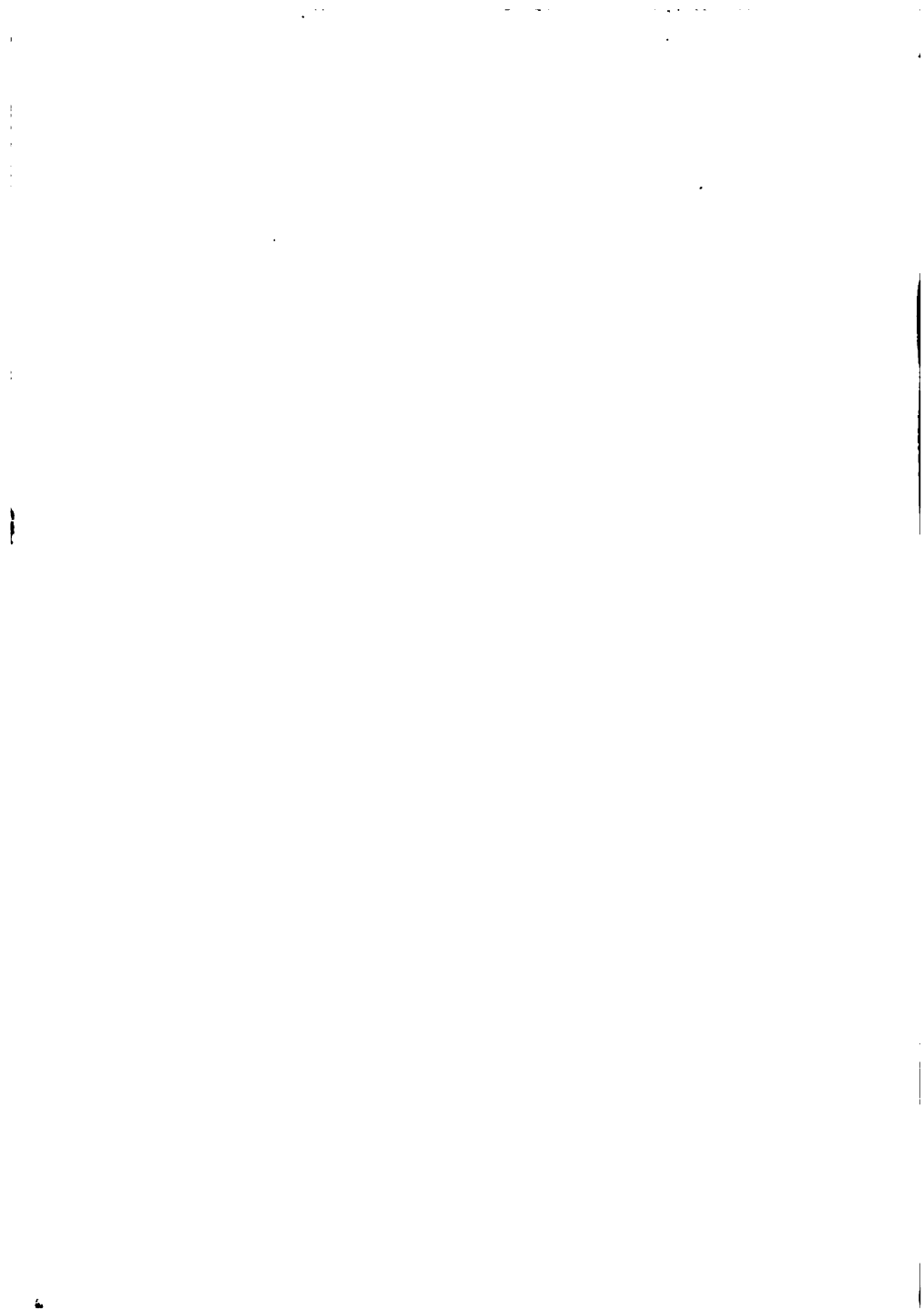
Secunda condicio pro uitali diccione dum et sincopa non sequatur vocalis post vocalem qr tunc non retinebit accentum in eadem silaba. in qua prius vt audiit pro audiuit pocii pro petiui nam li petiui habebat accentum in pentalia cum pentaliã sit breuis et exeo qr vocalis aut vocalem in diccionibus latiis et correpta.

Les rubriques o epigrafes estan en aquest ordre i són:



Fot. de Josep Pallès

OFUS GRAMMATICALE



- Sequitur de littera.
Seq... de Sillaba.
Seq... de dictione.
Seq... de Oracione.
Seq... de supposito et apposito.
Seq... de nomine in generali.
Seq... de nomine proprio.
Seq... de nominibus patronicis.
Seq... de substantiis.
Seq... de nominibus aiacentis.
Seq... de prononibus.
Seq... de Verbo.
Seq... de Verbis substantiis.
Seq... de compositis de sum e fflu.
Seq... de Vocatiis.
Seq... de habentibus vim verborum sustan-
tiuorum et vocatiuorum.
Seq... de verbis iacentis.
Seq... de verbis actiis.
Seq... de verbis passuis.
Seq... de verbis nautris (sic).
Seq... de verbis neutris transitivis.
Seq... de verbis neutris abtis.
Seq... de verbis neo passius (sic).
Seq... de verbis neutra passuis.
Seq... de verbis comunibus.
Seq... de verbis deponentibus.
Seq... de verbis deponentibus transitivis.
Seq... de verbis deponentibus abtis.

Seq... de verbis deponentibus significantibus paciem ignatam.

Seq... de verbis deponentibus significantibus pacionem illatam.

Seq... de Reletiuus.

Seq... de Relatiuis accidentalis.

Seq... de Comperacione.

Seq... de posito.

Seq... de Comparatiuo.

Seq... de Superlatiuus.

Seq... de inffinitiuus.

Seq... de Participiis.

Seq... de verbis impersonalibus actiuevocis.

Seq... de verbis impersonalibus passivevocis.

Seq... de Aduerbiis.

Seq... de Couiuncione.

Seq... de Propositionibus.

Seq... de Interieccionibus.

Seq... de Interrogacionibus.

Seq... de Verbalibus.

Seq... de Fformis.

Seq... de Figuris.

Seq... de Appositione.

Seq... de Evocacione.

Seq... de Leppore.

Seq... de Ssineptasi.

Seq... de Silempsi.

Seq... de Comparacione personarum.

- Seq... de Concepcione generum.
Seq... de Concepcione numerorum.
Seq... de Prolemissis.
Seq... de Zeuma.
Seq... de Antitosis.
Seq... de ~~Diffemissis~~.
Seq... de Ssinobloch.
Seq... de Anostroffe.
Seq... de ~~Ælipsis~~.
Seq... de Supleccionibus.
Seq... de Supleccione nominis verbalium
terminatorum in ans vel in ens.
Seq... de Supleccione participii.
Seq... de Supleccione verbi deficientis in
vtraque significacione.
Seq... de Supleccionem verbi impersonalis
passive vocis.
Seq... a quo defficit infinitiuis.
Seq... de Supleccione supinorum.
Seq... de Costruccione.
Seq... de Congroitate et incongroitate.
Seq... de Perfeccione.

TAULA ALFABETICA DE NOMS PROPRI

- Agustí, Sant: *Sentenciari*, IX.
- Don Martí, rey: *Furs de Valencia de*, XII.
- Gregori, papa, Sant: *Dialechs*, III i VI.
- Geroni, Sant: *Epistola a Sancta Eustoxi*, VII, i *Sentenciari*, IX.
- Longares, En Miquel, autor dels *Funerals dels Reis de Arago*, XI.
- Marvilla, Jaquetus de: *Novissims* i *De la Passio de Jesucrist*, IV i V.
- Olleris, Bernardi de: Traducció dels *Dialechs de Sant Gregori*, III.
- Reusich, Fra Tomas, monjo de Santes Creus: *Opus Gramaticale*, XIII.
- Seneca: *Sentenciari*, IX.

JAUME BOFARULL, PBRE.

BUTLLETÍ BIBLIOGRÀFIC

- A. B. — UN DÉCIM.** Joguina en un acte y en prosa, original de A. B.—*Manresa*, Est. tip. de Sant Joseph. 1903. [1]

Fasc. de $20\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ cm., 20 pp.; 1 pta.

- Abril Virgili, J. — NIT DE REYS.** Cuadro pastoril en un acte y en vers, original de J. Abril Virgili. Biblioteca «L'Escon». Obra num. 4. Hospital, 46, tercer.—*Barcelona*. 1903. Estampa de «La Renaixensa», Xuclà, 13, baixos. [2]

Fasc. de $18\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ cm., 12 pp; 0'50 pta.

- Aladern, Joseph. — LO CATALÀ ¿ES IDIOMA Ó DIALECTE?** I. Lo que es un Idioma y lo que es un Dialecte.— II. Idioma y Dialecte segons la definició oficial.— III. Origen y formació de la Llengua catalana.— IV. Los primers monuments escrits de la Llengua catalana.— V. Extensió de las terras de Llengua catalana.— VI. Unitat de la Literatura catalana en temps dels Trovadors.— VII. Dialectes de la Llengua catalana.— *Barcelona*: Imp. de Vidal y Planuch, Cardona, 5. MCMIII. [3]

Fasc. de $23 \times 16 \frac{1}{2}$ cm., 47 pp.; 1 pta.

Una idea noble ha mogut l'autor d'aquest llibre, qual titol sols té explicació en circumstancies especials: surt a la defensa de la nostra llengua contra ls insults que desde les Cambres Espanyoles i en llibres tendenciosos se li havien dirigit. Però es de dordre que, pera alabar lo nostre, rebaixi lo del veí: l'autor no té sinó mots durs pera l *Poema del Cid*, les *Cantigas* i l'Arcipreste de Hita. En cambi fa entrar a la nostra literatura, no tant solament els trovadors catalans, sinó tota la lirica de tots els trovadors, extenent les fronteres del català actual i donant com a dialectes del català l bearnès, el montpellerenc, el gascó, el tolosenc i el poiteví. D'aquí en neixen una porció de confusions lamentables sobre l'origen del català, sobre l lemosí i sobre la major partida de qüestions tractades. El llibre aparenta tenir un aire científic, però cap punt es suficientment estudiat, com si desde l temps den Pers i Ramona no hagués fet cap progrés l'investigació catalana i com si no hagués de llavors ençà escrit una ratlla en Milà i Fontanals. L'autor no sols usa una ortografia castellana, sinó que gasta uns modismes (*¿Que més?, clar està*) que són traducció directa de la llengua oficial a Espanya, no usades gairebé per cap català ni parlant ni escrivint. Es ben extrany.

— ODAS PAGANAS. — Barcelona: Tip. Catalana, Carrer de Casanova, 5. 1903. [4

Fasc. de $16 \frac{1}{2} \times 10 \frac{1}{2}$ cm. (4.^a), 80 pp.; 1 pta.

Són odes? Són paganes? Se tracta d'una poesia pensada i sentenciosa que sol acabar amb interrogants. Per la forma i el fons recorda un Apeles Mestres més incorrecte i am més influencies floralesques. Algunes vegades s'hi sent alguna halenada poetica sincera, com en *La barca vella*.

— LA GENT DEL LLAMP. Records del Camp de Tarragona. — *Barcelona*, Biblioteca popular de «L'Avenç» [6], 1903. [5]

Vol. de 16 × 11 cm., 104 pp.; 50 centims.

Edició en paper superior, 1 pta.

Escrits amb sobrietat, aquests quadrets, fora l primer, són ben saborosos i ajustats. Els que deixen una més pregona impressió són *El manquet del cotxe*, *La mort del gitano* i *L'Inutil*, però també han d'esmentar-se *L'ascetador de sants* i *L'Isidro minaire*.

Albanell y Vilas, Joaquim. — ENTRE'L VICI Y LA INFAMIA. Drama en tres actes y en vers, original de Joaquim Albanell y Vilas. Biblioteca de «La Barretina». — *Barcelona*. Tip. Vilà y C.^a, Riera Alta, 45. — Imp. Francisco Badia, Doctor Dou, 14. 1903. [6]

Fasc. de 21 × 13 1/2 cm., 70 pp.; 2 ptes.

Alcover, Juan. — V. Amengual, Bartolomé.

Alemaný. — V. Castellet, Alemany y Forga.

Alfonso V de Aragón. — V. Ametller y Viayas, José.

Alomar, Gabriel, i Miquel S. Oliver. — DISCURSOS escrits per encàrrec de l'honorable Ajuntament de Palma, en ocasió del nomenament de fills ilustres de Mallorca a favor de don Eusebi Estada y D. Lluís de San Simón, y llegits en la sessió extraordinaria del dia 11 d'agost de 1902. — *Palma de Mallorca*. Estampa d'en Joseph Tous. 1903. [7]

Fasc. de 22 × 16 cm., 55 pp.

El discurs del Sr. Alomar es en català i va acompanyat de la versió castellana; el del Sr. Oliver es sols en castellà, però tant el treball de l'un com el de l'altre escriptor són models de bon gust.

Alomar, Gabriel. — LA COSTA BRAVA. — V. Jochs Florals de Barcelona.

Amengual, Bartolomé. — LA INDUSTRIA DE LOS FORASTEROS, por Bartolomé Amengual, con un prólogo de D. Juan Alcover. — *Palma de Mallorca*: Est. tip. lit. de Amengual y Muntaner. 1903. [8

Fas. de 22 × 14 cm., 45 pp.

L'autor ha reunit una serie de bons articles publicats en *La Almudaina*, de Palma, amb el proposit de despertar a Mallorca l'emulació per l'industria dels forasters: l'art de fer agradable al foraster l'estada a l'illa daurada. Els ha rablat amb un altre article i va capçada la colecció per una excelent presentació de l'autor, del Sr. Joan Alcover.

Ametller y Vinyas, José. — ALFONSO V DE ARAGÓN EN ITALIA Y LA CRISIS RELIGIOSA DEL SIGLO XV. Obra póstuma de D. José Ametller y Vinyas, Doctor en Medicina de Gerona, revisada y dada á luz por D. Jaime Collell, canónigo de la Catedral de Vich. Primera parte. Tomo I. — *Gerona*: Imprenta y Librería de P. Torres, Plaza de la Constitución. 1903. [9

Vol. de 25 × 17 cm. (8^{va}), XII-541 pp.

Parlarem extensament d'aquesta important publicació quan estigui completada. Avençarem tant sols

que aquest primer volum abraça la part històrica dels primers quinze anys del regnat del Magnanim, i va acompanyat de dotze documents en els apèndixs.

Argentona. — V. Carreras y Candi, Francesch.

Asmarats, Joseph. — UNA SUBASTA. Entreteniment en vers, precedit d'un prólech representable, original de Joseph Asmarats. Aquesta obreta estigué inspirada per l'èxit ab que ve celebrantse tots los dias la subasta instalada prop del «Teatro Principal» de Barcelona desde el dia 30 de Febrer de 1903. — *Barcelona*. Imp. de Francisco Badia, Doctor Dou, 14. 1903. [10

Fasc. de 20 × 13 cm., 16 pp.; 0'50 pta.

-- SISTEMA MUNYON. Juguet cómic de circumstancies, original de Joseph Asmarats. Estrenat ab aplauso en el Teatro del Alcázar Español, el dia 6 de Febrer de 1903. — *Barcelona*. Imp. de Salvador Bonavia, Petritxol, 2. 1903. [11

Fasc. de 21 × 13 cm., 20 pp., dibuix en la coberta; 0'25 pta.

B., G. — Traductor de noveles. — V. La Renaixensa.

B., G. — EL MEU MESTRE. — Discurs llegit en la vetllada necrològica celebrada en memoria de Mossèn Narcís Domenech y en la que va cantar per primera vegada el chor de la població de Lloret de Mar. — *Barcelona*.

Tip. «L'Avenç», Ronda de l'Universitat, 20. 1903. [12]

Fasc. de 22 × 14 cm., 26 pp.

Balanzó y Pons, Llorens. — ¡EMANCIPATS! Drama en tres actes y en prosa, original d'en Llorens Balanzó y Pons. — *Barcelona*. Fidel Giró, impressor. 1903. Lo producte d'aquesta edició se destina á fins benéfichs. [13]

Fasc. de 21 1/2 × 13 1/2 cm., 72 pp.; 2 ptes.

Balart, Frederich. — DOLORS. Poesies per Frederich Balart. Versió catalana per Lluís Marian Vidal. — *Barcelona*. Tip. «L'Avenç», Ronda Universitat, 20. 1903. [14]

Vol. de 18 × 12 cm. (8^o), 250 pp.; 3 ptes.

Edició en paper de fil i relligada en tela, 19 × 14 centimetres, 6 ptes.

Un dolor profon i sempre respectable als ulls del lector va impulsar al Sr. Vidal a traduir i adaptar a la nostra llengua aquest llibre que en el seu temps va tenir en castellà un èxit dels més grans i dels de més curta durada. El traductor ha afegit una composició propia al final, *L'últim adéu*, molt sentida i que nse sembla lo millor del llibre.

Barcelona. Beneficencia. — V. Gonzalez y Sografies, M.

Beaulieu, P. Ernest-Marie de. — LES SANCTUAIRES DE LA VIERGE EN ROUSSILLON, par le P. Ernest-Marie de Beaulieu O. M. C. Premier mois de Marie. — *Perpignan*. Imprimerie



Charles Latrobe, Rue de Trois-Rois, r.
1903. [15

Vol. de 17 × 11 cm. (16^a); VIII-311 pp., una
estampa de Font Romeu.

Amb aquell amor al terrer que solen tenir tant aferrat els rossellonesos, l'autor ha format un primer mes de Maria, reunint una porció de notícies curioses sobre ls santuaris del bisbat de Perpinyà on se venera la Mare de Déu: són tants, que promet formar-ne un altre més i no agotar la matèria. Cada notícia va capçada per lema català. Donem la llista dels santuaris i llocs dels quals se troben notícies en aquest primer mes: *Nostra Senyora dels Correchs* (Perpinyà), *del Paradís* (Cornellà del Vercol), *del Pessebre* (Sant Miquel de Cuixà), *del Pont* (Perpinyà), *de Bell-lloc* (Elna), *de la Volta* (Prada), *del Vallespir* (Arles del Tech), *de l'Espina* (Costoges), *de Font Romeu* (Odelló), *de Vilanova* (Formigueres), *de Vallverda* (Montalba), *de Sota terra* (Sant Martí del Canigó), *de les Abelles* (Banyuls de la Marenda), *de la Salvetat o de les Lletres* (Sant Feliu d'Amont), *d'Er* (Cerdanya), *del castell d'Ultrera* (Sureda), *de Cases de Pena*, *del Coll* (Calmelles), *de la Consolació* (Colliure), *de la Roura i dels Arcs* (Tallet), *del Coral* (Prats de Molló), *de la Gracia* (a Perpinyà i a Les Escaldes), *de la Victoria* (Tohir), *de Corbiach* (Mosset), *del Portal del Prat* (Argelers), *de les Grades* (Marcevol), *de l'Immaculada Concepció* (Banyuls de la Marenda, Prats de Molló, Gleta i Mosset), *de Vida: o dels Goigs* (Vilafranca de Conflent), *de Força-Real* (Millars) i *del Bon Amor* (Perpinyà). En apèndix se donen notícies d'altres santuaris.

Besalú, Comtat de. — V. Monsalvatje y Fossas, Francisco.

Bonavia, Salvador. — V. Millà, Lluís.

Bori y Fontestà, Antoni. — MEMORIA DEL SECRETARI. — V. Jochs Florals de Barcelona.

Bosch, Tomas. — SANT JOSEPH DE LA MONTANYA. ¡MIRACLE! Monólech en vers, original de Tomas Bosch. Estrenat ab gran aplauso en lo Centre Moral de Gracia. Ab censura eclesiàstica. — *Barcelona*. Llibreria de F. Ribalta Tisans, Espasseria, 14. 1903. [16 Fasc. 17 × 11 cm., 16 pp.]

B[rugués], C[asimir]. — V. La Renaixensa. Traducció catalana de les noveles estrangeres.

Busqué, Joan. — V. Mora, Manel.

Busquets i Punset, A. — DEL MONTSENY. Impressions i estudis. — *Barcelona*, Biblioteca popular de «L'Avenç» [15], 1903. [17

Vol. de 16 × 11 cm., 112 pp.; 50 centims.

Edició en paper superior, 1 pta.

Són notes plenes de color en les quals se transparenta un cor ple de bonesa, disposat a veure la banda més atractivola de la vida dels montsenyencs. Aquesta colecció conté ls quadrets següents: *Primavera, De Viladrau a Matagalls, En Let de Pardines, Matinal, La tragedia dels captaires, Entre llops, Idili de posta, La felicitat a montanya, La por del Bagts, Gent de montanya.*

Cabot y Rovira, Joaquim. — A COP CALENT. POESIES. — *Barcelona*. Francesch Puig y Alfonso, Plassa Nova, 5. [Imp. Elzeviriana, 1903]. [18

Poques vegades un aplec de poesies ha dut un títol tant just, i mai, com a prolec, hem vist una critica tant sincera feta pel propi autor i per un amic seu, en

Francesc Matheu. Tant franca i noble manifestació desarma. Aquestes poesies, quasi totes escrites *a cop calent*, am marcat segell floral, representen una època i un estil, i per això sols, malgrat els defectes de forma i els allargaments, tenen un valor real.

Callís y Collell, Marian. — DE MALA LLUNA. Pessa en un acte y en vers, per Marian Callís y Collell. Estrenada ab éxit en el Teatre de la Joventut catòlica de Vich, en la nit del dia 6 de Juliol de 1899. Biblioteca de «La Barretina». Obra 27. Carrer del Bou de la Plassa Nova, 20, 1.^r, 2.^a 1903. Imp. de Francisco Badia, Doctor Dou, 14. [19

Fasc. de 21 × 13 1/2 cm., 32 pp.; 1 pta.

Calmette, Joseph. — [Bibliothèque Méridionale, publiée sous les auspices de la Faculté des Lettres de Toulouse. 2^e série.—Tome VIII.] — LOUIS XI, JEAN II ET LA RÉVOLUTION CATALANE (1461-1473), par Joseph Calmette..... Toulouse. Imp. et libr. Édouard Privat... 1903. [20

Vol. de 25 × 16 cm., [VI]-612 pp.

Aquesta es una de les obres més importants que s'han fet sobre un període de l'història de Catalunya, i es també un llibre ben fet. No fa gaire aquí mateix (1902, p. 111) parlàrem d'un llibre fet sobre l'expedició catalana a Orient, en el qual l'autor (Schlumberger) no va penetrar en el caràcter català, ni va estudiar la nostra geografia ni la nostra història. Tota altra cosa passa en el treball remarcable de M. Calmette: la compenetració del nostre caràcter hi va de companya am la preparació

de l'autor, i es tanta que ja més no s pot demanar.

Diu ell mateix que l seu llibre s'assembla a un gran drama en cinc actes, ple d'emocions: l'idea general es el desig de Lluís XI d'apoderar-se de Catalunya; per manca de diplomacia adhuc arriba a perdre l Rosselló, que ja havia agafat, però que no havia sabut atreure. L'exemple de la seva mala i crudel administració en el Rosselló va allunyar-li pera sempre ls catalans. Qui tot ho vol, tot ho perd.

Després d'una mostra excelent de les fonts ont ha begut, fa M. Calmette la presentació de Catalunya i dels seus organismes i del seu esperit, al mateix temps que fa ls retrats de Lluís XI i de Joan II d'Aragó. Les interessants figures del príncep de Viana i de Pere de Portugal apareixen ben plenes de vida en les planes d'aquest llibre. Demostrea l'existència i el sentiment de la nacionalitat catalana, mantinguts encara més per una rica aristocracia de marxants. Precisament aquest sentiment nacional, que de sempre havia treballat per l'autonomia dels països catalans, estava a punt d'arribar en la segona meitat del XV^è segle al més alt grau de la seva exteriorisació: la formació d'una nació independent i lliure exclusivament catalana. L'esperit public i l'habitut de govern feia entreveure un proxim coronament de l'ideal dels catalans. Així ho condensa M. Calmette:

«C'est que l'esprit public était singulièrement avancé en Catalogne. Le long exercice d'un régime tel que celui qui vient d'être esquissé à grands traits, une culture intellectuelle intense, une prospérité agricole remarquable, une expansion commerciale de premier ordre, tout, jusqu'à l'usage d'une langue nationale, faisait de la Catalogne, avec Barcelone pour capitale, l'égale des républiques italiennes.»

L'istoria de tots els esforços pera no caure altre cop en els diversos paranys i dificultats que rodegen als catalans, està magistralment desenrotllada en aquest llibre.

Un dels seus capítols més interessants i més nous es el que s' dedica a l'embaixada dels catalans a Lluís XI, acompanyat d'inedita i notable documentació: les lletres trameses pels mateixos embaixadors al Concell de Barcelona.

Molt treball nou de trinca, punts de vista nous fills de l'examen dels documents, exposició clara i precisa, sense altres qualitats de bon seny, de crítica i d'estil, fan d'aquest llibre un model, que recomanem d'una manera incondicional.

Canigó, Sant Martí de. — V. Payret, J.; V. Font, François; V. Vassal, Augustin.

Capmany, Aureli. — CANÇONER POPULAR. — [*Barcelona, 1903.*] [21

Vol de $23\frac{1}{2} \times 17$ cm., en tot 148 pp., gravats, cartronet; 4 ptes.

El decidit i simpàtic folk-lorista Aureli Capmany ha reunit en un primer aplec les trenta-tres cançons que havia publicat per fulles volants. Totes porten la melodia enquadrada d'un dibuix alusiu, la lletra i notes sempre interessants. Forma un llibre molt agradós, ben presentat, i, vist en conjunt, fa goig de veure el caracter original del nostre cançoner, en el qual adhuc les importacions manifestes perden molt depressa el segell propi al pendre carta de naturalesa en el nostre poble. Precedeix a la col·lecció una franca declaració del col·lector i un bonic article del Sr. Moliné i Brasés.

Carit, Etlar. — VENDETTA. — V. La Renaixensa.

Carner, Joseph. — LA SACRA ESPECTACIÓ DELS PATRIARQUES. — A LA MARE DE DÉU DEL PI. V. Jochs Florals de Barcelona.

Carreras y Candi, Francesch. — [Biblioteca histo-

rica del Maresma. Volum III.] ORIGENS DE LA RIERA D'ARGENTONA (Estudi excursionístich historich), per Francesch Carreras y Candi.— *Barcelona*. Tip. «L'Avenç»..... 1904. [22

Fasc. de 22 × 16 cm., 32 pp., gravats.

Forma un tiratge apart del *Bulletí del Centre Excursionista* (1903), al qual s'hi ha agregat el retrat de l'autor. Curioses notícies sobre alguns monuments pre-romans i carretera romana, amb il·lustracions.

— V. Elías de Molins, Antonio.

Casades y Gramatxes, Pelegrín.— DISCURSOS LEÍDOS EN LA REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS DE BARCELONA EN LA RECEPCIÓN PÚBLICA DE D. PELEGRÍN CASADES Y GRAMATXES el día 15 de Marzo de 1903.— *Barcelona*. Imp. de la Casa provincial de Caridad... 1903. [23

Fasc. de 29 × 19¹/₂ cm., 40 pp.

En el seu discurs d'entrada tracta el Sr. Casades de les *Influències de l'art oriental en els monuments romànics de Catalunya*, modestament i discreta. Porta algunes idees pròpies filles de la constant observació dels nostres nombrosos monuments romànics i de l'investigació dels estudis especials. Estableix una separació entre ls monuments de la montanya i de l'interior amb els del litoral. El Sr. Miret i Sans es qui fa la presentació del nou acadèmic.

Casas-Carbó, J.— V. Tolstoi, Contes.

— V. Sacher Masoch, Historietes galizianes.

Casas Pedrerol, Raymen.— LO TRES DE NOU.

Cuadret de costums de Valls, en un acte y en vers, per Raymond Casas Pedrerol. Estrenat ab gran éxit la nit del 5 de Desembre de 1901, en lo teatre del Centre d'Unió Republicana Democràtica de Valls.— *Valls*. Imp. J. Pellicer. 1902. [24

Fasc. de $15\frac{1}{2} \times 11$ cm., 68 pp.

Casas y Sabadell, Francisco de P. — LO COMTE DE PALAFOX. Drama en tres actes y en vers, original d'en Francisco de P. Casas y Sabadell.— *Barcelona*. Estampa de Francisco X. Altès y Alabart. Carrer dels Angels, num. 22 y 24. 1901. [25

Fasc. de 18×12 cm., 92 pp.; 1'50 ptes.

Casellas, Raymundo. — LAS VENDIMIAS DEL MIEDO. — V. Prosa Catalana, pp. 11-40.

Castellet, Alemany y Forga. — LLUYTA SOCIAL. Drama en quatre actes. Estrenat al Teatre Principal (Gracia) la nit de 3 de Desembre de 1903.— *Barcelona*. Imp. de Salvador Bonavia, Petritxol, 2. 1903. [26

Fasc. de $20\frac{1}{2} \times 13$ cm., 74 pp.; 2 ptes.

Casulleras y Tenes, Joseph. — UN CASAT... DESENGANYAT. Monólech en català y en prosa, original de Joseph Casulleras y Tenes. Estrenat en lo teatre de'l «Centro de la Union Comercial é Industrial Manresana» la nit de'l 10 de Agost de 1902.— *Manresa*. Imp.

«El Progreso», carrer Nou, num. 19. Telf. 129. 1902. [27]

Fasc. de 21 × 15 cm., 16 pp.; o'25 pta.

Català, Víctor. — JUDICIS CRÍTICHS REFERENTS A L'OBRA DRAMAS RURALS DE VÍCTOR CATALÀ, acompanyats d'alguns gravats que il·lustren l'obra. — *Barcelona*. Tip. «L'Avenç», Ronda Universitat, 20. 1903. [28]

Fasc. de 19 × 12 cm., 32 pp.

— **MARINES.** — V. Jochs Florals de Barcelona.

Chabret, Antoni. — ¡SAGUNTO! Cant a ma patria, per Antoni Chabret. — *Sagunto*. Imp. de F. Navarro. 1903. [29]

Fasc. de 17 1/2 × 10 1/2 cm., 17 pp.

L'entès historiador de Sagunt fa, en aquesta composició en forma de romanço, una evocació de l'antiga ciutat i de les diverses epoques de la moderna Murvedre, desde l'alçaria del grandió castell.

— **HISTORIA DEL CONVENTO DE RELIGIOSOS DEL PIÉ DE LA CRUZ Y SANTA ANA DE SAGUNTO**, por D. Antonio Chabret, C. de la R. A. de la Historia. — 1903. Imprenta de F. Navarro. *Sagunto*. [30]

Fasc. de 20 1/2 × 13 1/2 cm., 49 pp.

Interessant monografia sobre l'instauració de l'ordre dels servites en el segle XIV^a a Murvedre i els datos historics sobre la casa. S'han d'anotar, además, pel seu interès llingüístic, els documents en vulgar que s'acompanyen del segle XVII^a, com a mostra de la dialectisació de la nostra llengua.

Chabás, Roque. — ESTUDIO SOBRE LOS SERMONES VALENCIANOS DE SAN VICENTE FERRER que se conservan manuscritos en la Biblioteca metropolitana de Valencia, por D. Roque Chabás, Canónigo-Archivero de la misma. (De la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos.) — Madrid. Tip. de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos... 1903. [31

Fasc. de 24 × 17 cm. (4'), 107 pp.

L'autor ha fet bé de reunir en tiratge apart els articles que tant varen cridar l'atenció al publicar-se en la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*. Llastima que no s'hi hagi inclòs la bella taula de la Catedral de Valencia, el retrat de Sant Vicent quasi coetani. Al través de l'estudi del canonge Chabas el lector sembla que veu en carn i òssos el famós predicador, i com que ls extractes dels sermons valencians sovitegen i són abundosos i triats a tom i posats a bon indret, pren encara més relleu que no pas am la lectura dels mateixos sermons sencers. Heus-aquí la taula dels capitols: I. *Disposición de los sermones*; II. *Originalidad de los sermones, Recursos oratorios, Fin á que se dirigitan*; III. *Apólogos y parábolas*; IV. *Leyendas, Milagros*; V. *Alusiones á sí mismo, á la compañía de penitencia, al rey de Aragón, Judíos y moros*; VI. *Inventivas contra las mujeres*; VII. *Estado de la sociedad durante el cisma de Occidente*; VIII. *El juicio final*.

El manuscrit utilitat per a l'estudi s troba en l'Arxiu metropolità de la Seu de Valencia (per a la descripció vegi-s aquí mateix, p. 62).

— EL ARCHIVO METROPOLITANO DE VALENCIA. Publicado en el n.º 5 de la Re-

vista de Bibliografia Catalana... *Barcelona*.
Tip. «L'Avenç», Ronda Universidad, 20.
1903. [32]

Fasc. de $19\frac{1}{2} \times 14$ cm., 24 pp., 2 lamine.

Ciurana y Maijó, Joseph. — FE, PATRIA Y AMOR.
Comedia en tres actes y en prosa, original
de Joseph Ciurana y Maijó. Estrenada ab
molt exit la nit del 2 de setembre de 1900
en lo teatre del Centre Catòlich de Reus.—
Reus. Tip. de Sanjuán Germans. 1902. [33]

Fasc. de $21 \times 14\frac{1}{2}$ cm., 92 pp., portada alego-
rica.

— LA CASA DE LAS BRUIXAS. Sarsuela còmica
en un acte dividit en dos quadros y en vers,
lletra de Joseph Ciurana y Maijó y música
de Salvador Martí. Estrenada ab molt éxit
la nit del 8 de Desembre de 1900 en lo Tea-
tro del Centro Catòlich de Reus. — *Reus*.
Tip. de Sanjuán Germans. 1902. [34]

Fasc. de $21 \times 14\frac{1}{2}$ cm., 46 pp., portada alego-
rica.

Collell, Jaume. — V. Ametller y Vinyas, José.

Coma, Abelardo. — LO MIRACLE DE MAHOMA. Di-
vertidíssim sainete català en un acte y en
prosa, original de Abelardo Coma. Estrenat
en lo Teatre Català (Romea) ab bon éxit,
la nit del 4 de Juny de 1903. — *Barcelona*.
Imp. de F. Badia, Doctor Dou, 14. 1903. [35]

Fasc. de 21×14 cm., 28 pp.; 1 pta.

- **LA DAMA DE LAS COMEDIAS.** Inocentada; parodia de una obra del célebre Dumas en un acto y en prosa, por A. C. y T., ó sea Abelardo Coma y Travaglia. — *Barcelona.* Imp. de F. Badía, Dou, 14. 1902. [36
Fasc. de $21\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ cm., 18 pp.
- Comes, Francisco.** — **INESETA.** Choguet valensiá en un acte y en vers, orichinal de Francisco Comes. Estrenado en el Teatro de la Princesa la noche del 7 de Febrero de 1903. — *Valencia.* Imprenta de M. Ferreró y C.^a, Pertusa, 3. Madrid. Sociedad de Autores Españoles, Florín, 8, bajo. 1903. [37
Fasc. de 21×15 cm., 26 pp.
- Constança de Hoenstaufen.** — V. Serrano y Morales, J. E.
- Costa Bonafont, Joan.** — **VIDA AMARGA.** Monólech dramátich original de Joan Costa Bonafont (J. Montabliz). Estrenat ab gran aplauso en el «Centre Provincial de Lleyda» (*Barcelona*) en la nit del 31 de Maig de 1903. — *Barcelona.* Est. de Joseph Santpere, Viladomat, 61... 1903. [38
Fasc. de $21\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ cm., 12 pp.; o'25 pta.
- Costa y Llobera, pbre., Miquel.** — **TRADICIONS Y FANTASIES.** — [Edició «Catalunya», Imprempta Cunill. *Barcelona*, 1903.] [39
Vol. de $17\frac{1}{2} \times 11$ cm. (8^a), CCVII pp.; 4 ptes., de franc pera ls suscriptors de «Catalunya».

Poesia d'art meravellós, amb un deix anyoradig propi de la llegenda, es lo que ns dóna Mossèn Costa i Llobera amb aquell seu llenguatge fluent i nitid. Diu ell mateix que en aquest volum, a més de diverses obres escampades, hi recull les que del seu primer llibre *Poesies* (1885) tenien un caràcter més líric-narratiu. Així hem pogut tornar a fruitar llegint *L'Harpa*, tant ben conclosa amb *El poder de l'Harpa*. Però totes les poesies més narratives de Mn. Costa tenen molt de líriques: totes, per més que ns transportin a èpoques passades, ens enfonden en moments presents del nostre esperit. Les tradicions mallorquines d'aquest volum tenen un encant especial. De vegades, com més curta es l'obra, més pregona es l'impressió produïda. *La deixa del geni grec* es una obra massa feta, massa volguda, pot-ser; però tot lo demés es senzillament exquisit.

HOMENAJE al eminente poeta mallorquí D. Miguel Costa y Llobera, Pro., con motivo de haber sido proclamado Mestre en Gay Saber en los Juegos Florales de Barcelona de 1902.—Tirada especial para los suscriptores de «La Última Hora». — *Palma*. Imprenta de J. Tous. 1903. [40

Fasc. de 33 × 22 1/4 cm., 8 pp. a 2 col., ambertes.

Es una ressenya del banquet literari ofert al poeta. Conté principalment: un parlament den Matheu Obrador, les poesies *La ribera de Canten-y-dormen*, *Poder d'una mare* i *L'anyorança de la cativa*, den Costa, i *El Foner*, de l'Oliver.

— V. Tous y Maroto, Joseph M.
Criach, Francesch. — LO POU DE LA FATALITAT 6

LA SANG DEL UNIVERS. Disbarat còmic en un acte y en vers, original de Francesch Criach. Estrenat ab aplauso en lo Teatre de la Associació de Catòlics de Sabadell en la funció d'Ignocents del any 1897. Biblioteca «L'Escon». Obra num. 3. Hospital, 46, 3.^r Barcelona.—1903. Estampa de «La Renaixensa», Xuclà, 13, baixos. *Barcelona*. [41

Fasc. de $19 \times 13\frac{1}{2}$ cm., 16 pp.; 1 pta.

— SENYORS: FALTA UN ARTISTA. Capritxo estrambòtic en una especie d'acte, original de Francesch Criach. Estrenat ab aplauso en lo Teatre de la Associació de Catòlics de Sabadell en la funció d'Ignoscents del any 1897. Biblioteca «L'Escon». Obra num. 2. Hospital, 46, 3.^r Barcelona.—1903. Estampa de «La Renaixensa», Xuclà, 13, baixos. *Barcelona*. [42

Fasc. de $19 \times 13\frac{1}{2}$ cm., 12 pp.; 0'50 pta.

D. J. G. — REVENJA D'ESTUDIANT. Pessa en un acte y en prosa, original de D. J. G. Galeria Dramática de «La Biblioteca Regional». Barcelona. Junqueras, 2, pral.—1901. *Barcelona*. Imp. de Pere Toll, Valencia, 232. [43

Fasc. de $19 \times 12\frac{1}{2}$ cm., 24 pp.; 1 pta.

Dant Allighieri. — LA VIDA NOVA. Traducció i prefaci de Manuel de Montoliu.—*Barce-*

lona, Biblioteca popular de «L'Avenç» [10],
1903. [44.]

Vol. de 16 × 11 cm., 98 pp.; 50 centims.

Edició en paper superior, 1 pta.

L'intelligent traductor ha demostrat amb el seu felix experiment la ductilitat i la noblesa de la nostra llengua. De segur que en cap altra llengua actual podrà transportar-se aquesta obra exquisida, tant fidelment i tant ferventment, com a la nostra. Al través d'aquesta traducció un hom sent rajar-hi fresca i pura la deù dantesca, singularment en els sonets, cançons i ballades, on ja no sembla possible mellor adaptació. Els tocs del nostre llenguatge classic que l Sr. Montoliu ha posat escauen d'allò més bé. A l'adonar-se de l'armonica conjunció de les dues llengües, el lector pensa que per alguna o altra cosa l toscà i el català són les llengües romaniques que menys han variat en el transcurs de la llur existencia literaria.

Dant. — V. Vassal, Augustin.

Delpont, Juli. — EN JAUME III DE MALLORCA. —

V. Jochs Florals de Barcelona.

Desdevises du Dezert, Georges. — L'ART RELIGIEUX
EN ESPAGNE. [45]

1 grav. de la Catedral de Barcelona i 2 de la Sagrada Familia de idem.

En la revista *L'Art et l'Autel*, any 3^e, Janer de 1903, pp. 337-347.

Aquest article hem d'anotar-lo per lo que s'hi diu del temple de la Sagrada Familia de Barcelona i del seu arquitecte Gaudí. La descripció que l'autor ne fa es plena d'emoció i d'entusiasme i excita als rics de tot el món pera que s pugui veure acabada l'obra que ha d'esser la meravella de la nostra ciutat.

- LES ARTS EN ESPAGNE AU XVIII^e SIÈCLE.
— Édition de la «Province». — *Le Havre-Lyon. 1903.* [46

Fasc. de 25 × 16 cm. (8^o), 65 pp.

En la rabent ullada a l'art de l'Espanya en el segle XVIII^e sens dóna un lloc ben esquitit. Entre ls escultors i pintors catalans n'hi manquen alguns d'importants. En lo que s refereix a l'arquitectura dóna l'autor el més gran elogi a la fatxada i escala de la Llotja de Barcelona.

Dez-coll, Bernat. — V. Llabrés, Gabriel.
Domenech, Mossèn Narcís. — V. B. C.

- Elias de Molins, Antonio.**— Discursos leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la recepción pública de D. Antonio Elias de Molins, el día 8 de Febrero de 1903. — *Barcelona.* Imp. de la Casa provincial de Caridad... 1903. [47

Fasc. de 28 × 19 cm., 60 pp.

L'autor coneix bé lo que tracta: *Los estudios históricos y arqueológicos en Cataluña en el siglo XVIII.* No tant solament són utilíssimes les notícies noves que dóna sobre un període poc estudiat, sinó que també se llegeixen am gust les apreciacions que s fan i la crítica, que demostren bastanta erudició. La figura que sobresurt es la den *Caresmar*; i més encara presentat, com ara, baix un aspecte real, considerant les males estones que ls seus superficials enemics li havien fet passar. Després s'ocupa l'autor dels següents erudits del segle XVIII^e: *Jaume Pascual, Finestres, Dorca, Foguet, Vega i Sentmanat, Francisco Llobet, Ribera, Riol, el*

partides de Llo. Aymerich. *Capmany i Soler*. En apèndix hi fan llistes de es altres obres manuscrites dels drets totatives d'aquests escriptors.

Espunya Ribot, Jaume. — **LO FALS AMIC.** Drama en un acte v en vers, original de Jaume Espunya Ribot. Estrenada ab brillant èxit en lo teatre de «La Nova Lealtat Martinense» (quarta-ora la nit del 3 de Juny de 1901. — *Barcelona-Sant Martí*. Estampa de J. Aymerich, Rovira, 13. 1902. [48

Fasc. de 19 x 13 $\frac{1}{2}$ cm., 20 pp.: 0'50 pta.

Espunrà, Adrià. — **V. Iglesias, Ignasi.**

Estada, Ramon. — **V. Alomar, Gabriel.**

Eulada, Sant Andreu de. — **V. Font, François.**

Fabra, Pompeu. — **TRACTAT DE ORTOGRAFIA CATALANA**, per Pompeu Fabra. — *Barcelona*. Tip. «L'Avenç», Ronda de l'Universitat, 20. 1904. [49

L'autor ha fet l'obra amb un fi purament didactic. No fa un llibre més on s'exposi i defensi un sistema ortografic determinat: explica l'ortografia usual. En substitució de les regles de caracter etimologic, que realment no són de cap utilitat sinó pera aquells que coneixen el llatí, n'ha establert d'altres que suposen, en cambi, el coneixement del castellà. Ha tingut en compte que avui, que encara en les escoles de la nostra terra no s'ensenya l català, sinó l castellà, el coneixement de la llengua forastera ha de servir pera simplificar l'exposició de l'ortografia de la nostra llengua. «El dia que en les nostres escoles — diu en Fabra — s'en-

senyarà a escriure en català, llavors la coneixença del català i de la seva ortografia servirà pera facilitar l'estudi de l'ortografia castellana» i de les altres llengües «an aquells que desitgin coneixe-la».

«No posseint el català una ortografia seguida per tot-hom, — segueix dient l'autor, — en aquells casos en els quals s'empleen diferents sistemes (accentuació gràfica, empleu de la *h*, representació de la *s* sorda, etcetera), no se n'explica naturalment un sol, sinó tots. Cal, no obstant, advertir que, així com no s parla sinó excepcionalment d'aquells sistemes que no han conseguit implantar-se, tampoc se citen algunes grafies que, si bé s troben, al contrari, am prou freqüència, són evidentment dolentes i inacceptables.»

El llibre respon complidament als propòsits de l'autor, i, per lo tant, resulta una obra útil, necessaria, oportuna. Quan encara ls que escriuen en català no s'han posat d'acord més que teoricamet, de fet, sobres alguns punts importants de la seva ortografia, es un verdader servei prestat a la nostra cultura exposar am claretat, precisió i concisió, teoricament i practicament com ho fa l Sr. Fabra, les grafies actuals de la nostra llengua. Aquesta obra ha de contribuir molt i molt al seu progrés i perfeccionament.

Falguère, J. — V. Payret, J.

Ferrando, José. — EN BUÑOL Y DE PAELLA. Juguete bilingüe en un acto y en verso, original de José Ferrando. Estrenado en el teatro Principal de Valencia el 21 de Marzo de 1903. — Valencia. Imp. de José Canales, Calle Hospital, 28 [1903.] [50
Fasc. de 21 X 13 cm., 32 pp.

— EL TIO DE CALIFORNIA. Juguete bilingüe

en un acto y en prosa, original de José Ferrando. Estrenado en el teatro Principal de Valencia el 2 de Abril de 1903.— *Valencia*. Imp. de José Canales, Calle Hospital, 28. [1903.] [51]

Fasc. de $21\frac{1}{2} \times 13$ cm., 28 pp.

Ferrer, Sant Vicent. — V. Chabás, Roque.

Ferrer y Codina, A., y F. Giraldos. — L'ESCOLA-NET DE LA FOBLA. Drama en tres actes, original de A. Ferrer y Codina y F. Giraldos. Estrenat ab gran èxit en el Teatro Romea el dia 21 d'Octubre de 1902. — *Barcelona*. Imp. de Salvador Bonavia, Petritxol, 2 1902. [52]

Fasc. de $20\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ cm., 122 pp ; 2 ptes.

Flammarion, Camil. — URANIA. Traducció de Rafael Patxot y Jubert. — *Barcelona*, Biblioteca popular de «L'Avenç» [12], 1903. [53]

Vol. de 16×11 cm., 118 pp.; 50 centims.

Edició en paper superior, 1 pta.

Folch y Torres, Joseph M.^a — ANTONIA. — V. Jochs Florals de Barcelona.

Folch y Torres, Manel. — MISSA D'EIXIDA. — V. Jochs Florals de Barcelona.

Font, François. — HISTOIRE DE L'ABBAYE ROYALE DE SAINT-MARTIN DU CANIGOU (diocèse de Perpignan), par le Chanoine François Font, curé de Saint-Joseph (Perpignan), Hono-

rée de cinq Lettres Episcopales et des Généraux d'Ordre et couronnée par la Société archéologique, scientifique et littéraire de Béziers... suivie DE LA LÉGENDE ET DE L'HISTOIRE DE L'ABBAYE DE SAINT-ANDRÉ D'EXALADA, par le même auteur... — *Perpignan*. Imprimerie de Charles Latrobe, 1, rue des Trois Rois. 1903. [54

Vol. de 22 1/2 × 14 cm. (8^e), XX-233 pp., 3 lames; 3 francs.

Aquesta obra, ja anunciada desde la publicació pel mateix autor de l'història de Sant Miquel de Cuixà (1881), s'ha fet ara pera commemorar la presa de possessió de les notables ruïnes pel simpàtic senyor Bisbe de Perpinyà. Sobre les diverses monografies que referent al monastir del Canigó s'han publicat (Puiggarí, Massó, Monsalvatje), té l'avantatge de més basa documental, encara que són ben pocs els transcrits com justificació. L'obra porta tres gravats: vista de les ruïnes en el moment de la presa de possessió, l'escut del comte Guifre (?) i l'imatge de la Mare de Déu que s venerava en la cripta.

Franquesa y Gomis, Joseph. — DISCURS DE PRESIDENT DEL CONSISTORI. — V. Jochs Florals de Barcelona.

Fürt, Ida. — LA LLEGENDA DE LA CASA NÚMERO 15. — V. La Renaixensa, Novelas.

Garriga y Boxader, Mossèn Angel. — ENFILALL. — V. Jochs Florals de Barcelona.

Gèner, Pompeyus. — Biblioteca Nova Catalu-

IV. — ANUARIOS HISTÓRICOS. ESTADÍSTICAS DE LA CIUDAD. FLORES DEL CAMPUZANO. LA JORNADA DEL PUEBLO. REFLEXIONES ECONÓMICAS. — BARCELONA. FUND. GUB. IMPRIMERIA TRIENAL. 1903. [35]

FOLIO DE 6 x 11 CM. DE 10, 25 CENTAVOS.

Sanja y Aguilar Martí. — USURAS DE GRANES. — FLORES DEL CAMPUZANO DE BARCELONA.

González, F. — F. FERRER Y COLLADA, A.

González y Espinosa, H. — MENSAJES Y BENEFICENCIA EN BARCELONA. — BARCELONA, 1903.

IMP. DE HENRICH Y C.ª EN COMANDITA. [36]

Tm. de 23 x 16 CM. (8ª), XII-45 Pp.: 5 Ptes.

Te aquest estudi un valor històric més real, de lo que se veu tan se després, començants es documents inserits que interessen per la història i actualitat de la beneficència a Barcelona. El plan seguit es un xic estrany: en el llibre I s'ocupa l'aspecte de la mendicitat i del reclutament de pobres: en el II de l'Hospital: de la Casa de Misericòrdia: i en el III, de les institucions benèfiques que existeixen a la ciutat. Es obra útil.

— **LA REPÚBLICA EN BARCELONA. Apuntes para una crónica, por Miguel González Sagrañes. Segunda edición. — Barcelona, 1903. Imp. de Henrich y C.ª en comandita, Calle de Córcega.** [37]

Vol. de 23 x 16 cm. (8ª), XVI-563 pp.: 5 ptes.

L'haver calgut nova edició prova l'èxit de la primera. Verament es un llibre interessantíssim del període tant mogut (1873-1874) dels onze mesos. S'hi troben

moltes notícies ben ordenades i l'autor ha tingut la bona idea de reunir els documents justificatius al final de cada capítol, lo que resulta de prou comoditat pera l que ha de recórrer al llibre. Lo que hi manca es lo que quasi mai duen els llibres de consulta publicats a Espanya: una taula alfabètica dels noms propis.

Graell, Guillermo. — D. JUAN MAÑÉ Y FLAQUER. Su biografía, leída por D. Guillermo Graell en la Sesión Necrológica que el Fomento del Trabajo Nacional dedicó á la memoria de tan esclarecido patricio. — *Barcelona*. Tip. de Domingo Casanovas, calle del Hospital, 87. 1903. [58

Vol. de 21 X 13 1/2 cm. (8°), 101 pp.

Groom, A. — UN RAPTE MISTERIÓS. — V. La Renaixensa.

Gross, Ferdinand. — ONZE MENTIDAS. — V. La Renaixensa. Novelas.

Gual, A. — EL VICARIO NUEVO. — V. Prosa Catalana, pp. 167-176.

Guanyabéns, E. — VOLIAINES... — *Barcelona*, 1903. [Tobella y Costa.] [59

Vol. de 19 X 12 cm. (8°), 128 pp.; 3 ptes.

S'experimenta una veritable satisfacció en poder saludar un poeta correcte. aquí on les incorreccions de forma i de llengua són tant usuals entre els nostres poetes, adhuc entre els millors; quantes obres bones han caigut, cauen i cauran per la mala forma! En les poesies de Guanyabéns mai sereix l'error... una rima deslenta, mai sobia un vers *cas*, mai apareix *bricada* la llengua a la força del ritme, com tan sovint veiem en

diu l'autor en la dedicatoria a l'Iglesias (altre poeta correcte) que les seves poesies són senzilles; i ho són tant que a cada pas frisen la vulgaritat sense per això caure-hi cap vegada. Les poesies d'aquest llibre són, de tant personals, massa iguals: sembla que l'autor senti d'una manera constant, malgrat el polçar les diverses cordes de sa lira. Aplica molt bé el ritme a l'assumpte, i té una estrofa especial, a la que es molt afectat, en la que posa diferents bordons en plena llibertat de combinació que té una atractiva harmonia. Aquesta estrofa es ben seva, els musics l'han popularisada, i els poetes l'han seguida: ha fet escola.

Gnasch, Joan M.^a — LA NIT AB LOS PASTORS. — V.
Jochs Florals de Barcelona.

Gñell, Eusebi. — CASSIUS I HELENA. Poema dramàtic. — *Barcelona*, Tip. «L'Avenç», Ronda de l'Universitat, 20, 1903. [60
Vol. de 19 1/2 × 14 cm. (8^a), 79 pp.; 2 ptes.

Guimerà, Angel. — MAR Y CEL. Tragedia en tres actes y en vers. Estrenada en lo «Teatre Català, Romea» la vetlla del 7 de Febrer de 1888. Quinta edició. — *Barcelona*. Imp. La Renaixensa. 1903. [61
Fasc. de 19 × 13 cm., 160 pp.; 2 ptes.

Hinojosa, Eduardo de. — ESTUDIOS SOBRE LA HISTORIA DEL DERECHO ESPAÑOL, por Eduardo de Hinojosa. — Madrid, Imp. del Asilo de Huérfanos del Sagrado Corazón de Jesús... 1903. [62
Vol. de 24 × 15 1/2 cm. (8^a), 249 pp.
Aquest aplec de cinc estudis, tots notables, conté

La payesta de remensa en Catalunya (pp. 115-142), que fou llegit en el discurs d'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (V. II, p. 98).

Hurtebise, Eduardo González. — EL ARTE TIPOGRÀFICO EN TARRAGONA DURANTE LOS SIGLOS XV Y XVI, por Eduardo González Hurtebise... Jefe de la Biblioteca provincial de Tarragona... Disertación leída en la solemne sesión celebrada por la Sociedad Arqueológica Tarraconense el día 11 de Diciembre de 1902. — *Tarragona*. Est. tip. de Llorens, Gibert y Cabré, Fortuny, 4. 1903. [63]

Fasc. de 23 × 16 cm., 20 pp.

En un curt treball l'autor, després d'estudiar bé l'aspecte tipogràfic del *Manipulus curatorum*, imprès per Nicolau Spindeler en 1484 a Tarragona, dona compte del descobriment d'un contracte entre Rosenbach i el Capítol Catedral per a l'impressió d'un *Breviari* i un *Diurnol*, que fins ara cap bibliògraf ha vist. L'impressió degué fer-se en 1498 o 1499, i en 1502 el Capítol féu entrega de l'import del darrer apleçament convingut. Els tres documents justificants, trobats pel Sr. Hurtebise en l'Arxiu de Protocols de Tarragona, se publiquen a la fi de tant interessant treball, en el qual s'aclareixen altres punts de la tipografia tarragonina.

Iglesias, Ignasi. — **ELS VELLS**, drama en tres actes. — *Barcelona*: Llibreria Espanyola: Antoni Lopez, editor... 1903. [Tipografia L'Avenç...]. [64]

Vol. de 18 × 12 cm. (8^u), 288 pp.; cançó de l'Engracieta am melodia d'Adrià Esquerrà; 2'50 pessetes.

D'entre totes les obres del nostre dramaturg, es aquesta la que ha obtingut un èxit més positiu i durable. Pot-ser es també la més fonament humana: am tot i esser tants els personatges, tots són de veres. No s'hi troba una nota falsa, i el llenguatge es sempre just i bo, sense que per això deixi d'esser gràfic i expressiu.

— JUDICI CRÍTICH DE LA PREMPSA DIÀRIA DE BARCELONA SOBRE L'HERMÓS DRAMA ELS VELL, original del eminent dramaturg D. Ignasi Iglesias. Estrenat ab brillant èxit la nit del divendres 6 de Febrer 1903 en lo Teatre Romea Català.— *Barcelona*. A. Lopez Robert, impresor, Conde del Asalto, núm. 63. 1903. [65

Fasc. de 21 × 14 cm., 24 pp.

— LA REINA DEL COR, comedia lírica en un acte.— *Barcelona*. Tip. L'Avenç... 1903. [66

Vol. de 18 × 12 cm. (8^u), 94 pp.; 1 pta.

Altra edició, *opereta*, del mateix format i preu.

Ixart, J.— LA CORONA DE SIEMPREVIVAS.— *V. Prosa Catalana*, pp. 41-56.

Jeanroy, A., i A. Vignaux.— VOYAGE AU PURGATOIRE DE S^t PATRICE. VISIONS DE TINDAL ET DE S^t PAUL. Textes languedociens du quinzième siècle, publiés par A. Jeanroy, professeur à l'Université, A. Vignaux, archiviste municipal de Toulouse.— *Toulouse*:

Impr. et libr. Édouard Privat... 1903 [Bibliothèque Méridionale, 1^{re} série, tome VIII]. [67]

Vol. de 21 × 14 cm. (8^a), LXIV-144 planes; 4 francs.

Veus-aquí un text interessantíssim pera la nostra història literària, encara que sols ens en restin una traducció llengadociana i una adaptació llatina. Fins ara sols podiem llegir-lo en el vol. I de les *Mémoires de la Société Archéologique du Midi de la France* (1834), però no podiem disfrutar-lo de bon troç com en aquesta excelent edició. Ramon de Perillós es un personatge important de la cort de Joan I d'Aragó, que, en havent mort el seu rei, va voler saber lo que havia esdevingut la seva anima, fent un viatge pera entrar en el famós Purgatori de Sant Patrici, a Irlanda, a qual objecte va obtenir un saulconducte del rei Ricart d'Inglaterra (6 setembre 1397). De les aventures que li succeiren, una petita part historiqués i una gran partida originals, ne féu una interessant narració.

Els viatges a l'altra vida formen una branca bastant florida en la nostra literatura. Es una gran llastima que de l'original català, que sembla haver-se imprès envers 1486 a Perpinyà o a Barcelona, no ns en resti sinó la noticia.

L'estudi que acompanya aquesta edició es molt ben fet, i s'hi han reunit forces noticias sobre l'autor, la seva obra i el text de la versió llengadociana.

Joan II d'Aragó.—V. Calmette, Joseph.

Jochs Florals de Barcelona. Any XLV de llur restauració. MCMIII.—*Barcelona*. Estampada de La Renaixensa, MCMIII. [68]

Vol. de 27 1/4 × 18 cm., 348 pp.

No han donat enguany els Jocs Florals una cullita massa bona. Posem aquí la llista de les obres premiades, marcant amb un o dos asteriscs les que, segons el nostre concepte, sobresurten:

Francesc Pujols: *Idili, La balada de les festes*; Joan M.^a Guasch: *La nit ab los pastors**; Ramon Surinyach y Senties: *Vostre jardí y el meu hort*; Jacinto Verdguer †: *Lo Parch*; Gabriel Alomar: *La costa brava**; Juli Delpont: *Jaume II a Mallorca*; Josep Carner: *La sacra espectació dels patriarques**, *A la mare de Déu del Pi*; Joaquim Ruyra: *Suggestides**; Manel Folch y Torres: *Missa d'eixida*; Angel Garriga y Boixader: *Enfillall*; Dolors Moncerdà de Macià: *Lo nostre pa*; Manel Rocamora: *Brot de passionera*.

Són dos els treballs en prosa premiats: *Marines*** de Victor Català, i *Antonia*, de Josep M.^a Folch y Torres. Se llegiren poesies dels tres mestres en Gay Saber morts durant l'any: Geroni Rosselló, Terenci Thos i Jacinto Verdguer. El *Discurs** de president es de Josep Franquesa i Gomis, la *Memoria* del secretari es d'Antoni Bori i Fontestà, i el *Discurs de gracies**, de Martí Genís Aguilar.

Jókai, Maurici. — LA DAMA DELS ULLS DE MAR. — V. La Renaixensa, Novelas.

Kraemer, Elias. — CIUTADANS DE BON HUMOR. ELS PARES DE LA CIUTAT. — V. La Renaixensa, Novelas.

Krazewaky, J. I. — UNA DONA HERÓYCA. — V. La Renaixensa, Novelas.

La Renaixensa. — NOVELAS CATALANAS Y EXTRANJERAS publicadas per «La Renaixensa».

Volum I. — *Barcelona*. Imprempta de La Renaixensa. 1903. [69]

Vol. de 23 × 15 cm. (8^a), 267 pp., regal als subscriptors del diari.

Comprèn les obres següents: *Vendetta*, noveleta per Etlar Carit (pp. 5-179); *Un rapte misteriós*, historieta policiaca per A. Green (pp. 181-267); traduïdes al català per C. B.

— Volum II, de 224 pp. [70]

Comprèn: *Una dona heróyca*, novela per J. I. Krazewsky, trad. per C. B.

— Volum III, de 253 pp. [71]

Comprèn: *Ciutadans de bon humor i Els pares de la ciutat*, quadrets de la vida d'una petita ciutat noruega, escrits en noruech per Elias Kraemer. Trad. catalana de C. B.

— Volum IV, de 205 pp. [72]

Comprèn: *La dama dels ulls de mar*, novela hungara de Maurici Jókai. Trad. catalana de C. B. Primera i segona part.

— Volum V, de 206 pp. [73]

Comprèn: *La dama dels ulls de mar*, tercera part. — *Onxe mentidas*, descripcions humorístiques escrites en alemany per Ferdinand Gross. — *La llegenda de la casa número 15*, historieta de Nadal escrita en idioma croata per Ida Fürst. Tot trad. al català per C. B.

Llabrés, Bernardo. — BERNARDO DEZ-COLL es el autor de la crónica catalana de Pedro IV el Ceremonioso de Aragón, que fué escrita por los años 1365 á 1390. Tesis doctoral. De la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos. — *Madrid*. Tip. de la Revista... 1903. [74]

Fasc. de $21 \times 13\frac{1}{2}$ cm., 16 pp., dibuix en la coberta; 10 centims.

- ¡PARRICIDA! Diálech dramàtic en un acte y en vers original de Lluís Millà.— *Barcelona*. Imp. de F. Badia, Doctor Dou, 14. 1903. [81]

Fasc. de $20\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ cm., 16 pp.; 0'50 pta.

- y Salvador Bonavia. — LAS DESGRACIAS DEL TENORIO. Comedia en un acte y en vers, original de Lluís Millà y de Salvador Bonavia. (Colecció Teatral. Obra 1.)— *Barcelona*. Imp. de S. Bonavia, Petritxol, 2. 1903. [82]

Fasc. de $20\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ cm., 16 pp., dibuix en la coberta; 25 centims.

- TURRONS Y NEULAS. Comedia en un acte y en vers, original de Lluís Millà y Salvador Bonavia. (Colecció teatral. Obra 2.)— *Barcelona*. Imp. de S. Bonavia, Petritxol, 2. 1903. [83]

Fasc. de $20\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ cm., 16 pp., dibuix en la coberta; 25 centims.

Miret y Sans, Joaquim.— V. Casades y Gramatxes, Pelegrí.

Mistral, Frederic.— NERTO. Poema escrit en versos provençals. Traducció en prosa de Mossèn Jacinto Verdaguer.— *Barcelona*, Biblioteca popular de «L'Avenç» [5], 1903. [84]

Vol. de 16×11 cm., 116 pp.; 50 centims.

Edició en paper superior, 1 pta.

Modolell y Sans, P. — FERIT DEL COR. Quadro dramàtic en un acte y en vers, original de P. Modolell y Sans. Galeria dramàtica de «La Biblioteca Regional»: Barcelona, Junqueras, 2, pral. 1901. — *Barcelona*. Imp. de Pere Toll, Valencia, 232. [85]

Fasc. de $19 \times 12\frac{1}{2}$ cm., 24 pp.; 1 pta.

Molière. — L'AVAR. Comedia en cinc actes. Traducció de J. Roca Cupull. — *Barcelona*, Biblioteca popular de «L'Avenç» [8], 1903. [86]

Vol. de 16×11 cm., 114 pp.; 50 centims.

Edició en paper superior, 1 pta.

Traducció fidel. Fa goig de veure Molière transportat en un llenguatge correcte i ple de vida.

Moncerdà de Macià, Dolors. — LO NOSTRE PÀ. — V. Jochs Florals de Barcelona.

Monjo y Segura, Rafel. — BREU COMPENDI DE LA HISTORIA DE CATALUNYA, per Rafel Monjo y Segura, professor de 1.^a Ensenyansa... y Director del Col·legi Nàutic-Mercantil de Vilassar de Mar. — *Barcelona*. Llibreria de Francisco Ribalta: Espaseria, 14. 1903. [Tipografia «L'Avenç».] [87]

Fasc. de 18×12 cm., 50 pp.; 1 pta.

Monsalvatje y Fossas, Francisco. — COLECCIÓN DIPLOMÁTICA DEL CONDADO DE BESALÚ, por

D. Francisco Monsalvatje y Fossas...—
Tomo XII, 2.º de la Colección Diplomá-
tica.—*Olot*. Imprenta y librería de Juan
Bonet, calle Mayor, núm. 3. 1902. [88

Vol. de 22 × 14 1/4 cm. (4'), 266 pp., 7 lamine.

Aquest segon volum de la important colecció diplo-
matica agafa documents (en copia sencera o en extrac-
te) desde l'any 978 al 1400: de la numeració general,
desde l num. 569 al 1.732, lo que fa un *corpus* de 1.163
documents. Van a la fi uns utilissims indexs geografic i
onomastic i s'hi publiquen en lamina apart set vistes
de monuments.

Montoliu, Cebrià.—INSTITUCIONS DE CULTURA SO-
CIAL. Conferencies donades al «Institut
Obrer Català».—Moviment etic-social. Ex-
tensió universitaria. Settlements. Ruskin
halls. Universitats populars.—*Barcelona*.
Tip. «L'Avenç», Ronda de l'Universi-
tat, 20. 1903. [89

Vol. de 20 × 12 1/2 cm. (8"), VIII-199 pp.;
3 ptes.

Es un fet de senyalada importancia l'extensió crei-
xent de l'ús de la nostra llengua en tots els ordres de
la cultura. I l'obra del Sr. Montoliu es d'aquelles que
més poden contribuir al desenrotllament i al millora-
ment de la cultura catalana, perquè ns mostra ls grans
exemples del punt ont han arribat les nacions que s
preocupen de l'educació i l'instrucció del poble: per
això van a la davantera del progrés.

Els estudis són aquests: *Inglaterra, Moviment etic-
social; Extensió Universitaria; Settlements; Ruskin Halls;
França, Universitats populars*. Una lluminosa introduc-
ció obre la serie i una conclusió la corona.

Tant-de-bò tingui forces llegidors, perquè aquest es un llibre d'aquells en els quals s'hi aprèn.

Montoliu, Manuel de. — **LIBRE D'AMOR.** Cants intims. — *Barcelona.* Tip. «L'Avenç».....
1903. [90]

Vol. de 19 × 13 cm. (8^a), 131 pp.; 2 ptes.

Les *amoroses* d'en Montoliu tenen el dò d'embaumar al lector dintre d'una halenada de sinceritat exquisida. En comunicació de cor a cor, el lector recorda estats d'esperit semblants an aquells neguits i aquelles frisanques que expressa l poeta: es que l Sr. Montoliu es un bon poeta liric. Formen les seves poesies quatre poemes ciclics: *Preludis, Cants d'absencia, Intermexxo i Nupcials.* En els dos centrals es on se troben les millors, i sobre totes ens-e sembla classica la que comença *Sant repòs de les montanyes.* Sols hi manca un xic més de cura en la forma, però sempre solen ser armoniosos els versos i la llengua sempre té un caient d'atractiva distinció.

— V. Dant, *La Vida Nova.*

Mora, pbre. Rnt., Manel, y D. Joan Busqué. — **CATAPLASMAS DE CAL SR. FRANCISCO.** — Comedia en un acte y en vers, original de lo Rnt. Manel Mora Pvre. y D. Joan Busqué. Estrenada ab éxit extraordinari á la tarda del 20 de Janer de 1901 en lo «Círcol Católich d'Obrers» de Mataró. Galeria dramática de «La Biblioteca Regional». *Barcelona,* Junqueras, 2, pral. 1901. — *Barcelona.* Imprempta de Pere Toll, Valencia, 232.
[1902.] [91]

Fasc. de $19 \times 12 \frac{1}{4}$ cm., 30 pp.; 1 pta.

Muntané, Ramon.—**LA MORT D'EN SERRALLONGA.**
Drama històric en un acte y dos quadros,
en vers, per Ramon Muntané. — *Barcelona.*
Imp. de Salvador Bonavia, Petritxol, 2.
1903. [92]

Fasc. de 21×13 cm., 16 pp., dibuix en la co-
berta; 25 centims.

Negre y Farigola, Joseph.—**ELS CRIOLLOS DEL
ENSANXE.** Saynet en un acte y en vers, ori-
ginal de D. Joseph Negre y Farigola. Es-
trenat ab bon èxit al Teatre Català Romea.
— *Barcelona.* Imp. «Luz», de J. Masgrau
Planas, Pl. Igualdad, 3 (Calle Hospital).
1903. [93]

Fasc. de $21 \times 13 \frac{1}{4}$ cm., 20 pp.; 50 centims.

Nónim, A.—**L'EMPERADOR DEL PARALELO.** Ga-
tada pitarresca en un acte y en vers bilin-
güe, escrit en un moment de mal humor
per A. Nónim. — *Barcelona.* Imp. de Sal-
vador Bonavia, Petritxol, 2. 1903. [94]

Fasc. de $21 \frac{1}{4} \times 13 \frac{1}{4}$ cm., 26 pp., dibuix en la
coberta; 50 centims.

Obrador, Ramon.—**INFORME del letrado D. Ra-
mon Obrador pronunciado ante la Excma.
Audiencia de Palma el día 13 de Junio
de 1903 en defensa de D. José Despuig y
González de Balbuena y D. Fernando Tru-**

yols y Despuig en el pleito promovido por D.^a Antonia Gual y Verí sobre la herencia de Peralada.—*Palma de Mallorca*. Est. tipolít.^o de Amengual y Montaner. 1903. [95

Fasc. de 20 × 13 cm., 39 pp.

Oliver, Miquel S.— Ensayos críticos. LA LITERATURA EN MALLORCA (1840-1903), por Miguel S. Oliver.—*Palma de Mallorca*. Tipo-litografía de Amengual y Montaner. 1903. [96

Vol. de 17 × 10 cm. (8^{va}), 301 pp.; 4 ptes.

El Sr. Oliver té especials disposicions pera historiar un moviment literari. El sab presentar ple de vida i les figures se mouen talment com si les vegessim; les alces i baixes d'un moviment, les qüestions que apassionen la gent de lletres en un període determinat, els gèneres literaris a la moda, les caigudes i refredaments dels intel·lectuals. L'aport de l'Illa Daurada al renaixement literari català es considerable i de qualitat: per això l'llibre ha d'interessar a tots els que preocupen del nostre renaixement literari, perquè justament l'abraça tot, desde ls començaments fins al seu estat actual de producció esponerosa i exquisida alhora.

— L'HOSTAL DE LA BOLLA. Costums i llenguatge vulgar de Mallorca. — *Barcelona*, Biblioteca popular de «L'Avenç» [13]. 1903. [97

Vol. de 16 × 11 cm., 108 pp.; 50 centims.

Edició en paper superior, 1 pta.

Quin moviment més curiós de gent barrejada, d'anants i vinents que aviat devenen ben coneguts nostres, pintats per la paleta brillant del Sr. Oliver, en

aquell pintoresc hostal de la Bolla, situat en un dels barris vells de Palma! Se llegeix aquest llibre d'una tirada, i després un hom se sent refrigerat i alegre d'haver fet una pila de coneixences; alegre, malgrat el tragic acabament per l'incendi de l'escenari on s'ha representat la saborosa comedia.

— D. LUIS DE SAN SIMON, CONDE DE SAN SIMON.— V. Alomar, Gabriel.

Oller, Narcís.— L'ESCANYA-POBRES. Estudi d'una passió. Nova edició.— *Barcelona*, Biblioteca popular de «L'Avenç» [11], 1903. [98

Vol. de 16 × 12 cm., 136 pp.; 50 centims.

Edició en paper superior, 1 pta.

Pagano, Joseph L.— FORA DE LA VIDA. Drama en tres actes de Joseph L. Pagano. Traducció catalana. Publicació «Joventut».— *Barcelona*. Fidel Giró, impressor. 1903. [99

Fasc. de 17¹/₂ × 12 cm., 144 pp., dibuix en la coberta; 2 ptas.

Pagès de Puig, Anicet.— L'ANIMA EN PENA.— V. Jochs Florals de Barcelona.

Pamies, Ramon.— L'ESTEL DE NAZARETH. Drama líric en un prólech y tres actes, subdividit en quinze quadros, original y en vers per Ramon Pamies.— *Barcelona*. Est. tip. de «La Hormiga de Oro», carrer Nou de Sant Francesch, 17. 1903. [100

Fasc. de 21¹/₂ × 15¹/₂ cm., 100 pp.; 2 ptes.

Parellada, Pau.— L'HIMNE DE RIEGO. Epissodi

històric en dos actes y en prosa, original de Pau Parellada. Estrenat ab gran èxit en el Teatre Català (Romea) la nit del 28 de Desembre de 1901.—*Barcelona*. Imp. de Francesch Badia, Doctor Dou, 14. 1903. [101
Fasc. de 20 ¹/₂ × 13 cm., 56 pp.; 1'50 ptes.

Patzot i Jubert, R.—V. Flammarion, Urania.
Payret, J., et J. Falguère.—SAINT MARTIN DE CANIGOU. Souvenir des fêtes de la nouvelle prise de possession. Texte par J. Payret et J. Falguère.—[*Perpignan*. Typo-litho de J. Payret, 7, rue Mailly]. 1903. [102

Fasc. de 30 × 21 cm., 32 pp. + 16 d'anuncis, nombroses ilustracions.

Es un bon record de la presa de possessió i de la celebració dels Jocs Florals de 1902, principalment per les excelentes reproduccions de vistes del monastir en diversos estats i aspectes.

Peralada, Herencia de.—V. Obrador, Ramon.
Perés, Ramón D.—Musgo, por Ramón D. Perés.—*Barcelona*. Tip. «L'Avenç»... 1903. [103

Vol. de 20 × 13 cm. (8^a), 158 pp.; 3 ptes.

Musgo es una colecció de poesies castellanés i sols entra en el nostre camp per les quinze composicions que porten l'epígraf *Dulce terruño*. L'autor es català de cor, però no ha nascut en el nostre país i ha sentit desde infant la llengua castellana. Explica l seua cas en la poesia que comença *¿Por qué en la lengua que mi madre un día...*, que es una de les millors. No estem acostumats a que en versos castellans se canti l'amor a Catalunya, ni creiem que aquesta part de *Musgo* sigui gaire ben rebu-

da en els països pera ls quals s'ha escrit, que tenen com a natural la llengua castellana. Adhuc podria esser que aquestes quinze poesies perjudiquessin l'èxit de totes les demés. Es una mena de poesia fonda que en castellà sembla nebulosa i que en català de segur resultaria molt més clara; es poesia de país del Nord que no s'assembla gens a lo que se sol produir en la llengua en la qual està escrita. Es correctíssima en tots sentits, molt plena de seny, i que de tant en tant també fa batre l'cor. Si l'autor hagués començat a escriure vint anys més tard que no ho féu, de segur que ara fóra un dels millors poetes catalans. No sabem quin lloc l'hi donaran els castellans ni si comprenen la seva poesia.

Perillós, Ramon de. — VIATGE AL PURGATORI DE SANT PATRICI. — V. Jeanroy, A., i A. Vignaux.

Pin y Soler, J. — ROSA MÍSTICA. — V. Prosa Catalana, pp. 57-100.

Pitarra, Serafi. — L'BOIG DE LAS CAMPANILLAS. Gatada en un acte, en vers y català del que ara's parla, per Serafi Pitarra. 2.^a edició, ilustrada per J. Pellicer Montseny (Singlots poétichs ab ninots. Obra 19.^a).

Fasc. de 22 × 13 cm. (8^{va}), 36 pp.; 50 centims.

Planas y Font, Claudi. — PROSA per Claudi Planas y Font. — Edició «Catalunya», 1903. [Estampa «La Renaixensa». Barcelona.] [104

Vol. de 19 × 12 cm. (8^{va}), Clxxxix pp.

Com a prosa transparent, reposada i clara, no pot desitjar-se més de la den Planas. Sense l més lleuger

enfarfec, sense intenció de produir efecte, van lliscant les pintures, els camps, els personatges, senzillament, naturalment. Devegades se tracta no més d'una noteta de paisatge, d'una apuntació d'un succés, i, així i tot, impressiona perquè la nota es justa, l'objectiu ben enfocat. L'autor ha dividit en tres seccions el seu recull: la primera, *De la vida*, que comprèn els articles següents: *Llaurant*, *La flor del fajol*, *En Pere*, *Vesprada*, *La brotada*, *La ventada* i *La cadena*; en la segona aplega les següents *Impressions: Intima*, *Del mar*, *Temporal*, *Classe de dibuix*, *Clar de lluna*, *Lo vell de la carretera* i *La primera ventada*; i en la terça, que titula *Quadros*, i que comprèn uns estudis de més extensió: *La justícia den Peret*, *El pobre burriquet*, *La mort de la guatlla*, *Mestre Quisu* i *Drama*.

— LA CADENA. V. Prosa Catalana, pp. 177-188.

Pons Pagès, J. — PER LA VIDA. — *Barcelona*. Biblioteca popular de «L'Avenç» [9] 1903. [105

Vol. de 16 × 11 cm., 118 pp.; 50 centims.

Edició en paper superior, 1 pta.

Bona entrada ha fet l'autor en la novel·la. Aquesta es potent i ben escrita, amb una gran naturalitat. La punyent història del Corbo, sobre tot durant la seva infància servint en una masia, amb els seus amors i desventures, es cosa selecta. De la novel·la s'en destaquen en alt relleu les dugues figures del Corbo, l'esguerrat avorrit de tot-hom, i en Pau, tipo acabat de pagès de bon fons, que amb el treball s'ha posat bé de cabals i no pensa sinó en la seva propietat.

Prosa Catalana. Artículos escogidos de R. Casellas, †J. Ixart, J. Pin y Soler, E. Vilanova, J. Ruyra, J. Massó, S. Rusifoll,

A. Gual, C. Planas y Font y †J. Verdaguier, Pbro.—[Biblioteca blanca]. L. Gonzalez y C.^a, editores pontificios. *Barcelona*. Año de 1903. [106]

Vol. de 21 × 13 cm., 204 pp., ilustrat; 2 ptes. Prefaci sense firma.

Els editors han tingut l'idea de presentar en castellà una mostra dels prosadors catalans contemporanis. Les traduccions (tasca difícil), si bé no bones, són fetes amb amor. En un prefaci s'fa una presentació dels autors, i en el còs del llibre s'hi veuen algunes boniques ilustracions. Aquí va la llista dels autors i les obres traduïdes: *Las vendimias del miedo*, de Ramon Casellas; *La corona de siemprevivas*, de Josep Ixart; *Rosa mística*, de Josep Pin i Soler; *El cerrajero*, d'Emili Vilanova; *La mirada del pobre*, de Joaquim Ruyra; «*En Po*», de Jaume Massó Torrents; *Recuerdos de la escuela*, de Santiago Rusiñol; *El vicario nuevo*, d'Adrià Gual; *La cadena*, de Claudi Planas, i *La cruz y la muerte*, de Jacinto Verdaguier.

Pujols, Francesch.—IDILI.—LA BALADA DE LES FESTES.—V. Jochs Florals de Barcelona.

Ramon y Vidales, R.—LA AGENCIA D'EN PEP CURRILLO. Saynete en un acte y en prosa, original de R. Ramon Vidales. Estrenat ab gran éxit en lo Teatre Català (Romea) la nit del 28 de Novembre de 1902. Barcelona. Antoni Lopez, editor. Llibreria Espanyola, Rambla del Mitj, 20. 1903.—*Vendrell*. Imp. Ramon germans y nebot, Teatro, 18. 1903. [107]

Fasc. de 20 1/2 × 13 1/2 cm., 40 pp.; 1 pta.

— EL CARRO DEL VI. — Quadro de costums vilatanas en un acte y en prosa, original de R. Ramon y Vidales. Estrenat ab gran éxit en lo «Teatre Català» (Romca) la nit del 19 de Setembre de 1903. — *Vendrell*. Imp. Ramon germans y nebot, Teatro, 18. 1903.

[108

Fasc. de 21 × 13 1/2 cm., 34 pp.; 1 pta.

Ribera, Antoni. — V. Wagner, Ricart.

Roca Cupull, J. — V. Molière, L'Avar.

Rocamora, Manel. — BROT DE PASSIONERA. — V.

Jochs Florals de Barcelona.

Rosselló, Santuaris de la Verge. — V. Beaulieu,

P. Ernest-Marie.

Rosselló, Geroni. — LA LLENGUA PATRIA. — V.

Jochs Florals de Barcelona.

Rosselló, Joan. — MANYOC DE FRUYTA MALLOR-

QUINA. Per Joan Rosselló de son Forteza.

Prolec de Mn. Miquel Costa y Llobera. —

[Publicació de «Catalunya». J. Cunill,

Barcelona (1903).] [109

Vol. de 17 × 11 cm. (8 °), CCxliij pp., cartronet.

En l'escola mallorquina dominen els poetes sobre ls prosadors: apart de l'Oliver i den Gabriel Maura am les seves vigoroses *Aygoforts*, no coneixem altre autor de veritable consistencia. Benvingut sigui l llibre que ens presenta Mossèn Costa i Llobera. El Sr. Rosselló es un escriptor detallista que ns pinta la vida rural mallorquina amb una veritat **comprendora**. Entre les

seves narracions ressalta *La Tafona* i la serie hermosa de quadros *De quant jo era nin*, però tot el llibre se llegeix amb igual gust. Veus-aquí ls quadros continguts: *La Tafona*, *El salt d'En Fonoy*, *De quant jo era nin*, *Sant Antoni de Viana*, *Cohanegra*, *La veremada*, *De la montanya*, *Cants de rossinyol*, *Del coster*, *Les trescolades de Son Torrella*, *Els cossiers d'Alaró*, *La llegenda del vell palau*, *L'escultor Rosselló*, *Nit d'Agost*, *El Betlem de Nadal*, *La madòna jova de Son Albertí* i *La Bona Fada*.

Rusiñol, Santiago. — EL PRESTIDIGITADOR, monoleg per Santiago Rusiñol. — Tipografia «L'Avenç»... *Barcelona, 1903.* [110

Fasc. de 20 ¹/₂ × 14 cm., 16 pp., coberta am dibuix; 1 pta.

— FEMINISTA, monoleg per Santiago Rusiñol. — Imprempta de «El Eco de Sitges», Sant Pau, 12. *Sitges, 1903.* [En la coberta *Feministe.*] [111

Fasc. de 20 × 14 cm., 16 pp., dibuix en la coberta; 0'75 centims.

— EL BON CAÇADOR, monoleg per Santiago Rusiñol. — Tip. «L'Avenç», Ronda Universitat, 20. *Barcelona, 1903.* [112

Fasc. de 20 × 14 cm., 16 pp., dibuix en la coberta; 0'75 centims.

— EL SARAU DE LLOTJA, monoleg per Santiago Rusiñol. — Tip. «L'Avenç», Ronda Universitat, 20. *Barcelona, 1903.* [113

Fasc. de 20 × 14 cm., 16 pp.; 0'75 cents.

— L'HEROE, drama en tres actes, per Santiago Rusiñol. — Tipografia «L'Avenç», Ronda Universitat, 20. *Barcelona, 1903.* [114

Vol. de 20 × 13 1/2 cm. (8^a), 283 pp.; 3 ptes.

Es aquesta una de les obres que més anomenada han donat al seu autor, en bona part perquè els militars espanyols, sentint-sen ofesos, foren causa de que la representació fos privada desde l segon dia. Les edicions s'han anat agotant depressa i l'obra i el seu caracter principal s'han fet populars.

— EL PATI BLAU, idili dramatic en dos actes, per S. Rusiñol. — Tip. «L'Avenç», Ronda Universitat, 20. *Barcelona, 1903.* [115

Vol. de 20 × 14 cm. (8^a), 182 pp.; 2 ptes.

Es la delicada historia d'un dels *Fulls de la vida* que l'autor ha desenrotllat pera dur-la al teatre.

— D'AQUÍ I D'ALLÀ. Recorts d'estudi. El cavall den Peret. La fira de Belcaire. Cançons del poble. El pati blau. Jardins de secà. Els caminants de la terra. Les mosques. Les velles. A la campana. Als xiprers. — *Barcelona.* Biblioteca popular de «L'Avenç» [1]. 1903. [116

Vol. de 16 × 11 cm., 102 pp.; 50 centims.

Edició en paper superior, 1 pta.

Triall de la vasta obra de l'autor, en el que pot llegir-se un *elenco* de lo bo que ha produït en diversos llibres.

— RECUERDOS DE LA ESCUELA. — V. Prosa Catalana, pp. 143-166.

Ruyra, Joaquim. — Publicació Joventut. **MARINES Y BOSCATJES.** Aplech de narracions per Joaquim Ruyra. — *Barcelona*. Plassa del Teatre, 6, entressol. 1903. [117

Vol. de 18 $\frac{1}{2}$ × 13 cm. (4¹), 348 pp., retrat de l'autor; 3 ptes.

Saludem plens d'orgull al més poeta dels prosadors. Les variades notes d'aquest llibre són ben suficients a formar l'anomenada d'un escriptor: mai hem llegit un llibre català que ns deixés una impressió més pregona i durable. Ens agrada l'art finíssim sempre sostingut en les seves narracions, que arriba al punt més alt en *La basarda*, *La Xucladora* i, sobre tot, en *Jacobé*. Té l'autor uns tocs molt propis pera relacionar els espectacles exteriors am l'estat d'esperit, que per ningú hem vist sobrat. Citariem tot lo del llibre pera trobar-hi sempre noves qualitats i nous encants. Va dividida l'obra en prosa en tres seccions, que són aquestes:

Impressions: *Una tarda per mar*, *L'extasi de l'oncle Ventura*, *L'aniversari del noy Guixer*, *Velles d'estiu*, *Avis misteriós*, *Mar de llamp*, *Manigues marines*, *La basarda*.

Fantasies: *Les senyorettes del mar*, *La vetlla dels Morts*, *La Xucladora*.

Novetes: *En Garet en la enramada*, *La Fineta*, *El rem de trenta-quatre*, *Jacobé*.

— LA MIRADA DEL POBRE.— V. Prosa Catalana, pp. 125-131.

Sacher Masoch. — HISTORIETES GALIZIANES. Ja tornarà! En Pintschew i en Mintschew. Traducció de J. Casas-Carbó. — *Barcelona*. Biblioteca popular de «L'Avenç» [4]. 1903. [118

Un. de 5. : 12 pp.; 50 centims.
 Edició en paper superior, 1 pla.

Importància de l'escrit. Fernando de. — IMPORTANCIA DE LA SIGILOGRAFIA COMO CIENCIA AUXILIAR DE LA HISTORIA. Memoria leída en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona el día 15 de Marzo de 1902 por el académico de número D. Fernando de Sagarra y de Sincer. — *Barcelona.* Imp. de la Casa Provincial de Caridad... 1902. [119

Fasc. de 28 x 19 1/2 cm., 18 pp., 3 lamine en fúrmula.

El Sr. Sagarra no s'entreté molt en fer consideracions sobre l'importància de la Sigilografia, sinó que, sense agraïment, la prova amb exemples, tots d'una importància tal, que cada un dels segells reproduïts en les tres lamine porta una notícia més a l'esclariment de la veritat històrica.

Sagarrà. — V. Chabret, Antonio.

Saint nou de'n Saldoni y la Margarida. 1.º, 2.º, 3.º y 4.º part. — *Manresa:* Imp. de Vinyals Germans, carrer d'Urgell, 6. 1902. [120

Fasc. de 15 1/2 x 10 1/2 cm., 80 pp.

Saitiveri, Anton. — UN MORT RESSUCITAT. Juguet còmic en un acte y en vers original de Anton Saitiveri. Estrenat ab gran èxit en el Teatre Jovellanos la nit del 21 de Abril de 1889. Obra sense dama. 3.º edició. — *Barcelona:* Imp. de Joaquim Collazos, Plaça de la Ignatí, 3. 1902. [121

Fasc. de 20 × 13 cm., 20 pp., dibuix en la coberta; 25 centims.

- LA FILLA DEL COMENDADOR. Humorada en un acte, original y en vers. Estrenada ab brillant éxit en el «Teatre Romea» la nit del 3 de Novembre de 1903.—Salvador Badia, impressor, Petritxol, 2. *Barcelona*. 1903. [122

Fasc. de 21 × 13 1/2 cm., 28 pp., dibuix en la coberta; 50 centims.

San Simón, Lluís de.—V. Oliver, Miquel S.

- Sarrète, Jean.—ÉTUDE HISTORIQUE SUR LE COUVENT DES CAPUCINS À VINÇA (1589-1793), par l'abbé Jean Sarrète.—*Vannes*: Imprimerie Lafolye frères. 1903. [123

Fasc. de 24 × 16 cm., 39 pp.

- LE TIERS-ORDRE FRANCISCAIN A VINÇA AVANT LA RÉVOLUTION. Par l'Abbé Jean Sarrète.—[Extret dels *Annales Franciscaines*, 1903. [124

Fasc. de 21 × 13 cm., 23 pp.

- Serrano y Morales, J. E.—LA EMPERATRIZ DE NICEA DOÑA CONSTANZA DE HOENSTAUFEN SEPULTADA EN VALENCIA. (Del Almanaque de *Las Provincias* para el año 1903. Tirada especial de 75 ejems.)—*Valencia*. 1903. Est. tip. Domenech, Mar, 65. [125

Fasc. de 24 × 16 1/2 cm., 16 pp.

Aclareix alguns punts equivocats del opuscol de Schlumberger *Le tombeau d'une Impératrice byzantine à Valence, en Espagne* (*Revue des Deux Mondes*, 15 març 1902).

Serred Mestre, José. — SOBRE « LA PATRIA SELESTIAL ». Sermón con ave-maría y algunas interrupciones, cuasi pronunciado por un fervoroso Cura rural en la iglesia de un pueblecito de la provincia de Valencia. Puesto en romance bilingüe por José Serred Mestre. Segunda edición.—[*Valencia*] 1903.—Tip. Moderna, Avellanas, 11. [126

Fasc. de $18\frac{1}{2} \times 10\frac{1}{2}$ cm., 32 pp., dibuix de J. Benlliure en la coberta; 50 centims.

TOMARLE EL PELO AL DIABLO. Revista inocente, bilingüe, cómico-lírico fantástica en un acto y dos cuadros zurcidos en renglones cortos y largos, con música ratonera y otros excesos, original de José Serred Mestre. Estrenada en el Teatrillo de la Academia Científico Literaria de «La Juventud Católica de Valencia» la noche del 28 de Diciembre de 1902.—*Valencia*. Tip. Moderna, á cargo de Miguel Gimeno, Avellanas, 11. 1903. [127

Fasc. de $21 \times 13\frac{1}{2}$ cm, 46 pp., dibuix de Folchi en la coberta; 1 pta.

Serret y Serra, Miquel. — LO RECADER DE BADALONA. Monolech català en un acte y en vers,

original de Miquel Serret y Serra. Estrenat el 2 de Febrer de 1901 en lo Círcol Catòlich de Badalona. — *Badalona*: Tipolit. E. Guardiola, Arnús, 9. [1902?]. [128

Fasc. de 20 × 13 cm., 16 pp., dibuix en la coberta.

Servitje y Guitart, Josèp. — **MANRESA AL BRUCH.** Vindicació de la principalitat en la gloriosa jornada del 6 de Juny de 1808 cóntra las cavilacions del senyor D. Josèp Puiggarí, quefe del Arxiu municipal de Barcelona, per Josèp Servitje y Guitart, Pvre. llicenciat en Filosofia y Lletres, Beneficiat de la Seu de Manrèsa. Ab llicencia del Ordinari. — *Manresa*: Tipografia de Sant Josèp. 1903. [129

Vol. de 22 × 14 cm. (8^a), 400 pp.

Suriñach Senties, R. — **DE LA VIDA.** Poesias Catalanas. — *Barcelona*, 1903. [Fidel Giró, impressor...]. [130

Vol. de 19 1/4 × 13 cm. (8^a), 136 pp.; 2 ptes.

La poesia d'aquest jove autor es sobre tot facil i llisquenta i sense cap pretenció de trascendencia. Encara s'ressent de masses influencias, principalment de la *floralesca*, lo que fa que la forma sigui sovint defectuosa, així com també la llengua. La darrera poesia, *Vostre jardí i el meu hort*, es la que ns agrada més.

— **CROQUIS CUBANS.** — *Barcelona*, 1903 [Fidel Giró, impressor...]. [131

Vol. de $18\frac{1}{2} \times 12$ cm. (4^{ts}), 117 pp.; 2 ptes.

Molt interessants. Adhuc devegades s'hi troba color i tot.

— VOSTRE JARDÍ Y'L MEU HORT.— V. Jochs Florals de Barcelona.

Tarragona. Imprenta.— V. Hurtebise, Eduardo Gonzalez.

Thos y Codina, Terenci.— JOANENCA.— V. Jochs Florals de Barcelona.

Tolstoi, Lleó.— CONTES. Primera serie: No s pot tirar llenya al foc. Historia veritable. El mujik Pakhom. Els pressecs. El jutge savi. Traducció de J. Casas-Carbó.— *Barcelona*. Biblioteca Popular de «L'Avenç» [2]. 1903. [132]

— IDEM IDEM. Segona serie... — *Barcelona*. Biblioteca Popular de «L'Avenç» [14]. 1903. [133]

2 vols. de 16×11 cm., 106 i 104 pp.; 50 cèntims cada.

Edició en paper superior, 1 pta.

Torras y Bages, Dr. Josep.— DE LA NOSTRA FILIACIÓ (contra del principi masónich). Carta-Pastoral del Ilm. Dr. D. Joseph Torras y Bages, Bisbe de Vich, en la Quaresma del Any 1903.— *Vich*: Imprempta de la Viuda de R. Anglada. 1903. [134]

Fasc. de 21×15 cm., 39 pp.

— LA PAGESIA CRISTIANA.—Carta que escriu als propietaris, parcers y jornalers de la terra, y a tots los que treballan en la producció de la riquesa material y son de sa jurisdicció, lo Bisbe de Vich.— *Vich*: Imprempta de la Viuda de R. Anglada. 1903. [135]

Fasc. de 21 × 15 cm., 27 pp.

Tous y Maroto, Joseph M.—FLORS D'AMETLLER. Poesies ab prolech de Mn. Miquel Costa y Llobera.—Estampa den Joseph Mir. *Palma*, 1903. [136]

Fasc. de 18 1/2 × 12 cm., X-73 pp.

Aquest nou poeta que ns presenta Mossèn Costa i Llobera es fresc i correcte, qualitats que, millorades, fan concebir esperances.

Trullàs y Duran, Esteve.—LA FIGURA DEL REY WAMBA. Comedia en tres actes y en prosa, estrenada ab brillant éxit la nit del dia 7 de Desembre de 1902 en el Teatre de la Associació de Catòlics de Sabadell.—*Sabadell*: Est. tip. Vives. 1903. [137]

Fasc. de 21 × 14 1/2 cm., 60 pp.; 1'50 ptes.

Valencia.—Arxiu metropolità.—*V. Chabás*, Roque.—Biblioteca metropolitana.—*V. Chabás*, Roque.

Valois, Noël.—LA FRANCE ET LE GRAND SCHISME D'OCCIDENT, par Noël Valois.—*Paris*,

Alphonse Picard & fils... 1896. [138

2 vols. de 252×163 mm. (8^u), XXX-407 pp. i 516 pp.

Tome troisième, de XXIV-632 pp., 1901. ¹

Tome quatrième et dernier, de 610 pp., 1902.

Am la publicació dels volums terç i quart queda completa aquesta obra notable, sobre un període que tant d'aprop toca la nostra història. El treball es fet a consciència, ben compost i fa respecte. L'autor no ha visitat l'Arxiu de la Corona d'Aragó i ho confessa: descança, entre altres, sobre l'autoritat den Finke. De totes maneres, l'obra hauria sigut més rodona, especialment en la darrera fase del Cisma.

Vassal, Augustin. — SAINT-MARTIN DE CANIGOU.

— *Perpignan*: Charles Latrobe, imprimeur-libraire, 1, Rue des Trois-Rois. 1903. [139

Fasc. de $24 \frac{1}{2} \times 16 \frac{1}{2}$ cm., 20 pp., 1 vista.

Estudi fet am gran amor.

— **MOSSEN JACINTO VERDAGUER, SA VIE, SES ŒUVRES, SA MORT.** — *Perpignan*: Charles Latrobe, imprimeur-libraire, 1, rue des Trois-Rois. 1903. [140

Fasc. de $25 \times 16 \frac{1}{2}$ cm., 66 pp.

— **LA VIERGE MARIE D'APRÈS LE DANTE ET D'APRÈS VERDAGUER.** — *Blois*: Imp. C. Migault et C.^{ie}. 1903. [En la 1.^a p.:] Rapports présentés au Congrès Marial de Fribourg (Suisse) par Monsieur Augustin Vassal,

chevalier de Saint-Grégoire-le-Grand. [141

Fasc. de 24 X 16 cm., 24 pp.

Verdaguer, Eudald Jacinto. — CORPUS CHRISTI.
La Creu de Barçino. La Seu. La Custodia.
La Bandà de la Reina. — Barcelona: Tipog-
grafia «L'Avenç», Ronda Universitat, 20.
1902. [142]

Fasc. de 19 X 12 cm. (8^o). 55 pp., 2 lamine, retrat, autograf plegadiç: 1^o50 ptes.

Edició en paper de fil, 20 X 14 cm.

En la coberta la cadira del rei Martí.

S'ha fet aquest llibre postum amb les quatre composicions quasi inèdites *La Creu de Barçino*, *La Seu*, *La Custodia* i *La Bandà de la Reina*, totes remarcables baix diversos aspectes. En Massó Torrents les presenta, i, a més de retrat i d'un autograf, hi han gravats de la Custòdia: de l'interior de la Seu.

— **VIARGES. Records de la Costa d'Àfrica. A**
vol d'auell. — Barcelona, Biblioteca popu-
lar de «L'Avenç» [7], 1903. [143]

Vol. de 16 X 11 cm., 130. pp.; 50 centims.

Edició en paper superior. 1 pta.

Sempre ve de gust tornar a llegir la prosa de Verdaguer. Ve oportunament aquesta edició, quan la primera feia temps que era agotada.

— **La Cruz y la Muerte. — V. Prosa catala-**
na, pp. 189-202.

— **V. Mistral, Nerto.**

— *Lo Parch, Ales.* — V. Jochs Florals de Barcelona.

— V. Vassal, Augustin.

Vidal, Lluís Marian. — V. Balart, Frederich.

Vidal, Plàcit. — *LAS GRANS ACCIONS & LAS SOLETATS.* — *Barcelona:* Imprempta Catalana: Cardona, 5. Any 1904. [144

Vol. de 19 × 12 cm. (8.ª), 110 pp.; 2 ptes.

La poesia de l'autor es poesia cerebral i trascendent, desgraciadament quasi sempre exempta d'emoció. Ell mateix fa primer en prosa l'exposició de les seves *Grans accions*, que no hi perdrien gens en esser escrites també en prosa. En *Les Soletats*, de forma cantelluda, tampoc l'autor hi es prou poeta; pera esser-ho, no basta tenir una ànima noble, bondadosa, dignificadora dels homes, etc.

Vidal y Brú, M. — *UN REPATRIAT O LA HERENCIA D'EN TOFOL.* — Comedia en un acte y en vers pera quatre personas, original de M. Vidal y Brú. Estrenada lo dia 9 d'Agost de 1903 en lo Teatre Breton de Sant Martí de Provencals. — *Barcelona.* Estampa de Pere Bofarull. 1903. [145

Fasc. de 20½ × 14½ cm., 32 pp.

Vidal y Jumbert, J. — *L'EVANGELISTA.* Drama en tres actes y en prosa original de J. Vidal y Jumbert. Estrenat ab éxit brillantíssim en lo Teatre del Centre Catòlich de Grano-

llers. — *Barcelona*. Imp. F. Badia, Dou, 14.
1902. [146]

Fasc. de $18\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ cm., 84 pp.

— **LO LLAS ETERN.** Drama en tres actes y en prosa original de J. Vidal y Jumbert. Estrenat ab brillant èxit en lo Teatre del Centre Catòlich de Granollers. Biblioteca «L'Escon». Obra núm. 1. Hospital, 46, 3.^r, *Barcelona*. — 1903. Estampa de «La Renaixensa», Xuclà, 13, baixos. *Barcelona*. [147]

Fasc. de $19 \times 13\frac{1}{2}$ cm., 52 pp.; 2 ptes.

Vignaux, A. — *V. Jeanroy, A.*

Vilanova, E. — *El Cerrajero.* — *V. Prosa catalana*, pp. 101-123.

Vilaregut, Salvador. — *L'ANIVERSARI.* Drama en tres actes. — *Barcelona*: Tip. «L'Avenç»... 1904. [148]

Vol. de 18×12 cm. (8.^u), 167 pp.; 2 ptes.

Es una obra plena de vida que sembla perfectament teatral; el seu llenguatge, natural, bastant just, ajuda a que s'llegeixi d'una tirada amb interès creixent.

Vinçà. — *V. Sarrète, Jean.*

Viura, Xavier. — *V. Wagner, Ricart.*

Wagner, Ricart. — *LA WALKYRIA.* Primera jornada de la tetralogia «L'Anell del Nibelung». Traducció catalana adaptada a la música per Xavier Viura y Antoni Ribera,

acompanyant al text la exposició dels temas y figuras musicals, ab llur quadro sinoptich. Barcelona: Associació Wagneriana.—
1903. *Barcelona*: Fidel Giró, impressor,
Carrer de Valencia, 233. [149

Fasc. de 18 × 13 cm., 136 pp.; 3 ptes.

La benemerita Associació Wagneriana segueix pacienta i intel·ligentment la seva lloable tasca. Trasladant la gran obra de Wagner se contribueix a enaltir la nostra literatura, i tant solament s'hi troben algunes petites tares de llengua que serien de ben facil esmenar.

ERRADES

En la pag. 50, ratlla 15, on diu: en aquest nom, ha de dir en aquest món. En la pag. 249, ratlla 28, on diu: LLABRÉS, BERNARDO, ha de dir: LLABRÉS, GABRIEL.



NOMS PROPRIIS

ELS NUMEROS ENVIEN A LES PAGINES

- A. B., 217. — Abril Virgili, J., 217. — Aguiló, Angel, 167. — Aguiló, Estanislau, 29. — Aladern, Joseph, 217, 219. — Albanell y Vilas, Joaquim, 219. — Alcover, Joan, 220. — Alemany, 229. — Alfons V d'Aragó, 220. — Alomar, Gabriel, 219. — Amengual, Bartolomé, 220. — Ametller y Vinyas, José, 220. — Anglés, Guillem, 79. — *Argentona*, 227. — Asmarats, Joseph, 221.
- B., C., 248. — B. C., 221. — Balanzó y Pons, Llorens, 222. — Balart, Frederich, 222. — *Barcelona*, 242. — Beaulieu, P. Ernest-Marie de, 222. — *Besalú*, comtat, 253. — Bofarull, Mn. Jaume, 216. — Bonavia, Salvador, 252. — Bori y Fontestà, Antoni, 247. — Bosch, Tomás, 224. — Brugués, Casimir, 248. — Busqué, Joan, 255. — Busquets y Punset, A., 224.
- Oabot y Rovira, Joaquim, 224. — Callís y Collell, Marian, 225. — Calmette, Joseph, 225. — *Canigó*, *Sant Martí de*, 240, 259, 273. — Capmany, Aureli, 227. — Carit, Etlar, 248. — Carner, Joseph, 247. — Carreras y Candi, Francesch, 227, 237. — Casades y Gramatxes, Pelegrí, 228. — Casas-Carbó, J., 266, 271. — Casas Pedrerol, Raymon, 229. — Casas y Sabadell, Francisco de P., 229. — Casellas, Raimundo, 261. — Castellet, Alemany y Forga, 229. — Casulleras y Tenes, Joseph, 229. — Català, Victor, 230, 247. — Chabás, Roque, 231. — Chabret, Antoni, 230. — Ciurana y Maijó, Joseph, 232. — Collell, Jaume, 220. —

- Coma, Abelardo, 232. — Comes, Francisco, 233. — Constança de Hoenstaufen, 268. — Corella, Johan Roiç de, 73. — Costa Bonafont, Joan, 233. — Costa y Llobera, Miquel, 234, 263, 272. — Criach, Francesch, 235.
- D. J., G.**, 235. — Dant Allighieri, 236, 273. — Delpont, Juli, 247. — Desdevises du Dezert, Georges, 236. — Dez-coll, Bernat, 249. — Domenech, Mn. Narcís, 221.
- Elias de Molins**, Antonio, 237. — Espunya Ribot, Jaume, 238. — Esquerrà, Adrià, 246. — Estada, Eusebi, 219. — *Exalada, Sant Andreu de*, 240. — Eximeniç, Francesc, 46, 50, 51, 52, 54, 58.
- Fabra, Pompeu**, 238. — Falguère, J., 259. — Ferrando, José, 239. — Ferrer, Sant Vicent, 59, 62, 231. — Ferrer y Codina, A., 240. — Flammarión, Camil, 240. — Folch y Torres, Joseph M.^a, 247. — Folch y Torres, Manel, 247. — Font, François, 241. — Forga, 229. — Franquesa y Gomis, †Joseph, 247. — Fürts, Ida, 248.
- Garriga y Boxader**, Mn. Angel, 247. — Gener, Pompeyus, 242. — Genís y Aguilar, Martí, 247. — Geroni^t Sant, 198. — Giraldos, J., 240. — Gonzalez y Sugrañes, M., 242. — Graell, Guillermo, 243. — Green, A., 248. — Gregori, Sant, papa, 197. — Gross, Ferdinand, 248. — Gual, Adrià, 261. — Guanyabéns, Emili, 243. — Guasch, Joan M.^a, 247. — Güell, Eusebi, 244. — Guimerà, Angel, 244.
- Hinojosa**, Eduardo de, 244. — Hurtebise, Eduardo Gonzalez, 245.
- Iglesias**, Ignasi, 245. — Ixart, Joseph, 261.
- Jeanroy**, A., 247. — Joan II d'Aragó, 225. — Jókai, Maurici, 249.
- Kraemer**, Elias, 249. — Krazewsky, J. S., 249.
- Labernia i Esteller**, Pere, 87. — Lançalot del Llach, 5,

- 21.—Llabrés, Gabriel, 249.—Llano, Francisco, 251.
—Lluís XI, 225.
- M**alla, Felip de, 68.—*Mallorca*, 257.—*Manresa*, 270.
—Mañé y Flaquer, Joan, 243.—March, Auzias, 39.
—Martí i d'Aragó, 207.—Martínez García, Manuel,
251.—Marvilla, Jaquetus de, 195, 196.—Massó
Torrents, Jaume, 86, 250, 261, 274.—Mestres, Ape-
les, 251.—Millà, Lluís, 251, 252.—Miret y Sans,
Joaquim, 228.—Mistral, Frederic, 253.—Modolell
y Sans, P., 253.—Molière, 253.—Moncerdà de Ma-
cià, Dolors, 247.—Monjo y Segura, Rafel, 253.—
Monsalvatje y Fossas, Francisco, 254.—Montoliu,
Cebrià, 254.—Montoliu, Manuel de, 236, 255.—
Mora, 255.—Muntaner, Ramon, 13, 26.—Muntané,
Ramon, 256.
- N**egre y Farigola, Joseph, 256.—Nónim, A., 256.—
Novati, Francesc, 6.
- O**brador Bennassar, Matheu, 5, 25.—Obrador, Ramon,
256.—Oliver, Miquel S., 219, 257.—Oller, Narcís,
258.
- P**agano, Joseph L., 258.—Pagès de Puig, Anicet, 247.
—Pamies, Ramon, 258.—Parellada, Pau, 259.—
Patxot i Jubert, R., 240.—Payret, J., 259.—*Pera-
lada*, 256.—Perés, Ramon D., 259.—Perillós, Ra-
món de, 246.—Pertusa, Francesc de, 64, 67.—
Pijoan, Josep, 44.—Pin y Soler, J., 261.—Pitarra,
Seraff, 260.—Planas y Font, Claudi, 260, 261.—
Poblet, 202.—Pous Pagès, J., 261.—Pujols, Fran-
cesch, 247.
- R**amon y Vidales, R., 262.—Rexach, Guillem, 7.—
Reusich, Fra Tomas, 211.—Ribelles Comin, Josep,
115.—Ribera, Antoni, 276.—Roca Cupull, J., 253.
—Rocamora, Manel, 247.—*Roselló*, 222.—Rosse-
lló, Geroni, 247.—Rosselló, Joan, 263.—Rotger,
Mn. Matheu, 5.—Rubió i Lluch, Antoni, 20.—Ru-

- siñol, Santiago, 261, 264, 265. — Ruyra, Joaquim, 261, 265.
- S**acher Masoch, 266. — Sagarra y de Siscar, Fernando de, 267. — *Sagunto*, 230. — Saltiveri, Anton, 267. — San Simon, Lluís de, 219. — Sanvisenti, Bernat, 6. — Sarrète, Jean, 268. — Serrano y Morales, J. E., 268. — Serred Mestre, José, 269. — Serret y Serra, Miquel, 270. — Servitje y Guitart, Josep, 270. — Surifiach Sentfes, R., 247, 270.
- T**arragona, 168, 245. — Thos y Codina, Terenci, 247. — Tolstoi, Lleó, 271. — Torras y Bages, Dr. Josep, 271. — Torrella, Guillem, 15. — Tous y Maroto, Josep M.^a, 272. — Trullàs y Duran, Esteve, 272.
- V**alencia, 45, 81, 85, 207, 231. — Valois, Noël, 272. — Vassal, Augustin, 273. — Verdaguer, Jacinto, 247, 252, 261, 273, 274. — Vicent Ferrer, Sant. V. Ferrer, Sant Vicent. — Vidal, Lluís Marian, 222. — Vidal, Placit, 275. — Vidal y Brú, M., 275. — Vidal y Jumbert, J., 275. — Vignaux, A., 246. — Vilaregut, Salvador, 276. — Vilanova, Emili, 261. — *Vinça*, 268. — Viura, Xavier, 276.
- W**agner, Ricart, 276.

BUTLLETI BIBLIOGRAFIC

RESUM DE L'ANY

Els numeros d'aquesta taula corresponen als de les unitats bibliografiques del *Butlletí*.

LLENGUA

Gramatica i lexic: 3, 49.

Folk-lore: 21.

Textes antics: 3, 67, 74.

LITERATURA

Poesia: 4, 14, 18, 21, 29, 39, 40, 44, 59, 68, 90, 130, 142, 144.

Novela: 5, 17, 68, 75, 76, 97, 98, 103, 104, 105, 106, 109, 116, 117, 118, 131, 132.

Teatre: Obres en un acte: 1, 2, 10, 11, 16, 19, 24, 27, 34, 35, 36, 37, 41, 42, 43, 48, 50, 51, 55, 56, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 91, 92, 93, 94, 95, 103 bis, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 120, 121, 122, 126, 127, 128, 145.— Obres en dos actes: 60, 101, 115.— Obres en tres o més actes: 6, 13, 25, 26, 33, 52, 61, 64, 86, 99, 100, 114, 137, 146, 147, 148, 149.— Titols de les obres per ordre alfabetic: *Cassius i Helena*, 60.— *Cataplasmas de cal Sr. Francisco*, 91.— *De mala lluna*, 19.— *El bon caçador*, 112.— *El carro del vi*, 108.— *El pati blau*, 115.— *El Prestidigitador*, 110.— *El sarau de Llotja*, 113.— *El tio de Cal:*

fornia, 51. — Els Criollos del Ensanxe, 93. — Els Vells, 64. — ¡Emancipats!, 13. — En Buñol y de paella, 50. — En Nofre Llonza, 80. — Entre'l vici y la infamia, 6. — **Feminista**, 111. — Ferit del cor, 85. — Fe, Patria y Amor, 33. — Follet, 78. — Fora de la vida, 99. — Ineseta, 37. — **La Agencia d'en Pep Curriillo**, 107. — La Barca, 79. — La casa de las bruixas, 34. — La figura del rey Wamba, 137. — La filla del Comendador, 122. — La Metempsicosis, 77. — La mort d'en Serrallonga, 92. — L'Aniversari, 148. — La reina del cor, 66. — L'Avar, 85. — La Walkyria, 149. — Las desgracias del Tenorio, 82. — L' Boig de las Campanillas, 103 bis. — L'Emperador del Paralelo, 94. — L'Escolanet de La Pobla, 52. — L'Estel de Nazareth, 100. — L'Evangelista, 146. — L'Heroe, 114. — L'himne de Riego, 101. — Lo Comte de Palafox, 25. — Lo fals amich, 48. — Lo llas etern, 147. — Lo miracle de Mahoma, 35. — Lo pou de la caritat o La sang del Univers, 41. — Lo recader de Badalona, 128. — Lo Tres de nou, 24. — Lluyta social, 26. — **Mar y cel**, 61. — **Nit de Reys**, 2. — ¡Parricidal!, 81. — **Revenja d'Estudiant**, 43. — **Sant Joseph de la Montanya**, 16. — Senyor, falta un artista, 42. — Sistema Munyon, 11. — Sobre «La Patria Selestial», 126. — **Tomar-le el pelo al Diabolo**, 127. — Turrans y Neulas, 83. — Una subasta, 10. — Un casat... desenanyat, 27. — Un Décim, 1. — Un mort ressuccitat, 121. — Un repatriat o La Herencia d'en Tofol, 145. — **Vida amarga**, 38.

Traduccions: De l'alemany: 73, 118. — Del castellà: 14. — Del croata: 73. — Del danès: 69. — Del francès: 53, 86. — De l'inglès: 69. — De l'italià: 44, 99. — De l'honguerès: 72, 73. — Del noruec: 71. — Del polonès: 70. — Del provençal: 84. — Del rus: 132, 133. — Del català al castellà: 106.

Classic: Sant Vicent Ferrer, 31.

Diversos autors: 8, 12, 28, 65, 68.

HISTORIA

Estudis històrics generals i locals: 9, 15, 20, 22, 30, 54, 56, 57, 87, 88, 119, 123, 124, 125, 129, 136, 138, 139.

Biografia: 7, 12, 20, 31, 40, 47, 58, 67, 125, 140.

Col·leccions diplomàtiques i textos antics: 3, 9, 20, 30, 31, 67, 88.

Bibliografia: 32, 63, 73.

Arqueologia: 22, 23, 45, 46, 63, 102, 119.

Historia literaria: 31, 47, 67, 74, 96.

Historia del dret: 62.

GEOGRAFIA

Viatges i excursions: 8, 102, 143.

VARIA

Tractats diversos: 8, 56, 87, 89, 102, 141.

Catalanisme: 3, 89.

Devoció: 15, 134, 135.

Acadèmias, Corporacions, Societats, etc. Barcelona, 23, 47, 68.

TAULA

	<u>Pags.</u>
Noticia de dos manuscrits d'un Lançalot català, per <i>Antoni Rubió i Lluch</i>	5
Fragment d'un Lançalot català, transcrit per <i>Matheu Obrador</i>	21
Alguna notícia més sobre en Ramon Muntaner i sa família, per <i>Estanislau Aguiló</i>	26
Auzias March l'any 1444 era a Nàpols, per <i>Josep Pijoan</i>	39
Manuscrits catalans de València (primer article), per <i>Jaume Massó Torrents</i>	45
En Pere Labernia i Esteller, per <i>Josep Ribelles Comin</i>	87
Repertori dels noms propis i geogràfics citats en la <i>Cronica de Jaume I</i> , fet amb referència a l'edició publicada en la Biblioteca Catalana, per <i>Angel Aguiló</i>	116
Codex catalans de la Biblioteca Provincial de Tarragona, per <i>Mossèn Jaume Bofarull</i>	168
Butlletí bibliogràfic	217
Noms propis	279
Butlletí bibliogràfic: Resum de l'any	283
Taula	286

Lamines fora text: *Fragment d'un Lançalot català*, pàgines 16-17; *Codex del monastir de Poblet de la Cronica del rei en Jacme*, pp. 128-129; *Usos cistercienses*, pp. 176-177; *Funerals dels Reis d'Aragó a Poblet*, pp. 204-205; *Opus Grammaticale*, pp. 212-213.

1

2

3

4

5

6



SUMARI

	<u>Pàgs.</u>
Butlletí bibliogràfic	289
Noves.	333
Noms propis	339
Butlletí bibliogràfic: resum de l'any.	347
Taula.	352

SUMARI DEL NUMERO ANTERIOR

Documents inédits relatifs à Pere March et à Auzias March, article per M. Amedée Pagès, documents trobats i copiats pel Dr. Josep Rodrigo Pertegàs; **Manuscrits de la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès** (segon i darrer article), per J. Massó Torrents; **Ex-libris catalans** (num. 5 i 6, dibuixos d'A. de Riquer); **La Premsa escrita en llengua catalana**; **Butlletí bibliogràfic**; **Noves**.

Articles que apareixeran en els numeros vinents:

Angel AGUILÓ, *L'Inventari de la llengua catalana* (am mostres).

Alfons BONAY, *Bibliografia Verdaguèria*.

Roc CHABAS, *Estudi sobre el Archivo de la Metropolitana de València*.

R. FOULCHÉ-DELBOSC i J. MASSÓ TORRENTS, *Essai de bibliographie de la Philologie Catalane*.

Anton RUBIÓ Y LLUCH, *Bibliografia de les obres de Manuel Milà y Fontanals*.

Carles VIADA Y LLUCH, *L'impressor Rafel Figueró*.

